

Ph.d. afhandling
Charlotte Østergaard

Fysisk aktivitet som forebyggende og sundhedsfremmende strategi

En undersøgelse af fysisk aktivitet og idræt brugt som
forebyggelse og sundhedsfremme i to udvalgte kommuner

Charlotte Østergaard

Fysisk aktivitet som forebyggende og sundhedsfremmende strategi

En undersøgelse af fysisk aktivitet og idræt brugt som forebyggelse
og sundhedsfremme i to udvalgte kommuner

Ph.d. afhandling

Institut for Idræt
Københavns Universitet
2012

Fysisk aktivitet som forebyggende og sundhedsfremmende strategi. En undersøgelse af fysisk aktivitet og idræt brugt som forebyggelse og sundhedsfremme i to udvalgte kommuner

© Charlotte Østergaard 2012

Institut for Idræt
Det Natur- og Biovidenskabelige Fakultet
Københavns Universitet

Ph.d. afhandling
Afleveret april 2012
Forsvaret maj 2012

Bedømmelsesudvalg:

Lektor Sine Agergaard (formand), Institut for Idræt, Københavns Universitet
Professor Kristian Larsen, Høgskolen i Oslo og Akershus, Oslo, Norge
Professor Svend Brinkmann, Institut for Kommunikation, Aalborg Universitet

Vejleder:

Professor Else Trangbæk, Institut for Idræt, Københavns Universitet

Layout: Charlotte Østergaard

Omslagslayout: Allis Skovbjerg Jepsen

Forsidefoto: Glen Nielsen

Tryk: Grafisk – Københavns Universitet

ISBN 978 87 91 771 43 9

Tak til

En særlig tak til alle kommunale medarbejdere, foreningsledere og instruktører samt børn og voksne, der på forskellig vis har indgået i forbindelse med de fire casestudier af projekter i København og Næstved. En stor tak til alle jer, der velvilligt har ladet sig interviewe og observere. Jeg har hos alle de kommunale medarbejdere, foreningsledere og instruktører, der har indgået som informanter, mødt en utrolig imødekommenhed, samt ikke mindst et stort engagement og en dedikation til arbejdet, lønnet såvel som frivilligt. I har hver og en beriget mit arbejde med nye forståelser og perspektiver.

Til min vejleder Else Trangbæk. En stor tak for din støtte, omsorg og opbakning. Tak for dit kritiske blik og for alle samtalerne undervejs. Tak for din tillid og din evne til at lade dig inspirere og begejstre.

Til familie og venner. Tak til jer alle for jeres store tålmodighed og opbakning. En speciel tak til min svigerfar Jørgen for at du havde lyst og afsatte tid til at læse korrektur. Tak til min mand Peer, fordi også du indvilligede i at læse dele af afhandlingen undervejs og give feedback. Og tak til mine forældre Yrsa og Peter for jeres aldrig svigtende opbakning til børnepasning i de travle perioder, tak for at I har sikret mig arbejdsro. Tak til mine to guldklumper Frey og Noa. Tak for alle jeres dejlige og udfordrende forstyrrelser undervejs, uden dem havde afhandlingen ikke taget den form, som den er endt med.

Til mine kollegaer på Institut for Idræt. Tak til alle nuværende og tidligere kollegaer i AB-bygningen, der igennem de sidste år har været en del af min dagligdag. Tak for de faglige diskussioner såvel som alle samtalerne om stort og småt over frokostbordet. Tak til Allis Jepsen for din hjælp med det grafiske og for dit altid smittende gode humør.

Tak til Professor Donald Broady og forskergruppen Sociology of Education and Culture (SEC) ved Uppsala Universitet, Sverige. Tak fordi I stillede en arbejdsplads til rådighed for mig under mit i 3½ måned lange ophold. Tak for jeres imødekommenhed og venlighed, og for et fagligt inspirerende ophold.

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	5
Resumé	9
Summary	14
Forord	19
Om afhandlingens form	21
DEL 1 Introduktion til undersøgelsen	23
1.1 Præsentation af temaet idræt, fysisk aktivitet og sundhedsfremme.....	26
1.2 Afhandlingens fokus.....	28
1.3 Afhandlingens centrale spørgsmål.....	30
1.4 Udvalgelse af casestudierne.....	30
1.5 Afgrænsning.....	32
DEL 2 Teori og Metode	33
2.1 Bourdieus metodologi.....	35
2.1.1 Kundskabsteoretiske refleksioner.....	37
2.1.2 Det dobbelte brud.....	38
2.2 Bourdieus feltbegreb.....	40
2.2.1 Konstruktion af felt.....	43
2.2.2 Om forholdet mellem empiri og feltkonstruktion.....	44
2.3 Feltanalysens tre niveauer.....	46
2.3.1 Analyse af et objektivt vilkår i feltet.....	47
2.3.2 Analyse af de agerendes habitus og de symbolske repræsentationer.....	49
2.4 Casestudiet som forskningsstrategi.....	51
2.4.1 Udvalgelse af de fire casestudier.....	52
2.5 Dataindsamling.....	54
2.5.1 Dataindsamlingsprocessen.....	54
2.5.2 Åbningen mod det ukendte.....	56
2.6 Observation – metode og fremstilling.....	56
2.6.1 Observatørrollen.....	58

2.7 Interview – metode og fremstilling	59
2.7.1 Rollen som interviewer.....	61
2.8 Refleksioner omkring udøvelsen af symbolsk vold	63
2.8.1 Med forskerrollen i feltet – udfordringer og erfaringer.....	64
2.9 At undersøge forandring.....	66
2.10 Projektsamfundet – et supplerende teoretisk perspektiv	70
2.10.1 Bourdieus opfattelse af de vestlige samfund	72
2.10.2 Den nye form for styringsmekanisme	75
2.10.3 Projektlogikken.....	77
DEL 3 Idrætsfeltet og kommunerne.....	81
3.1 Idrætsfeltet som socialt og kulturelt felt.....	85
3.2 Idrætsfeltets etablering	86
3.2.1 Sporten og dannelsen af Danmarks Idræts-Forbund	87
3.2.2 Gymnastik, folkeoplysning og fællesskab.....	89
3.2.3 Hvem indtog positionerne i idrætsfeltet ved dets etablering?	94
3.3 Hvad menes der med, at et felt har relativ autonomi?.....	97
3.4 Idrætsfeltet i dag.....	99
3.4.1 Idrætsfeltet omkring årtusindeskiftet, en tidligere undersøgelse.....	101
3.5 Idrætsfeltets tilknytning til og afhængighed af eksterne felter og logikker	103
3.5.1 Statens involvering	104
3.5.2 Det bureaukratiske felt.....	106
3.5.3 Indflydelsen fra den økonomiske/markedsorienterede logik	109
3.5.4 Idrættens involvering i forebyggelse og sundhedsfremme.....	112
3.5.5 Positionelle forflytninger i feltet	116
3.5.6 Idræt og kulturpolitik – Nye agenter og logikker	119
3.6 En begrebsdefinition – fysisk aktivitet, motion, idræt og sport	123
3.7 Kommunernes sundheds- og idrætspolitik.....	126
3.7.1 Kommunerne og idrætten	127
3.7.2 Strukturreformen	131
3.7.3 Social ulighed i sundhed.....	133
3.7.4 Næstved Kommune	135
3.7.5 Københavns Kommune	136
DEL 4 Præsentation af de fire casestudier	143
4.1 Case 1: Motionsrådgivningen, Næstved Kommune.....	146
4.1.1 Case 1: Dataindsamling.....	148
4.2 Case 2: Motion og kost i dit sundhedscenter, Københavns Kommune.....	149
4.2.1 Case 2: Dataindsamling.....	152

4.3 Case 3: Skolesport, Næstved Kommune	153
4.3.1 Case 3: Dataindsamling	155
4.4 Case 4: ISA, Københavns Kommune	156
4.4.1 Case 4: Dataindsamling	158
DEL 5 Analyse og fortolkning	159
5.1 Interviewguiden	161
5.2 Tilgange til analysen	162
5.2.1 Positioner og relationer	162
5.2.2 Fokus på det uventede	163
5.3 Tematikker	164
5.3.1 Tema 1: Projektkulturen som praksis	165
5.3.2 Tema 2: Kapitalformer og logikker i det praksisnære rum	166
5.3.3 Tema 3: Forholdet mellem det intenderede og praksis	166
5.3.4 Tematiske sammenvævninger	167
5.4 Rum som kategori	168
5.4.1 Projektrummet	170
5.5 Analytisk inddeling af rum	172
5.5.1 Det nære rum – Det fjerne rum	173
5.5.2 Det velkendte rum – Det ukendte rum	178
5.5.3 Det ritualiserede rum – Det fragmentielle/tilfældige rum	183
5.5.4 Det lukkede rum – Det åbne rum	191
5.5.5 Det intime rum – Det spektakulære rum	200
5.5.6 Opsummering af rummets betydning	205
5.6 Aktivitet	206
5.6.1 Manglende konnektionskompetence	208
5.6.2 Den motiverende samtale som forebyggelsesstrategi	217
5.6.3 Opsummering	228
5.7 Tid	229
5.7.1 Projektforløbet – Motionsrådgivningen som case	234
5.8 Relationer, logikker og kapitaler	245
5.8.1 De idræts-inaktive børn – en social konstrueret kategori	245
5.8.2 Forskellige former for idrætskapitaler og logikker	258
5.8.3 Opsummering	263
Del 6 Diskussion, konklusion og perspektivering	265
6.1 Diskussion og konklusion af afhandlingens centrale spørgsmål	267
6.2 De empiriske fund, en overordnet opsamling	272
6.3 Perspektivering	273

Litteraturliste	275
Bilag	287
Bilag 1: Interviewguide	287
Bilag 2: Rummet af sociale positioner og rummet af livsstile	288

Resumé

Fysisk aktivitet som forebyggende og sundhedsfremmende strategi – En undersøgelse af fysisk aktivitet og idræt brugt som forebyggelse og sundhedsfremme i to udvalgte kommuner.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i de velfærdspolitiske forandringer, der har fundet sted i de seneste år på det kommunale forebyggelses- og sundhedsfremmeområde. Forandringer, der har betydet, at danske kommuner specielt efter strukturreformen i 2007 er begyndt at anvende fysisk aktivt som sundhedsfremme.

I del 1 *Introduktion til undersøgelsen* præsenteres formålet med undersøgelsen. Et centralt formål er at skabe forståelse for, hvordan de velfærdspolitiske forandringer påvirker idrætsfeltet, det vil sige, hvordan og i hvilken grad den velfærdspolitiske logik påvirker idrætsfeltet, samt hvordan de forskellige positioner i idrætsfeltet agerer på dette.

Del 3 *Idrætsfeltet og kommunerne* rummer en historisk analyse af idrætsfeltet fra feltets opkomst til i dag. For at få en praksisnær forståelse af, hvordan de nye samarbejdsprojekter omkring fysisk aktivitet som sundhedsfremme påvirker de agerende i idrætsfeltet, rummer undersøgelsen desuden et kvalitativt casestudie af fire kommunale projekter rettet mod fysisk inaktive borgere i to kommuner. I de fire udvalgte projekter samarbejder kommunen med idrætsorganisationer, idrætsforeninger og andre udbydere af idræt. To af de kommunale projekter er rettet mod børn og to mod voksne fysisk inaktive borgere. Projekterne er præsenteret i del 4 *Præsentation af de fire casestudier*

I del 2 *Teori og Metode* præsenteres det teoretiske fundament for undersøgelsen, som er den franske sociolog Pierre Bourdieus sociologi og metodologi. Bourdieus begreber felt, kapital, habitus og symbolsk vold er centrale begreber i undersøgelsen. Undersøgelsen rummer dog

også en teoriudforskning. Et andet centralt formål med undersøgelsen har nemlig været at få indsigt i, hvorvidt Bourdieus sociologi og metodologi er anvendelig i forhold til et nutidigt studie af de velfærdspolitiske forandringer, der foregår i mødet mellem stat, kommuner og idrætsfeltet. Den empiriske indsigt i undersøgelsesfeltet opnået gennem casestudierne har haft til formål at bidrage til en nuancering af Bourdieus sociologi. Den indsamlede empiri består af dokumenter, feltobservationer og kvalitative interview.

I del 5 *Analyse og fortolkning* analyseres det empiriske materiale indsamlet gennem casestudierne. Analyserne viser et behov for at udfordre og supplere Bourdieus sociologi og samfundstænkning. Ifølge Bourdieu består de moderne vestlige samfund af relativt autonome felter, det vil sige sociale rum med specifikke logikker og krav, der hverken konkret eller abstrakt er sammenlignelige med de forhold og regelsæt, der styrer andre felter. Analysen af casestudierne viser, at der er behov for at nuancerer denne samfundsforståelse. For at få en komplet teoretisk forståelsesramme til at kunne forstå det, der foregår i den kommunale projektkultur og i idrætsfeltet, har det været nødvendigt at supplere Bourdieus teoretiske udlægning med nyere samfundsteorier. De to franske sociologer Luc Boltanski og Eve Chiapellos teori om den tredje kapitalismens ånd (2005) samt den danske filosof Anders Fogh Jensens teori om projektsamfundet (2009) har udvidet min teoretiske værktøjskasse. De har gjort det muligt at foretage en analyse af selve projektlogikken og projektkulturen. I analysen af de fire projekter indtræder de teoretiske tilgange i et gensidigt samspil. De teoretiske og analytiske begrebsrammer er hinandens forudsætning for at opnå en forståelse af de forskellige lag i empirien. Et eksempel på teorisammensmeltningen ses eksempelvis, i hvordan jeg ved at anvende både Bourdieu, Boltanski, Chiapellos og Fogh Jensen tilgang kan vise, at de socialt udsatte familiers mangel på det, Anders Fogh Jensen kalder konnektionskompetence, kommer til at udgøre en form for reproduktion af de i samfundet gældende dominansstrukturer, idet de socialt udsatte borgeres manglende evne til at tilkoble sig projekterne kommer til at fungere som social stigmatiserings- og udstødningsmekanisme. Et andet supplement til Bourdieus teoretiske værktøjskasse, som analysen af casestudierne åbnede for tilføjelse af, er kapitalformen *spatial kapital*. Ved at medtage et rummeligt blik i analysen blev det muligt at undersøge, hvordan de fysiske lokaliteter, hvor projekterne fin-

der sted, giver anledning til forskellige former for handlemuligheder og relationer. Jeg viser gennem analyserne af rum, hvordan den spatiale dimension er nødvendig at inddrage, når der tænkes i projekter omhandlende idræt og motion, der henvender sig til specifikke målgrupper. Det handler om at øge bevidstheden om rummernes betydning for aktiviteten, at have blik for det relationelle forhold, der eksisterer mellem målgruppe og rum, at være bevidst omkring hvilke relationer der er mulige i hvilke rum, og endelig at have øje for den betydning rummet som fysisk og mentalt rum har for, om de agerende overhovedet vil tilkoble sig.

Del 6 *Diskussion, konklusion og perspektivering* er en opsamling og diskussion af undersøgelsen resultater. Ved at foretage en feltanalyse har jeg kunnet vise, hvordan den traditionelle danske foreningsmodel er under forandring. Feltanalysen har tegnet et billede af et historisk set stærkt idrætsfelt, bestående af idrætsforeninger, med idræt delt op i forskellige aktiviteter, som var styret af et fast sæt regler. Feltanalysen har vist, at de agerende i feltet var uenige om, hvilke værdier og idrætskapitaler, der skulle have mest anerkendelse i feltet, men at de byggede på en fælles forståelse af idræt, en fælles doxa. Der var i feltet nogle helt grundlæggende forhold, som man aldrig var uenige om, og det var, at det var den organiserede idræt, man arbejdede for, en idræt som havde sine rødder i foreningskulturen. Feltanalysen har vist, hvordan eksterne samarbejdspartnere historisk set har støttet op om denne selvforståelse, og hvordan feltet derfor har haft en høj grad af relativ autonomi. Feltanalysen har samtidig vist, at de forandringer, der pågår, blandt andet på grund af Strukturreformen, har ændret ved de eksterne samarbejdspartneres forventninger til de agerende i idrætsfeltet. Den har vist, at der fra eksterne partners side er opstået en stærk interesse for, at de agerende i idrætsfeltet indoptager nye opgaver, der rummer felteksterne logikker for idrætsdeltagelsen. Gennem feltanalysen har det også været muligt at vise, hvordan de centrale agerende i feltet har reageret på denne opfordring.

I afhandlingen diskuterer jeg, hvordan formålet med at anvende Bourdieus feltanalyse ikke er at slå fast, hvorvidt idrætsfeltet er fuldstændigt autonomt eller ej. Formålet med feltanalysen er snarere at spore de kræfter, som virker i retning mod en øget autonomi, og de kræfter som trækker i den modsatte retning. I en Bourdieu inspireret analyse findes feltets egenart

ved den kulturelle pol, mens omsætteligheden og omsætningen af egenarten findes ved den økonomiske pol. Derfor skal man gennem en analyse af agenternes placering i forhold til disse to poler vurdere styrkeforholdet mellem de kræfter, der virker hen imod øget autonomi og de kræfter, som svækker autonomien. I analysen har jeg vist, hvordan både den økonomiske og velfærdspolitiske logik i disse år har en stærk indflydelse og påvirkning på idrætsfeltet, og at begge logikker trækker de agerende i feltet over mod den felteksterne pol.

Analysen har desuden vist, at det ikke, som jeg først antog, er presset fra stat og kommuner, der er den egentlige årsag til forandringerne i idrætsfeltet. Med analysen af idrætsfeltet og de kommunale projekter for fysisk inaktive borgere viser jeg, hvordan årsagen til forandringerne ligger i selve det strukturelle lag. Således er både stat og kommuner også underlagt de samme strukturelle forandringer som idrætsfeltet. Ved at inddrage Boltanski og Chiapellos teori om den tredje kapitalismes ånd, er det muligt at vise, hvordan de kommunale projekter er udtryk for en ny samfundsstrukturering, hvor selvrealisering, innovation, fleksibilitet og omstillingsparathed er de nye normative støttepunkter. En ny strukturering bygget op omkring en projektkultur, hvor det at lade sig udnytte og indgå i så mange former for projekter og netværk som muligt, er måden at akkumulere symbolsk kapital på. Analysen viser dog også, at stat og kommuner stadig værdsætter idrætsforeningerne for deres rolle som stedet for ”opdragelse” og indlæring til demokrati og fællesskab. Den kollektivistiske logik og værdi, som med projektkulturen bliver opløst til fordel for et fokus på individet, er således samtidig den logik og værdi som idrætsforeningerne tillægges, og som velfærdsinstitutionerne ønsker at drage nytte af hos idrætsforeningerne. Et forhold der peger på, at idrættens *illusio* stadig er intakt.

I del 5 *Analyse og fortolkning* samles løbende op på undersøgelsens empiriske fund. Et væsentligt resultat, der er kommet ud af mine analyser af casestudierne er et forhold omkring projektkulturen. Analysen af casestudierne viser, at det, der først og fremmest fremstår som betydningsbærende for projekternes succes, er, at projekternes målgruppe, hvoraf de fleste er socialt udsatte borgere, går fra at være passive borgere til at bliver aktivt handlende borgere. Analysen af den måde projekterne er struktureret på viser, at den engagerede borger er fundamentet for projekternes succes, og ligeledes er borgernes evne til tilkobling, selvmoti-

vation og engagement afgørende for, om de aktiviteter, der forgår i projekterne, lever videre eller nedlægges. Ud fra analyserne af observationer og interviews fremgår det, hvordan det at have øje for og sociale kompetencer i forhold til at finde det attraktivt at tilkoble sig de kommunale projekter ikke ligger lige for hos de socialt udsatte borgere. Det betyder, at de socialt udsatte familiers mangel på konnektionskompetence kommer til at udgøre en form for reproduktion af de i samfundet gældende dominansstrukturer, idet de socialt udsatte borgeres manglende evnen til at tilkoble sig projekterne kommer til at fungere som social stigmatiserings- og udstødningsmekanisme. Ved at analysere empirien ud fra Bourdieus begreber om doxa, symbolsk vold og habitus, har mine studier vist, hvordan projekterne rettet mod fysisk inaktive børn og voksne på flere områder er konstrueret ud fra en middelklassehabitus. Det betyder, at de kompetencer, det kræves for at indgå i projekterne reelt set udelukker den målgruppe, de var tiltænkt, nemlig de socialt udsatte borgere.

Summary

Physical Activity as a Preventive and Health-promoting Strategy: A Study of Physical Activity and Sport Used as Prevention and Health-promotion in Two Selected Municipalities.

This study takes its point of departure in the welfare policy changes which have taken place in recent years in the area of municipal health prevention and health promotion. These changes have meant that Danish municipalities, especially after the administrative reform in 2007, have begun to utilize physical activity as a health promotion strategy.

In part 1, *An Introduction to the Study*, the purpose of this study is presented. One central purpose is to create an understanding of how these welfare policy changes affect the field of sports, that is, how and to what degree the welfare policy logic affects the field of sports and how the different positions in the field sports act on this logic.

Part 3, *The Field of Sports and the Municipalities*, includes a historical analysis of the field of sports, in order to obtain a praxis-oriented understanding of how the new cooperative projects centered around physical activity as health promotion affect the agents in the field sports. The study also contains a qualitative case study of four municipal projects aimed at physically inactive citizens in two Danish municipalities. In the four selected projects, the municipality cooperates with sports organizations and clubs and with other providers of sport. Two of the municipal projects are directed toward children and two toward adult, physically inactive citizens. The projects are presented in part 4, *Presentation of the four Case Studies*.

In part 2, *Theory and Method*, the theoretical basis of this study is presented. The study is based on the sociology and methodology of the French sociologist Pierre Bourdieu. Bourdieu's concepts of 'field', 'capital', 'habitus' and 'symbolic violence' are key concepts in

this study. However, this study is also an exploration of theory. Another key objective of this study has been to obtain insight into the extent to which Bourdieu's sociology and methodology is applicable to a contemporary study of the welfare policy changes that arise in the encounter between state, municipalities and the field of sports. The empirical understanding in the field of investigation obtained through the case studies has had the objective of contributing to a refinement of Bourdieu's sociology. The case study data consists of documents, field observations and qualitative interviews.

In part 5, *Analysis and Interpretation*, the empirical data collected through the case studies is analyzed. The analysis shows a need to challenge and supplement Bourdieu's sociology and social thought. According to Bourdieu, modern Western societies consist of relatively autonomous fields, i.e. social spaces with specific logics and demands which are not comparable – neither concretely nor abstractly – with the conditions and the rules which govern other fields. The analysis of the case studies shows that there is a need to refine this societal understanding. In order to obtain a complete theoretical framework of understanding so as to grasp what takes place in the municipal project culture and in the field of sports, it has been necessary to supplement Bourdieu's theoretical exposition with recent social theories. Hence, my theoretical toolkit has been enlarged using the work of two French sociologists, Luc Boltanski and Eve Chiapello, and their theory “the third spirit capitalism” (2005), and by the Danish philosopher Anders Fogh Jensen's theory of ‘project society’ (2009). They have made it possible to undertake an analysis of the project logic and project culture itself. In the analysis of the four projects, the theoretical approaches take on a mutual interaction. The theoretical and analytical conceptual frameworks are each other's precondition for achieving an understanding of the different layers of the data. The merging of theories can be seen, for example, in how, by applying Bourdieu's, Boltanski's, Chiapello's and Fogh Jensen's approaches, I can show that the socially vulnerable families lack of what Anders Fogh Jensen calls ‘connection competency’ comes to constitute a form of reproduction of the existing dominance structures in society, in that the socially vulnerable citizens' inability to stay with the projects functions as a social stigmatizing and marginalization mechanism.

Another supplement to Bourdieu's theoretical toolkit that was revealed through the analysis of the case studies was the addition of the capital form of 'spatial capital'. By including a spatial gaze in the analysis, it became possible to investigate how the physical localities where the projects were taking place gave rise to different forms of possibilities of action and relations. Through the analyses of space, I demonstrate the necessity of including the spatial dimension when planning projects of sport and motion aimed at specific target groups. It concerns raising awareness about the importance of space for the activity, having a gaze for the relations that exist between the target group and space, being aware of which relations are possible in which space, and finally, acknowledging the importance of space, as physical and mental space, for whether the citizens will participate in the projects.

Part 6, *Discussion, Conclusion and Perspectives*, is a summary and discussion of the results of the study. By undertaking a field analysis, I have been able to show how the traditional Danish associational model is undergoing change. The field analysis has revealed a picture of a historically strong field of sports centered on sports associations, with sport divided into different activities each governed by a fixed set of rules. The field analysis has shown that the agents in the field disagreed about which values and sport capitals should have the most recognition in the field, but that these disagreements were built upon a common understanding of sport, a common doxa. In the field, there were some fundamental conditions about which there was never disagreement, and it was that it was the organized sport that they were working for: a sport with its roots in the associational culture. The field analysis has shown how external collaborating partners have historically supported this self-understanding and how the field has therefore had a high degree of relative autonomy. At the same time, the field analysis has shown that the changes which take place, among other things due to the administrative reform, have changed the expectations of the cooperating partners towards the agents in the field sports. It has shown that the external partners now have a strong interest that the agents in the field sports incorporate new tasks which include the logics for participation in sport that are external to the field. The analysis of the field showed how the key agents have reacted to this new encouragement.

In the dissertation, I discuss how the purpose of applying Bourdieu's field analysis cannot confirm whether or not the field of sports is completely autonomous. The purpose of the field analysis, rather, is to trace the forces which operate in the direction toward increased autonomy, and the forces which pull in the opposite direction. In a Bourdieu-inspired analysis, the field's autonomy is found at the cultural pole, while the convertibility and conversion of the autonomy is found at the economic pole/the field-external pole. In the analysis, I have shown how both the economic and welfare policy logic during these years had a strong effect on the field sports, and that both logics pull the agents in the field toward the field-external pole.

The analysis has also shown that it is not, as I initially assumed, pressure from state and municipalities which causes changes in the field sports. The analysis of the field sports and the municipal projects for physically inactive citizens has demonstrated how the cause of the changes lies in the structural layers themselves. As such, both state and municipalities are also subordinated to the same structural changes as the field of sports. By incorporating Boltanski and Chiapello's theory of the spirit of the third capitalism, it is possible to show how the municipal projects are an expression of a new social structuration, where self-realization, innovation, flexibility and adaptability to change are the new normative pillars. The new structuration constructed around a project culture whereby allowing oneself to be exploited and participating in as many forms of projects and networks as possible, is the way of accumulating symbolic capital. The analysis also shows that state and municipalities still value the sports associations for their role as the locus of education and learning of democracy and community. Hence, the collectivist logic and value which was dissolved by the project culture in favor of a focus on the individual is at the same time the logic and value which the sports associations are attributed, and from which the welfare institutions seek to benefit in their work with the sports associations. This situation is evidence that the *illusio* of sport remains intact.

In part 5, *Analysis and Interpretation*, the empirical findings are summarized. An important result which has emerged from the case studies is a relationship to the project culture. It is significant for the project's success that the projects' target group, of which most are socially vulnerable persons, undergo a transition from being passive to actively engaged partici-

pants. The analysis of the structure of the projects shows that the citizens who become involved form the basis for the projects' success, and that the citizens' ability to join the project, their motivation and engagement, is decisive for whether the project activities that take place are sustainable or decline. On the basis of observations and interview data, it appears that an awareness of the social competencies needed for socially vulnerable persons to take part in the municipal projects is not self-evident. Because of the socially vulnerable families' lack of connection competence, the existing structures of domination in society are reproduced. The socially vulnerable citizens' inability to join the projects functions as a social stigmatization and marginalization mechanism. By analyzing the data using Bourdieu's concepts of doxa, symbolic violence and habitus, my study has shown how projects directed toward physically inactive children and adults are constructed largely on the basis of a middle class habitus. This means that the competencies required to participate in the projects actually come to exclude the very target group for whom they were intended, i.e., the socially vulnerable citizens.

Forord

Afhandlingen tager udgangspunkt i min interesse for sociologien som videnskab. Under min uddannelse på Institut for Idræt¹ havde jeg kun i begrænset omfang mulighed for at stifte bekendtskab med sociologien og den sociologiske metodologi. Derfor har mit personlige mål med min forskeruddannelse været, at opnå et nærmere kendskab til denne videnskab, dens teorier og metoder. Det stod fra starten klart, at jeg ønskede at arbejde med en sociologisk tradition som kombinerer teoretiske refleksioner med en empirisk tilgang til centrale problemstillinger, der knytter an til idræt som kulturelt og socialt praksisfelt. Mit valg af sociologen Pierre Bourdieu² som grundlæggende inspirationskilde, faldt derfor naturligt. Arbejdet med Bourdieus sociologi var ikke nyt for mig. Jeg havde i mit speciale (Jørgensen 2005b) arbejdet med Bourdieus metodologi, og var blevet fanget af den måde Bourdieu i sit sociologiske arbejde kombinerede teoretisk refleksion og begrebsudvikling med indgående empiriske undersøgelser.

Valget af afhandlingens overordnede genstandsfelt – idræt og velfærdspolitik – kommer sig af, at jeg under arbejdet med mit speciale³ kunne se, at der var ved at ske en form for paradigmeskift i forhold til idrætsorganisationernes rolle og holdning overfor at anvende idrætten i velfærdspolitisk øjemed. Min nysgerrighed blev især vakt, da Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI) i november 2004 på årsmødet ændrede formålsparagraf og indskrev sundhed som en del af foreningens primære formål.⁴ Det gjorde mig nysgerrig efter at

---

¹ I 2005 blev jeg færdig med min uddannelse som cand. scient. i idræt, Humanistisk-samfundsvidenskabelig linje på Københavns Universitet med tilvalg i Musikvidenskab ligeledes på Københavns Universitet.

² Pierre Bourdieu (1930-2002), fransk sociolog. Bourdieu var oprindelig filosofiuddannet på École Normale Supérieure, men fik interesse for sociologien. I sociologien kunne han igennem den empiriske forskning skabe et værktøj, der kunne benyttes til at bryde igennem den almindelige bevidsthed og herigennem opnå en mere sandfærdig viden om den sociale verden, der inden for den filosofiske tradition ofte ses som for hverdagsagtig og dermed mindre væsentlig at beskæftige sig med (Calhoun og Wacquant 2002, 7).

³ Specialets titel er *Kvinder og ledelse – en analyse af kvinder og ledelse i idrætsfeltet*. Specialet rummer en sociologisk/historisk undersøgelse af udviklingen i kvinder i ledelsen, specielt med fokus på de to idrætsorganisationer Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI) og Danmarks Idræts-Forbund (DIF).

⁴ Beslutning om den nye formålsparagraf fandt sted på DGI's årsmøde d. 5.- 6. november 2004.

undersøge, hvad denne ændring af formålsparagraffen hos DGI var et udtryk for? Var ændringen et udtryk for en øget åbning for at indgå samarbejde om idrætstiltag for særlige målgrupper med offentlige partnere? På samme tidspunkt kunne der nemlig på regeringsniveau spores en øget politisk bevågenhed for idrætsforeningernes potentiale som samarbejdspartnere i forhold til arbejdet med forebyggelse og sundhedsfremme. Dette fik mig til at spekulere over, hvad det var det for en form for forandring, der var ved at ske? For at undersøge forandringerne fra et henholdsvis politisk og et praksisnært perspektiv, valgte jeg at foretage casestudier af sundhedsfremmende projekter, målrettet fysisk inaktive børn og voksne i to udvalgte kommuner, København og Næstved.

Man kan godt læse Bourdieus forfatterskab som et forsøg på at tilkæmpe sociologien som videnskab en større grad af anerkendelse. Gennem forsøget på at udarbejde en videnskabelig metode som er stringent, og som forsøger at forholde sig så objektivt som overhovedet muligt til sit undersøgelsesobjekt, kæmpede Bourdieu for at forbedre sociologiens position i det videnskabelige felt. Min læsning af Bourdieus værker er derfor også blevet en læsning af sociologiens historie. Det vil sige sociologiens oprettelse som videnskab, dens indre kampe og dens kamp for at opnå større anerkendelse, ikke kun i det videnskabelige felt, men også i samfundet som sådan. En læsning af en af det 20. århundredes mest fremtrædende sociologers udlægning af sociologiens rolle som videnskab. Bogen *viden om viden og refleksivitet* (Bourdieu 2005b), som er en let bearbejdet gengivelse af Bourdieus afskedsforelæsninger ved *Collège de France* i 2000-2001, samt artiklen *The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason* (Bourdieu 1975), er blandt andet eksempler herpå.

Om afhandlingens form

Afhandlingen er bygget op efter følgende form:

Del 1 er en introduktion, hvor jeg præsenterer afhandlingens undersøgelsesområde, problemstillinger og kort skitserer, hvad undersøgelsen handler om.

Del 2 er en indføring i de teorier og metoder, der ligger til grund for undersøgelsen. I denne del fremlægger jeg, hvordan jeg undersøger og hvorfor.

Del 3 er en analyse af idrætsfeltet. Jeg undersøger de historiske forudsætninger for, at idrættens kan ses som et felt med dets egen logik, værdier og kampe. Analysen af idrætsfeltet strækker sig fra feltets tilblivelse til i dag, og rummer en analyse af eksterne logikker og feltets påvirkning på idrætsfeltet. Sidst i afsnittet inddrages et kommunalt perspektiv, hvorunder Københavns Kommunes og Næstved Kommunes arbejde inden for forebyggelse og sundhedsfremme bliver præsenteret.

Del 4 er en præsentation af de fire casestudier af kommunale projekter, der ligger til grund for den empiriske dataindsamling.

Del 5 er en analyse og fortolkning af det empirisk indsamlede datamateriale. Indledningsvis gives en indføring i min analytiske tilgang til empirien, og dernæst folder analysen sig ud.

Del 6 rummer en diskussion af afhandlingens centrale spørgsmål. Her samles trådene. I perspektivering lægges op til problematikker og interessefelter i den videre forskning.

Det ville være forkert at påstå, at afhandlingen som den her foreligger, er kommet til at antage en form, der afspejler den arbejdsproces, hvorunder den er blevet til. Afhandlingen har

fået sin form og tilblivelse ud fra et ønske om at skabe en tekst, som er logisk opbygget og hvor læseren føres af en kendt og forudsigelig sti. Det er med tekstens opbygning mit håb, at læseren dermed let kan danne sig et overblik over undersøgelsen temaer og problemstillinger, det vil sige, hvad jeg har undersøgt, hvorfor, samt hvordan jeg rent metodisk har grebet undersøgelsen an.

I del 2, hvor Bourdieus sociologi præsenteres, har jeg valgt at ligge vægten på en præsentation af Bourdieus metodologi. Ud af de centrale begreber som Bourdieus sociologi indeholder, er det kun Bourdieus begreb om felt, der bliver gennemgået i teksten. Bourdieus øvrige centrale begreber bliver ikke forklaret, dog har jeg som en service til de læsere, der ikke er bekendt med Bourdieus sociologi, lavet nogle faktabokse, hvor disse begreber bliver forklaret kort i forbindelse med, at begreberne nævnes første gang i teksten. Ønsker læseren en yderligere uddybning af Bourdieus begrebet i forhold til det idrætsspecifikke område, kan jeg henvise til kapitlet om Bourdieu i *Grundbog for idrætssociologi* (Østergaard 2011a).

Der henvises i afhandlingen til et bilagsmateriale, som rummer udskrifter af observationer og interviews. Materiale er fortroligt, og har derfor kun været tilgængeligt for afhandlingens bedømmelsesudvalg. Af samme grund vil personnavne i de interviewcitater, der rummer navne på personer, der har medvirket i undersøgelsen, være udskiftet med personens funktion/titel for eksempel ”idrætslæreren”.

DEL 1

Introduktion til undersøgelsen

I regeringsgrundlaget fra 2007 (Regeringen 2007) står der følgende under overskriften *Bedre samarbejde mellem kommuner og idrætsforeninger*:

Dansk idræt er med til at løse vigtige samfundsmæssige opgaver blandt andet takket være indsatsen fra de mange frivillige idrætsledere. Regeringen vil løbende være i dialog med den frivillige idræt og se på mulighederne for at styrke samarbejdet mellem foreninger og kommunerne på områder, hvor idræt kan bidrage til løsning af samfundsmæssige opgaver såsom integration, forebyggelse og lignende (Regeringen 2007, 55).

Citatet indrammer meget præcist denne afhandlings tema, nemlig det stigende fokus, der de seneste år har været i forhold til at inddrage idrætten i løsning af samfundsmæssige opgaver på velfærdsområdet. Idræt som velfærdspolitik er således temaet, men for at kunne svare på de spørgsmål, jeg stiller i problemformuleringen, er det i første omgang nødvendigt at konstruere afhandlingens undersøgelsesobjekt. Som hjælp til dette arbejde benytter jeg mig af Bourdieus teoretisk og empirisk udviklede model af sociale felter. Ved hjælp af Bourdieus feltanalytiske begrebsapparat foretager jeg en undersøgelse af, hvordan en kulturel aktivitet som idræt er opstået, hvilke *agenter* (om agentbegrebet se nedenstående faktaboks nr. 1) og logikker, der har indgået i dannelsen af idrætten som kulturelt felt, samt hvordan feltet ser ud i dag.

Faktaboks nr. 1: Agent

Bourdieu bruger betegnelsen *agent* for den handlende i sociologisk forstand (individ, gruppe eller institution). Selvom agentbegrebet er et lidt uheldigt ord at benytte på dansk, da det let giver associationer i retning af spionage- og forsikringsbranchen, har jeg alligevel valgt at bruge begrebet, da en oversættelse til aktør eller individ har nogle uheldige konsekvenser. Begreberne aktør og individ er knyttet sammen med andre teoriretninger inden for sociologien, og Bourdieu anvender netop agentbegrebet for at skabe distance til disse. Begrebet agent bliver benyttet af Bourdieu og andre sociologer for at overskride skellet mellem aktør (rationalisme)-struktur (determinisme) og individualisme-kollektivism. Agent skal forstås i betydningen *den eller de agerende* og skal understrege, at agenten står i et relationelt forhold til de øvrige egenskaber og niveauer, der knytter sig til den sociale realitet.

I arbejdet med at konstruere undersøgelsesobjektet, har jeg ligeledes foretaget en undersøgelse af et centralt velfærdspolitisk område – fysisk aktivitet som forebyggelse og sundhedsfremme. Undersøgelsen omhandler hvilke logikker og tiltag, der ligger hos stat og

kommuner inden for området sundhedsfremme og forebyggelse. For at få en forståelse af, hvad der er på spil, når offentlige agenter og agenter fra idrætsfeltet skal samarbejde om løsning af opgaver, har jeg valgt at foretage empiriske undersøgelser af konkrete samarbejdsprojekter. Formålet med de empiriske undersøgelser, som består af observationer af praksis og interviews med de involverede agenter, er, at få indsigt i den levede praksis i form af agenternes handlinger, motiver og strategier.

Indledningsvist vil jeg kort beskrive idrætsfeltet og de sidste 10 års udvikling inden for forebyggelse og sundhedsfremme i relation til fysisk aktivitet.

1.1 Præsentation af temaet idræt, fysisk aktivitet og sundhedsfremme

I Danmark har idræt siden de første idrætsforeningers dannelse i sidste halvdel af 1800-tallet bygget på en fri foreningsdannelse. Med grundloven af 1849 blev det muligt at danne frivillige foreninger, og de første sports/idrætsforeninger blev oprettet i 1860'erne (Hansen 1995). Idrætten er således opstået som en frivillig bevægelse, hvor de aktiviteter, der har fundet sted i idrætsforeningerne, er dannet af frivillige agenter. Jeg vil i afhandlingen diskutere, hvorfor der både historisk og sociologisk er belæg for, at man kan anskue idrætsfeltet som et socialt og kulturelt felt, hvor der udspiller sig en særlig form for kulturel praksis. Jeg vil desuden diskutere, om det i dag giver mening at anskue idrætsfeltet som en selvstændig og uafhængig sektor med en relativ høj grad af autonomi.

Historisk set har foreningsidrætten ikke været et område for statslig indblanding, og af den årsag har de politiske krav til idrættens institutioner tidligere ikke været markante. Men en af de samfundsmæssige forandringer, der i nyere tid har været med til at ændre på den politiske interesse for idrætsområdet er, at fysisk inaktivitet er blevet et stadigt stigende samfundsmæssigt problem. Stigningen i antallet af personer, der er fysisk inaktive, er opstået i takt med den teknologiske udvikling, der har flyttet fysisk aktivitet fra arbejdslivets sfære til nu stort set udelukkende at være en kulturel praksis foretaget i fritidslivet. Man kan derfor tale om, at der er sket en forflytning, der gør, at idrætsfeltet kommer til at rumme ikke bare idræt og sport som sociale og kulturelle aktiviteter dyrket i fritiden, men også motion og fysisk aktivitet rettet mod kroppens sundhed og vedligeholdelse (Engström 2006). Der har i

de seneste år været en stigende politisk interesse for at anvende idræt som middel til opnåelsen af politiske mål, herunder en stigende interessen for at koble idrætten til særligt de velfærdspolitiske mål. Det øgede fokus på at anvende idræt og fysisk aktivitet til forebyggelse af folkesundheden ses i den tidligere regerings folkesundhedsprogram fra 2002 (Regeringen 2002). I programmet fremgår det, at fysisk aktivitet⁵ spiller en central rolle i forebyggelsen af syv ud af de otte prioriterede folkesygdomme⁶ (Sundhedsstyrelsen 2004). Endvidere fremgår det af programmet, at 20-30% af befolkningen er så fysisk inaktive, at det indebærer en sundhedsrisiko, og at de fysisk inaktive har en dobbelt så stor risiko for tidlig død som de fysisk aktive (Regeringen 2002, 19). Baggrunden for, at regeringen ønsker en markant øgning i antallet af fysisk aktive danskere, er altså sundhedsrelateret. Regeringens sundhedspolitiske mål er, at *antallet af fysisk aktive skal øges markant, og fysisk aktivitet skal være en naturlig del af hverdagen* (Regeringen 2002, 19).

Den vægtning, der i 2002 blev tildelt den fysiske aktivitets betydning for folkesundheden, var ny. På de andre forebyggelsesområder: kost, rygning, alkohol m.m. var der, da regeringen fremsatte programmet, et allerede veludviklede netværk af agenter til at varetage sundhedsfremme- og forebyggelsesarbejdet. At området fysisk aktivitet var nyt betød, at udviklingen i forhold til metoder og igangsatte initiativer ikke var særlig udbyggede (Indenrigs- og Sundhedsministeriet 2002, 39). For at igangsætte og udbygge initiativer, der skulle forbedre befolkningens fysiske aktivitetsniveau, opfordrede regeringen med folkesundhedsprogrammet derfor til, at der blev indgået partnerskaber mellem offentlige og civile agenter, hvor blandt andet idræts- og foreningslivet er nævnt som centrale medspillere (Regeringen 2002).

En ændring af strukturel karakter, der inden for de seneste år har fundet sted i Danmark, og som ligeledes har haft betydning i forhold til, at den frivillige idræt oplever en øget forventning om at deltage i løsningen af velfærdspolitiske opgaver, er strukturreformen. Struk-

---

⁵ Sundhedsstyrelsens anbefaling om fysisk aktivitet i 2002 er, at alle voksne er fysisk aktive 30 minutter af moderat intensitet, helst alle ugens dage. For børn er anbefalingen 1 time.

⁶ De af den tidligere regering otte prioriterede folkesygdomme er: aldersdiabetes; forebyggelige kræftsygdomme; hjerte-karsygdom; knogleskørhed (osteoporose); muskel- og skeletlidelser; overfølsomhedssygdomme (astma og allergiske sygdomme); psykiske lidelser og rygerlunger (KOL).

turreformen trådte i kraft den 1. januar 2007. Med strukturreformen⁷ fik kommunerne ansvaret for at løse en lang række nye velfærdsopgaver. Reformen ændrede grundlæggende på rammerne for varetagelsen af de offentlige opgaver og den offentlige service i Danmark, og for at kunne varetage de nye opgaver havde kommunerne brug for samarbejdspartnere. For kommunerne er de lokale idrætsforeninger nærliggende samarbejdspartnere, fordi man gennem folkeoplysningsloven og folkeoplysningsudvalget i forvejen har kontakt og kendskab til foreningerne. Desuden peger forskning om idræt som kommunal velfærd på (Mortensen 2004, Ibsen og Jørgensen 2009, Ibsen, Hansen og Vennekilde 2010), at kommunerne har opfattet de lokale idrætsforeninger, som værende udstyret med de rette kompetencer til at påtage sig et socialt ansvar, og at man i kommunerne historisk set har en stærk tro på *idrættens afledte positive effekter* (Ibsen og Jørgensen 2009, 25). I forhold til arbejdet med at aktivere de fysisk inaktive borgere er det for kommunerne derfor nærliggende at opsøge det frivillige lokale foreningsliv og invitere til samarbejde.

Den offentlige sektor, både når det gælder stat og kommuner, opfatter således idrætsforeninger og idrætsorganisationer som ideelle samarbejdspartnere i forhold til at løse de politisk prioriterede velfærdspolitiske udfordringer. For at understøtte de velfærdspolitiske målsætninger forsøger stat og kommuner via pulje/projektmidler at motivere idrætsorganisationer og idrætsforeninger til at indgå samarbejde og opstarte projekter for fysisk inaktive borgere. Så ikke alene opfordres idrætsorganisationer og idrætsforeninger til at danne partnerskaber gennem en velfærdspolitisk diskurs, de tilskyndes også gennem en politisk økonomisk strategi.

1.2 Afhandlingens fokus

Afhandlingen vil have fokus på kommuners, idrætsorganisationers og idrætsforeningers strategier og handlinger i forhold til løsning af velfærdsopgaver på sundhedsområdet. I to udvalgte kommuner København og Næstved, er der foretaget en analyse af samarbejdsrelationer mellem idrætsforeninger og de kommunale agenter, der er involveret i udviklin-

---

⁷ I afsnit 3.7.2 *Strukturreformen*, er en nærmere beskrivelse af reformen og virkningen af den.

gen og udførelsen af opgaver rettet mod de fysisk inaktive borgere. Relationer mellem kommune, idrætsforening og borgere er undersøgt gennem kvalitativt indsamlede data i form af interviews og observationer. Desuden er der foretaget en analyse af de to idrætsorganisationer DGI's og Danmarks Idræts Forbund (DIF)'s strategier i forhold til at indgå som aktive agenter på velfærdsområdet. Empirien består her af skriftligt materiale som notater, pressemeddelelser og artikler fra organisationernes medlemsblade. Love, betænkninger, politikprogrammer, evalueringer m.m. om idræt og fysisk aktivitet er ligeledes en del af kildematerialet.

Det teoretiske fundament for undersøgelsen er som nævnt Bourdieus teori om sociale felter. Arbejdet med at identificere og analysere idrætten i Danmark som et felt er inspireret af og bygger videre på sociologen Martin Munks arbejde med at identificere idrætsfeltet (Munk 1999, Loshak og Munk 2001, Munk og Lind 2004).

Som ovenfor beskrevet rummer afhandlingen en analyse af, hvordan agenterne i idrætsfeltet fra organisationer til foreninger agerer på forventningerne til og opfordringerne om at deltage mere aktivt i løsning af velfærdsopgaver på sundhedsområdet. Jeg vil analysere, om der siden 1999, hvor Martin Munk og Jacob Lind foretog deres analyse af idrætsfeltet (Munk og Lind 2004), er sket en forandring, som har påvirket idrætsfeltets relative grad af autonomi. Et mål med undersøgelsen er derfor gennem udvalgte cases at opnå indsigt i, hvordan og i hvilken grad den velfærdspolitiske logik påvirker idrætsfeltet, og hvordan de forskellige positioner i idrætsfeltet agerer på dette.⁸

---

⁸ Den velfærdsideologiske logik er kun en af de logikker der yder et pres på idrætsfeltet, en anden logik der truer idrætsfeltet, er den økonomiske logik (jf. Munk og Lind 2004, 94f.).

1.3 Afhandlingens centrale spørgsmål

Med udgangspunkt i Bourdieus refleksive sociologi samt hans metodologiske praksis, rummer afhandlingen følgende spørgsmål:

Hvilke midler og metoder tager stat, kommuner og det politiske felt i anvendelse i forhold til at inddrage idrætten i partnerskaber om forebyggelse og sundhedsfremme, med øget velfærd som målsætning?

Hvordan påvirkes idrætsfeltet af den øgede politiske forventning om, at idrættens organisationer og foreninger indgår i løsning af forebyggende og sundhedsfremmende opgaver?

På hvilken måde er Bourdieus sociologi og metodologi anvendelig i forhold til et nutidigt studie af de velfærdspolitiske forandringer, der foregår i mødet mellem stat, kommuner og idrætsfelt?

Hvordan bidrager det at undersøge en praksis gennem casestudier til nuancering af den valgte teoretiske begrebsramme?

1.4 Udvalgelse af casestudierne

En del af undersøgelses empiri bygger på fire udvalgt casestudier af kommunale eller kommunalt støttede forebyggelsestiltag. De kommunale forebyggelsestiltag har til formål at øge det fysiske aktivitetsniveau hos kommunens inaktive borgere. Casestudierne er tænkt ind i studiet for at kunne give en forståelse af den konkrete praksis og for at inddrage de agerendes egen forståelse af praksis. Københavns Kommune og Næstved Kommune er de to kommuner, hvor de empiriske undersøgelser har fundet sted. De fire casestudier rummer studier af to kommunale projekter tiltænkt fysisk inaktive voksne og to tiltænkt fysisk inak-

tive børn. Det vil sige, at der i begge kommuner er udvalgt et projekt tiltænkt børn og et tiltænkt voksne (se figur 1).

Figur 1: Oversigt over de fire projekter, der indgår som cases

	Næstved	København
Voksne	Motionsrådgivningen	Motion og kost i dit sundhedscenter ⁹
Børn/unge	Skolesport	Idræt og samvær

De to valgte kommuner København og Næstved repræsenterer to forskellige kommune-typer. København er som storby og hovedstad valgt, fordi det forholdsvis store indbyggertal og byens multikulturelle islæt skaber særlige problemstillinger, når det handler om at opfylde borgernes forskelligartede behov for fysisk aktivitet. Dertil kommer, at Københavns Kommune har en udbredt mangel på idrætsfaciliteter. Næstved Kommune er valgt, fordi den som ny storkommune skal integrere mindre kommuner, og derfor står over for specifikke problemstillinger i relation til den kommunesammenlægning, som fandt sted i forbindelse med strukturreformen i 2007. Desuden er Næstved Kommune valgt som repræsentant for en provins/købstad med tilhørende landdistrikter, hvor traditionerne for såkaldt folkelig idræt har dybere rødder end i København.

Valget af de to kommuner skal ikke ses som repræsentativ dækkende for de forebyggelsestiltag, der foregår i landets øvrige kommuner. Men analysen af de to kommuners forebyggelsespolitik og forebyggelsestiltag kan være med til at afdække hvilke udfordringer samt forskelle og ligheder, der eksisterer i samarbejdet mellem de kommunale agenter og de lokale idrætsforeninger/organisationer. At der er valgt forebyggelsestiltag, der både henvender sig til børn og voksne, skaber ligeledes mulighed for at afdække, om der er særlige problemstillinger, der henhører til de to målgrupper.

---

⁹ I November 2009 skiftede sundhedscentrene i København navn til nu at hedde forebyggelsescentre og tilbuddet *Motion og kost i dit sundhedscenter* fik derfor samtidig også nyt navn, så initiativet nu hedder *Motion og kost i dit forebyggelsescenter*. Jeg har dog valgt at referere til det som Motion og kost i dit sundhedscenter, da det var det navn, som projektet havde, mens jeg fulgte det.

1.5 Afgrænsning

Centralt for afhandlingen har været at undersøge de forandringer, der foregår på statsligt niveau, kommunalt niveau, idrætsorganisatorisk niveau og foreningsniveau, set i forhold til de nye sundhedsfremmende politikker og tiltag for inaktive borgere. Hvilke forandringer, disse politikker og tiltag skaber på individniveau for brugerne af idrætstilbuddene, var ikke som udgangspunkt i fokus. Der blev i arbejdet med undersøgelsens konstruktion ikke lagt et fokus på hvilke mulige konsekvenser de nye tiltag har for de fysisk inaktive borgere som målgruppe. Bourdieus feltanalytiske tilgang hviler dog på et konfliktteoretisk grundlag, hvor de sociale felter rummer en indbygget dominansstruktur, som indebærer, at de agenter, der indtager de magtfulde positioner, reproducerer magten til fordel for dem selv, mens de dominerede agenter gennem samme reproduktion fastholdes i de dominerede positioner. En feltanalyse uden dette blik for dominansforhold og reproduktion lader sig derfor vanskeligt gennemføre. Derfor indgår den betydning politikker og projekter har i forhold til målgruppen som et underliggende tema i afhandlingens analyse og diskussion. Det jeg i afhandlingen ikke beskæftiger sig med er at kvalitetsvurdere de enkelte projekter. Ligesom der i afhandlingen heller ikke er fokus på den enkelte borgers sundhed, det vil sige borgernes eventuelle udbytte af de kommunale forebyggelsesprojekter.

DEL 2
Teori og Metode

Forudsigende teorier og universelle begreber findes ikke i studiet af menneske og samfund. Konkret, kontekstbunden viden er derfor mere værdifuld end den nytteløse søgen efter forudsigende teorier og universalbegreber (Flyvbjerg 2010, 468).

Læsning og arbejdet med at tilegne mig en forståelse af Bourdieus teori- og empiribaserede tilgang til at opnå viden om den sociale verden har været et gennemgående tema i Ph.d. forløbet. Målet har været at forstå og arbejde med den reflektive metodiske tilgang, som Bourdieu arbejdede med at udvikle. Hans konstruktion af en teori om den sociale verden hænger uløseligt sammen med hans empiriske undersøgelser. Teoriapparatet er derfor medtaget som den teoretiske baggrund, mine empiriske analyser bliver reflekteret imod. Selvom hans begreber felt, kapital og habitus hænger uløseligt sammen i en forståelsesenhed, er det hans begreb om felt, som er tillagt den største fokus i afhandlingen. Jeg har i teori og metodeafsnittet valgt at nedtone beskrivelsen af Bourdieus teoretiske begrebsapparat. I stedet er vægten lagt på en indføring i hans metodologi, for med den at beskrive og begrunde mit valgt af undersøgelsesstrategi og dataindsamlingsmetode.

2.1 Bourdieus metodologi

Der findes ikke fra Bourdieus egen hånd nogen specifikke metodiske anvisninger, forstået som en grundopskrift på, hvordan man rent metodisk skal gå frem, hvis man ønsker at lade sig inspirere af hans forskningspraksis. Men i flere af hans artikler og bøger diskuterer han alligevel forskellige forhold ved det at bedrive forskning og foretage empiriske studier.¹⁰ Ved at stykke disse tekster sammen, er det muligt at tilnærme sig en forståelse af hans forskningspraksis.

I valg af metoder til dataindsamling spænder Bourdieus forskning bredt. Han benytter statistik og survey-metodik, men også feltstudier, observation og dybdegående interview samt fotografi som dataindsamlingsmetode.

---

¹⁰ Bourdieus værk er uhyre omfattende. I den autoriserede bibliografi af Yvette Delsaut og Marie-Christine Rivière: *Bibliographie des travaux de Pierre Bourdieu* (Paris: Le Temps des Cerises, 2002), fylder den komplette liste med Bourdieus udgivelser inklusiv næsten alle oversættelser 160 sider (Prieur og Sestoft 2006, 239).

Hvad teori og metode angår, var Bourdieu modstander af det skarpe skel mellem teori og metode, som har udviklet sig i sociologien (Prieur 2005b, 109). For Bourdieu var teorier og metoder kun foreløbige konstruktioner, hvis værdi kun kan ses i forhold til de resultater, de frembringer i samspil med den undersøgte virkelighed. Bourdieus teoretiske begreber er derfor åben for løbende justeringer og tilpasninger, og i hans eget arbejde blev de løbende udviklet og tilpasset de konkrete undersøgelsesfelter. Bourdieus konstruktion af en generel handlingsteori/praksisteori, der forklarer det relationelle forhold mellem agent og felt, er blevet til på baggrund af de observationer, han har foretaget i sine utallige undersøgelser og analyser af forskelligartede felter. Langt størstedelen af disse feltteoretiske undersøgelser har fundet sted i det franske samfund.

Sociologen Annick Prieur og Ph.d. i litteraturvidenskab Carsten Sestofts beskrivelse af forholdet mellem teori og empiri i Bourdieus sociologiske forskningspraksis indfanger meget nøjagtigt, hvad der er tale om, når de skriver, at; *Den snævre sammenhæng mellem teori og empiri gør, at der er teori i de empiriske modeller og empiri i de teoretiske begreber* (Prieur og Sestoft 2006, 214).

Bourdieu er ofte af andre samfundsforskere blevet kritiseret for at skabe generelle teorier om sociale strukturer. Han afviser dog selv denne påstand, og formulerer det således:

Mine såkaldte teorier er forskningsprogrammer, som på ingen måde lægger op til "teoretiske diskussioner", men tværtimod skal ses som udgangspunkt for praktiske forskningsprojekter, der kan tilbagevise eller bekræfte dem – eller måske endnu bedre – specificere og nuancere de rammer, inden for hvilke de kan siges at være generelle (Bourdieu og Wacquant 1996, 68f).

Bourdieus begreber og samfundsteori kan derfor ikke ukritisk benyttes som en statisk model på et hvilket som helst område. Det, der er essentielt, når Bourdieus metode anvendes, er at undgå, at teorien ses løsrevet fra virkeligheden. Pointen er, at teorien og det empiriske arbejde med undersøgelsesfeltet altid er i vekselvirkning, således at de teoretiske begreber afstemmes med den empiriske virkelighed, der skal undersøges (Bourdieu og Wacquant 1996, 39).

Et andet særkende ved Bourdieus sociologi er, at virkeligheden ifølge Bourdieu er relationel, og derfor må sociologien tage udgangspunkt i en metodologi, der studerer verden som sådan. Den sociologiske metode skal derfor tage udgangspunkt i relationerne mellem niveauerne og egenskaberne, der knytter sig til den sociale realitet på en sådan måde, at der i princippet ikke er noget niveau (mikro/makro) eller nogen egenskab (struktur/handling), der får forrang i forklaringen af sociale fænomener.

2.1.1 Kundskabsteoretiske refleksioner

For Bourdieu er teori og empiri bundet til den historiske kontekst, samtidig med at også forskersubjektet er historisk placeret i tid og rum. Bourdieus bidrag til sociologien som forskningspraksis er ikke en egentlig samfundsteori, men derimod en epistemologi. Den svenske professor i kultur- og uddannelsessociologi Donald Broady skriver om Bourdieus sociologi, at det er de kundskabsteoretiske refleksioner Bourdieu løbende udvikler, der er det mest interessante ved Bourdieus sociologi (Broady 1997, 307). Det der interesserede Bourdieu var at undersøge, hvilke grænser der gør sig gældende for erkendelsen af den sociale verden, og inspireret af den historiske epistemologiske tradition udvikler Bourdieu sine kundskabsteoretiske refleksioner over det at udøve sociologisk forskning.

Den historiske epistemologiske tradition er en fransk specialitet, som Bourdieu gennem sine filosofiske studier kom i berøring med gennem primært de tre franske filosoffer Gaston Bachelards (1884-1962), Jean Cavailles' (1903-1944) og Georges Canguilhems (1904-1995) forfatterskaber. Den historisk epistemologi brød med den i tiden dominerende videnskabsfilosofi, som var underlagt subjektfilosofiens doktriner, som går ud på, at principperne for den menneskelige kundskab er evige og uforanderlige, hvilket i princippet indebærer, at man i videnskaben kunne opstille evigtgyldige metoderegler for, hvordan man kunne opnå objektivet. Ifølge den historiske epistemologi er det videnskabelige forskersubjekt altid historisk placeret i tid og rum. Det vil med andre ord sige, at forskeren ikke er et frit tænkende individ, men et produkt af den historiske og samfundsmæssige kontekst (Broady 1997). Dette forhold gør, at man som forsker må vise epistemologisk årvågenhed. Det vil ifølge Bourdieu sige, at man må forholde sig kritisk og reflekterende til alle dele af forskningsproces-

sen, fra valg af teori, metoder og fremgangsmåder, og i ligeså høj grad forholde sig selvkritisk og reflekterende til den måde, man vælger at gå til og forholde sig til sit forskningsobjekt på (Prieur og Sestoft 2006).

2.1.2 Det dobbelte brud

...taking a point of view on one's own point of view and, thereby, on the whole set of points of view in relation to which it defines itself as such (Bourdieu 2003, 284).

Den måde, vi mennesker opfatter og inddeler den sociale verden på, er ifølge Bourdieu et produkt af historiske og sociale kampe mellem mennesker. Ifølge Bourdieu findes der ikke objektive sociale strukturer, men den sociale virkelighed bygger derimod på en konstruktion. Den epistemologiske årvågenhed hos forskersubjektet indebærer derfor, at sociologen i sin forskning indbygger en refleksion over egen praksis. En sociologisk selvrefleksion eller *socioanalyse*, hvor forskeren i sin forskningspraksis medreflekterer, hvad der gør det muligt at forske i et givent område, samt i hvilken relation forskeren selv står til området og til eget forskningsfelt. Forskeren må få øje på og foretage et epistemologisk brud med den måde forskningsobjektet er konstrueret på, samt de forståelseskategorier området er underlagt (Bourdieu og Wacquant 1996, Bourdieu 2003).

At foretage dette epistemologiske brud er imidlertid ikke nogen ligetil og let opgave, da:

det prækonstruerede besidder en utrolig plasticitet og sejlivethed, fordi det både er indskrevet i tingene og den subjektive erkendelse af dem, hvilket vil sige, at det fremstår som selvindlysende og som noget alle tager for givet (Bourdieu i Bourdieu og Wacquant 1996, 231).

For Bourdieu er historisering en af de vigtigste metoder til at objektivere og skabe et brud med de prækonstruerede forestillinger og hverdagskategorier, vi er underlagt. Et af socialvidenskabernes epistemologiske problemer er ifølge Bourdieu deres høje grad af tilknytning til statens virkeområde, og dermed også de tankeformer der ligger inden for staten. Desuden er det sociologiske genstandsområde stærkt præget af politiske interesser (Bourdieu 2005b). En historisk analyse af undersøgelsesfeltet, er derfor nødvendig som metode til at bryde

med ikke bare egne indgroede forståelseskategorier, men også for at rette opmærksomheden mod, at man som del af eksempelvis den idrætssociologiske praksis ligger under for prækonstruerede forestillinger.

Ud over historiseringen som metode findes der også andre metoder, der kan tages i anvendelse for at blive opmærksom på og forholde sig reflektivt til egne samt de i undersøgelsesfeltet prækonstruerede forståelseskategorier. En af de andre metodiske tilgange er observation af genstandsfeltet. For at bryde med min forforståelse af og tilgang til de forståelseskategorier, der indgår i undersøgelsen, fik jeg, inden jeg overhovedet var gået i gang med mit Ph.d.-studium, det råd af professor emeritus i pædagogik Staf Callewaert,¹¹ at jeg skulle starte med at gå ud og observere mit genstandsfelt, inden jeg begyndte at stille spørgsmål til det. Dette råd tog jeg til mig, og jeg brugte derfor den første del af min tid som Ph.d.-studerende på at være til stede og observere ved diverse konferencer, seminarer og kurser, hvor emnet idræt og fysisk aktivitet som sundhedsfremme var på dagsordenen.

Jeg tror intentionen bag Callewaerts råd var, at kontakten med den levede praksis ville åbne muligheden for, at jeg fik øje på egne forestillinger og forståelseskategorier. Kontakten med praksisfeltet skulle åbne mine øjne for at se, om jeg selv var indvævet i de af staten opstillede forståelseskategorier på området fysisk aktivitet/inaktivitet og sundhed. Kontakten skulle ligeledes hjælpe til at afsløre hvilke konstruerede forestillinger og forståelseskategorier, det forskningsfelt, jeg indgår i, er præget af. Det vil med andre ord sige, at kontakten med praksis skulle gøre mig i stand til at se min egen position fra et metaperspektiv og dermed kvalificere min forskningstilgang.

En yderligere metodisk tilgang, jeg har anvendt til at få et lidt mere nuanceret perspektiv på egne forståelseskategorier, har været, at jeg i så høj grad, det har været muligt, har foretaget uformelle samtaler med de personer, jeg har mødt under mine observationer. Jeg har som en del af min metode ført uformelle samtaler med kommunale medarbejdere og for-

---

¹¹Staf Callewaert (1932-) er en af de personer i Skandinavien, der har det mest indgående kendskab til Bourdieu og hans forskning. Ud over intensiv læsning af Pierre Bourdieus forfatterskab, korresponderede Staf Callewaert i en årrække med Bourdieu og diskuterede ligeledes forskning med ham i Paris. Fra 1970'erne og fremefter introducerede Staf Callewaert, der i en lang årrække frem til 2002, var ansat som professor på institut for pædagogik og filosofi på Københavns Universitet, både studerende og forskere for den dengang forholdsvis ukendte sociolog Bourdieus tanker.

eningsinstruktører. De uformelle samtaler betød, at det jeg i første omgang forestillede mig, jeg ville undersøge, viste sig ikke at være det, som havde den største forskningsmæssige relevans. Derimod opstod der andre temaer, som det viste sig at være yderst relevante af få undersøgt. Et forhold, der i denne proces blev meget tydeligt, var, at der er forskel på det, som skrives/siges i for eksempel de kommunale målsætninger i projektbeskrivelser, og det der rent faktisk foregår, der hvor projekterne finder sted.¹²

At skabe et brud med sine egne forståelseskategorier er både vigtigt for at forstå sit eget ståsted, men også for at forstå, hvordan og med hvad man med sin forskningspraksis ubevidst påvirker sit undersøgelsesobjekt og dets agerende subjekter både i processen gennem indsamling af empiri, men også i den måde man formidler resultatet på (Bourdieu 2003).

2.2 Bourdieus feltbegreb

Selvom man ikke kan sige, at Bourdieus interesse lå i at udvikle en samfundsteori, udviklede han alligevel et begrebsapparat og en teori om den sociale verden og dens sammenhæng. Det gjorde han på baggrund af de utallige empiriske studier han og hans medarbejderstab foretog af et utal af forskellige felter. Et centralt begreb hos Bourdieu er begrebet felt. Om det at studere et felt siger Bourdieu:

På det empiriske plan kan man ikke konstruere et felt ved at presse en definition ned over det (...). Det er kun ved at undersøge hvert af disse universer på et konkret plan, man kan konstatere, om der overhovedet eksisterer et felt, hvor grænserne for det i givet fald går, hvem der får adgang til det, og hvem der holdes ude (Bourdieu og Wacquant 1996, 88).

Begrebet felt skal hos Bourdieu forstås som en ramme eller en teknik der åbner mulighed for, at man kan tænke relationelt (Bourdieu og Wacquant 1996, 84).

---

¹² At forstå og få øje på hvordan man som forskersubjekt selv er indvævet i et netværk af prækonstruerede forestillinger og forståelseskategorier, har ikke været en indsigt, der kom fra den ene dag til den anden. Det har derimod været en fortløbende læringsproces gennem hele ph.d.-forløbet.

Bourdieu's sociologiske metode bygger på et konfliktteoretisk grundlag, hvor den sociale orden forklares ud fra de magtkampe, der finder sted inden for et givent felt. Han ser samfundet som bestående af individer og grupper, der indbyrdes kæmper om ressourcer, status, magt og *kapital* (om Bourdieus kapitalbegreb se nedenstående faktaboks nr. 2). Hans analyseapparat er derfor særlig udviklet til at tydeliggøre, hvordan disse kampe resulterer i uligheder, der kan ses som en over- og underordning af de individer og grupper, der befinder sig inden for feltet.

Ifølge Bourdieu består de moderne vestlige samfund af relativt autonome felter, dvs. sociale rum med specifikke logikker og krav, der hverken konkret eller abstrakt er sammenlignelige med de forhold og regelsæt, der styrer andre felter (Bourdieu og Wacquant 1996, 85).

Faktaboks nr. 2: Kapital

I sin udvikling af en videnskab om praksisformernes økonomi, udvider Bourdieu begrebet *kapital* til ikke snævert kun at omfatte økonomisk kapital. Begrebet udvides til at omfatte alle de praksisformer, der udgør en økonomi, det vil sige, som har værdi, og som kan give afkast i de sociale felter. Bourdieu opererer med tre grundlæggende kapitalformer: *Økonomisk kapital* (løn, formue og ejendom), *kulturel kapital* (dannelse og uddannelse), *social kapital* (relationer og netværk). Derudover opererer Bourdieu med begrebet *symbolsk kapital*, som den form kapitalformerne kan fremtræde i. Man skal forstå det symbolske ved en kapital således, at den ikke har nogen værdi i sig selv. Den har kun værdi, fordi der eksisterer et felt, hvor der befinder sig nogle agenter, der ved fælles overenskomst er enige om at tillægge netop denne praksisform (egenskab eller genstand) en værdi. Alle praksisformer kan i princippet konverteres til symbolsk kapital, deres værdi og omsætningsmulighed afhænger udelukkende af det felt agenten befinder sig i.

Formålet med at konstruere et felt er for Bourdieu at give et billede af samfundets sociale strukturer, og af hvordan agenter og institutioner positionerer sig i forhold til hinanden indenfor disse strukturer. Feltbegrebet er således et forklaringsbegreb til at forstå forholdet mellem agenternes positioner og særligt til at forstå forholdet mellem magtpositioner i de sociale felter. Der findes generelle love for de sociale felter, det vil sige, at alle felter er struktureret på den samme måde, de er homologe, men hvert felt har, som citatet nedenfor indikerer, sin egen logik, der ikke kan reduceres til andre felters logik. Det kan siges på denne måde med et citat fra Sestoft:

Et felt kan beskrives abstrakt og generelt som et socialt mikrokosmos, i hvilket en specifik menneskelig aktivitet (eller praksis) finder sted [...] ud fra en logik der er mere eller mindre autonom, dvs. mere eller mindre irreduktibel til andre aktivitetsfelters logik (Sestoft i Bourdieu 1999, 161).

Et felt er ifølge Bourdieu konstant udsat for et pres udefra. Et felts grad af relativ autonomi i forhold til den sociale verden, der omgiver feltet, afhænger af, hvor relativt uafhængigt det system af kræfter, som udgør feltets struktur, er af de udefrakommende kræfter, der prøver at påvirke det. Et relativt autonomt felt råder over en frihed, som er forudsætningen for at kunne udvikle en egen nødvendighed, en egen logik og et eget sæt af spilleregler (Bourdieu 2005b, 83). Et felt kan også beskrives som et kraftfelt. Bourdieu bruger begrebet kraftfelt om feltet for at anskueliggøre to forhold ved feltet. Det ene forhold er, at feltet er en form for social fysik. Agenterne skaber i kraft af deres indbyrdes relationer selve det rum, der determinerer dem, til trods for at rummet kun eksisterer i kraft af de agenter, der er placeret i det, og som påvirker rummet omkring dem og giver det en bestemt struktur. Det andet forhold er, at feltet er en kamparena, hvor agenterne slås for at bevare eller forandre de kapitalformer, der har værdi i feltet (Bourdieu 2005b, 62). En agents styrke og indflydelse afhænger af de kort, vedkommende har på hånden, som kan give ham eller hende visse fordele i konkurrencen. Et felts strukturer er altid organiseret omkring den grundlæggende modsætning mellem dominerende og dominerede, og feltets struktur udtrykker den ulige fordeling af kapital blandt agenterne. Det vil sige den ulige fordeling af trumfkort – der sætter sig igennem og gør sin indflydelse gældende over for alle, der befinder sig i feltet – uden at der behøver være tale om direkte intervention eller manipulation. Fordelingen af kapital begrænser i højere eller mindre grad agenternes muligheder alt afhængigt af, hvor de er placeret i kapitalfordelingsstrukturen (Bourdieu 2005b, 63ff). Det funktionelle princip bag ved alle felter, lige meget om det handler om kunstens felt, idrættens felt eller magtens felt, ligger i *illusio* (for en uddybning af begrebet *illusio* se nedenstående faktaboks nr. 3). Det vil sige, at de værdifulde kapitalformer, der eksisterer i feltet anerkendes som havende høj kapital af alle i feltet, og at agenterne i feltet finder det værdifuldt at investere i dette spil om kapital (Bourdieu 1996a, 33). Ud over at feltet kan beskrives som et netværk af objektive relationer, hvor agenterne indtager forskellige positioner i feltet, har feltet også en symbolsk

dimension, hvor forskellige positioneringer gør sig gældende inden for feltet (Bourdieu 1996a).¹³

Faktaboks nr. 3: *Illusio*

Bourdieu bruger begrebet *illusio* om det forhold, at der i et hvert felt vil være en bestemt form for interesse og underforstået anerkendelse af hvilke værdier, der indgår i spillet om magt i det pågældende felt samt en praktisk beherskelse af de regler, der styrer spillet i netop dette felt. At være interesseret i at indgå i spillet i et givent felt, er det samme som at acceptere, at det sociale spil, der foregår, er vigtig, og at det der står på spil i kampene er vigtigt. Feltets *illusio* fungerer som det funktionelle princip ved feltet, hvad enten man gør sig bevidst om det eller ej.

2.2.1 Konstruktion af felt

Der stilles specifikke krav til, hvornår man kan tale om, at noget er et felt. For at man kan tale om, at for eksempel idrætten udgør et felt, skal man kunne påvise, at en afgrænset gruppe af agenter eller institutioner kæmper om noget, som er fælles for dem. En historisk analyse af idrættens udvikling i Danmark viser, at idrætten kan anskues som et felt, hvor der stadig foregår kampe om magtfordeling og spilleregler. Kampen foregår ikke kun i den sportslige del af feltet, men også i den del af idrætten, der er optaget af at skabe idrætstilbud til den brede befolkning. Desuden udkæmpes den i det samlede idrætsfelt.

Flere af Bourdieus analyser af felter er blevet til ved brug af statistiske analysemetoder blandt andet korrespondanceanalysen, som er konstrueret til at indfange relationerne mellem de agerende i feltet. Hvis betingelserne for at konstruere et felt ved hjælp af korrespondanceanalysen ikke er til stede, er det også muligt at konstruere et felt uden de store statistiske analyser. Bourdieu har for eksempel i værket: *The Rules of art* (Bourdieu 1996a) analyseret 1800-tallets franske kunstfelt, uden brug af statistisk data, men derimod ud fra historisk kildemateriale.¹⁴

---

¹³ Om den symbolske dimension se afsnittet: 2.3 *Feltanalysens tre niveauer*.

¹⁴ Flere af Bourdieus analyser er udviklet på baggrund af en viden om feltet, der stammer fra andre former for materiale end statistiske data. Udover hans analyse af det litterære felt: *The Rules of art* (Bourdieu 1996a), er hans analyse af TV og det journalistiske felt: *Om TV - og journalistikkens magt* (Bourdieu 1998) et eksempel herpå.

Når det gælder denne afhandlings konstruktion af det danske idrætsfelt, har det på grund af afhandlingens fokus, ikke været muligt at foretage en dybdegående empirisk undersøgelse af feltet. Feltbegrebet er derimod benyttet som en skabelon, og feltskitsens formål er at fungere som forståelsesramme for det empiriske arbejde for så at sige at kontekstualisere empirien.

2.2.2 Om forholdet mellem empiri og feltkonstruktion

At arbejde med Bourdieus metodologiske relationisme forudsætter en forståelse af, at de sociale strukturer (felter) og individets perspektiver er strukturelt og genetisk forbundet. Denne overensstemmelse mellem de sociale strukturer og de kognitive strukturer skal forstås på den måde, at de kognitive strukturer er en konkret legemliggørelse af de sociale strukturer. Bourdieu beskriver denne sammenhæng således:

(...) there exists a correspondence between social structures and mental structures, between the objective divisions of the social world [...] and the principles of vision and division that agents apply to them (Bourdieu 1996b, 1).

Årsagen til, at det forholder sig sådan, er ifølge Bourdieu, at samfundet/det sociale rum som helhed, men også det enkelte felt, hele tiden vil arbejde på at reproducere sin egen struktur og logik. I den vestlige verden er det ifølge Bourdieu først og fremmest uddannelsessystemet,¹⁵ der garanterer denne reproduktion.¹⁶ I forhold til en analyse af idrætsfeltet er det derfor meningsfuldt at undersøge, hvilke agenter i feltet, der arbejder på at reproducere strukturen samt fastholde den eksisterende logik.

---

¹⁵ Bourdieus har lavet flere undersøgelser af det franske uddannelsessystem, disse undersøgelser er blandt andet at finde i *The Inheritors – French students and their relation to culture* (Bourdieu og Passeron 1979), *Homo Academicus* (Bourdieu 1988a), *Reproduction in Education, Society and Culture* (Bourdieu 1990), og *The state Nobility* (Bourdieu 1996b).

¹⁶ Reproduktion af den sociale dominans sker som nævnt først og fremmest i uddannelsessystemet. I værket *The State Nobility* (Bourdieu 1996b) viser Bourdieu gennem sine analyser af den akademiske verden, hvordan uddannelsessystemet er det sted, hvor den mest grundlæggende form for reproduktion og legitimering af dominans finder sted. Bourdieu har i sine undersøgelser af det franske uddannelsessystem vist, hvordan uddannelsesinstitutioner udøver symbolsk vold og dermed sikrer, at den sociale dominans reproduceres. For eksempel ved at omdanne forskelle i familiebaggrund og sprogbrug til forskelle i præstationer ved akademiske prøver eller ved at ophøje de herskende klassers normer til en ubestridt sandhed.

Analytisk vil en sådan overensstemmelse mellem de sociale og de kognitive strukturer ifølge Bourdieu betyde at:

(...) an exploration of objective structures is at one and the same time an exploration of the cognitive structures that agents bring to bear in their practical knowledge of the social worlds thus structured (Bourdieu 1996b, 1).

Det betyder helt konkret, at de to dimensioner i forskningsprocessen, det vil sige, arbejdet med feltkonstruktionen og arbejdet med indsamling og analyse af den kvalitative empiri, er i et relationelt forhold til hinanden. Feltkonstruktionen har til formål at opnå viden om et felts strukturer og de objektive positioner, der befinder sig i feltet, mens indsamling og analyse af de empiriske data har til formål at indfange agenternes egen forståelse. For at opnå en tilstrækkelig baggrundsviden om de agenter, der befinder sig i feltet, må man i første omgang arbejde med at udforme en feltkonstruktion. Tilgangen til den indsamlede empiri er styret af den viden, man besidder om feltet, og dermed de forventninger og hypoteser, man har til sin empiri. I afhandlingen har der været arbejdet med at konstruere en skitse af idrætsfeltet, inden indsamlingen af empirien blev foretaget. Den optik, som er lagt ned over empirien, er således formet af den baggrundsviden, jeg har haft om feltet. Men i realiteten er der tale om en forskningsproces i konstant dialektisk vekselvirkning, mellem det man kunne benævne et deduktivt princip, hvor viden om feltet har været styrende for tilgangen til de empiriske undersøgelser og et induktivt princip, hvor interviews og observationer har bidraget til løbende refleksivitet og nye aspekter. Som lektor ved Institut for Pædagogik på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole Kristian Larsen påpeger, vil man i en forskningsproces inspireret af Bourdieus metodologi hele tiden være i et dialektisk forhold mellem det at være induktiv, eksplorerende og undersøgende og det at være deduktiv. Man kan i sin rolle som forsker ikke vide, hvad der er interessant at undersøge, hvis man ikke kender feltet, men samtidig kan man ikke få viden om feltet, hvis man ikke observerer det, der egentlig foregår i praksis (Larsen 2009). Forskningsmæssigt betyder det, at man må bevæge sig i en hermeneutisk cirkel (Bourdieu og Wacquant 1996, 94).

2.3 Feltanalysens tre niveauer

Sociologiens opgave er ifølge Bourdieu at afdække de dybest nedgravede strukturer i de sociale verdener, der udgør det sociale univers og de mekanismer, der sørger for, at strukturerne bliver reproduceret eller forandret. Da de strukturer, der udgør det sociale univers, ifølge Bourdieu lever et dobbeltliv, må studiet af dem foregå som en dobbeltlæsning, og det er her feltanalysen har sin funktion. I bogen *Refleksiv sociologi* (Bourdieu og Wacquant 1996, 91f) giver Bourdieu en form for opskrift på, hvordan man på det konkrete plan laver en feltanalyse. Feltanalysen skal ifølge Bourdieu indeholde tre elementer, der er indbyrdes sammenhængende, og som derfor alle er nødvendige analytiske momenter. De tre elementer er:

1. En bestemmelse af feltets placering i forhold til det overordnede magtfelt.
2. En kortlægning af de objektive relationer mellem de forskellige agenter eller institutioner, der fra forskellige positioner i feltet kæmper om den legitime autoritet.
3. En analyse af agenternes *habitus*, det vil sige agenternes praksisformer, perceptionsmatricer og vurderingskriterier (for uddybning af Bourdieus brug af begrebet *habitus* se nedenstående faktaboks nr. 4).

Faktaboks nr. 4: *Habitus*

Habitusbegrebet er forbindelsesleddet mellem agenternes objektive positioner i det sociale rum, og deres positioneringer, det vil sige de valg og den livsstil agenterne indtager. Da de menneskelige handlinger ifølge Bourdieu på en og samme tid er "strukturerede" og "strukturerende" vil agentens *habitus* altid knytte sig til de objektive sociale strukturer, der eksisterer i det givne samfund, agenten befinder sig i på et givent tidspunkt (historisk betinget). De objektive sociale strukturer, som man vokser op i, opdrages og uddannes under, inkorporeres i agentens kropslige og kognitive strukturer, og kommer til at fungere som *dispositioner* for den måde, agenten har mulighed for at tænke og handle på. Bourdieu inddrager kroppen som en væsentlig komponent. De livsbetingelser, vi som mennesker udsættes for – de materielle, historiske og mentale forhold – inkorporeres ikke kun i vores kognitive struktur, men også i kroppen. Dette forhold gør det ifølge Bourdieu ekstra vanskeligt at ændre livsbetingelser, for selvom man gennem bevidst handlen forsøger at ændre livsbetingelser, vil det ofte resultere i, at: *kroppen unddrager sig bevidsthedens og viljens instrukser, og opretholder en skjult meddelagtighed med den censur, der er iboende i de sociale strukturer* (Bourdieu 1999, 54).

Analysen af et specifikt felt – her idrætsfeltet – indeholder således, ud over en bestemmelse af feltets placering i forhold til det overordnede magtfelt, to niveauer. Det første niveau er en analyse af de objektive relationer mellem agenter og institutioner i feltet, udtrykt gennem fordeling af ressourcer og midler til at tilegne sig social set eftertragtede goder og værdier (kapital).

Det andet niveau er en analyse af det, man kunne kalde de symbolske repræsentationer (Mathiesen og Højbjerg 2007) af den sociale virkelighed, det vil sige de klassifikations-systemer, udtrykt i mentale og kropslige matricer, der på et symbolsk plan fungerer som ramme for den enkeltes handlinger, adfærd, tanker, følelser og vurderinger. Disse symbolske repræsentationer vil i feltanalysen kunne læses gennem de agerendes forskellige valg/fravalg, diskurser og kropslige fremtrædelsesformer. Metodisk er det ikke muligt at adskille de to analytiske niveauer, som Bourdieu fremhæver det, er de *to oversættelser af den samme sætning*. Dog pointerer han, at det positionelle felt, det vil sige de objektive relationer, har en tendens til at virke styrende på det holdningsmæssige felt (de symbolske repræsentationer) (Bourdieu og Wacquant 1996, 91f).

Da min undersøgelsesform har været eksplorerende, har arbejdet med analysen af de to analytiske niveauer, den objektive feltanalyse og analysen af de symbolske repræsentationer ikke været adskilt. Arbejdet med de to analyseniveauer har derimod været en konstant vekselvirkning. Men for at eksemplificere, hvordan jeg rent analytisk har arbejdet med at identificere de to niveauer, vil jeg give et konkret eksempel på en analyse af henholdsvis nogle objektive strukturelle forhold ved feltet og dernæst, hvordan de samme objektive forhold kommet til udtryk som symbolske repræsentationer i form af holdninger og vurderinger i de interviews, jeg har foretaget.

2.3.1 Analyse af et objektivt vilkår i feltet

En forudsætning for at have høj status i idrætsfeltet er, at man besidder og finder det værd at stræbe efter de specifikke kapitalformer, der eksisterer i feltet. Som det senere vil fremgå af den historiske analyse af idrætsfeltet, har feltet været domineret af foreningsidrætten. I feltet er det derfor specielt de kapitalformer, der er knyttet til foreningsidrætten, som anses som

efterstræbelsesværdige. Lidt forenklet kan man sige, at foreningsidrætten bygger på to kapitalformer. Den ene er en *idrætskapital* eller *sportskapital*, som knytter an til den udøvende idrætspraksis, og som optjenes gennem investering af tid samt fysisk og kropslig engagement i en eller flere idrætsdiscipliner. Denne kapitalform er samtidig knyttet til en ”præstationslogik”, hvor konkurrence og rangordning er styrende for aktiviteterne (Engström 2010). Gennem tilegnelse af idræts/sportskapital bliver man således udstyret med både en kropslig og mental habitus, som passer til feltet. En anden kapitalform er det, jeg vælger at kalde en *foreningskapital*, som optjenes gennem deltagelse og engagement i foreningsarbejde. Foreningskapitalen er således en optjening af sociale færdigheder, færdigheder, der har at gøre med at tage ansvar for fællesskabet og opbygge kompetence gennem medbestemmelse. Gennem tilegnelsen af foreningskapitalen bliver den enkeltes habitus således socialiseret til at kunne begå sig i feltet.

Selvom foreningsidrætten i Danmark er meget udbredt blandt børn og unge, er der en gruppe børn og unge, der enten kun kortvarigt eller slet ikke kommer i kontakt med foreningslivet. I den seneste undersøgelse af den danske befolknings idrætsvaner (Pilgaard 2009) har ni ud af ti børn i alderen 7-15 år svaret, at de har deltaget i mindst én foreningsidræt inden for det seneste år (Pilgaard 2009, 101). Den høje andel af børn kunne lede til den tanke, at alle børn på et tidspunkt i barndommen er tilknyttet foreningslivet og dermed opnår de kapitaler, der kræves for senere i voksenlivet at indgå i foreningslivet. Men samme undersøgelse viser, at der blandt børn er en social og etnisk ulighed i, hvem der går til foreningsidræt. I den dårligst stillede socialgruppe samt i gruppen af børn af forældre af anden etnisk herkomst er andelen af børn, der går til foreningsidræt betydelig lavere end i de andre grupper (Pilgaard 2009, 104). Desuden fortæller undersøgelsen ikke noget om børn i forhold til fastholdelse, det vil sige hvor længe de børn, der har svaret ja til, at de har deltaget i foreningsidræt, har været fastholdt i en idrætsforening, og dermed om de har haft mulighed for gennem en længere periode at opbygge de rette kompetencer. Mange faktorer kan spille ind og være afgørende for om børn fastholdes i foreningslivet eller ej. En af faktorerne er forældreopbakning, i form af økonomi til betaling af medlemskab, og køb af træningstøj/udstyr, men også i form af en social investering i forhold til at investere tid, nærvær og engagement i barnets idrætsaktivitet. I gruppen af socialt dårligt stillede er disse to ressourcer, økono-

misk kapital og overskud til socialt engagement i barnets fritidsliv typisk en mangelvare, hvilket således har betydning for denne børnegruppes sandsynlighed for at blive fastholdt i foreningsidrætten.¹⁷

Lidt firkantet sat op fungerer tilknytningen til den traditionelle idrætsforening på den måde, at man begynder sit medlemskab af foreningen som barn. Familieressourcer i form af forældrenes villighed til at bakke op både økonomisk og i form af at investere tid i projektet (vaske træningstøj, køre til kampe, fungere som hjælpetræner, bakke op om og deltage engageret i stævner/opvisninger), hjælper barnet med at fastholde tilknytningen til foreningen og dermed oparbejde kapital. Den vedvarende tilknytning til idrætsforeningen rummer her efter to mulige veje. Den ene mulighed er at avancere i systemet for måske at ende med at blive en del af eliten (elitesportsudøver). Dette kræver både talent, men også kropslig investering og tid, men betyder samtidig, at man tilegner sig den eftertragtede idræts- eller sportskapital. Den anden mulighed er, at man tager aktivt del i de opgaver foreninger har, såsom at dele telefonbøger ud, fungere som hjælpetræner eller gå ind i foreningsarbejdet. Det kræver således investering af tid og socialt engagement at opnå den såkaldte foreningskapital. Begge kapitalformer har høj værdi i idrætsfeltet. For at opnå høj kapital og dermed anerkendelse i feltet, skal man således besidde mindst en af de overnævnte kapitalformer.

2.3.2 Analyse af de agerendes habitus og de symbolske repræsentationer

Værdien af ovenstående kapitalformer er ikke kun en kendsgerning, når man rent objektivt undersøger, hvem der agerer og har magt i idrætsfeltet (Jørgensen 2005b). Det er i høj grad også afspejlet i de symbolske repræsentationer, der gennem kropslig og verbale udtryk formidles om feltet både internt i feltet og eksternt. Nedenstående er et eksempel på, hvordan feltets inklusions- og eksklusionsmekanismer accepteres og tages for givet af agenter også uden for feltet.

I både Næstved Kommune og Københavns Kommune er der formelt lagt op til, at kommunen samarbejder med de lokale foreninger om at få flere inaktive voksne borgere gjort

---

¹⁷ I afsnit 5.6.1 *Manglende konnektionskompetence* vil forholdet mellem barnets engagement og familiens samlede kapital blive uddybet.

fysisk aktive. Interviewene jeg har foretaget viser dog, at de personer blandt de kommunale medarbejdere, der har kendskab til eller selv er aktive i foreningslivet, har en negativ forventning til de voksne inaktive borgere medlemskab i det lokale foreningsliv. Da projekterne er sundhedsprojekter, og da der eksisterer en social ulighed i sundhed, er den gruppe borgere, som de kommunale projekter henvender sig til primært gruppen af socialt dårligt stillede. I forhold til denne borgergruppe udtrykker de kommunale medarbejdere således ingen forventning til, at de besidder de nødvendige former for kapital. De kommunale medarbejdet vurderer samtidig, at de voksne fysisk inaktive borgere ej heller magter at tilegne den nødvendige kapital. Derfor bliver det ifølge en af de interviewede medarbejdere et umuligt projekt. Disse borgere udgør ifølge medarbejderen en dårlig investering for idrætsforeningerne, *fordi det er mange ressourcer, der skal bruges på dem, de skal bæres meget igennem, de kommer jo aldrig til at udklække nogen talenter på sådan et hold, og det er jo deres eksistensgrundlag, det er talentmassen* (Interview 2-1, 19). De voksne inaktive borgere bliver dømt som uegnede til deltagelse i foreningslivet på grund af deres mangel på idrætskapital, men også deres mangel på foreningskapital udgør ifølge samme medarbejder en hindring for deltagelse i foreningslivet. Om at indgå som en del af foreningen og tage del i de mange opgaver, der ligger i foreningsarbejdet formulerer medarbejderen modstillingen mellem foreningerne (i citat henvist til indledningsvist som ”de”) og de inaktive voksne borgere (i citatet henvis til som ”vores”) på følgende måde:

de opfostrer jo frivillige kræfter i de unge mennesker til enten det ene eller det andet, eller til at stå oppe i kantinen, der er jo mange kræfter, eller til at udlevere telefonbøger. Det gør jo hele holdet, altså de løfter nogen opgaver sådan nogle foreninger, det får vi jo ikke vores til, vi får jo ikke vores til at gå ud med noget som helst (Interview 2-1, 19).

De to ovenstående citater indikerer, hvordan de i feltet dominerede principper for hvilke kropslige og sociale kapitalformer, der er forudsætning som adgangskriterier til feltet, tages for givet af den kommunale medarbejder. Hvorved de gældende inklusions- og eksklusionsmekanismer accepteres. Vurderingen af, at de inaktive voksne ikke passer ind i foreningslivet, har i dette konkrete projekt bevirket, at man på kommunalt plan i stedet arbejdede på at der skabes nogle alternative tilbud om fysisk aktivitet til disse borgere. Tilbud hvor de

idrætsspecifikke kapitaler var sat ud af spillet. Man kan godt tale om, at der foregår en form for symbolsk magtudøvelse, idet der ikke bliver sat spørgsmålstejn ved den logik og de kapitalværdier foreningskulturen hviler på, til gengæld accepteres det, at agenter med mangelfuld kapital ikke har adgang til feltet. Samtidig er eksemplet også en illustration af, hvordan feltets *illusio* opretholdes, ikke kun i, men også uden for idrætsfeltet.

2.4 Casestudiet som forskningsstrategi

Da min hensigt har været at undersøge, hvad der rent faktisk foregik omkring samarbejdsrelationen i de kommunale projekter, og da de samarbejdsrelationer, jeg ville undersøge, var samarbejdsrelationer kommunale sundhedskonsulenter og agerende i idrætsfeltet, agenter der tidligere slet ikke eller kun i begrænset omfang havde haft en tradition for samarbejde, var casestudiet som forskningsstrategi et oplagt valg. Fordelen ved at anvende casestudiet som forskningsmetode er, at man kan studere et nutidigt fænomen i dets naturlige sammenhæng. Bent Flyvbjerg, professor ved Oxford Universitet, siger om casestudier, at de er det konkrete videnskab, og at casestudier er videnskabelige undersøgelser af konkrete fænomener med det formål at opnå detaljeret viden om fænomenerne (Flyvbjerg 1991). Flyvbjergs argument for at anvende casestudiet er, at der ikke eksisterer egentlig epistemisk teori i samfundsvidenskaberne (Flyvbjerg 2010, 468), hvilket betyder, at det ikke er målet med samfundsvidenskaberne at opnå kontekstuaafhængig viden. Casestudiet åbner mulighed for den form for kontekstafhængig viden, som jeg tilstræber i min undersøgelse, og som sikrer, at de samfundsvidenskabelige begreber og teorier, i dette tilfælde Bourdieus teori om samfundet som sociale felter, testes og nuanceres i forhold til den levede virkelighed. Jeg anvender således også casestudiet til teoretisk generalisering og teoriudforskning.

En yderligere fordel ved at anvende casestudier som grundlag for dataindsamling i nærværende undersøgelse er, at casestudiet som forskningsstrategi hører til de såkaldt fleksible designs, hvor det er muligt at ændre forskningsspørgsmål og dataindsamlingsmetoder undervejs i undersøgelsesprocessen (Ramian 2007). Det forhold gjorde det muligt for mig at have den åbne og afsøgende tilgang til undersøgelsesobjektet, som arbejdet med Bourdieus metodologi fordrer.

Jeg valgte således at anvende casestudiet som forskningsstrategi af følgende årsager:

- For at undersøge fænomenet i praksis
- For at studere et nutidigt fænomen i dens naturlige sammenhæng
- For at opnå kontekstafhængig viden
- For at have mulighed for at teste om teorien stemmer overens med praksis, dvs. anvende casestudiet som teoriudforskning.
- For at arbejde med et fleksibelt design, hvor der var mulighed for at ændre forskningsspørgsmål og dataindsamlingsmetoder undervejs i undersøgelsesprocessen

2.4.1 Udvalgelse af de fire casestudier

Strukturreformen trådte i kraft 1. januar 2007 og mine empiriske studier begyndte kort efter. Som nævnt var fysisk aktivitet som forebyggelse og sundhedsfremme et nyt område for kommunerne. Som beskrevet i indledningen, var der ligeledes fra regeringens side lagt op til at kommunerne nu i højere grad end tidligere skulle samarbejde med det frivillige foreningsliv. Min dataindsamling kom til at foregå samtidig med, at kommunerne fik pådraget nye opgaver. Derfor var mit valg at kommuner styret af, at jeg havde behov for kommuner, hvor der faktisk på forebyggelsesområdet fandtes partnerskaber mellem kommuner og foreningsidrætten.

Valget faldt på Københavns Kommune og Næstved Kommune. Københavns Kommune har siden 2003 haft enheden Folkesundhed København, og var derfor allerede i gang med at arbejde med sundhedsfremmede initiativer også i samarbejde med idrætsforeninger. Næstved Kommune blev valgt, fordi jeg allerede havde et delvist kendskab til kommunen gennem evalueringen af Projekt Skolesport (Østergaard 2008). I en samtale med en af kommunens konsulenter fik jeg indsigt i, at kommunen var i gang med flere initiativer på sundhedsområdet. De var blandt andet ved at etablere en motionsrådgivning, som på mange områder lignede et tiltag i Københavns Kommune.

De uformelle samtaler, jeg i begyndelsen foretog ved konferencer med kommunale medarbejdere, gav mig et indtryk af, at der de fleste steder inklusiv i København og Næstved, ikke var noget formaliseret samarbejde mellem kommunerne og idrætsforeningerne. Samarbejdet mellem foreninger og kommuner kom i stand, fordi nogen fra kommunen tilfældigvis kendte nogen i en forening. Dette kom ikke som nogen overraskelse, da jeg havde set sam-

me tendens i arbejdet med evalueringen af Projekt Skolesport, som fandt sted i 14 kommuner landet over, og som jeg løbende evaluerede i årene 2005-2008 (Østergaard 2008).

Efter udvælgelse af København og Næstved som de to kommuner, der skulle indgå i undersøgelsen, gennemførte jeg en screening på projekter omhandlende fysisk inaktive borgere, der fandt sted i de to kommuner i 2007. Begge kommuner havde flere tiltag rettet mod henholdsvis børn, unge, voksne og ældre. Nogle af disse tiltag eksempelvis *Motion på Receipt* og *Motion for overvægtige børn* var rettet mod en snævert defineret borgergruppe. Andre tiltag henvendte sig til et bredere udsnit af borgere. Jeg var på udkig efter projekter, som havde til målsætning at skabe samarbejde med de lokale idrætsforeninger. Ved en gennemgang af samtlige projekter for fysisk inaktive i de to kommuner viste det sig, at ikke alle projekter, som arbejdede med at skabe øget fysisk aktivitet, havde som målsætning at samarbejde med det lokale foreningsliv. På voksenområdet var man i begge kommuner i gang med at oprette en motionsvejledning/rådgivning, der henvendte sig til fysisk inaktive borgere.¹⁸ I begge disse rådgivningsenheder var en af målsætningerne at skabe samarbejde med de lokale idrætsforeninger. Jeg udvalgte derfor disse rådgivningstiltag, som i København gik under navnet *Motion og kost i dit sundhedscenter* og i Næstved under navnet *Motionsrådgivningen*. Motionsrådgivningerne i de to kommuner havde ligheder, men også væsentlige forskelle, hvilket ret analytisk gav mulighed for sammenligning. Det valg kom til at blive afgørende for, hvordan jeg valgte de to efterfølgende cases. Jeg var interesseret i, at de også indeholdt et grundlag for at sammenligne, og valgte derfor at inddrage to projekter rettet mod skolebørn, et i hver kommune, og hvor målsætningen ligeledes var at etablere foreningssamarbejde med det lokale foreningsliv. De to projekter havde yderligere det til fælles, at de var forankret på skolen som institution, og at den primære person, der stod for projektet, var idrætslærer. Projektet jeg valgte i Næstved Kommune var *Projekt Skolesport*, mens projektet i Københavns Kommune var *ISA*, som står for idræt og samvær.

---

¹⁸ Motionsrådgivningen i Næstved Kommune var et projekt der efter at have løbet 1. år udvidede målgruppen til at omfatte alle borgere, dvs. også børn og unge.

2.5 Dataindsamling

Afhandlingen bygger på indsamling og gennemgang af empiriske data fra diverse publikationer fra stat, ministerier og kommuner (rapporter, evalueringer, projektbeskrivelser, referater af taler, notater, politikker m.m.). De kilder og dataindsamlingsmetoder, der derudover har været benyttet i de fire casestudier er observationer, både deltagende og ikke deltagende observationer og interviews. I casestudierne er der foretaget observationer af idrætsaktiviteter og interviews med instruktører fra frivillige idrætsforeninger samt andre idrætsudbydere. Der er endvidere foretaget interviews med kommunale medarbejdere i de for undersøgelsen relevante kommunale forvaltninger. Der er foretaget i alt 23 observationer, 4 ved konferencer,¹⁹ 2 ved et kursus for foreningsinstruktører og 17 observationer af idrætsaktiviteter i foreninger, på skoler og ved idrætsstævner. Der er foretaget 18 kvalitative interviews, 9 interviews med kommunale medarbejdere og 12 med idrætsinstruktører.²⁰ Desuden er der foretaget løbende e-mail korrespondance og telefonsamtaler med de interviewede personer samt øvrige relevante personer, der har haft tilknytning til projekterne. Tre af telefonsamtalerne er udvalgt til at indgå som en del af bilagsmaterialet. Det betyder, at bilagsmaterialet består af i alt 20 udskrevne observationer samt 21 udskrifter af samtaler/interviews (bilag: Observationer og interview, fortroligt materiale). Desuden er diverse notater og pressemeddelelser samt artikler fra de to idrætsorganisationer DIF og DGIs medlemsblade inddraget som empiriske materiale for analysen.

2.5.1 Dataindsamlingsprocessen

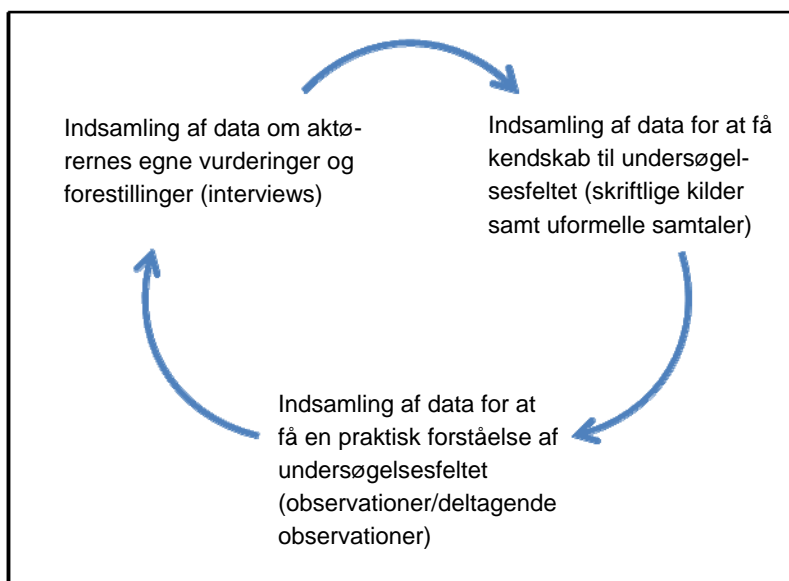
Når det gælder selve den måde, som data er blevet indsamlet på, kan man bedst beskrive den anvendte metode som eksplorerende. Den måde data rent praktisk er blevet indsamlet på er forsøgt illustreret i figur 2.

---

¹⁹ Observationsstudierne på de tre af de fire konferencer blev udført som et pilotstudie, hvis formål det var at danne mig et indtryk af undersøgelsesfeltet, inden de egentlige observationer og interview i casestudierne skulle udføres. Kun observationsnotaterne fra en af de fire observationer ved konferencer er medtaget i bilagsmaterialet. Observationerne foretaget på de tre øvrige blev foretaget på konferencer, hvor temaet var partnerskaber mellem det frivillige foreningsliv og offentlige institutioner.

²⁰ Antallet 9 og 12 henviser til at tre af de interviewede personer indtager dobbeltroller, og derfor i et og samme interview er blevet interviewet både som kommunal medarbejder og som frivillig foreningsleder/instruktør.

Figur 2: Metode og proces i indsamling af empiri

Figur 2 illustrerer den måde hvorpå data løbende er blevet indsamlet og bearbejdet. Eksempelvis har interviewene taget form efter den på det gældende tidspunkt tilgængelige viden, hvorfor der har foregået en løbende refleksivitet, og nye aspekter er løbende inddraget i forskningsprocessen. Den viden og forståelse af undersøgelsesfeltet, jeg havde i begyndelsen og i afslutning af perioden for dataindsamling, hvilede på forskellig grundlag, hvilket i interviewene ses afspejlet i min tilgang og rolle i samtalen. Valget af den eksplorerende dataindsamlingsmetode blev ikke alene taget ud fra nogle metodiske overvejelser, det blev også taget ud fra en praktisk nødvendighed. Tidligt i processen stod det nemlig klart, at det valgte undersøgelsesområde er under stadig forandring. Ikke alene har presset fra stat og kommuner åbnet op for forandringsprocesser i selve idrætsfeltet, men også strukturen omkring de kommunale projekter har været i konstant bevægelse og forandring. De fire projekter, jeg valgte at følge, har alle ændret struktur undervejs. Som et eksempel blev et projekt, jeg oprindeligt havde udvalgt at følge, efter kort tid lagt ind under et andet og større projekt. Et andet projekt gik fra at være tiltænkt en snæver gruppe af fysisk inaktive borgere til efter kort tid at være et generelt tilbud til alle byens borgere, fordi antallet af borgerhenvendelser det første halve år af projektets levetid var meget lavt. Forudsætningen for at kunne fungere og indsamle data under de givne vilkår var, at jeg havde en åben og afsøgende tilgang, der kunne rumme forandring undervejs i forløbet.

2.5.2 Åbningen mod det ukendte

Vekselvirkningen mellem den deduktive og induktive tilgang har betydet, at den viden jeg har opnået gennem indsamling af den empiriske data, er benyttet til at udforske de teoretiske konstruktioner. Empirien er blandt andet blevet anvendt i forståelsen af, om der gennem foreningernes samarbejde med kommunale agenter bliver rykket ved de i idrætsfeltet grundlæggende forståelseskategorier. Forskningsprocessen har været en konstant vekselvirkning mellem konstruktionen af idrætsfeltet, og analyse af empiri. Under analyseprocessen førte vekselvirkningen til, at jeg stødte ind i en udfordring om, hvordan jeg rent analytisk skulle arbejde med Bourdieus begreber, herunder særlig feltbegrebet i forhold til den indsamlede empiri. I bearbejdningen af empirien blev det klart, at der var et meget gennemgående tema, der handlede om selve struktureringen og logikken i den kultur, der er omkring projekterne. Det blev klart, at projekterne var struktureret efter en logik, som adskilte sig fra den logik, jeg havde arbejde med i forhold til feltkonstruktionen. Det gjorde, at jeg på et forholdsvis sent tidspunkt i processen, fik behov for at supplere Bourdieus teoretiske værktøjskasse med en nyere og anderledes forståelse af, hvordan samfundet i dag er struktureret. Den forståelse tager udgangspunkt i de to franske sociologer Luc Boltanski og Eve Chiapello samt den danske filosof Anders Fogh Jensens tanker om projektsamfundet, og vil blive behandlet i afsnit 2.11 *Projektsamfundet – et supplerende teoretisk perspektiv*. Bourdieus begrebsapparat er yderligere blevet udfordret af arbejdet med den empiriske analyse af casestudierne. I casestudierne viste det sig nemlig, at den fysiske og mentale virkelighed i forhold til steder, bygninger og rum indgik som en mindst lige så vigtig faktor i analysen af agenternes mulighed for valg/fravalg af idræt og motion. Jeg fandt det derfor nødvendigt at tilføje en ekstra kapitalform, nemlig *spatial kapital* (mere herom i afsnit 5.3.2 *Tema 2: Kapitalformer og logikker i det praksisnære rum*).

2.6 Observation – metode og fremstilling

Observationerne og de uformelle samtaler, der har fundet sted under og i umiddelbar tilknytning til observationer og interviews, har været et centralt element i forhold til at opnå forståelse for den praksis, der finder sted i de kommunale projekter og i de samarbejdende

idrætsforeninger. Observationerne har derudover dannet grundlaget for de kvalitative interviews. Deltagerobservationen som metode giver mulighed for førstehåndskendskab til interviewpersoners virkelighed, men har i tilfældet med denne undersøgelsesproces derudover givet interviewpersonerne mulighed for at møde den person, der skulle interviewe dem inden interviewene fandt sted.

Fordelene ved at anvende observation som metode er, at man kan sætte fokus på agenternes praktikker og strategier. Observationerne samt de uformelle samtaler har gjort det muligt at få indblik i, hvad der egentlig foregår. Den virkelighed der observeres kan, som Kristian Larsen fremhæver, være en parallel til det, der opfanges gennem andre former for dataindsamling for eksempel interview. Det betyder, at der godt kan være diskrepans mellem det, den observerede selv erfarer, og det forskeren observerer. Fordelen ved observation som metode er derfor, at metoden kan betone andre eller måske ligefrem modsatte fremstillinger af virkeligheden (Larsen 2009, 37f). Kristian Larsen skriver om det at arbejde med observation som metode i en Bourdieu inspireret forskningsproces, at udfordringen er at få de observerede mikroprocesser situeret i en makrosammenhæng, det vil med andre ord sige i en feltsammenhæng (Larsen 2009, 38). Men samtidig med, at man kan se dette som en udfordring, er det også det væsentlige fortrin ved at anvende Bourdieus ramme i forhold til observation som metode. Når forskningsprocessen kommer til at handle om at få situeret det observerede, åbner det mulighed for, at observationerne kan bruges til at forstå og forklare den interviewedes forklaring. At forstå de kontekster de sociale agenter agerer ud fra bliver derfor afgørende.

Man observerer, at det der sker foran øjnene, dvs. kroppe, der bevæger sig, samtidig er i en form for dialog med noget, som ikke umiddelbart kan registreres, noget som ligger uden for det, man kan se (Larsen 2009, 28).

Bourdieu gjorde i sin forskningspraksis op med den empirinære antropologi, eller det man også kalder den naturalistiske etnografi (Järvinen og Mik-Meyer 2005), hvis intention det er, at det er de udforskedes stemme, der skal frem. Det vil sige, at målet med observationen er at studere og analysere verden fra agenternes perspektiv. Målet hos Bourdieu er derimod, at det er forskningssubjekternes forklaringer, der skal forklares, og altså ikke tages for påly-

dende. Lige såvel som deres handlinger holdes op mod den kontekst de foregår i. Formålet med analysen bliver som følge heraf, at forstå hvorfor den interviewede siger og agerer, som han/hun gør, og her er man afhængig af feltanalysen.

I observationsstudier er det praksisorienterede element i fokus. Det er metodens styrke, og gør den særlig velegnet at anvende inden for idrætsforskningen. Metoden er velegnet til at studere nonverbal adfærd. Det er derfor muligt gennem observationsstudier at studere mikroprocesser af kroppe i bevægelse. Fra et idræts sociologisk perspektiv har metoden derfor den fordel, at det er muligt at studere, hvordan det kropslige element er indlejret i og interagerer i sociale processer (Østergaard og Pedersen 2011).

2.6.1 Observatørrollen

I de to casestudier Skolesport og ISA, hvor jeg har observeret børns idrætsudøvelse, fandt jeg det mest hensigtsmæssigt at observere fra sidelinjen, disse observationer er således foretaget enten siddende eller gående i periferien af idrætsaktiviteterne. Ved observationerne foretaget ved stævnerne samt ved de observationer jeg foretog i Korsgadehallen, har jeg for børnene været en usynlig observatør²¹, mens jeg ved overværelse af idrætsaktiviteter i idrætshallerne på skolerne eller i idrætsforeningerne kort har introduceret mig for børnene. I alle observationerne omhandlende voksne, både deltagelse ved konferencer, kurser samt deltagelse i idrætsaktiviteter, har jeg været deltagende observatør. I observationsstudierne i de to casestudier omhandlende voksne har jeg deltaget i alle øvelser og samtaler på linje med de andre deltagere. Jeg har dog synliggjort min særlige rolle. De særlige problemstillinger samt forskningsmæssige udfordringer, der forekommer, når man som forsker vælger at indgå som deltagende observatør i et idrætsmiljø, hvor de agerende har en kropslig erfaring og fremtoning, der markant adskiller sig fra forskerens, har jeg behandlet og diskuteret i kapitlet *Observation* (Østergaard og Pedersen 2011). Eksemplerne i kapitlet er alle hentet fra mine oplevelser i forbindelse med de to casestudier, hvor jeg indgik som deltagende observatør.

---

²¹ Rollen som usynlig observatør blev indtaget, fordi det disse steder ikke i praksis var muligt at præsentere mig over for børnene. Idrætsinstruktøren var dog hver gang bekendt med min tilstedeværelse.

Observationsnotaterne er nedskrevet i hånden i en bog til feltnotater, enten mens aktiviteterne fandt sted eller umiddelbart efter. Notaterne er transskriberet og udskrevet i en mere læsevenlig form umiddelbart efter, at observationen fandt sted.

2.7 Interview – metode og fremstilling

I et feltanalytisk perspektiv bliver det sociologisk mest interessante at spørge til, hvilke mekanismer og strukturer det konkrete interview synliggør i et specifikt felt. Det til sige, hvordan synliggøres relationen mellem den personlige fremstilling og feltets doxa (se nedenstående faktaboks nr. 5 for uddybning af begrebet doxa). Formålet med at anvende og analysere interviews er således at synliggøre de opfattelseskategorier og livsstile, de forskellige agenter er bærere af.

Interviewudsagnene er ikke interessante forstået som individuelle enkeltpersoners holdninger, men derimod som eksemplificeringer af tilkendegivelser eller ”handlingsrationaler” fra forskellige positioner i feltet (Mathiesen og Højbjerg 2007).

Faktaboks nr. 5: *Doxa*

For at forklare, hvad det er for underliggende mekanismer der sikrer felterne stabilitet opererer Bourdieu med begrebet *doxa*. Begrebet skal forstås, som de udtalte grundregler kulturen fungerer efter, det vil sige alt det, der i en kultur tages for givet. *En af de vigtigste egenskaber ved et felt består i at det indbefatter noget utænkeligt, dvs. nogle ting som man end ikke diskuterer* (Bourdieu 1997e, 86). Et felt hviler på en bestemt form for doxa, som alle i feltet er enige om. Der vil være nogle grundlæggende forhold i et felt, som ikke er til diskussion, og som man dermed også er nødt til at godtage for overhovedet at kunne gøre sig gældende inden for feltet – for at kunne spille efter det pågældende felts regler. Denne doxa indskrives gennem habitusen i den enkelte agent, således at det for agenten opleves som noget naturligt. *Doxa er alt det der antages at gå af sig selv, og i særdeleshed de klassificeringssystemer der bestemmer hvad der regnes for at være interessant og uinteressant, det som ingen mener fortjener at blive fortalt, fordi der ikke er nogen efterspørgsel efter det* (Bourdieu 1997e, 86).

Den kvalitative analyses opgave er som tidligere beskrevet at give en forståelse af de principper, der ligger bag de praktikker, som finder sted i felterne. Den kvalitative analyse i form af interview og observationer åbner dermed mulighed for, at man kan analysere og

beskrive hvilke perceptionsmatricer og vurderingskriterier, der strukturer agenternes adfærd og forestillinger om verden. Interviewene kan derfor synliggøre og svare på spørgsmål som: er jeg som interviewer, eller er nogle af interviewpersonerne fanget af den doxa, der ligger i ”systemet”? Et eksempel herpå kunne være at undersøge, om jeg eller informanterne²² italesætter det at dyrke idræt og motion i en velfærdslogik. Det vil med andre ord sige, om vi i vores sproglige ytringer fremkommer med udsagn, der fremstiller formålet med og bevæggrunden bag børns og voksnes deltagelse i projekterne ud fra, at det for eksempel vil gavne deres sundhed at dyrke idræt eller fremme integrationen.

Ligesom det er tilfældet med observationerne, skal interviewene også situeres i en felt-sammenhæng. Interviewet som metode kan ifølge Bourdieu ikke stå alene. Agenterne kan ifølge Bourdieu i deres hverdagsbevidsthed ikke fuldstændigt gennemskue hvilke årsager, der ligger til grund for egne handlinger. Med andre ord har hverken forskeren som interviewer eller informanten umiddelbar adgang til de underliggende principper, der styrer deres handlinger og følelser, og de vil derfor ikke altid være i stand til selv at gennemskue og formidle dette (Bourdieu et al 1999, 620). Hvis interviewet som analysemetode står alene, vil det således nemt ifølge Bourdieu føre til, at der udledes fejlagtige tolkninger af hvilke årsager, der ligger til grund for agentens handlinger.

I bogen *Udkast til en praksisteori* (Bourdieu 2005a) rejser Bourdieu yderligere en problemstilling omkring det at benytte interview som kilde til at opnå en objektiv forståelse af den praksis, der udspiller sig i det sociale felt, man undersøger. Forholdet har sin rod i, at informanterne så at sige er indlejret i en dobbeltdiskurs, idet der findes en officiel diskurs, som informanterne har kendskab til, og så en mere hverdagsagtig diskurs som bunder i praksis - det vil sige det, der rent faktisk foregår. I interviewet kan informanten forelægge den officielle diskurs for forskeren, dette vil i høj grad være tilfældet, hvis forskeren selv benytter den terminologi, der knytter sig til den officielle diskurs. Problemstillingen er, at

---

²² Sidst i bogen *The Weight of the World – Social Suffering in Contemporary Society* (Bourdieu et al. 1999) har Bourdieu under overskriften *Understanding* skrevet om de refleksioner, han har gjort sig om interviewet som et socialt relationsforhold. Begrebet *respondent* bliver benyttet, om de personer der bliver interviewet. At anvende samme begreb på dansk, mener jeg ikke er særlig passende i forbindelse med en undersøgelse som denne. Jeg har i stedet valgt at anvende begrebet *informant*, idet de interviewede er mere end blot personer, der respondere på nogle af mig definerede spørgsmål. De interviewede har derimod optrådt som informanter, der har givet mig en uvurderlig indsigt i og egenfortolkning af det studerede felt.

forskeren vil have tilbøjelighed til ukritisk at godtage denne officielle diskurs om den sociale virkelighed og således udelukker andre mulige diskurser (Bourdieu 2005a, 96f). Så vidt som det overhovedet har været muligt, har jeg forsøgt at taget højde for dette, idet observationerne bevidst har været anvendt som udgangspunkt for de samtaler, der fandt sted i interviewene.²³ I kraft af, at begge samtalepartnere har været fysiske tilstede og haft lejlighed til at føre en uformel samtale under eller i forbindelse med observationerne, har observationerne virket som et fælles udgangspunkt for samtalen. I interviewene har det fælles udgangspunkt således været en praksisnær oplevet hændelse. Desuden har de uformelle samtaler i forbindelse med observationerne, der alle er foregået i den idrætsforening, hvor informanterne har deres dagligdag, givet mig en mulighed for som forsker at indlede mødet med personerne, mens de var aktive i deres hverdagsmiljø. Det kom til at præge de uformelle samtaler, som var langt mere frie, afslappede og hverdagsagtige, end de samtaler den fastlåste situation som interviewet giver mulighed for. De uformelle samtaler kunne ligesom den fælles praksisnære oplevelse bruges som udgangspunkt for interviewene.

2.7.1 Rollen som interviewer

For at komme uden om problemet med, at de sproglige ytringer/begrebskategorier, som forskeren sætter for samtalen, sætter grænserne for, hvad det er muligt at tale om, valgte jeg således i tilgangen til mit undersøgelsesfelt at lave uformelle samtaler samt observationer. Det vil med andre ord sige, at jeg inden, jeg har stillet spørgsmål til mit genstandsfeltet, har observeret det. Jeg har desuden arbejdet med åbne interviewguides, som har bestået af helt overordnede temaer. Jeg har over for informanterne valgt at bruge ordet samtale frem for interview, og under samtalerne har der ikke været nogen synlig spørgeguide. Min tilgang til interview som metode til dataindsamling har således været kvalitativ, det vil sige forholdsvis ustruktureret og uden standardiserede guides og spørgsmål. Fokus har været på samtalen som ramme og form for dataindsamlingen.

---

²³ Denne fremgangsmetode var ikke mulig at gennemføre med de kommunale medarbejdere, der blev interviewet, kun med dem der havde foreningstilknytning.

Som indledning til samtalen har jeg helt overordnet og i dagligdagstermer fortalt hvad min undersøgelse handlede om, og hvad jeg gerne ville tale med informanten om, men altid begrænset til to overordnede temaer. De fleste interviews er derfor også endt med, at informantens har haft en central og fyldig rolle i samtalen, mens jeg som interviewer har en mere tilbagetrukket rolle. I de temaguides jeg har udarbejdet inden interviewet, har der typisk været 2-3 spørgsmål under hvert tema, som jeg ud fra min viden om interviewpersonerne og projekterne har tænkt, at det kunne være relevant at tale om (se eksempel på temaguide bilag 1). Det har været spørgsmål, som jeg har haft i baghånden, hvis samtalen gik i stå og ikke spørgsmål, som jeg for alt i verden ønskede svar på. Formålene med interviewene har været at få informanternes egne begrebsfremstillinger og historier frem.

Interviewene er rent praktisk kommet i stand ved, at jeg har haft en til flere telefoniske samtaler med informanterne og uformelle samtaler under observationerne, hvor jeg har haft mulighed for at eksplicite formålet med mit projekt og fortælle, hvad jeg gerne ville bruge informanterne til. Alle interview med undtagelse af to har fundet sted på informanternes arbejdsplads eller i idrætsforeningen. Et enkelt interview fandt, efter informantens eget ønske, sted i informantens bil, mens et andet interview ligeledes på informantens egen opfordring fandt sted i informantens private hjem.

Under Interviewene har jeg tilladt pauser, men hvor de er blevet for lange, har jeg stillet et nyt uddybende spørgsmål eller skiftet emne. Indimellem har jeg også afbrudt informanten, hvis jeg har ønsket en uddybning af det sagte. Under samtalen, mens informanten har talt, har jeg tilkendegivet at jeg var aktiv lyttende ved at komme med små udtryk; ja, nej, nå og så videre, disse er ikke medtaget i transskriberingen.

Interviewene er optaget på diktafon, og er derefter løbende transskriberet. I umiddelbar forlængelse af interviewene, har jeg indtalt eller nedskrevet mine egne refleksioner over interviewsituationen. Refleksionerne har omhandlet min egen rolle som interviewer, relationen mellem den interviewede og mig samt andre særlige forhold og stemninger, jeg erfarede under interviewene. Alle interviews er transskriberet af mig, og den løbende transskriberingsproces, som fandt sted i samme periode, som jeg foretog casestudierne, kom helt naturligt til at indgået som et element i det analytiske arbejde med data. Omkring anvendelse af citater i analysen har jeg for læsbarhedens skyld valgt at fremstille informanternes udsagn i

en så læsevenlig form som muligt. Det vil sige, at de mundtlige udsagn er omskrevet til skriftsprog med størst mulighed hensyntagen til, at det ikke forvrænger meningen i udsagnene. De interviewuddrag der er medtaget som citater i afhandlingen har derudover været udsat for korrektur, ligeledes for at øge læsbarheden. Interviewene har haft en længde af mellem 45 minutter – 1½ times varighed. Jeg valgte at interviewe enkelte personer mere end en gang. Tre af de interviewede besidder en dobbeltrolle, idet de i deres position som både kommunalt ansat og foreningsinstruktør har to positioner. Jeg har brugt dem som informanter i forhold til begge roller, det vil sige, at jeg i et og samme interview har spurgt til deres rolle og holdninger fra begge positioner.

Da nogle af informanterne kun ønskede at medvirke anonymt bliver alle informanter i afhandlingen nævnt ved deres jobfunktion eller funktion som idrætsleder/instruktør.

2.8 Refleksioner omkring udøvelsen af symbolsk vold

Min tilgang til rollen som observatør og interviewer er inspireret af de overvejelser, Bourdieu gør omkring interviewet som magtforhold. Det er ifølge Bourdieu vigtigt, at man som interviewer er opmærksom på, at uanset hvilken metodologi, man vælger at benytte, når man skal foretage et interview, så er interviewet et socialt relationsforhold. Bourdieu er ikke tilhænger af en bestemt form for observation eller interviewmetodologi. Hans fokus er derimod rettet mod forholdet i den sociale relation, der udspiller sig under interviewet eller observationen. Ligesom i alle andre sociale relationsforhold kan der i det relationsforhold, der udspiller sig mellem undersøgeren og den/de undersøgte, finde *symbolsk vold* sted (for en uddybning af begrebet symbolsk vold se nedenstående faktaboks nr. 6). Interviewet som samtaleform adskiller sig fra andre samtaler ved at have viden som formål, men også ved at være indlejret i en videnskabelighed, der har en grundlæggende intention om ikke at udøve nogen form for symbolsk vold, der kan påvirke informantens svar. Det vil sige, at det videnskabelige ståsted i realiteten er garant for, at intervieweren kan forholde sig objektivt til interviewsituationen og til informanten. Men selv om den bedste vilje til ikke at udøve symbolsk vold over for informanten er fuldt ud tilstede hos intervieweren, vil der alligevel finde en form for symbolsk vold sted, da den symbolske vold ligger indlejret i selve relationsfor-

holdet. Bourdieu mener derfor, at det er vigtigt, at man som observatør og interviewer gør sig bevidst om, at faren for, at man udøver symbolsk vold, er til stede. I interviewsituationen er der særlig to forhold, man som interviewer skal være opmærksom på. Det ene er, at det i et interview altid er intervieweren, der fastsætter spillets regler. Det andet forhold handler om den asymmetri, der kan være mellem intervieweren og informanten i form af forskel i kapital, hvor specielt asymmetri i den kulturelle kapital, herunder særlig den lingvistiske kapital, nemt kan forvandle interviewet til et symbolsk overgreb (Bourdieu et al. 1999, 608f).

Faktaboks nr. 6: *Symbolsk vold*

Bourdieu bruger betegnelsen *symbolsk vold* om den form for vold, der finder sted, når der er tale om et pålagt samtykke hos den, som volden udøves mod. Den symbolske vold fungerer derfor som en maskeret form for undertrykkelse, og den accepteres af offeret, fordi hun eller han har den samme form for kognitive disposition, som den der udøver volden. Den symbolske vold er den vold eller magtudøvelse, som ikke genkendes som vold. Da både den dominerende og den dominerede er underlagt den samme kollektive forestilling om hvilke hierarkiske relationer, der eksisterer inden for et felt, ligger udøvelsen af den symbolske vold i begge positioner, og der er derfor ikke tale om en bevidst udøvelse af magt hos den dominerende position. Den symbolske vold er en af de underliggende faktorer, der er med til at sikre de dominerende i feltet legitimitet til at reproducere deres magt.

2.8.1 Med forskerrollen i feltet – udfordringer og erfaringer

Overvejelserne om et ulige magtforhold i relationen mellem mig som forsker og informanterne viste sig især at have relevans i forhold til de to casestudier i Næstved. Selvom jeg som både observatør og interviewer gjorde mig umage for at passe ind i de sammenhænge, jeg indgik i, blev jeg flere gange i idrætsforeningsregi konfronteret med de medvirkendes tvivl omkring dem selv som værdige informanter. Usikkerheden var tydeligvis afstedkommet af deres spejling af dem selv over for mig, som kom fra Institut for Idræt, Københavns Universitet. Følelsen af, at jeg som forsker var eksperten, og de som frivillige ledere ikke besad den samme kompetence, viste sig også ved at jeg under mine besøg som deltagende observatør to steder blev spurgt, om jeg (eksperten) ikke nok, når nu jeg var kommet, ville

overtage en del af undervisningen.²⁴ Ved flere af interviewene foretaget med frivillige foreningsledere i Næstved var forholdet omkring asymmetrien således tydelig. Ved min første henvendelse kunne de foreningsledere, jeg ønskede kontakt med, ikke forstå, at de skulle have noget interessant at byde ind med. Det blev derfor klart, at interviewene med de informanter, som socialt og kulturelt lå længst væk i det sociale rum fra mig som interviewer, krævede et større forarbejde. Jeg brugte forholdsvis mere tid til at tale uformelt inden interviewet og lagde vægt på at skabe tryghed gennem smalltalk og fortællinger om mig selv. At vi allerede havde mødtes og talt sammen inden interviewene fandt sted, kan *måske* være en medvirkende faktor til at mindske den symbolske vold under interviewet. Især to af disse interviews er interessante. Jeg er som interviewer ikke særlig aktiv, men det blev ved gennemlytning af interviewene tydeligt, at informanterne blev grebet af samtalen, og derfor glemte nervøsiteten. Samtalerne er derfor meget levende og muntre. Modsat forholdt det sig med interviewene med flere af de kommunale medarbejdere og enkelte af foreningsinstruktørerne i foreninger i København. Ud over at interviewer og informant havde det til fælles at bo og arbejde i København, var et flertal af informanterne også uddannet på Institut for Idræt, altså samme uddannelsesinstitution som intervieweren. Ved gennemlytning af disse interviews er det tydeligt, at indforståetheden mellem interviewer og informant er større, men samtidig er disse interview også langt mere formelle i deres karakter.

Der fremkom dog også en anden form for problemstilling omkring, hvem der sætter dagsordenen, og hvordan den sættes. I nogle af interviewene med de kommunale medarbejdere, havde jeg en fornemmelse af, at informanterne pålagde sig en form for selvcensur. Selvcensuren skal ses i lyset af, hvilken jobmæssige position de besad. Et par af informanterne var ansat i tidsbegrænsede projektansættelser med deraf følgende usikker fremtidig jobsituation. Under interviewene med de kommunale medarbejdere, sad jeg ind imellem med en oplevelse af, at de var usikre på grænserne for deres egen rolle som informant. Min fornemmelse var, at de talte ud fra en officiel kommunal diskurs i stedet for at fortælle, hvordan de i virkeligheden oplevede deres arbejde. En i og for sig forståelig strategi, der blev taget i anvendelse for at beskyttede dem fra at sige noget, der kunne true deres position og videre

---

²⁴ som eksempel på asymmetrien se observation 1-5.

jobmulighed. Bourdieus interviewtekniske overvejelser i *The Weight of the World – Social Suffering in Contemporary Society* (Bourdieu, Pierre et al., 1999) er erfaringssamlinger ud fra livshistoriske interviews. Størsteparten af mine informanter er derimod interviewet i kraft af deres rolle som fagperson. De er for eksempel konsulent i en kommune, ejer af et fitnesscenter eller kendt i et lokalområde, hvorfor det kan være årsagen til, at personens svar bliver farvet af en politisk og/eller strategisk dagsorden. Der er en farer for at de fortællinger, der gives, bliver præget af den officielle definition på den sociale virkelighed, og ikke et udtryk for de konkrete hverdagserfaringer informanten har gjort. En del af arbejdet og opmærksomheden med interviewene under og i den efterfølgende transskribering har derfor været at være opmærksom på tegn, der kunne afsløre dette. Små tegn som afslører sig særlig i kropssproget, mimikken, tonefaldet og de følelsesmæssige udfald. Af den grund valgte jeg selv at transskribere alle observationer og interviews. Jeg ønskede at være så åben som muligt over for den ikke sproglige del af interviewet. Det vil sige, det der blev sagt gennem den måde informanten lod sine følelser vise gennem udbrud, pauser og tonefald. Dette i erkendelse af, at interviewet som levende samtale ikke er uden påvirkning også på den, der interviewer, at interviewer og dermed forskeren også under samtalen kan blive påvirket, og at denne påvirkning kan præge den efterfølgende analyse af interviewet. Som en del af denne praksis har jeg på diktafonen efter interviewene indtalt refleksioner over min oplevelse af interviewet. Ved gennemlytning og transskribering blev det derfor muligt at analysere de følelsesmæssige relationsforhold mellem interviewer og informant, udeladelserne og den eventuelle symbolske vold.

2.9 At undersøge forandring

The degree of autonomy of the field (and thereby, the state of relations of forces established there) varies considerably according to periods and national traditions
(Bourdieu 1996a, 221f).

Et af målene med afhandlingen er at undersøge mulige forandringer i idrætsfeltet, mulige forandringer udløst af, at man i dag fra politisk side stiller helt nye krav til idrættens institu-

tioner. Krav der indebærer, at agenterne i idrætsfeltet skal indgå i løsningen af nogle af de problemstillinger, der er opstået i samfundet herunder en stigende fysisk inaktivitet. Problemet med den stigende fysiske inaktivitet er, som tidligere nævnt, opstået i takt med den teknologiske udvikling, der har flyttet fysisk aktivitet fra arbejdslivets sfære til nu stort set udelukkende at være en kulturel praksis foretaget i fritidslivet. Der er således sket en forflytning, der åbner for, at idrætsfeltet kommer til at rumme ikke bare idræt og sport som kulturelle aktiviteter, men også motion og fysisk aktivitet rettet mod kroppens sundhed og vedligeholdelse. En forandringsproces, der indebærer, at det overhovedet giver mening at forstå idræt som middel til at løse velfærdspolitiske opgaver.

Tilskyndelser til at indgå samarbejde om for eksempel løsning af velfærdspolitiske opgaver kan af et felts agenter opleves som et pres udefra, et pres man i teorien kan vælge at afvise eller følge, men også et pres man kan vælge at tage ind og transformere til egen fordel. Disse processer kan være bevidste eller ubevidste. Processerne kan ske bag om ryggen på de agerende i feltet, eller de kan ske ved agenternes bevidste medvirken. Men selvom de sker med de agerendes bevidste samtykke, kan de forandringsprocesser, det fører med sig, godt forekomme ubevidste. Det vil sige, at de agerende selv ved pålagt samtykke ikke nødvendigvis har bevidsthed om, hvad forandringsprocesserne vil betyde for dynamikken i feltet, for relationerne mellem feltets agenter samt for feltets autonomi.

Flere af Bourdieus undersøgelser er undersøgelser af felter i forandring (se f.eks. Bourdieu 1999, Bourdieu 2005b). Bourdieus metode til at arbejde med forandringsperspektivet og forklare den forandring der finder sted, tager som tidligere nævnt udgangspunkt i den historiske epistemologi. Det betyder, at feltskitsen kun kan anvendes og forstås som et øjebliksbillede og et historisk nedslag. Forandringsperspektivet er indskrevet i selve feltstrukturen. De konflikter og kampe, der udspiller sig mellem de forskellige positioner i feltet kan hele tiden forandre og rykke ved feltets indre styrkeforhold, og samtidig kan også eksterne forhold påvirke feltet. Også af den årsag er en historisk analyse af den praksis og de kampe, der har fundet sted i feltet nødvendig at foretage. Den historiske analyse kan derved i kombination med de personlige oplevelser, der skildres gennem interviewene, bidrage til at synliggøre den udvikling, der finder sted.

De forandringer, der i denne analyse stilles skarpt på, er forandringer, der har sin rod i grundlæggende forandringer på et fundamentalt samfundsmæssigt niveau. Forandringerne i holdningen til og synet på idræt, motion og fysisk aktivitet foregår derfor ikke bare i idrætsfeltet, men også udenfor feltet, og det er derfor vigtigt at skelne mellem feltinterne og felt-eksterne forandringer.

En måde at arbejde med og anskue forandringer på er som professor i sociologi John L. Campbells gør det i bogen *Institutionel forandring og globalisering* (Campbell 2004). For Campbell har tre analytisk problemstillinger særlig relevans, når man skal forstå de forandringsprocesser, der finder sted i det nutidige samfund. Nedenstående spørgsmål viser, hvilke analytiske problemer der ifølge Campbell skal besvares, hvis man vil forstå samfundsforandringer:

1. Hvad menes der med forandring og hvad er forandringens karakter (beskrivelse)?
2. Hvad er det for underliggende mekanismer der forårsager forandringen?
3. Hvilken indflydelse har ideer og paradigmer?

Set i et forskningsperspektiv handler det første spørgsmål om at give en beskrivelse af, hvad det er for en forandring, der finder sted. Det næste spørgsmål bliver, hvad det er for underliggende mekanismer, der gør, at forandringer finder sted. Dernæst stilles spørgsmål til, hvordan ideer (normer, diskurser, paradigmer, beslutningsrammer m.m.) påvirker de institutionelle forandringer.

I et feltanalytisk perspektiv er disse spørgsmål alle relevante at stille i analysen af en given forandringsproces, men de er ikke fyldestgørende, når det handler om at forstå, hvad det egentlig er, der foregår. I et feltanalytisk perspektiv, er det således ikke nok, kun at undersøge hvilken indflydelse ideer/paradigmer eller diskurser har. Det er også nødvendig at undersøge relationerne mellem forskellige diskurser – i denne undersøgelse relationerne mellem forskellige velfærdsdiskurser og diskurser om fysisk aktivitet og idræt – da disse diskurser repræsenterer forskellige interessepositioner, og dermed synliggør forskellige magtrelationer i felterne. Bourdieu uddyber det således:

Når der ikke er tvivl om, at den [interesse] orientering forandringer har, afhænger af det aktuelle repertoire af mulighedsbetingelser [potential of possibilities] i den specifik-

ke situation, så betyder det også at forandringernes interesseorientering afhænger af magtrelationerne mellem agerende og institutioner, der har en absolut vital interesse i den ene eller den anden mulige forandring, der bringes på bane som led i eller som virkemiddel i kampene om, hvad den "legitime problematik" skal gå ud på. [De modstridende agerende og institutioner] bestræber sig med alle midler og al den magt de disponerer over på at få gennemsat de mulige forandringer, som passer bedst til deres dispositioner og deres positioner og dermed altså deres specifikke interesser (Bourdieu i Mathiesen og Højberg 2007, 240).²⁵

I et feltanalytisk perspektiv bliver undersøgelsen af de forskellige agenter og institutioners diskurser således en undersøgelse af, hvordan institutionerne og agenter forsøger at positionere sig overfor hinanden for at gennemtrumfe den retning i forandringen som tjener deres interesse. For at få indblik i netop denne del af forandringsprocessen, har jeg derfor valgt at analysere udmeldinger fra de to største idrætsorganisationer: Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger og Danmarks Idræts-Forbund. Jeg vil undersøge deres deltagelse i den proces, som vil gøre idræt til et forebyggende og sundhedsfremmende middel. Ligeledes vil jeg anvende empirien fra casestudierne til at analysere idrætsforeningers interesser og perspektiv. Hvad angår forandringer på samfundsniveau – det felteksterne perspektiv – bevæger analysen sig ikke i dybden, men fungerer mere som en kontekstuel ramme til at forstå de forandringsprocesser og kampe, der finder sted i idrætsfeltet. Undtagelsen fra dette er dog, at casestudierne vil fungerer som mikrosociologiske eksempler på, hvordan de sociale kampe og diskurser om organisering af fysisk aktivitet som forebyggelse og sundhedsfremme præger den kommunale virkelighed. Det bliver eksemplificeret i de respektive kommunale forvaltningers måde at gribe arbejdet an på.

---

²⁵ Citatet er oversat af Mathiesen og Højberg fra Bourdieu (1991): *The Peculiar History of Scientific Reason*, I *Sociological Forum*, 1, 3-26.

2.10 Projektsamfundet – et supplerende teoretisk perspektiv

Bourdieu's empiriske dataindsamling og hans analyser af det franske samfund blev foretaget fra 1960 og frem til hans død i 2002. Som tidligere beskrevet skal Bourdieus begreber, holdes op mod den virkelighed man undersøger, hvilket også gælder Bourdieus overordnede tanker om inddelingen af det vestlige samfund i felter, om statens rolle og om magtperspektivet. En undersøgelse af et nutidigt fænomen i det danske samfund kræver derfor, at man er åben over for, om Bourdieus samfundsanalyse har behov for at blive nuanceret og korrigeret.

Undervejs i undersøgelsesprocessen viste det sig nødvendigt at supplere Bourdieus perspektiv med et nyere og mere tidssvarende perspektiv, der omhandler de logikker og struktureringsmekanismer, der præger samfundet i dag. For at have et bredere perspektiv i forhold til at kunne forstå den virkelighed der undersøges, og for ikke at blive låst i en tænkning, der udelukkende er bundet til agents kampe i et samfund bestående af relativt autonome felter/ hierarkiske systemer, har jeg fundet det nødvendigt at inddrage andre teoretikeres bud på, hvordan det sociale i dag er organiseret og struktureret. Disse nyere teoretikere, der blandt andet indbefatter sociologerne Luc Boltanski og Eve Chiapello, har det til fælles, at de har øje for, at der de seneste 30 år har indfundet sig en ny form for strukturering af det sociale. En strukturering som ifølge Boltanski og Chiapello er opstået i det de kalder den tredje kapitalismes ånd, som begyndte at tage sin form i 1980'erne, og som afløste den anden kapitalismes ånd. Perioden for den anden kapitalismes ånd strækker sig ifølge de to sociologer fra 1930'erne og frem. I 1970'erne kom den dog under voldsomt pres på grund af dens stærke disciplinære og hierarkiske struktur, der ikke gav mange muligheder for individets frihedsudnyttelse og selvrealisering. Den stærke kritik mod den strukturering, der lå i den anden kapitalismes ånd, ledte derfor til en ny æra, hvor selvrealisering, innovation, fleksibilitet og omstillingsparathed er nogle af de nye normative støttepunkter i en samfundsstrukturering orienteret omkring projekter (Boltanski and Chiapello 2005). Med udgangspunkt i Boltanski og Chiapellos periodeinddeling kan man således anskue Bourdieus empiriske analyser af det franske samfund som et eksempel på en samfundsanalyse foretaget i den anden kapitalismes ånd. Det forhold, at man kan se Bourdieus sociologi som et eksem-

pel på den form for sociologisk tænkning, som opstod i den anden kapitalismes ånd, er netop det filosofien Anders Fogh Jensen gør opmærksom på i sit arbejde med at begrebsliggøre, hvad den nye form for samfundsstrukturering indbefatter. Anders Fogh Jensen er i sit arbejde med at beskrive det, han kalder projektsamfundet, tydeligt inspireret af Boltanski og Chiapellos arbejde. I det følgende vil jeg fremlægge Fogh Jensen kritik af Bourdieus tænkning samt udlægge hans forståelse og begrebsliggørelse af projektsamfundet.

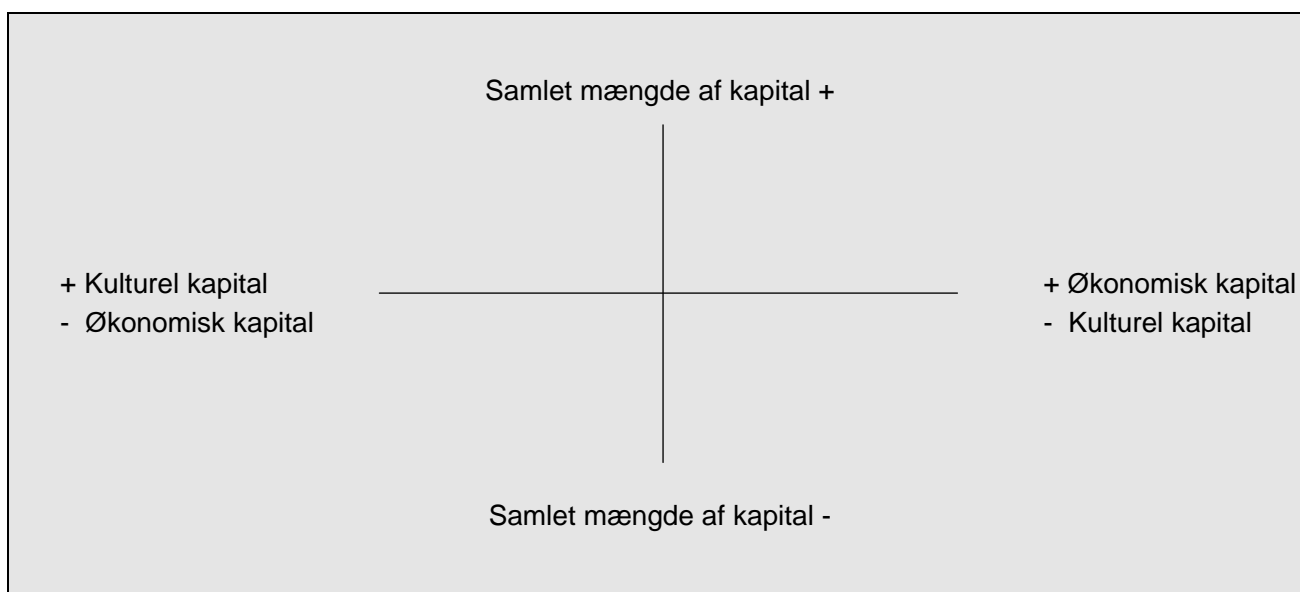
Fogh Jensen gør grundlæggende op med samfundsteorier som Bourdieus, der opdeler samfundet i rum eller felter, som er struktureret efter princippet i et koordinatsystem, hvor positionerne står i et relationelt forhold til hinanden, og hvor samfundet ansues som et hierarkisk system. Disse forståelser af samfundet hører ifølge Fogh Jensen til i slutningen af det han betegner som den disciplinære epoke, hvor de også er skabt. Ifølge Anders Fogh Jensen eksisterede den disciplinære epoke helt tilbage fra midten af det 18. århundrede, hvor en række ensartede disciplineringsformer udsondrede sig i forskellige områder i samfundet såsom skolen, fængslet, fabrikken og militæret. Fogh Jensen argumenterer gennem sine nutidige analyser af flere forskellige menneskelige praksisformer for, at der i samfundet i dag har indfundet sig en ny logik og en ny type samfund, som han benævner projektsamfundet. Ligesom Boltanski og Chiapello mener Fogh Jensen, at der er sket strukturelle ændringer i de vestlige samfund gennem de seneste 30-40 år, ændringer der har betydning for, hvordan man kan tolke filosofiske kategorier som rum, tid, relation og handling. Fogh Jensen bryder med de store senmoderne sociologers hierarkiske tænkning, hvor der foregår magtkampe mellem modstridende interesser i en dualistisk struktur, det vil sige en struktur struktureret ud fra binære poler. Hans brud skal ikke ses som en kritik af disse sociologers tænkning, da sociologer som for eksempel Bourdieu ifølge Fogh Jensen befandt sig i nogle problemstillinger, der havde rødder i det disciplinære samfund, hvorfor tænkningen naturligt var betinget heraf (Fogh Jensen 2009, 174).

2.10.1 Bourdieus opfattelse af de vestlige samfund

For at forstå Fogh Jensens brug af den tænkning som blandt andet Bourdieu repræsenterer, er det nødvendigt yderligere at udfolde de bagvedliggende karakteristika ved Bourdieus fremstilling af de sociale rum/felter.

Bourdieu's forståelse af de vestlige samfund som et system, der er hierarkisk opbygget, kan illustreres ved en grafisk fremstilling af et felt. På figur 3 ses en sådan grafisk fremstilling af et rum/felt. Denne fremstilling er tom for agenter, men i en feltanalyse vil de undersøgte agenter fordele sig ud fra den position, de indtager i feltet. Formålet med denne særlige fremstillingsform er, at konstruere og begribe komplekse systemer af relationer, og det er derfor ikke det enkelte punkts placering i den grafiske fremstilling, der er det interessante, men derimod dette punkts afstand og relation til de øvrige punkter/positioner.

Figur 3: En tom illustration af Bourdieus feltmodel (se f.eks. Bourdieu, 1984, 1988a 1996a)

Som det ses på figuren afgøres agenternes position dels af en vertikal akse, der er et udtryk for agentens samlede kapitalvolumen (det vil sige agentens samlede økonomiske og kulturelle kapital), og dels en horisontal akse, der er et udtryk for sammensætningen af kapital (her illustreret som forholdet mellem kulturel og økonomisk kapital). Feltet er konstrueret, så man i den øvre del af feltet vil finde de positioner, der har akkumuleret meget kapital og dermed har mest magt. Med en feltanalyse kan det derfor undersøges, hvordan agenter, for-

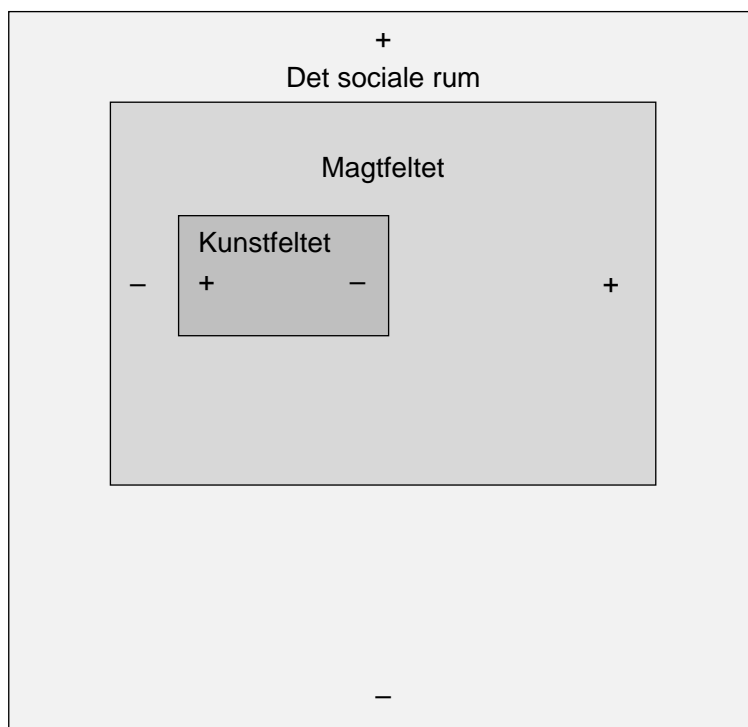
stået som både individer og institutioner inden for et felt kæmper om den symbolske magt, og om det eksempelvis er den kulturelle eller den økonomiske kapital, der er mest magtfuld i feltet. Der vil i feltet hele tiden foregå en kamp mellem to poler; den ene pol, der er repræsenteret ved det gamle (ortodoksi), vil kæmpe for at beholde tingenes tilstand, mens den anden pol, det nye (heterodoksi), kæmper for forandring.

Hele samfundet (nationalstaten) er på samme vis konstrueret som et socialt rum, hvor staten udgør den øverste magtinstans, og det er inden for dette sociale rum, at de andre specifikke felter har etableret sig. Også når det gælder staten, benytter Bourdieu sig i sine analyser af en binær fremstillingsform. Bourdieu taler om statens højre hånd overfor statens venstre hånd, når han skal beskrive de magtkampe, der finder sted (Bourdieu et al., 1999, 181ff; Interview med Bourdieu 2010, 113ff). Bourdieu opererer med, at der øverst i det sociale rum befinder sig et magtfelt (se figur 4). I dette magtfelt handler kampene om fastsættelse af værdi og vekselkurser mellem de forskellige felters kapitalformer:

The field of power is the space of relations of force between agents or between institutions having in common the possession of the capital necessary to occupy the dominant positions in different fields (notably economic or cultural) (Bourdieu 1996a, 215).

Det overordnede mål i magtfeltet er at tilkæmpe sig magten over staten, hvilket gør det muligt at have magten over de økonomiske og politiske ressourcer og dermed have midlerne til at ændre på de grundlæggende regler (Bourdieu og Wacquant 1996, 87).

Figur 4¹: Eksempel på kunstfeltets placering i det sociale rum, ved udgangen af det 19. århundrede (Konstrueret efter modellen i Bourdieu 1997a, 71)

Den grundlæggende antagelse hos Anders Fogh Jensens er, at der er sket et brud med den ovenfor beskrevne samfundsstrukturering, der bygger på en hierarkisk samfundsopbygning som eksisterede under det disciplinære system. Disciplinen som styresystem udgjorde grundlaget for epoken fra midten af det 18. århundrede og frem, og præcis som ovenfor beskrevet betød det, at samfundet blev et felt med underfelter, hvor alle felterne blev organiseret på samme måde. Disciplin er ifølge Fogh Jensen en rationaliserings- og organiseringsform, og formålet med disciplinen som styringsmekanisme var at lære andre at styre sig selv (selvstyring) (Fogh Jensen 2009, 49f.).²⁶ Fogh Jensen er opmærksom på, at Bourdieu ikke kun opererede med positioner i et todimensionelt rum, men at Bourdieu også opererede med en tredje dimension den historiske dimension/de diakrone baner i feltet, men Fogh Jensens pointe og kritik af Bourdieus tænkning er, at Bourdieu tænkte positioner som det primære og baner som det sekundære (Fogh Jensen 2009, s. 172).

---

²⁶ Anders Fogh Jensen opererer med fire forskellige styresystemer: Lov, disciplin, sikkerhed og projektet. Jeg har dog i denne sammenhæng valgt kun at benævne de to af dem, da det ville være for vidtrækkende at skulle inddrage alle fire systemer.

2.10.2 Den nye form for styringsmekanisme

Ifølge Fogh Jensen befinder vi os i overgangen mellem det sendisciplinære samfund og projektsamfundet, begge systemer, det disciplinære og det projektære, er således til stede på en og samme tid. Samfundet er blevet projektært, hvilke ifølge Fogh Jensen udlægning er ensbetydende med, at styringen og organiseringen af samfundet i stigende grad har samme struktur som i projektet.²⁷ Projektsystemet som styresystem overskrider ikke bare disciplinen, systemet indgår også forbindelse med de dele af det disciplinære system, der stadig fungerer. Som Fogh Jensen udtrykker det, er projektsystemet mere end bare institutionernes og felternes omdannelse fra en disciplinær struktur til projektsamfundets strukturering, forandringen er ikke bare *en nyindretning af rummet og tiden, den er rummets og tidens nedbrydning og genåbning som aktivitetsudspændt projekt* (Fogh Jensen 2009, 150f), og projekterne bliver derved *transversaler* mellem institutioner og felter. I disciplinærsamfundet faldt form og territorium sammen, hvilket betød, at rummet var formet til en bestemt form for handling, for eksempel var idrætspladsen formet til rekreation og skolen til undervisning. I projektsamfundet nedbrydes forholdet mellem form og territorium. I det formere nedbrydes, sker der ustandseligt en åbning eller territorialisering af rum, hvor projekter skaber planer på tværs, og der opstår nye zoner for aktivitetsudfoldelse. Eksempelvis når arbejdspladsen etablerer et fitnessrum eller opsætter bordfodboldspil i kontorlandskabet og dermed tilbyder idræt og rekreation til sine medarbejdere, eller når boghandlen samtidig bliver indrettet til cafe. I projektsamfundet, hævder Fogh Jensen, er det ikke længere rummet eller feltet, der definerer aktiviteten, og der kæmpes ikke længere om en fikseret position i et hierarkisk system. Fogh Jensen nytænkning af samfundsstruktureringen er hermed et brud med den relationelle logik, som er grundlæggende for Bourdieus tænkning. Ifølge Fogh Jensen udspændte disciplinen rummet, hvilket betød, at forbindelserne mellem agenterne bestod af relationer i en fastlagt struktur (illustreret ved koordinatsystemet). Relationerne lod sig derfor også beskrive som strukturer, der udspændte rummet (Fogh Jensen 2009, 345). Dette objektive system, som i disciplinærsamfundet fastlagde relationernes ka-

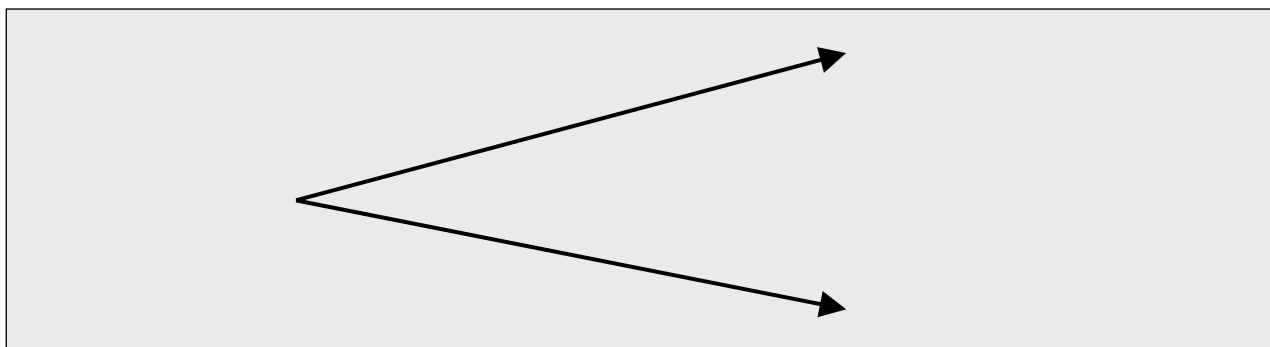
---

²⁷ Fogh Jensens definition på et projekt er at målet, vejen og holdet ikke på forhånd er fast defineret, men afgøres af aktiviteterne i projektet (Fogh Jensen 2009, 18).

rakter, er i projektsamfundet nedbrudt. Der er derimod opstået en ny form for forbindelsesprincip, som er mere midlertidig og mere ubestemmelig i sin tilknytning. Fogh Jensen *benævner dette forbindelsesprincip i projektsystemet for en konneksion, og siger: de forbindelser vi nu må tale om, er ikke relationer, men konneksioner, dvs. de foregår ikke i et allerede bestemt rum, de er mulighedsbetingelsen for, at der kan skabes et projekt med en aktivitet, der kan åbne et rum* (Fogh Jensen 2009, 151). En konneksion er således til forskel fra en relation en forbindelse mellem agenter, der ikke hænger sammen i et på forhånd fastlagt system, konneksioner er derimod mulighedsbetingelser for, at en ny handling/et nyt projekt kan etableres. De modsatrettede vektorer, der i det disciplinære samfund inddelte rummet i et koordinatsystem (se figur 3), bøjes nu, som illustreret på figur 5, fremad i fremadrettede vektorer.

Figur 5: Illustration af konneksionen som fremadrettede vektorer (egen tilvirkning)

I projektsamfundet står udnyttelsen og udfoldelsen derfor ikke over for hinanden, men er del af samme bevægelse i projektet (Fogh Jensen 2009, 202f). I projektsamfundet er projektet eller aktiviteten i centrum, og rummet bliver derfor sekundært. *Projektsamfundet deterritorialiserer det segmentielle rum og modulerer det til et projektrum, idet konneksionen nu ikke foregår i et allerede udspændt rum, men spiller en aktiv rolle i rumdannelsen* (Fogh Jensen 2009, 200). Fogh Jensen anvender begreberne deterritorialisering og reterritorialisering i sin beskrivelse af, hvordan projektsystemet afkoder, nedbryder og ændrer ved det, disciplinen har bygget op. For at forstå hvad han mener med denne proces, vælger jeg her at uddybe betydningen af de to begreber deterritorialisering og reterritorialisering. Deterritorialisering er lig den højeste mulige grad af afkodning, hvor reterritorialisering er lig genkodning. Be-

grebsparret deterritorialisering og reterritoralisering anvendes blandt andet også af den franske filosof Gilles Deleuze (1925-95), og betegner det, at fænomener skifter territorium, at de konstant flytter terræn, men samtidig skaber sig nye territorier. I sin yderste konsekvens er det ikke muligt at skelne mellem de to begreber, da de er som ret og vrang af en og samme proces. Det betyder ifølge Deleuze, at man forholder sig til den menneskelige historie som en lang historie med deterritorialiseringen som tema, hvor kapitalismen anses som den højst mulige grad af deterritorialisering eller afkodning, og hermed burde frigøre individet. Men det er ikke tilfældet, i stedet gør kapitalismen det, at den reterritoraliserer. Kapitalismen installerer nye territorier og koder som erstatninger (Carlsen, Nielsen og Rasmussen 2001, 126f). Også Deleuze var optaget af og opmærksom på denne bevægelse væk fra disciplinærsamfundet. Det kommer blandt andet til udtryk i to tekster fra 1990 *Kontrol og tilblivelse* samt *Postscriptum om kontrolsamfundet* (Deleuze 2006).²⁸ Det er ifølge Fogh Jensen den måde projektlogikken deterritorialisere det disciplinære, for dernæst at reterritoraliserer med en ny struktur.

2.10.3 Projektlogikken

Projektets logik er aktivitet, og her handler det ikke bare om den aktivitet, som skal foregå i projektet, men selve det at være aktiv kommer i centrum. Individet måles derfor ikke længere som i disciplinærsamfundet på dets lydighed, men på dets evne til initiativ (Boltanski og Chiapello 2005, Fogh Jensen 2009). Det centrale i projektlogikken bliver derfor individets evne til aktivitet/at være aktiv (et forhold jeg vil komme nærmere ind på i afsnit 5.6 *Aktivitet*).

---

²⁸ Ifølge Deleuze var den nye samfundstype, han så konturerne af, og som gradvist ville opløse disciplinærsamfundet, et kontrolsamfund, som ikke længere fungerede ved hjælp af indespærring, men ved hjælp af forsæt kontrol og øjeblikkelig kommunikation. Disciplinære institutioner som skolen, fængslet og hospitalet ville forsæt eksistere i kontrolsamfundet, men ville være i krise, da de er anakronistiske. Deleuze forudså, at der lige så stille var ved at indfinde sig nye typer af sanktioner af opdragelse og omsorg, hvor uddannelsessystemet eksempelvis ikke længere ville være et lukket miljø, der adskilte sig fra erhvervslivet, som udgør et andet lukket miljø, men at begge disse miljøer ville opløses til fordel for ”den frygtelige forestilling om livslang læring” (Deleuze 2006, 209). Denne kode om livslang læring er ifølge Deleuze et eksempel på, hvordan man i kontrolsamfundet aldrig er færdig med noget som helst. Både Fogh Jensen og Deleuze er inspireret af og bygger videre på den franske filosof Michel Foucaults (1926 - 1984) tænkning.

Et sådant perspektiv på aktivitet skaber en anden mulighed for at analysere de logikker og samarbejdsrelationer, der foregår mellem idrætsorganisationer, idrætsforeninger og kommunale agenter samt borgerne i de fire casestudier, jeg har foretaget i de to kommuner. Analysen af de kommunale projekter, der indgår i nærværende undersøgelse, giver først mening, hvis man inddrager perspektivet om projektlogikken i analysen. I arbejdet med at analysere empirien indsamlet fra de fire casestudier blev det tydeligt, at der fra forvaltningsniveau til projektniveau stilles krav til borgerne om aktivitet, engagement og ansvarspåtagelse. Analysen af casestudierne viser, at det i et kommunale perspektiv ikke som tidligere handler om, at borgeren skal have det han/hun har krav på, og gøre hvad han/hun har pligt til, som det var tilfældet i den disciplinære epoke. I det kommunale perspektiv handler det nu i stedet om at gå i dialog med borgerne om udviklingen og gennemførelsen af personlige projekter. Dette forhold stemmer helt overens med projektlogikken, hvor evnen og villigheden til at omstille sig og tilkoble sig på alle niveauer er et succeskriterium. Agenterne, der indgår i casestudierne, både de fysisk inaktive borgere, idrætsorganisationer og idrætsforeninger får et tilbud om at tilkoble sig de nye velfærdsprojekter. Borgernes kan tilkoble sig projekterne ikke ud fra pligt, men ud fra et ønske om selvrealisering i form af livsstilsforbedring. For alle de involveredes agenter, både borgere, idrætsorganisationer og idrætsforeninger er tilbuddet om tilkobling et tilbud om netværksdannelse og dermed optimering af fremtidige muligheder for succes. Ifølge projektlogikken forholder det sig nemlig sådan, at succeskriteriet for både individer og institutioner er, at man ud over at være så aktiv som muligt, også skal have kontakter i så mange forskellige miljøer eller felter som muligt. En vigtig kompetence er at kunne begå sig i passagerne mellem projekterne. Om denne evne til kontakt siger Fogh Jensen:

Passagehierarkiet opdeler ikke kun de passerende, det indsætter også et hierarki mellem de grænseopretholdende og de grænseoverskridende, gårsdagens mand og morgendagens mand (Fogh Jensen 2009, 176).

Fogh Jensen argumenter derfor for, at det kan være en *konneksionsattraktor*, at man er villig til at lade sig udnytte (Fogh Jensen 2009, 176). En væsentlig kapital og distinktionsfaktor i projektsamfundets er således at have *konneksionskompetence*, og ifølge Fogh Jensen stiller

problemet omkring inklusion og eksklusion sig således på en anden måde i projektsamfundet. I Bourdieus tænkning er det at lade sig udnytte af for eksempel eksterne kræfter lig med mindre autonomi, mens Fogh Jensen ser det at lade sig udnytte i projektsamfundet, som en måde at akkumulere kapital i form af vigtige sociale netværk/forbindelser. I projektlogikken forholder det sig dermed modsat, jo mere grænseoverskridende jo bedre. *Larmen fra den, der braser tværs igennem disciplinsamfundets stratifikationer, er tegnet på duelighed* (Fogh Jensen 2009, 175). Hvilket vil sige, at jo mere uventet og uforudsigelige de forbindelser, agenten skaber gennem projekter, er, og jo større afstande, man overskrider, jo større gevinst får man ud af konneksionen.²⁹ Som jeg vil vende tilbage til senere i analysen, er den form for kommunal tilgang til specielt borgerne ikke uden problemer. Det at have blik for gevinsten ved tilkobling og det overhovedet at kunne tilkoble forudsætter, at den agerende er udstyret med nogle særlige former for kompetencer og kapitaler. Jeg vil senere vende tilbage til projektlogikken og dens særlige problemstillinger, men før dette vil jeg foretage en analyse af det danske idrætsfelt og dets tilblivelse.

---

²⁹ En nærmere beskrivelse af Fogh Jensens bud på, hvordan man må lave undersøgelser af projektsamfundets hierarkier se Fogh Jensen 2009 side 173.

DEL 3
Idrætsfeltet og kommunerne

Fra midten af 1970'erne og frem publicerede Bourdieu og hans medarbejdere et stort antal artikler og bøger omhandlende studier af sociale felter i Frankrig. Studierne spændte meget bredt, idet de stort set inkluderer samtlige samfundsinstitutioner lige fra studier af det økonomiske magtfelt, det politiske felt, det juridiske felt, det religiøse felt og uddannelsesfeltet.³⁰ Men studierne omfatter også i sociologisk forstand mindre centrale områder blandt andet sport. Bourdieu opfattede som tidligere beskrevet samfundet som et komplekst system af felter med hver deres kampe og særlige spilleregler. I to artikler, hvor Bourdieu har arbejdet med at skabe grundlag for en model af sportsfeltet *Program for a Sociology of Sport* (Bourdieu 1988b) og *Hvordan er det muligt at være interesseret i sport* (Bourdieu 1997c), argumenterer han for, at sport med dets særlige egenart, logik og spilleregler er et kulturelt produktionsfelt på linje med andre kulturelle felter. Med produktionsfelt henviser Bourdieu til, at feltet er producent af kulturelle tilgange og ydelser.

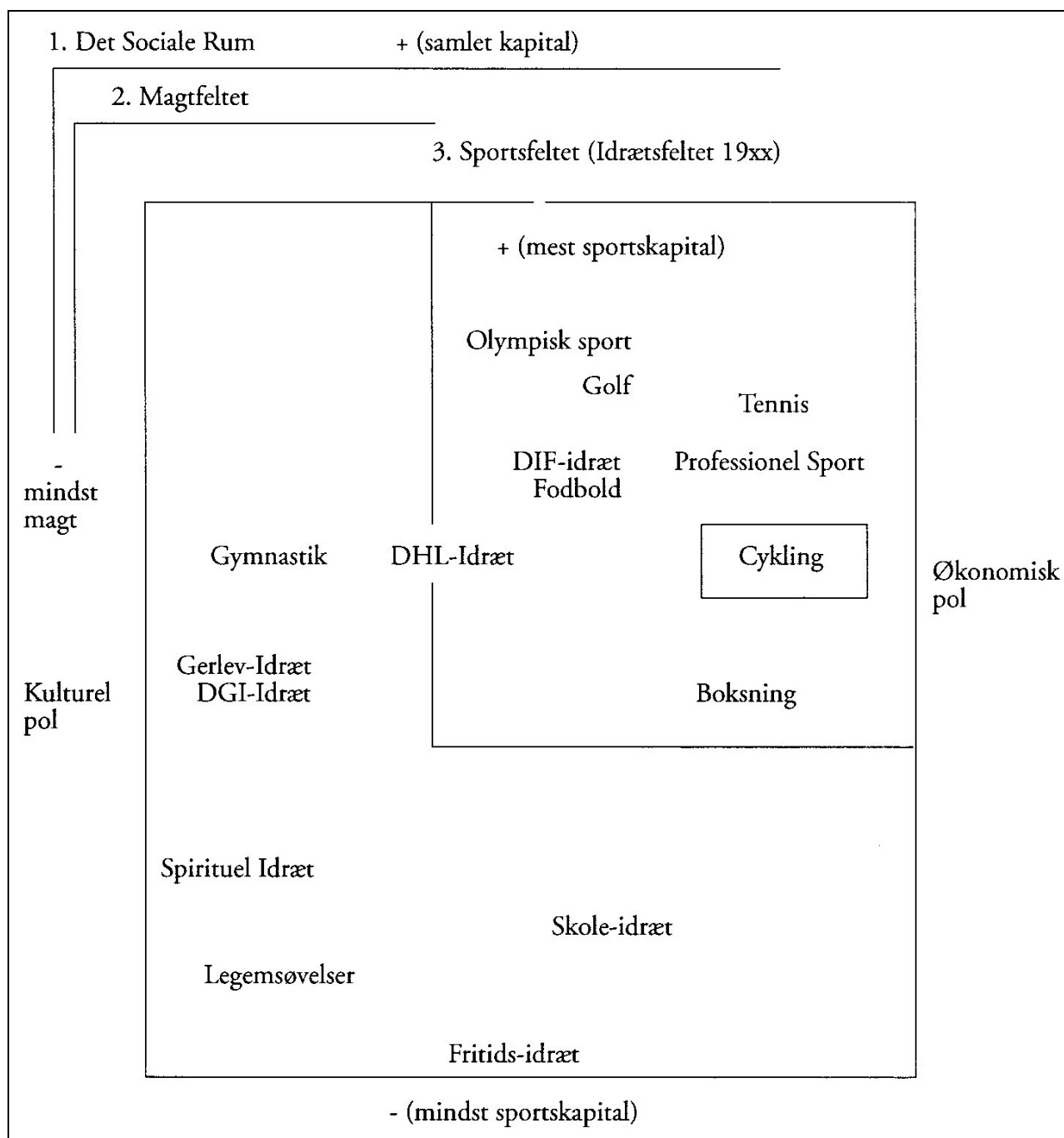
Sociologen Martin Munk har med inspiration fra Bourdieu og hans medarbejders studier af sportsfeltet arbejdet med at forstå idrætten i Danmark som et felt (Munk 1999, Munk og Lind 2004). Afhandlingen *Livsbaner gennem et felt – en undersøgelse af eliteidrætsutøveres sociale mobilitet og rekonversioner af kapital i det sociale rum* (Munk 1999) rummer en undersøgelse af det danske idrætsfelt/sportsfelt. Munk har i afhandlingen opstillet en model af idrætsfeltet (Munk 1999, 148), modellen er gengivet på figur 6.

---

³⁰ Studierne af uddannelsesfeltet inkluderer et studie af Bourdieus eget felt, de parisiske universitetsprofessorers konkurrencefelt (Bourdieu 1988a).

Figur 6: Model-skitse af idrætsfeltet (Munk 1999, 148)

Modellen er en generel konfiguration af det danske idrætsfelt som det fremstod sidst i 1990'erne. Modellen er opstillet på basis af en generel viden om feltet og ikke ud fra en empirisk undersøgelse (korrespondanceanalyse) af de enkelte punkters placering i feltet. En total kortlægning af idrætsfeltet lader sig, som Munk selv understreger det, med al sandsynlighed ikke gennemføre i en enkelt undersøgelse (Munk 1999, 147). Det danske idrætsfelt

rummer mere end bare sport. Sporten udgør, som det er illustreret på figur 6, et afgrænset subfelt inden for idrætsfeltet (Munk 1999, 147). Årsagen til dette er ifølge Munk, at sporten gennem det 20. århundrede har fået sin egen interne logik, der er særegen, og som ikke dominerer i resten af idrætsfeltet. Også andre forskere har arbejdet med Bourdieus begreber i deres historiske og sociologiske studier af subfelter i den danske idræts- og sportskultur (Agergaard 2004; Poulsen 2005; Christensen 2009). Det er således med udgangspunkt i disse forskeres arbejde, jeg tager afsæt i forståelse af idrætten som et socialt og kulturelt felt.

3.1 Idrætsfeltet som socialt og kulturelt felt

Der stilles specifikke krav til, hvornår man kan tale om, at noget er et felt. For at man kan tale om, at for eksempel idrætten udgør et felt, skal man kunne påvise, at en afgrænset gruppe af agenter eller institutioner kæmper om noget, som er fælles for dem. Det er ifølge Bourdieu vigtigt at finde ud af hvilke kapitalformer, der har værdi i et felt, det vil sige hvilke kapitalformer, der har gyldighed på hvilke områder, da det vil vise, hvilke kvalifikationer og egenskaber en agent skal besidde for at få adgang til feltet og dermed også hvilke kvalifikationer og egenskaber, der giver agenten adgang til at indgå i kampen om magt (Bourdieu og Wacquant 1996, 94). Som tidligere beskrevet er et kulturelt felt konstrueret som et koordinatsystem, hvor den vandrette akse illustrerer forholdet mellem den økonomiske og kulturelle kapital, mens den lodrette akse beskriver volumen af kapital (se figur 3 og figur 6). Men feltet rummer også en tredje dimension/akse, der ikke ses aftegnet på figuren, som repræsenterer tiden – den tidlige (historiske) udvikling af feltet. Feltet, som det eksempelvis ses aftegnet på figur 6, er kun et øjebliksbillede. For at medtænke de forandringer, der finder sted i agenter og institutioners positionering over tid, må man dermed opfatte feltet tredimensionelt.

De kulturelle felters fremvækst er ifølge Bourdieu et led i en historisk udvikling. Bourdieu mener, at det er nødvendigt at inddrage en analyse af den måde, feltet er blevet til på, hvis man vil placere feltet i forhold til magtfeltet samt forstå feltets struktur og de kampe, der finder sted i et nutidigt felt. Den historiske dimension er derfor nødvendig i feltanalysen, og ifølge Bourdieu er en sociologi, der ikke medtager en historisk dimension, meningsløs. *En-*

hver form for sociologi må nødvendigvis have et historisk forankringspunkt (Bourdieu og Wacquant 1996, 78). Nedenstående historiske analyse skal således bidrage til at give et billede af feltets forskellige positioner i etableringsfasen. Med inspiration fra Bourdieus analyse af det franske kunstfelt (Bourdieu 1996a) undersøges den historiske forudsætning for, at man i dag kan tale om, at idrætten udgør et selvstændigt felt.

3.2 Idrætsfeltets etablering

Begrebet felt indebærer et system af spørgsmål, man må stille for at afgøre om det sociale univers, man undersøger, udgør en felt (Bourdieu 2005b, 64). For at afgøre om man kan tale om, at der i de sidste årtier af 1800-tallet opstod et idrætsfelt, må man derfor undersøge, om der inden for feltet foregik nogle sociale aktiviteter, som var styret af en logik, der var specifik for feltet. Altså om der i feltet opstod specifikke former for idrætskapital, som alle i feltet anerkendte som efterstræbelsesværdige, og som de agerende i feltet kæmpede om at definere og besidde.

Et af de forhold, der er medvirkende til, at man kan tale om, at idrætten eksisterer som et selvstændigt felt, er, at idrætten i Danmark er opstået som en frivillig bevægelse. Det vil sige, at de aktiviteter, der finder sted inden for idrætsfeltet, er dannet af frivillige agenter og ikke ud fra en overordnet statslig styring. Som tidligere beskrevet blev det med grundloven af 1849 muligt at danne frivillige foreninger, og det resulterede blandt andet i oprettelsen af både idrætsforeninger og idrætsorganisationer. Idrætsbevægelsens etablering i Danmark fandt sted i de sidste årtier af 1800-tallet.³¹ Nogle af de faktorer, der gør, at man fra omkring 1880 og frem kan tale om idrætten som en selvstændig bevægelse, er, at idrætsaktiviteterne bliver organiserede i foreninger, idrætsklubber og forbund. Denne organisering kommer til at betyde, at de enkelte idrætsaktiviteter får fælles regelsæt, så idrætsudøvere fra forskellige dele af landet og fra forskellige klubber kan mødes i turneringer og konkurrere mod hinanden. Som Munk gør opmærksom på, har der fra de tidlige år og op gennem feltets historie således foregået en institutionalisering og autonomisering af idrætten. De kampe, der har

---

³¹ De tidligere former for idræt og legemsøvelser, vil jeg ikke komme ind på her.

udspillet sig internt i feltet, har handlet om retten til at definere idrætten. Kampene har fundet sted mellem de agenter, der i feltets tidlige fase var positioneret inden for henholdsvis gymnastikken, militæret og sporten (Munk 1999, 162). Kampen handlede dengang som nu om at definere den legitime form for idræt samt om at opstille kriterier for, hvem der kan deltage i kampen, og hvem der er lukket ude. Et af de steder, hvor denne definitionskamp fandt sted var i de tidsskrifter om idræt og sport, der opstod i perioden. I 1883 fik sporten sit første tidsskrift *Tidsskrift for Sport* (Hansen 1995, 27), og i kølvandet på det opstod mange andre tidsskrifter. Oprettelsen af disse tidsskrifter var således med til at manifestere idrætten som en selvstændig bevægelse, idet der her opstod et kulturelt forum for diskussion og begrebsliggørelse af idrætsaktiviteterne og idrætten som socialt og kulturelt fænomen.

3.2.1 Sporten og dannelsen af Danmarks Idræts-Forbund

I de største byer i Danmark opstod der fra omkring 1870'erne idrætsforeninger og klubber, hvor især borgerskabets unge mænd mødtes for at dyrke et udvalg af forskellige aktiviteter. Inspireret af den engelske sport blev der således dannet roklubber, fodboldklubber og andre lignende idrætsklubber. Efterhånden som disse klubber udviklede sig og spredtes til flere byer, opstod behovet for en fælles organisering. Det blev baggrunden for DIF's stiftelse. Formålet med DIF var at skabe ordnede forhold for idrætten i form af ensartede regler for idrætsudøvelse. Det lykkedes da også forbundets stiftere at etablere et fælles sæt konkurrenceregler, som gjorde det muligt at sammenligne resultater (Jørgensen 1995, 67).³²

Ifølge Munk er det amatørismen, som sporten i dens tidlige fase byggede på, der er den væsentligste årsag til, at idrætsfeltet opnår autonomi (Munk 1999, 121). Ideologien bag amatørisme, der i sin moderne form stammer fra England, tog udgangspunkt i, at sport skal dyrkes i fritiden for fornøjelsens skyld, uden at idrætsudøveren får betaling eller pengepræmier for idrætsudøvelsen. Internationalt kom amatørreglerne til at være en væsentlig del af

---

³² Organisationen bestod i begyndelsen af 1 specialforbund (DBU), 18 idrætsforeninger med samlet medlemstal på 2.200 og var repræsenteret i ni forskellige idrætsgrene.

grundlaget for den olympiske bevægelse, der i 1896, inspireret af Pierre de Coubertin,³³ blev etableret i sin moderne form. I Danmark vedtog man på DIF's første generalforsamling i 1896 organisationens første amatørregler.³⁴ De trådte i kraft året efter og betød, at DIF udelukkede idrætsudøvere, som fik betaling eller pengepræmier for at dyrke idræt. Amatørreglerne blev vedtaget sammen med et sæt ordensregler, der betød, at personer, der opførte sig på en *maade, der strider mod god tone*, var udelukket fra at deltage i konkurrencer under DIF (Jørgensen 1995, 72).

Man kan med konkurrence-, amatør- og ordensreglerne tale om, at der opstod nogle felt-specifikke regler for idrætsudøvelse. Sportens filosofi kom således i dens tidlige fase til at bygge på et gentlemanprincip, hvor dyder som ædelhed og fair play var vigtige distinktioner. Et yderligere forhold, der i feltets tidlige fase var med til at sætte grænser for, hvem der kunne agere i feltet, var, at de fleste klubber i de første årtier fungerede som en slags loger, idet man for at blive medlem skulle anbefales af to allerede eksisterende medlemmer (Hansen 1995, 26).

Sporten har dog i de sidste årtier af 1900-tallet ændret karakter både internationalt og nationalt. I 1971 gled amatørbegrebet ud af det olympiske charter og fra 1980 kunne højt betalte udøvere også deltage i OL. I Danmark kom det første markante brud med amatørlogikken i 1978, da Dansk Boldspil Union (DBU) tillod professionel fodbold i Danmark. En åbning mod en professionel orientering, som uden tvivl var medvirkende årsag til at amatørbegrebet ni år efter i 1987 blev fjernet fra DIF's formålsparagraf. Et yderligere brud med logikken bag amatørismen skete i 1994, hvor DIF gav de enkelte specialforbund ret til både at optage amatører og professionelle. Denne nye rettighed har betydet, at specialforbundene efter 1994 har skullet skelne skarpt mellem to medlemsgrupper, amatører og professionelle, idet de offentlige midler kun må anvendes til amatøridrætten (Trangbæk 2007, 12). Igennem

---

³³ Franskmanden Pierre de Coubertin (1863-1937) var pædagog og historiker. Efter besøg på britiske og amerikanske universiteter blev Pierre de Coubertin inspireret til at forbedre unge menneskers uddannelse ved at inddrage mere idrætsundervisning, som han anså som en vigtig del af unges udvikling. Ligeledes udviklede han en plan om at genoplive antikkens olympiske lege. Ud over at være grundlægger af de moderne olympiske lege, var han præsident for IOC i årene 1896-1925, og forblev ærespræsident for IOC indtil sin død.

³⁴ Den 14. februar 1896 blev det første stiftende bestyrelsesmøde holdt i DIF. Den første generalforsamling blev afholdt i oktober samme år (Jørgensen 1995).

de sidste tredive år er sporten således blevet mere og mere professionaliseret, hvorfor logikken og kapitalerne i sporten har ændret karakter. Udvikling af sport som praksisfelt, hvor det i dag ikke længere er logikken bag amatørismen, der er styrende for magtstrukturen i feltet, men derimod i langt højere grad markedets logik, betyder, at sport som subfelt i dag befinder sig tæt på den økonomiske pol (se figur 6).

3.2.2 Gymnastik, folkeoplysning og fællesskab

Mens sporten i de første år stort set udelukkende blev dyrket i byerne, forholdt det sig anderledes med gymnastikken, som blev dyrket både i byerne og på landet.

Gymnastikken er i Munks model af idrætsfeltet (figur 6) placeret tæt på den kulturelle pol. For at forstå, hvorfor gymnastikken kommer til at have en høj symbolsk kapital ikke bare i, men også uden for idrætsfeltet, er det nødvendigt at se på gymnastikkens udvikling fra slutningen af 1800-tallet og frem. Som nævnt, er gymnastikken op gennem det meste af 1800-tallet præget af en stærk tilknytning til to statslige institutioner skolen³⁵ og militæret.³⁶ Det interessante spørgsmål er derfor, hvordan gymnastikken formåede at løsrive sig denne statslige tilknytning for efterfølgende at indtage en dominerende position i idrætsfeltet længst væk fra den felteksterne pol.

Historisk set blev gymnastikken, til forskel fra sporten, i slutningen af 1800-tallet dyrket af et langt bredere udsnit af befolkningen og i mere mangfoldige miljøer.³⁷ Denne bredde betød, at der i de forskellige gymnastikmiljøer var knyttet forskellige bevæggrunde og logikker til det at udøve gymnastik, og der var forskel på, hvor autonome de forskellige positioner inden for gymnastikken var i forhold til indflydelse fra eksterne felter og logikker.

---

³⁵ I 1814 blev gymnastikken ved skoleloven optaget som et alment dannende fag for både piger og drenge (Trangbæk 1987, 208).

³⁶ Gymnastikken kom til at indgå som en obligatorisk del af den militære træning i 1805 (Korsgaard 1982, 80).

³⁷ Else Trangbæk viser i en skematisk oversigt over gymnastikkens udvikling (Trangbæk 1987, 155), hvordan gymnastik blev dyrket i hele landet af begge køn og af både børn, unge, voksne og ældre. Men også hvordan de forskellige gymnastikmiljøer havde hver deres målgruppe og mål med gymnastikken.

Gymnastikkens organisering er ældre end sportens. I 1861 blev De Danske Skytteforeninger (DDS)³⁸ dannet, den første idrætsorganisation i Danmark. Særlig i organisationens første år var autonomien i DDS relativt svag. Aktiviteterne bestod af skydning og gymnastik, og ideologien bag disse aktiviteter knyttede an til en stærk nationalistisk tænkning, og organisationen stod i tæt relation til militæret. Men der fandt samtidig med dannelsen af DDS også en anden udvikling sted. En udvikling der kom til at betyde, at gymnastikken løsrev sig fra den statslige tilknytning. I byerne opstod der fra 1859 og fremefter flere private gymnastikinstitutter, hvor man udbød undervisning i gymnastik, og her var målet med gymnastikken primært sundhedsorienteret (Trangbæk 1987). En anden position, der opstod i byerne fra 1872 og frem, var de såkaldt frie gymnastikforeninger. Målet med gymnastikken i de frie gymnastikforeninger var adspredelse og leg (Trangbæk 1987, 210), og man lod i modsætning til skytteforeningerne ikke nogle faste politiske eller samfundsorienterede ideer styre undervisningen (Trangbæk 1987, 126). I lighed med de foreninger og klubber, der opstod omkring de mere sportsprægede aktiviteter, var logikken i de frie foreninger således løsrevet fra eksterne samfundsinteresser, og hermed opstod en position i feltet, som i lighed med sporten byggede på en feltintern logik.

Også på landet opstod der nye former for gymnastik. Helt tilbage fra, at de første højskoler blev oprettet i 1840'erne, har gymnastik været en del af det, der blev undervist i på højskolerne. I de første år var undervisningen i gymnastik et kompensatorisk og underholdende element og blev primært dyrket som modvægt til alle de stillesiddende aktiviteter, som ellers foregik (Trangbæk 1987, 68ff). Men fra 1884 og frem kom gymnastikken gennem den undervisning, der foregik på højskolerne, til at have en mere fremtrædende betydning for datidens unge fra bondestanden. Den nye form for gymnastik, der vandt frem, var den såkaldte svenske gymnastik.³⁹ Den svenske gymnastik var baseret på et naturvidenskabeligt og æstetisk grundlag. I sin form var den både sundhedsorienteret, dannelsesorienteret, rationel og stærkt disciplinerende.

---

³⁸ DDS, der fra 1919 blev til De danske Skytte- og Gymnastikforeninger (DDSG) blev i 1930 reorganiseret, så idrætspraktikkerne blev ligestillet med skydning og gymnastik. Organisationen ændrede i den forbindelse navn til De danske Skytte- Gymnastik- og Idrætsforeninger (DDSG&I) (Korsgaard 1982, 260).

³⁹ Den svenske gymnastik blev grundlagt af digter og gymnastikpædagog Pehr Henrik Ling (1776-1839).

Bøndernes dyrkelse af den svenske gymnastik er central for forståelsen af hvorfor gymnastikken har haft så relativ stor symbolsk kapital. Den svenske gymnastik, kom til at få en betydning ikke bare for bøndernes selvopfattelse i deres kamp for frigørelse og demokrati, men også for gymnastiks positionering i idrætsfeltet. Den fremtrædende rolle som gymnastikken har haft er ikke kun forårsaget af bøndernes egen opfattelse, den er ligeså vel skabt gennem en historisk udlægning af den svenske gymnastik og dens betydning, hvor der netop er lagt vægt på gymnastikkens værdi for frigørelse og demokrati. Historikerne Hans Bonde og Ove Korsgaard har argumenteret for, at gymnastikken i højskolemiljøet var en integreret del af bøndernes dannelse og kamp for oplysning og demokrati. Hans Bondes udlægning af den svenske gymnastiks betydning er, at gymnastikken for mange af dem, der deltog i den, blev oplevet som kedelig og autoritær, men dertil tilføjer han: *Nevertheless, this impression must not overshadow the fact that originally Danish farmers exercised voluntarily and to them gymnastics was a basic way of expressing their cultural identity* (Bonde 2009,1338). Ove Korsgaards går endnu videre i sin opfattelse af gymnastikkens betydning for bøndernes kamp for frigørelse og demokrati. Han mener, at den svenske gymnastik som kropslig disciplineringsproces havde en positiv indflydelse på bøndernes selvbevidsthed og subjektiveringsproces (Korsgaard 2001). Han udtrykker det således: *Gymnastikken blev i den grundtvigske bevægelse et idealbillede af et folkeligt-demokratisk samfund, hvor det enkelte individ frivilligt indordnede egne interesser under helheden og det fælles bedste. Denne følelse af ens egne handlinger som afgørende for helheden kaldte på en ny form for subjektivitet og selvbevidsthed* (Korsgaard 2001, 68). Andre historikere har et mere nuanceret syn på den svenske gymnastik og dens betydning. Historikeren Else Trangbæk rejser i sin Ph.d.-afhandling om gymnastikkens historie i 1800-tallets Danmark spørgsmålet, *hvor bestod det demokratiske?* (Trangbæk 1987, 23). Hendes analyse af den svenske gymnastiks indtog i gymnastiktimerne i de danske skoler viser et billede af en gymnastikform, som var særdeles kedelig og uinspirerende for de børn og unge, der blev tvunget til at udføre den. Hvor gymnastiktimerne i skolen tidligere var bygget op omkring et lystbetonet udgangspunkt med boldspil og leg, overtog den svenske gymnastik i 1899, hvorefter der kun i et begrænset omfang blev givet plads til leg (Trangbæk 1995b, 26f). Med udgangspunkt i skolen som kontekst argumenterer Trangbæk for, at det ikke er den svenske gymnastik i sig selv, der inde-

holder frigørende og demokratidannende kvaliteter. Også historikeren Niels Kayser Nielsen rejser i artiklen, *Et overset kapitel – om sporten og gårdmandslinjen i dansk idræthistorie* (Nielsen 1990), en skarp kritik af den fokusering, der var været på gymnastikkens betydning for bøndernes kamp for demokrati. Kayser Nielsen mener, at det er ejendommeligt, at det er gymnastikkens symbolværdi, der er blevet lagt vægt på i historiskrivningen og ikke dens konkrete udformning, som han skriver, så har den gængse historieopfattelse været, at *gymnastikken var okay, fordi den blev anvendt af nogle næsten-socialistiske andelsbønder. Mindre fordi den selv var demokratisk og utopidemonstrerende i sin form* (Nielsen 1990, 179).

Ud over sundheds-, dannelses- og disciplineringsaspektet indeholdt den svenske gymnastik også et fjerde element, nemlig det æstetiske element, hvor formålet med gymnastikken var, at mennesket gennem udøvelsen af denne kunne søge at anskueliggøre sit indre væsen, sine tanker og sine følelser (Korsgaard 1982, 85). Dette element kunne tale for, at der iboende i den svenske gymnastik lå et frigørelseselement og et element af frisættelse. Om det forholder sig sådan eller ej skal dog ikke diskuteres her. Det, jeg derimod vil gå lidt dybere undersøgende til værks omkring, er, hvordan det er muligt at have en historieopfattelse, der opfatter en disciplineringsproces som frigørende. Mit bud på et svar er, at den frihedsopfattelse som den svenske gymnastik tillægges i forhold til bøndernes kamp for demokrati, kun kan forstås ud fra en kontekstuel tilgang til historien. For at forstå, hvordan en stærkt kropslig disciplinerende aktivitet som gymnastikken kan ses som frigørende, må man vende sig bort fra den kantianske ide om, at den menneskelige fornuft er historisk uafhængig, altså at mennesket er i stand til at handle uafhængigt af den historiske kontekst og den i tiden herskende magtstruktur. I stedet må man vende sig mod en historieopfattelse, der i lighed med Bourdieu opfatter individets handlinger og tanker som kontekstbundne og dermed indlejret i den samfundsmæssige magtstruktur. I en sådan frihedsopfattelse bliver opnåelsen af frihed ikke bedømt ud fra en forestilling om individets frisættelse og løsrivelse fra de givne magtstrukturer. Frigørelsen bliver tværtimod målt ud fra, i hvor høj grad agenterne er i stand til at opnå kontrol over de kræfter, der udøver magten. Den tyske filosof Jürgen Habermas og den franske filosof Derrida udtrykker denne frihedsopfattelse på følgende måde: *reel frihed begynder med den indsigt, at individuelle beslutninger træffes i et vedvarende samspil med ydre kræfter. Frihed må derfor måles på, i hvor høj grad vi er i stand til at opnå kontrol*

over disse kræfter, som ellers ville kontrollere os (Habermas og Derrida 2003, 30). En sådan form for frihedsopfattelse, gør det muligt at tolke et frigørelseselement ind i bøndernes frivillige engagement i den svenske gymnastiks stærkt disciplinerende kropsudøvelse. Med gymnastikken som element i dette projekt, der fik bønderne til både fysisk og åndeligt at retter ryggen, bliver det disciplinerende element i gymnastikken set som frigørende, fordi bønderne herigennem formåede at tage kontrol og herredømme over de selv samme magt-mekanismer, de var underlagt.

Men hvorfor bliver denne diskussion overhovedet interessant for en analyse af positioner og kapitaler i idrætsfeltet? Det gør den, fordi Korsgaards udlægning af historien har haft en dominerende position i det ”idrætshistoriske felt”, hvilket har medvirket til at holde andre opfattelser nede, og dermed sikret legitimitet til den position i idrætsfeltet, der har kædet gymnastikudøvelse sammen med frigørelse, oplysning og demokrati. Som beskrevet kan ikke alle gymnastikformer kædes sammen med denne symbolværdi. Selv den svenske gymnastik, dyrket i en anden kontekstuel sammenhæng nemlig i skolen, kan ikke kædes sammen med demokrati, frihed og medborgerskab, men det er blevet trængt i baggrunden. Korsgaards udlægning af gymnastikkens betydning for bøndernes kamp for frihed har været en forstærkende faktor i opretholdelsen af gymnastikkens symbolværdi og dermed for gymnastikkens position i idrætsfeltet.

Ser man på gymnastikkens udvikling i et feltanalytisk perspektiv, kan man opsummerende udlede, at det hovedsagligt var med udgangspunkt i den svenske gymnastik, at gymnastikken fik sin stærke symbolske værdi. I lighed med højskole- og andelsbevægelsen fik gymnastikken en demokratisk symbolværdi. En symbolværdi der, som nævnt, har betydet, at gymnastikken er positioneret tæt på den kulturelle pol i idrætsfeltet og dermed også på den pol, hvor der akkumuleres mest feltspecifik kapital.

I et feltanalytisk perspektiv er det netop selve symbolværdien, der er interessant i forståelsen af, hvorfor gymnastikken har haft og stadig har en så relativ høj grad af symbolsk kapital i idrætsfeltet. I den sammenhæng bliver diskussionen omkring den faktiske rolle, som gymnastikken spillede på i forhold til frisættelse mindre interessant. Logikken om, at man opnår demokratisk dannelse gennem gymnastik og idræt, er en logik, som idrætsfeltet bygger på, på samme måde som ligheds- og frihedsbegrebet i sporten er en del af feltets logik.

Værdier som demokrati, oplysning og fællesskab er grundlæggende værdier, som idrætsfeltet også hviler på i dag, og som udgør en væsentlig del af feltets illusio. Den organisation, som i dag har videreført gymnastikken og dens symbolske værdier, er DGI.⁴⁰

Fra et analytisk perspektiv vidner fortællingen om gymnastikken og dens symbolværdi om vigtigheden af at medtage den kontekst, som idrætsudøvelsen finder sted i, når man vil analysere idræts- og sportsaktiviteter. Eksemplet med den svenske gymnastik i de to forskellige kontekster højskolerne og skolerne viser, at det ikke er aktiviteten i sig selv, der genererer symbolsk kapital, det der er afgørende er den kontekstuelle sammenhæng, hvilket også Bourdieu gør opmærksom på i sin analyse af sporten som felt.

3.2.3 Hvem indtog positionerne i idrætsfeltet ved dets etablering?

For at placere idrætsfeltet i forhold til magtfeltet, er det nødvendigt at se på hvor de agenter, der dannede idrætsfeltet, befandt sig i det sociale rum. For at støtte analysen af dette, vil jeg tage udgangspunkt i en observation, Bourdieu gør sig i sin analyse af kunstens felt (Bourdieu 1996a). Bourdieu viser i analysen kunstens felt, hvordan det er placeret i selve magtfeltet (se figur 4). Årsagen til, at kunstfeltet er placeret i magtfeltet, er, at de agenter, der dominerer kunstfeltet også dominerer i det sociale rum. De højst placerede agenter i kunstfeltet indtager således samfundsmæssige positioner, der gør dem til en del af magtens felt.

På samme måde kan man undersøge idrætsfeltets placering i forhold til magtfeltet. Der er ikke foretaget nogen opgørelse over de første idrætspionerers sociale oprindelse, men historikeren Jørn Hansen har gennem en registrering af navne og titler på de personer, som udgjorde idrætsbevægelsens pionerer, foretaget en analyse af, hvilke sociale positioner og kønsmæssige sammensætning de tidligste agenter i idrætsfeltet havde (Hansen 1995, 25). Af Hansens analyse fremgår det, at den dominerende personkreds blandt idrættens første pionerer først og fremmest bestod af akademikere og højere embedsmænd. Disse to faggrupper udgjorde halvdelen af personkredsen, hvoraf mange var officerer og læger. Derudover udgø-

---

⁴⁰ DGI blev dannet i 1992, da de delegerede på årsmødet i de to tidligere foreninger De Danske Skytte, Gymnastik og Idrætsforeninger (DDSG&I) og De Danske Gymnastik og Ungdomsforeninger (DDGU) valgte at slå sig sammen til en organisation under navnet Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI).

res personkredsen af ledere, direktører og grossererere inden for handel og industri samt lærere, pædagoger og skoleledere. Hvad angår den kønsmæssige fordeling er 175 ud af de i alt 183 mænd og 8 kvinder, det vil sige en kvindeandel på 4,4%. Det er dog ikke så underligt, at der i idrættens etableringsfase stort ingen kvinder var repræsenteret blandt feltets pionerer. Den lave kvindepræsentation svarer til datidens kønsfordeling på ledende positioner i det øvrige samfund. Ifølge den tysk-danske sociolog Theodor Geigers kultursociologiske undersøgelse over hvilke personer, der i årene 1501-1900 repræsenterede eliten i det danske samfund, udgjorde andelen af kvinder født mellem 1850 og 1875 kun 6,6% af eliten, hvoraf de fleste befandt sig i kulturlivet (Geiger 1949).⁴¹

Ud over den generelle mangel på kvinder på magtfulde samfundsposter, kan kvindernes underrepræsentation i idrætsfeltets tidlige fase også have sin årsag i, at idrætsfeltet var indskrevet i en kamp om den legitime brug af kroppen. Kampen fandt blandt andet sted mellem læger og fysiologer, og disse videnskabsfolks forståelse af forskellen på den mandlige og kvindelige krop havde en afgørende betydning for kvinders adgang til og positionering i idrætsfeltet. Den victorianske forestilling om kvinden som indadvendt, ustabil og tillukket var en del af den doxa, som idrætsfeltet i dets tidlige fase hvilede på, og som i realiteten udelukkede kvinder fra den del af idrætsfeltet, hvor de mere sportsprægede idrætspraktikker fandt sted. Kvinder havde fra ca. 1880 og frem mulighed for at dyrke gymnastik i private gymnastikinstitutter, på højskoler og i særlige kvindelige gymnastikforeninger. De få kvindelige pionerer, der befandt sig i feltet, var således kvinder, der oprettede foreninger og kurser specielt tilrettelagt for kvinder (Trangbæk 1999). Det har ifølge Hansen ikke været muligt at få oplysninger om alle kvindernes titler/erhverv, men hvor de er oplyst, er de alle grupperet under lærer/pædagog/skoleleder.

Ud fra Hansens opgørelse fremgår det således, at den første generation af idrætspionerer var den samme personkreds som de, der i øvrigt gjorde sig gældende inden for det danske samfunds modernisering og civilisering i anden halvdel af 1800-tallet, det vil sige for største partens vedkommende mænd fra borgerskabet.

---

⁴¹ Kvindernes repræsentation i eliten forblev lav et godt stykke op i 1900-tallet, således udgjorde den kvindelige andel blandt eliten, af generation født mellem 1875 og 1900 kun 5,4% (Geiger 1949).

I Bourdieus analyse af hvordan der i midten af 1800-tallet og frem opstår en position i det franske kunstfelt, der giver feltet dets autonomi, bemærker han følgende karakteristika om de kunstnere, der indtager den nye dominerende position i feltet: *It is remarkable that the whole assembly of champions of 'art for art's sake', (...) are linked together by relations of mutual esteem and sometimes friendship, also remain very close to each other in their social trajectory* (Bourdieu 1996a, 85). De kunstnere, der indtager den position, som sikrer kunstfeltet en høj grad af autonomi, har nogenlunde den samme sociale oprindelse, de er f.eks. sønner af læger eller gamle noble familier. Det er kunstnere, som kan leve af deres arv, hvilket indebærer, at de ikke på samme måde som andre agerende i feltet er tvunget til at leve af deres kunst. Det er den nye position, som ifølge Bourdieu giver feltet dets autonomi, idet denne position gennem sin uafhængighed af eksterne kræfter kan skabe en felt-specifik kapital. Disse kunstnere kan i kraft af deres sociale oprindelse tillade sig at indtage en position i feltet, hvor kunsten skal holdes fri fra at tjene noget politisk, økonomisk eller moralsk formål. De indtager en position *hvor kunsten skal skabes for kunstens egen skyld*, og dermed frigøres fra at være underlagt markedsmekanismer eller andres dominans.

På samme måde forholder det sig med de agenter, som i idrætsfeltets tidlige fase skaber forudsætningerne for dannelsen af et autonomt idrætsfelt. Hansens opgørelse viser, hvordan idrættens pionerer i idrætsfeltets etableringsfase var tæt knyttet til magtfeltet i det sociale rum, da de agenter, der udgjorde feltets pionerer også besad højt placerede positioner i det danske samfund.

Inden for sportsbevægelsen, der som nævnt i begyndelsen var et rent byfænomen, befandt sig udelukkende borgerskabets mænd. De personer, der eksempelvis stod bag dannelsen af DIF, var udelukkende mænd, de fleste af dem var fra det københavnske borgerskab (Jørgensen 1995, 63f). Som det var tilfældet med de agenter, der dominerede det franske kunstfeltet, havde disse personer mulighed for at skabe et felt med værdier og kapitalformer, der var frigjort fra at skulle tjene politiske eller økonomiske formål. Disse mænd havde en social og økonomiske position, hvorfra de kunne skabe et idrætsfelt med stærke autonome feltinterne logikker og kapitaler. De havde økonomien, det sociale netværk, den politiske magt, samt den fornødne tid og overskud til at styre og definere sportens værdier samt kriterierne for, hvem der kunne deltage, og hvem der var lukket ude. En position de udnyttede til som tidli-

gere beskrevet at skabe et sæt feltspecifikke regler for idrætsudøvelse i form af blandt andet amatør- og ordensreglerne.

3.3 Hvad menes der med, at et felt har relativ autonomi?

Den franske professor i sociologi/sports management Fabien Ohl gør i artiklen *Are social classes still relevant to analyse sports groupings in "postmodern" society? An analysis referring to P. Bourdieu's theory* (Ohl 2000) opmærksom på, at Bourdieu i sin første artikel om sport (Bourdieu 1988b) med stor tydelighed slog fast; at når det gjaldt sport som kulturel praksis, var der tale om et autonomt felt. Men Ohl gør samtidig opmærksom på, at der efterfølgende blandt Bourdieu inspirerede sociologer, har været en tendens til, at disse forskere har foretrukket at anvende begrebet sports space i deres studier af sport. Flere sociologer har således foretrukket at bruge begrebet sportens rum frem for sportsfelt, fordi sportsfeltets autonomi nationalt såvel som internationalt ikke er lige så evident, som for eksempel det litterære eller politiske felt (Ohl 2000, 147). På trods af dette forbehold vælger Ohl i artiklen at operere med begrebet *sport field*.

Ikke kun internationalt er der uenighed om, hvorvidt man kan tale om, at sporten, eller i tilfældet i Danmark idrætten, udgør et autonomt felt. Diskussionen om, hvorvidt man kan tale om, at idrætten i Danmark - forstået som idrættens organisationer og foreningerne - er et autonomt felt eller sektor, er en diskussion, der foregår blandt danske idrætsforskere. I artiklen *The autonomy of sports: negotiation boundaries between sports governance and government policy in the Danish welfare state* (2010) kritiserer sociologerne Lone Friis Thing og Laila Ottesen to andre sociologer Henning Eichberg og Bjarne Ibsen for at have skabt myten om idrætten som en autonom sektor. Thing og Ottesen tager udgangspunkt i en tænkning inspireret af Elias og Foucault, hvor statens magt og interesse i idrætten kan ses som et eksempel på styring gennem selv-styring:

We will argue that the state's interest in giving rights and subsidies to the voluntary associations can be seen as a technology of control, an infrastructural power where the

state endeavoured to exercise its power in dialogue with these national civil society organizations (Thing og Ottesen 2010, 226).

Med dette hævder de, at idrætsfeltet ikke kan forstås som autonomt. De hævder, at idrætten ikke kan adskilles fra staten (Thing og Ottesen 2010, 231), da selve konstruktionen med frivillige idrætsforeninger og organisationer, lige siden de grundlovssikrede rettigheder om fri foreningsdannelse i 1848, har været en del af den statslige styringsmodel. Deres konklusion er, at *sport in the civil society cannot be considered as separate from the state* (Thing og Ottesen 2010, 231), og at idræt og sport derfor aldrig har været en autonom enhed men i stedet er indgået som et led i en dobbelt statslig strategi. En strategi som har afstedkommet, at samfundets borgere ikke alene styres gennem en overordnet parlamentaristisk demokratimodel, men også gennem selvstyring, således at borgerne skaber selvstændige demokratiske enheder i civilsamfundet, opbygget efter samme organisatoriske demokratimodel.

Diskussionen af, om idrætten er en autonom sektor eller ej, er relevant, men den måde jeg forstår og læser Bourdieus udlægning af den vestlige samfundsopbygning i felter (se afsnit 2.10.1 *Bourdieu's opfattelse af de vestlige samfund*) betyder, at det væsentlige ikke er at slå fast, hvorvidt et felt som idrætsfeltet er fuldstændigt autonomt eller ej. Opgaven er snarere at spore de kræfter, som virker i retning mod en øget autonomi, og de kræfter som trækker i den modsatte retning. I en Bourdieu inspireret analyse findes feltets egenart ved den kulturelle pol, mens omsætteligheden og omsætningen af egenarten findes ved den økonomiske pol. Derfor skal man gennem en analyse af agenternes placering i forhold til disse to poler vurdere styrkeforholdet mellem de kræfter, der virker hen imod øget autonomi og de kræfter, som svækker autonomien. I Bourdieus model af de vestlige samfund er magtfeltet i kraft af den akkumulerede symbolske kapital overlegent i forhold til de andre felter i det sociale rum. For Bourdieu er staten gennem sin fremtrædende økonomiske og politiske position i magtfeltet den agent, der har størst indflydelse på de andre felter. Derfor vil der altid fra statens side foregå en vis form for magtudøvelse. Af den årsag opererer Bourdieu med begrebet *relativ autonomi*, om den autonomi som felterne kan besidde. Man kan sige, at Bourdieus feltanalyse befinder sig mellem de to videnskabelige positioner, hvor den ene hævder, at feltet er autonomt og den anden, at feltet udelukkende er styret af statslige interesser.

Bourdieu anerkender, at der findes et overordnet magtfelt og en stat, som indgår som den øverste instans i det sociale rum, og som har magt til at gennemsnætte forståelses- og perceptionskategorier over alle i det sociale rum. Men det udelukker ifølge Bourdieus feltanalyse ikke, at samfundet er uddifferentieret i sociale felter. Felter som hver har en relativ grad af autonomi, og dermed er mere eller mindre autonome i forhold til staten og magtfeltet.

Feltanalysens formål bliver derfor at bestemme graden af relativ autonomi samt hvilke forhold, der sikrer autonomi i feltet og hvilke, der nedbryder autonomien. At staten er den øverste instans, som har magt til at gennemsnætte forståelses- og perceptionskategorier over alle de sociale felter, er i en Bourdieus analyse således ikke nogen hindring for, at et felt kan have en høj grad af relativ autonomi. Donald Broady har med inspiration fra Bourdieu opstillet en liste af regler til at bedømme graden af et felts autonomi (Broady 2002, 51f), der kan anvendes som vejledning til at bedømme graden af autonomi i et felt. Disse regler danner udgangspunkt for nærværende analyse af idrætsfeltet.

3.4 Idrætsfeltet i dag

Siden 2. verdenskrig har idrætten været udsat for en kraftig udvikling, der har betydet, at der er blevet åbnet for mange nye samfunds- og aldersgrupper. I takt med de velfærdsreformer, der er blevet gennemført i løbet af det 20. århundrede, har hele den danske befolkning nu opnået det velfærdsgode at få retten til fritid. Det har ført til, at medlemstallet i idrætsforeningerne er ekspanderet voldsomt. I dag er idræt blevet til en folkebevægelse, hvor begge køn og alle aldersgrupper deltager. Alene den idræt, der er organiseret under DGI og DIF, har en tredjedel af den voksne befolkning som medlemmer og omkring 80% af børn og unge som medlemmer (Thing og Ottesen 2010, 225), hvoraf mange er medlem af begge organisationer. Idrætsfeltet er i dag langt mere mangfoldigt end tidligere. Mangfoldigheden gælder ikke alene de agerende i feltet, men også udbuddet af idrætsaktiviteter og udbuddet af organisationsformer, hvorunder man kan dyrke idræt. Det har åbnet op for, at folk fra andre samfundsgrupper nu også har mulighed for at positionere sig i feltet. En af de nye former for idræt, der er kommet til, er den kommercielle idræt – en idræt der ikke tager udgangspunkt i det frivillige foreningsliv, men derimod er opstået ud fra kommercielle interesser.

En anden vigtig idrætsform er som tidligere nævnt den professionelle sport, som i dag, i modsætning til ved feltet etablering, har vundet en høj grad af anerkendelse i feltet. Den professionelle sport og ideologien bag den, har blandt andet ført til, at der overordnet set foregår to forskellige former for idræt i feltet: en idræt for eliten og en idræt for bredden. En del af den kamp, der foregår i feltet i dag, handler derfor også i høj grad om retten til at have herredømmet over og definere disse to idrætsformer. I dag foregår definitionskampen om idrætten primært mellem de to store idrætsorganisationer DGI og DIF,⁴² der på grund af deres forskellige historiske og ideologiske udgangspunkt indtager to forskellige positioner i feltet, som er forsøgt illustreret nedenstående i figur 7. De forskellige positioner og positioneringer bevirker, at de står i et spændingsfuldt modsætningsforhold til hinanden. Et modsætningsforhold, der ifølge Munk og Lind er en medvirkende faktor til at fastholde idrættens relative høje grad af autonomi (Munk og Lind 2004, p. 107).

Figur 7: Forskelle i formålet og logikkerne i DIF og DGI

DIF	DGI
<ul style="list-style-type: none"> • DIF en del af sportsfeltet • DIF er Danmarks repræsentant ved Den Internationale Olympiske Komité (IOC), og har som organisation eneret på at repræsentere Danmark ved OL og ved andre sportslige begivenheder under IOC • Akkumulerer symbolsk kapital ved medaljer vundet ved de internationale konkurrencer • Del af en international sportslogik 	<ul style="list-style-type: none"> • DGI bygger på kulturelle værdier, eftersom organisationen bygger på gymnastikkens værdier og regelsæt • DGI har rødder i højskolebevægelsen og dens traditioner, og deres værdigrundlag har derfor været bygget op om symbolske goder som fællesskab og folkelighed • National logik og orientering
Idrætten som mål, aktiviteten i centrum	Idrætten som middel til oplysning, sundhed og demokrati

⁴² I Danmark findes i dag tre idrætsorganisationer DIF, DGI og Dansk Firmaidræts Forbund (DFIF). DFIF blev dannet i 1946, og er en landsdækkende idrætsorganisation, der arbejder for at motivere arbejdspladserne til firmaidræt og sundhedsfremme. Forbundet er den tredjestørste idrætsorganisation i Danmark med omkring 310.000 medlemmer, men indtager dog ikke en lige så kapitalstærk position i feltet som de to øvrige organisationer.

3.4.1 Idrætsfeltet omkring årtusindeskiftet, en tidligere undersøgelse

Ifølge den danske sociolog Martin D. Munk var idrætsfeltet i Danmark omkring årtusindeskiftet forsat relativt autonomt (Munk 1999, p.118ff, Munk og Lind 2004, p. 78). På spørgsmålet om, hvorfor man kan tale om, at der i Danmark stadig findes et idrætsfelt, argumenterer Martin D. Munk og Jacob. B. Lind i undersøgelsen *Idrættens Kulturelle pol. En analyse af idrætsfeltets autonomi belyst ved Pierre Bourdieus metode* (Munk og Lind 2004) for, at idrætten udgør et felt, fordi man basalt set kan tale om, at der i idrætsfeltet eksisterer en specifik form for kapital, en såkaldt idrætskapital, som alle i feltet stræber efter at besidde og have retten til at definere (Munk og Lind 2004, s. 14). Et yderligere tegn på, at der er tale om et felt er ifølge Munk og Lind det forhold, at idrætsorganisationerne alle er medlem af Idrættens Fællesråd,⁴³ hvor de i fællesskab søger at opnå politisk indflydelse på de beslutninger, der angår idrætten. Derudover er det forhold, at der i de to idrætsorganisationer DIF og DGI's medlemsblade ses en tydelig markering af, at organisationerne opfatter hinanden som deltagere i en fælles debat om idræt, med til at underbygge, at idrætten udgør et felt (Munk og Lind 2004, p. 31).

Den empiriske undersøgelse, der ligger til grund for Munks og Linds analyse af idrætsfeltet, stammer fra en kvalitativ interviewundersøgelse, som blev foretaget i 1999 med centralt placerede organisationsfolk i idrættens organisationer. Munk og Linds formål med undersøgelsen er at afdække idrættens relation til den politiske/ideologiske sfære, den økonomiske sfære og den pædagogiske sfære, og at undersøge hvilken påvirkning disse eksterne kræfter har på idrætsfeltet i forhold til feltets grad af autonomi. I forhold til nærværende undersøgelse er det interessant, at Munk og Lind på baggrund af interviewene fastslår, at truslen fra det, de kalder den velfærdsideologiske logik, primært er et element, der fra eksterne kræfter yder et dynamisk pres på idrætsfeltet, og at idrætsfeltet kun i begrænset omfang er struktureret omkring denne logik (Munk og Lind 2004, 39f). Den velfærdspolitiske logik sigter mod at inddrage idrætten i skabelsen af velfærd, det vil med andre ord sige idrætten som middel

---

⁴³ DIF, DDGU og DDSG&I danner i 1967 Idrættens Fællesråd. Idrættens Fællesråd er i dag et samarbejdsorgan for idrættens tre hovedorganisationer, DIF, DGI og DFIF. Rådet havde allerede inden 1967 fungeret som et forum, hvor man drøftede problemer af fælles interesse, og når organisationerne fandt det væsentligt at optræde samlet over for myndighederne. Siden 1993 har Idrættens Fællesråd været et samtaleforum uden kompetence over for de enkelte organisationer.

til integration af marginaliserede grupper samt middel til at forbedre almenbefolkningens sundhedstilstand. Munk og Lind påviser med undersøgelsen, at hverken sundhed eller integration har den store vægtning i synet på idrætten hos feltets centrale agenter. Selvom Munk og Lind i deres analyse er opmærksomme på eksistensen af den velfærdsideologiske logik som en ekstern logik, der påvirker idrætsfeltet, opfatter de den ikke som voldsomt dominerende, men nævner dog, *at der er tegn på, at den for tiden styrkes betydeligt* (Munk og Lind 2004, p. 36). Munk og Lind er blandt andet opmærksomme på, at den politiske efterspørgsel efter nye metoder til at forbedre sundheden gør idrætsfeltet sårbart, idet de udtryk, der ligger som incitament for at skabe velfærdsinitiativer, ofte har en økonomisk begrundelse, og dermed også skal tilfredsstilles med produkter fremstillet ud fra en rent økonomisk logik (Munk og Lind 2004, s. 99). De betoner, at truslen fra staten og de politisk vedtagne mål, når det gælder de velfærdspolitiske mål, er en reel fremtidig trussel for idrætsfeltet. Truslen er reel, fordi der er så stor en opbakning til de velfærdspolitiske mål blandt alle politiske partier og bredt blandt befolkningen i Danmark. At de velfærdspolitiske mål har så bred en opbakning indebærer nemlig, at de velfærdspolitiske mål nyder en høj grad af legitimitet (Munk og Lind 2004, s. 101). Hvilket ifølge Munk og Lind betyder, at:

Når det reelt ikke opfattes som legitimt at være uenig i de velfærdsideologiske måls berettigelse, kan idrættens ledere ikke henvide til, at målenes kontroversielle karakter vil skabe splid i idrætsverdenen (for langt de fleste, også i idrætsverdenen, er enige om målene), men må i stedet forsvare sig alene med henvisning til, at forfølgelse af velfærdsideologiske mål ikke hører hjemme i idrætten (Munk og Lind 2004, 101).

Munk og Lind konkludere dog, at idrætten formodentlig er i stand til at modstå presset fra den velfærdsideologiske logik uden noget stort tab af autonomi (Munk og Lind 2004, p. 106). Idrætsorganisationerne har ifølge Munk og Lind bibeholdt en relativ autonomi i og med, at de har nægtet at acceptere direkte ordre fra staten, men de har til gengæld i et vist omfang måttet acceptere den velfærdsideologiske logik som en ramme.

Den velfærdsideologiske logik er en logik, som statslige agenter har kraftig indflydelse på gennem deres egne kapitalformer i kraft af bureaukratisk, økonomisk og ikke mindst akademiske kapital. Munk og Lind konkluderer, at staten gennem denne velfærdsideologiske

ramme, udøver direkte indflydelse på idrætsfeltet, men i en miskendt og dermed legitim form, som de skriver: *Idrætsorganisationerne har accepteret statslig magtudøvelse – men i miskendt form* (Munk og Lind 2004, s. 102). At accepten er miskendt sikrer, at idrætsfeltets illusio opretholdes, eller med andre ord, at troen på de unikke gevinster, der kan opnås i idrætsfeltet, opretholdes. Dette er vigtigt, fordi opretholdelsen af idrættens illusio (idrættens fascinationskraft) ikke kun har betydning internt i idrætsfeltet, men også har det for staten og andre eksterne kræfter, der har interesse i at bruge idrætten til løsning af velfærdsopgaver, idet anvendelsen af og troen på, at idrætten kan løse eksterne formål, i høj grad afhænger af troen på idrættens særlige illusio.

Siden Munk og Lind i 1999 foretog deres interviewbaserede undersøgelse, er der sket en udvikling, som peger i retning af, at presset mod idrætsfeltet fra staten og det politiske felts side er øget. Som det vil fremgå i de følgende afsnit har idrætsorganisationerne i dag i langt højere grad end tidligere aktivt taget del i arbejdet med at løse velfærdsopgaver i tæt samarbejde med særligt kommunerne. Idrætsfeltets relative grad af autonomi er derfor et tema i de efterfølgende afsnit.

3.5 Idrætsfeltets tilknytning til og afhængighed af eksterne felter og logikker

Om forholdet mellem de feltinterne og felteksterne kræfter, siger Bourdieu:

The degree of autonomy of a field of cultural production is revealed to the extent that the principle of external hierarchization there is subordinated to the principle of internal hierarchization: the greater the autonomy, the more the symbolic relationship of forces is favourable to producers who are the most independent of demand (...) (Bourdieu 1996a, 217).

Et veludviklet autonomt felt er således kendetegnet ved, at den specifikke type af kapital, der har høj værdi i feltet, står i omvendt proportion til de felteksterne kræfter, der forsøger at påvirke feltet ude fra. I det følgende vil jeg analysere idrætsfeltets relative grad af autonomi set i forhold til den tilknytning og afhængighed, de agerende i idrætsfeltet har til eksterne

felder og logikker. Når det gælder adgang til økonomi og øvrige ressourcer, er den organiserede idræt i Danmark tæt knyttet til to offentlige niveauer. Idrætsorganisationerne modtager deres økonomiske støtte direkte fra staten, mens idrætsforeningerne gennem folkeoplysningsloven modtager støtte fra kommunerne. Disse støtteordninger betyder, at idrætten er afhængig af begge disse to offentlige instanser. I analysen af idrætsfeltets tilknytning til eksterne felter og logikker, følger først en analyse af idrætsfeltets tilknytning til staten. Analysen af idrættens forhold til kommunerne vil blive taget op i et senere afsnit.

3.5.1 Statens involvering

Idræt falder ikke under ét men derimod flere politikområder, dog er Kulturministeriet, særligt efter regeringsskiftet i 2011, det ministerium der varetager hovedparten af lovgivningen om idræt. Rent lovgivningsmæssigt er fordelingen således, at Kulturministeriet har ansvaret for eliteidrætsloven, antidopingloven og børneattestloven, samt folkeoplysningsloven, der indtil regeringsskiftet lå i Undervisningsministeriet. Skatteministeriet har tips- og lottoloven. Men også mange andre ministerier har lovgivninger og puljer, der berører idrætsfeltet, herunder Indenrigs- og sundhedsministeriet, Integrationsministeriet samt Socialministeriet.

Idrætspolitik er dermed fordelt mellem flere ministerier, men på det overordnede plan hører idrætten i Danmark under Kulturministeriet således også organisationerne DIF og DGI. For både DIF's og DGI's vedkommende gælder det, at de i dag stort set er statsfinansieret. Allerede i 1866 blev organisationen DDS, De Danske Skytteforeninger optaget på finansloven (Trangbæk 1987, 83),⁴⁴ og siden midten af det 20. århundrede har Staten givet økonomisk støtte til hele den organiserede idræt. Idrættens organisationer fik for alvor del i statens midler i 1948 via Tipsloven – en statslig styret lov om spil. I dag modtager idrætten ca. 600 millioner kroner fra Staten via tipsmidler, og langt størstedelen af DIF's og DGI's samlede indtægter kommer fra Danske Spil (Danmarks Idræts-Forbund 2010, Danske Gymnastik- og idrætsforeninger 2010). Eksempelvis fremgår det af DIF's årsrapport fra 2009, at de ud af en samlet indtægt på knap 276 millioner kroner modtog godt 269 millioner af disse i støtte-

---

⁴⁴ Gymnastik blev kort efter Skytteforeningernes dannelse en af organisationens centrale aktiviteter.

kroner fra staten (Danmarks Idræts-Forbund 2010, 21). Den stærke økonomiske afhængighed, der eksisterer til staten, skulle i princippet gøre idrætsfeltet sårbart over for statens indblanding. Men i sammenligning med andre samfundsområder, der modtager en betydelig støtte fra staten, har de politiske krav til idrætten op gennem sidste halvdel af det 20. århundrede ikke være særlig markante (Ibsen og Eichberg 2006, 22). Staten har dog blandt andet gennem tre vedtagne love, til en vis grad sat grænser for idrætsfeltets ret til selvbestemmelse. I 1984 blev *Lov om eliteidræt* vedtaget og i den sammenhæng blev den selvejende institution Team Danmark ligeledes oprettet ved lov i 1985. Team Danmark blev oprettet for at udvikle eliteidrætten på en social og samfundsmæssig forsvarlig måde. I det nye årtusinde er der kommet to nye love, i 2004 blev *Lov om fremme af dopingfri idræt* vedtaget. Loven betyder, at Kulturministeren fastsætter nærmere regler for, hvilke grupper af stoffer og hvilke præstationsfremmende metoder, der skal betragtes som doping. I forbindelse med loven blev Anti Doping Danmark oprettet. Anti Doping Danmark har til opgave at fremme bekæmpelsen af doping i idræt. Institutionen er selvejende, med hører under Kulturministeriet. Året efter i 2005 blev endnu en lov, der har indflydelse på idrætsfeltet, vedtaget. Det var *Lov om indhentelse af børneattester i forbindelse med ansættelse af personale mv.* Loven betyder, at idrætsforeningerne skal indhente attester, hver gang de ansætter eller på anden måde beskæftiger personer, der som led i udførelsen af deres opgaver, har direkte kontakt med børn under 15 år.

På trods af disse tre love, der viser, hvordan staten på nogle områder har benyttet sig af magten til at rykke ved idrætsfeltets ret til selvbestemmelse, har de politiske krav til idrætten ikke være markante. Flere sociologer og historikere har peget på, at årsagen til statens vage indblanding i idrætsfeltets interne logik er, at idrætsfeltet, og det gælder særlig organisationer som DIF og DGI, netop bygger på en fri foreningsdannelse, og derfor opfattes som en selvstændig og uafhængig sektor og ikke som et område, staten skal blande sig i (Ibsen og Eichberg 2006, Mortensen 2004).

Heri kan dog ikke findes hele forklaringen på det offentliges vage indblanding. Andre kulturområder, som for eksempel musikforeninger og frivillige læseforeninger, var også i udgangspunktet ledet af frivillige agenter (Mortensen 2004, 16), men disse foreningers og institutioners opgaver er hen af vejen blevet et offentligt anliggende. Disse kulturinstitutioner

er blevet overtaget af det offentlige. Eksempelvis er musikforeningerne i dag omdannet til kommunale musikskoler, med fagligt uddannet personale. Idrætsfeltet skiller sig således ud fra de nævnte kulturområder ved, at det indtil videre har beholdt sin status som relativt autonomt kulturelt felt. En del af forklaringen på, at idrætten har beholdt sin position som relativt autonomt felt, handler måske om den måde, man i idrætsforeningerne har forstået at danne velfungerende samarbejdsrelationer med både det statslige og det kommunale niveau. En anden forklaring kan ligge i, at de agerende i feltet har formået at skabe en stærk symbolsk idrætskapital og *illusio* om idrættens særlige værdi, der bakkes op og har stor anerkendelse ikke kun internt men også eksternt. I det følgende vil den seneste udvikling, der har fundet sted i forhold til staten og det bureaukratiske felts interesse for idrætsfeltet blive analyseret. Derefter vil idrættens relation til markedet blive taget op.

3.5.2 Det bureaukratiske felt

Som nævnt i afsnit 2.10.1 *Bourdieu's opfattelse af de vestlige samfund* er staten (det bureaukratiske felt) forudsætningen for de andre felter. Bourdieu bruger begrebet det bureaukratiske felt, om en række organisationer, som definerer og fordeler offentlige goder. Staten er som det sociale rums øverste instans i besiddelse af et af de vigtigste magtmidler: magten til at producere og fastlægge de forståelseskategorier, som vi umiddelbart anvender om verden (Bourdieu 1997a, 97). Da staten ifølge Bourdieu råder over midlerne til at sætte vedvarende anskuelses- og opdelingsprincipper igennem, der er i overensstemmelse med statens egne strukturer, har staten derfor en stærk koncentration af udøvelse af symbolske magt (Bourdieu 1997a, 115). Staten er ifølge Bourdieu *det sidste (eller første) led i den lange kæde af officielle indvielseshandlinger* (Bourdieu 1997a, 121), der har autoritet til at fremsætte gyldighedskriterierne for den sociale orden. Staten har dermed også retten til at udøve den legitime symbolske vold. For at få øje på hvilke fundamentale tanke- og forståelseskategorier, som staten producerer, må man sætte spørgsmålstegn til det Bourdieu kalder for den *logiske konformisme*, hvilket betyder, at man, skal sætte spørgsmålstegn ved forståelseskategorier der bliver produceret i det bureaukratiske felt. Analytisk indebærer det, at man for at forstå de grundlæggende forståelseskategorier samfundet bygger på, og som det valgte genstands-

felt i denne afhandling til en vis udstrækning er domineret af, må lave en analyse af statens definitioner af de begreber, der hører til analysen af det valgte genstandsfelt. Man må analysere hvilke kategorier og diskurser, der eksisterer i den politiske og administrative praksis.

I dette arbejde, med det Bourdieu kalder *de sociale problemers sociologi*, henleder han opmærksomheden på, at forskere, som forsker inden for områder, der er tæt relateret til staten, let kommer til at overtage objekter, som andre har konstrueret.⁴⁵ Det vil sige, at forskeren nemt kommer til at overtage de sociale myndigheders, politikerne eller mediernes problemdefinitioner. Et eksempel kan være politikernes definition på, hvad der definerer en ghetto, samt hvilke problemer der er forbundet hermed. Forskeren kommer dermed til ukritisk at acceptere den prækonstruerede forståelse af forskningsobjektet, som den sociale virkelighed og de statslige embedsmænds bekymringer foreskriver (Wacquant 2010b, 158). I den forbindelse er det vigtigt at holde sig for øje, at politikker kan producere nye definitioner og realiteter, for eksempel nye sociale typer som ghettos bandemedlemmer. Disse definitioner vil uvilkårligt kategorisere og inddele individer. Som forsker er det derfor vigtigt at huske på, at alle offentlige politikker skyldes en kombination af politiske hensigter, der opererer på flere niveauer: ledelsesmæssige hensigter, bureaukratiske grupperinger, organisatoriske forandringer, praktiske forsøg og hensyntagen til forestående valg.

Der er flere eksempler på, hvordan der fra politisk side inden for det seneste årti har været et stigende ønske om større politisk indflydelse på idrætten og hermed også en stigende interesse i at koble idrætten til særligt de velfærdspolitiske mål. Et eksempel på en sådan udvikling ses i regeringens beskrivelse af dens visioner for idrætten i regeringsgrundlaget 2001. Under afsnittet *Bedre vilkår for idrætten* står blandt andet: *For at øge folkesundheden skal der sættes fokus på den sundhedsmæssige dimension af idrætten* (Statsministeriet 2001). I den tidligere kulturminister Brian Mikkelsens tale ved en idrætspolitisk konference i 2003 ses yderligere tegn på den tidligere regeringens interesse for, at idrætten indgår i en velfærdsideologisk sammenhæng:

---

⁴⁵ For opmærksomheden på forskerrollen i forhold til undersøgelsesobjektet se også afsnit 2.1.2 *Det dobbelte brud*.

Jeg vil basere min idrætspolitik på den organiserede idræt, men også være opmærksom på vigtigheden af nye partnerskaber mellem den organiserede idræt og andre aktører, der kan være med til at tage de mange udfordringer op, som ligger foran os.(...). For mig er det derfor vigtigt at holde fast i, at kultur og fritidsaktiviteter først og fremmest har værdi i sig selv. Netop derved får de den kulturelle kvalitet, som bevirker, at de også kan være nyttige i f.eks. sundhedspolitiske og socialpolitiske sammenhænge (Mikkelsen 2003).

Citatet kan ses som et eksempel på det Munk og Lind taler om, når de som tidligere beskrevet hævder, at den indflydelse, som det politiske felt har på idrætsfeltet, foregår i en miskendt form. Brian Mikkelsen nævner i sin tale vigtigheden af at slå fast at *kultur og fritidsaktiviteter først og fremmest har værdi i sig selv*. Hermed opretholder han idrætsfeltets illusio samtidig med, at han bruger denne illusio om idrætsfeltet til at legitimere kravet til de agerende i idrætsfeltet om at tage del i velfærdsarbejdet, ved at hævde, at *netop derved får de den kulturelle kvalitet, som bevirker, at de også kan være nyttige i f.eks. sundhedspolitiske og socialpolitiske sammenhænge*.

I regeringsgrundlaget fra 2007 (Regeringen 2007) står der følgende under overskriften *Bedre samarbejde mellem kommuner og idrætsforeninger*:

Dansk idræt er med til at løse vigtige samfundsmæssige opgaver blandt andet takket være indsatsen fra de mange frivillige idrætsledere. Regeringen vil løbende være i dialog med den frivillige idræt og se på mulighederne for at styrke samarbejdet mellem foreninger og kommunerne på områder, hvor idræt kan bidrage til løsning af samfundsmæssige opgaver såsom integration, forebyggelse og lignende (Regeringen 2007, 55).

I udtalelsen er det konkretiseret hvilke opgaver, man fra regerings side ønsker, at de agerende i idrætsfeltet skal løse, idet regeringen ønsker, at den frivillige idræt tager del i at løse velfærdsopgaver i samarbejde med kommunerne. En konkretisering, der med strukturreformen fra samme år, som jeg senere vil vende tilbage til, blev ført ud i praksis i kommuner landet over.

De to citater er eksempler på statens ønsker og krav til idrætsfeltets. Som vist er der to logikker i spil. Den ene logik er som beskrevet idrættens egenverdi, mens den anden logik er en utilitaristisk logik, hvor idrætsaktiviteten måles på den samfundsmæssige nytteværdi. I den utilitaristiske logik forekommer der ikke kun et andet mål med idrætsdeltagelsen, også synet på kroppen er forskellig. I den utilitaristiske logik ses kroppen som et redskab til tilvejebringelsen af samfundsmæssige målsætninger, så som sundhedsfremme.

3.5.3 Indflydelsen fra den økonomiske/markedsorienterede logik

Det er ikke kun staten som overordnet magtfelt, der udøver et eksternt pres på idrætsfeltet. Idrætsfeltet er også udsat for pres fra andre eksterne logikker blandt andet den økonomiske logik. Dette pres viser sig på forskellige måder, alt efter om der er tale om elite- eller breddeidræt.

Det faktum, at sporten er blevet professionaliseret, har betydet, at den økonomiske logik har trængt sig ind og til dels overtaget dominansen i den del af feltet, hvor elitesporten befinder sig. Det at være en stærk økonomisk spiller i feltet giver nu en høj symbolsk kapital. Både organisationer som DIF og Team Danmark har i de seneste år bevæget sig over mod den økonomiske pol, hvor idræt/sport vurderes ud fra nogle markedsbetingelser som graden af underholdningsværdi og profitmaksimering.

Professionaliseringen af eliteidrætten har således afstedkommet en øget kommercialisering af sporten, og ifølge Bernard Enjolras (2002) er kommercialiseringen en trussel mod idrættens uafhængighed og dermed idrættens autonomi. Den norske lektor Bente O. Skogvang viser i sin Bourdieu inspirerede feltanalyse af norsk elitefodbold (Skogvang 2009), at der i dag, særligt når det gælder mandefodbold, eksisterer et symbiotisk forhold mellem fodbold, medier og markedet. I den del af feltet, hvor sportens logik råder, betyder massemedierne og sponsoreres øgede investeringer i sporten, at disse eksterne agenter har mulighed for at opnå magt over og indflydelse på den symbolske kapital i feltet. En magt der kan bruges til at påvirke regler og tidsramme for sportsaktiviteterne. En magt hvor den overordnede logik ikke hviler på idrætsfeltets interne logikker, men derimod på markedets, hvilket

betyder, at logikken er, at jo mere underholdningsværdi sporten har jo flere indtægter til massemedier og sponsorer.

Men kommercialiseringen truer ifølge Enjolras ikke kun eliteidrætten, den truer også breddeidrætten. Truslen skal ses i den stigende tendens til, at idrætsforeningerne ud over de foreningsbaserede aktiviteter, i dag også udbyder mere kommercielle produkter. Dette fænomen gælder både breddeidrætstiltag under DGI og DIF, men særligt DGI har med deres lancering af *DGI-huse og haller*⁴⁶ gjort sig til en tydelig kommerciel spiller på markedet.⁴⁷ Om dette fænomen i breddeidrætten påpeger Bernard Enjolras at: *Utviklingen i retning av breddeidrettsaktiviteter som konsumprodukter kan undergrave den frivillige basis for disse organisasjonene og dermed deres bidrag til sosial integrasjon og sosialisering* (Enjolras 2002, 197). Eksempler på, at dette fænomen nu er blevet en integreret del af den måde idrætsorganisationer tænker breddeidræt på, kan blandt andet ses i opfindelsen af foreningsaktiviteten *foreningsfitness*, som er et fælles projekt under DGI og DIF. Men også de mere traditionelle idrætsgrene er udsat for denne tænkning. I forsøget på at trække flere og nye ”kunder” ind i foreningerne gøres der fra idrætsorganisationer og idrætsforeningers et arbejde med at skabe nye aktivitetsudbud. Målgruppen for de nye tiltag er primært motionister, som ikke har forudsætning for eller tid til at deltage under foreningernes traditionelle tilbud. To pressemeddelelser fra Danmarks Idræts-Forbund under overskrifterne *DIF og DBU udvikler fodbolden* (Hestbech 2010a) og *Utviklingen skal vendes i håndbold og badminton* (Hestbech 2010b) kan eksemplificere, hvordan dette arbejder finder sted. I pressemeddelelserne beskrives, hvordan DIF i samarbejde med specialforbund har udviklet nye projekter, der er rettet mod nye grupper i breddeidrætten. Projekterne stiler mod at hverve flere medlemmer til tre af de største traditionelle idrætsgrene, fodbold, håndbold og badminton. Ko-deordet i artiklerne er fleksibilitet. Et af tilbuddene er fodboldfitness. Om dette nye tilbud står der: *Fodbold-fitness har til formål at åbne klubberne op for en helt ny gruppe af kunder, som gerne vil dyrke i vores øjne verdens mest sunde og sociale sportsgren under helt*

---

⁴⁶ DGI-huse og haller har eksisteret siden 2007. Formålet med dette forretningskoncept er at kunne yde rådgivning, samt sikre udvikling af eksisterende og nye idrætsfaciliteter.

⁴⁷ Et andet kommercielt produkt som DGI har skabt er DGI e-sport, hvor alle, private, skoler eller foreninger kan booke et arrangement, som består af elektronisk udstyr til diverse e-sports aktiviteter samt mulighed for medfølgende instruktører.

nye og fleksible former (Hestbech 2010a). Om et lignede tiltag inden for håndbold hedder det om håndboldfitness, at det er *et nyt træningstilbud, hvor hovedvægten er lagt på motion i stedet for konkurrence – altså et motionstilbud i en håndboldkontekst* (Hestbech 2010b). Kendetegnende for de tre nye tilbud er, at de henvender sig til nye grupper, og at de tager udgangspunkt i den markedsorienterede logik, hvor deltagerne ikke er foreningsmedlemmer, men kunder. De indbyggede logikker i sporten, heriblandt konkurrenceelementet samt logikken om foreningen som et lokalt fællesskab, der kræver engagement og ansvar, er her erstattet af den markedsorienterede logik, som også fitnesskulturen hviler på. At det netop er denne markedsorienterede logik, der ligger til grund for disse nye initiativer, understreges af de navne, man har valgt at give de nye aktivitetstilbud.

Udviklingen er direkte afledt af det pres, idrætsforeningerne oplever fra andre udbydere af idræt. Nye idrætsudbydere og dermed nye aktivitetsformer er kommet ind i idrætsfeltet de sidste 30-40 år. Idrættens organisationer oplever dette som en konkurrencesituation om medlemmer mellem den traditionelle foreningsidræt og udbydere af uorganiserede idrætsformer. En stor konkurrent set fra idrætsforeningernes side er de kommercielle fitnesskæder. Der har samlet set være en enorm vækst i befolkningens idrætsdeltagelse, men de former for motion, der for alvor har været i vækst, er aktiviteter dyrket i den uorganiserede del af idrætten eksempelvis i de kommercielle fitnesscentre. De tre mest dyrkede former for idræt var i 2007 vandreture, jogging og styrketræning (Pilgaard 2008), alle tre er idrætter, der ikke kræver et foreningsmedlemskab. Så selvom antallet af medlemmer i den organiserede idræt har været konstant de seneste år (Larsen 2003, Pilgaard 2008), har foreningerne alligevel en oplevelse af, at de mister medlemmer, fordi de forholder sig til den relative medlemsskare, hvor medlemstallene er opgjort efter den samlede andel, der i dag dyrker idræt.

En ny tendens i breddeidrætten er således, at den i stigende grad bygger på en ekstern markedsorienteret logik, som også inkluderer betalte instruktører frem for frivillige instruktører.⁴⁸ De nye tilbud fører en ny kultur med sig, hvor idrætsbrugere har en forbrugerholdning, som kunder, der betaler en pris for en idrætsydelse frem for en holdning om at være en

---

⁴⁸ Dele af idrætsfeltet har dog altid haft betalte instruktører til deres motionshold, dette gælder især gymnastik men også for eksempel svømning.

del af og bidrage til fællesskabet. Enjolras peger på, at denne udvikling er en udfordring for idrætsforeningernes sociale funktion, fordi den sociale funktion ikke kan undgå at ændres med denne forandring. Enjolras påstand er, at det udgør en trussel for den sociale integration i foreningerne, da en mere markedsbaseret logik ikke i samme grad er i stand til at skabe sammenhold og integration (Enjolras 2002, 198). Breddeidrætten rykkes derfor ved initiativer som disse samlet set mod den økonomiske pol, og måske har Enjolras ret, når han påstår at initiativerne underminere den sociale sammenhængskraft. Af denne årsag kan de nye initiativer i breddeidrætten være en trussel for idrætsfeltet, fordi de i sig rummer en fare for at underminere de indbyggede logikker, som idrætten hviler på og dermed også idrættens illusion. Man kan stille spørgsmålstejn ved, om det i længden er muligt for foreningerne at have disse to forskellige logikker side om side? Ligeledes kan man stille spørgsmålstejn ved, om idrætsorganisationer og idrætsforeninger fremtidigt kan blive ved med at legitimere at modtage økonomiske støtte fra staten og bevare den politiske særstatus, hvis denne udvikling mod en mere markedsorienteret logik forsættes. Det sidste spørgsmål er allerede stillet. I april 2009 nedsatte daværende undervisningsminister Bertel Haarder et folkeoplysningsudvalg, der blandt andet havde til opgave at vurdere, om rammerne og vilkårene for det folkeoplysende arbejde var tilstrækkeligt fleksible og tidssvarende og komme med forslag til, hvordan for eksempel idræts- og foreningslivet i højere grad kan medvirke til at styrke demokrati og medborgerskab. Udvalgets arbejde er nedskrevet i publikationen *Folkeoplysning. Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning*, og heri problematiseres den tidligere så klare deling mellem stat, marked og civilsamfund (som bl.a. rummer idrætsforeninger), idet publikationens forfattere mener, at delingen er blevet grumset. Ligeledes stilles der i publikationen spørgsmål til, om det skal være værdigrundlag, markedsforhold eller økonomi i form af tilskudsordninger, der bestemmer kursen for fremtidens idrætsforeninger (Undervisningsministeriet 2010, 13).

3.5.4 Idrættens involvering i forebyggelse og sundhedsfremme

I Danmark har der, i modsætning til Sverige, ikke været tradition for at frivillige organisationer har varetaget sundhedsopgaver (Vallgård 2003, p. 30). DIF har dog siden 1930'erne

udført socialt arbejde, hvorimod DGI og de tidligere gymnastikorganisationer op til for nylig ikke har været interesserede i at overtage og varetage den form for opgaver. Hvad angår villigheden til at indgå partnerskaber og tage del i løsning af velfærdsopgaver, er der sket en form for paradigmeskift i idrætsorganisationerne. I det første årti i det 21. århundrede har dette paradigmeskift været tydeligst hos DGI. DGI har inden for de seneste år aktivt udviklet nye strategier, som kan sikre dem en rolle i løsningen af velfærdsopgaver blandt andet omkring arbejdet med sundhed og forebyggelse. Ved at orientere sig i DGI's medlemsblad *Udspil* er det muligt at se, at DGI bevidst har rustet sig til kampen om at komme til at spille en aktiv rolle som samarbejdspartnere i blandt andet de kommunale forebyggelsesprojekter. Et eksempel på, at organisationen umiddelbart op til strukturreformen kørte sig i stilling til at indgå partnerskaber med kommunerne og byde ind på de nye opgaver omkring forebyggelse og sundhedsfremme, ses blandt andet i artiklen *Sundhedsarbejde kræver en stærk strategi* (Bille 2005), hvor der tænkes taktisk i forhold til det nye samarbejde. Denne form for oprustning i forbindelse med strukturreformen er på samme måde at finde i Dansk Firmaidrætsforbunds medlemsblad fra samme år, eksempelvis i artiklen *Kommunalreform tænder DE RØDE LAMPER* (Olsen 2005).

Følgende citat fra DGI illustrerer den politiske åbenhed, der var at se hos DGI i årene op til reformen: *I DGI har vi en spændende opgave i udviklingen af målrettede aktivitetstilbud, som søger at møde den stærke interesse for sund livsstil og folkesundhed* (Danske Gymnastik- & Idrætsforeninger 2005, 4). Citatet omhandler idrætsaktiviteter målrettet den voksne del af befolkningen, hvor man i DGI oplever at stå over for en udfordring omkring at fastholde sin (foreningsidrættens) placering i det samlede idrætsbillede.

Det fremgår med al tydelighed af redegørelsen *Danske Gymnastik- og idrætsforeninger. Redegørelse for dele af DGI's arbejde. 2004* (Danske Gymnastik- & Idrætsforeninger 2005), at DGI føler sig truet af andre agenter i idrætsfeltet, som frarøver dem potentielle medlemmer. De to konkurrenter, der hentydes til, er den selvorganiserede idræt samt de private fitnesscentre. Både når det gælder den selvorganiserede idræt og fitnesscentrene, vælger DGI at indgå aktivt i konkurrencen om medlemmer. Dette ses ved, at de opretter foreningstilbud, der finder sted i det fri. Tilbud der minder om de selvorganiserede idrætsakti-

viteter, så som rulleskøjteløb, motionscykling og løb. Samtidig har de i samarbejde med DIF oprettet mere end hundrede foreningsbaserede træningscentre rundt omkring i Danmark.

På DGI's årsmøde d. 5.- 6. november 2004 blev det som tidligere nævnt besluttet, at DGI skal have en ny formålsparagraf. I DGI's nuværende formålsparagraf hedder det at: *Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger vil styrke de frivillige foreninger som ramme om idræt med vægt på fællesskab, udfordringer og sundhed for at fremme foreningslivets folkeoplysende kvaliteter* (Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger 2011). I den tidligere formålsparagraf, der blev vedtaget ved DGI's dannelse i 1992, hed det sig at: *Danske Gymnastik- og Idrætsforeningers formål er ved idræt og andet kulturelt virke at styrke det frivillige foreningsarbejde for at fremme den folkelige oplysning* (Dansk Idræt/Ungdom & Idræt 1992). Sammenligner man de to formålsparagraffer, bliver det tydeligt, at sundhedsbegrebet indgår som et vigtigt parameter i DGI's nuværende formålsparagraf. Ændringerne i formålsparagraffen kan ses som et tegn på at forestillingen om idrætten som et led i en folkeoplysning ikke længere er tilstrækkelig i konkurrencen om idrætskapital. DGI har med den nye formålsparagraf indskrevet sig i en velfærdspolitisk kamp, hvor idræt som middel for bedre sundhed skal sikre idrætten dens legitimitet. DGI har med den nye satsning på velfærdstemaet sundhed brudt en lang tradition, da DGI som nævnt traditionelt har været afvisende over for at indskrive eksterne felters logikker i organisationens idrætsdefinition. En yderligere understregning af denne nye linje ses i erklæringen *DGI mod 2010* (Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger 2004), som sammen med den nye formålsparagraf blev vedtaget på årsmødet i 2004, hvori der under overskriften *Målrettet aktivitetsudvikling* om DGI's fremtid står: *Vi her en spændende opgave i udviklingen af målrettede aktivitetstilbud, som søger at møde den stærke interesse for sund livsstil og folkesundhed* (Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger 2004, 5).

Samme satsning på sundhed finder man ikke hos DIF i perioden umiddelbart før reformen. Modsat DGI har DIF siden organisationens etablering haft en stor interesse for at kæde idræt og sundhed sammen. Som historiker Per Jørgensen formulerer det, har ideen om, at idræt er sundt både fysisk og mentalt, været det ideologiske skyts, DIF regelmæssigt har bragt i stilling over for offentligheden. Det var da også begrundelsen for organisationens første ansøgning om statstilskud i 1899 (Jørgensen 1995, 76). Som Trangbæk udtrykker det

(Trangbæk 1995a, 141) så kan DIF's engagement i sundheden i de tidligere år også ses som en bevidst strategi for at imødegå en kritik, der kom fra blandt andet lægevidenskaben, og som rejste tvivl om hvorvidt idræt var sundt eller ligefrem skadeligt for sundheden. På et andet område var DIF's ligeledes engageret i at løse problemstillinger i samfundet. I samarbejde med kommunerne har DIF således været engageret i at skabe særlige idrætstilbud for arbejdsledige, et engagement der startede op allerede i 1918 og som især tog form under den store arbejdsløshed i 1930'erne. Med tilskud fra kommunerne og private kunne arbejdsløse flere steder i landet møde op og gratis modtage træning i gymnastik og eksempelvis boksning, hvorefter de fik et gratis bad og et måltid mad og kaffe. Trangbæk skriver, at man ikke skal undervurdere disse initiativers strategiske betydning for DIF. Engagementet medvirkede til at bevidstgøre politikerne om, at det var en samfundsopgave og dermed en økonomiske opgave for staten at fremme idrætten (Trangbæk 1995a).

DGI har lagt en ny strategi, blandt andet ved at indskrive sundhed i deres formålsparagraf. Strategien kan som beskrevet ses som en bevidst strategi for ikke at miste medlemmer til de nye udbydere af idræt. Men måske findes der også en anden forklaring på, at DGI har åbnet op for at indgå i løsning af velfærdspolitiske opgaver. DGI udspringer af en foreningskultur, der historisk har været tæt knyttet til den kulturelle pol. DGI har rødder i højskolebevægelsen, og dens traditioner og værdigrundlag har derfor været bygget op om symbolske goder som fællesskab og folkelighed. Man kan diskutere, om DGI med disse værdier har en tilstrækkelige kapital til at indgå i kampen om dominansen i idrætsfeltet. Spørgsmålet er, om ikke de sportslige positioner har mere magt i idrætsfeltet i dag end de øvrige idrætspositioner på trods af, at gymnastikken har en relativ høj symbolsk kapital. Gymnastikken er ikke på højde med sporten i samlet symbolsk kapital, hvilket skyldes, at det er den økonomiske kapital og den symbolske "vinderkapital" i form af medaljer erhvervet ved de store konkurrencer, der i nyere tid har haft den højeste symbolske værdi i feltet. DIF som organisation repræsenterer en del af sportsfeltet, da organisationens formål siden grundlæggelsen primært har været at udbrede sportens værdigrundlag. DIF, der i dag er Danmarks repræsentant i Den Internationale Olympiske Komité (IOC), har som organisation eneret på at repræsentere Danmark ved OL og ved andre sportslige begivenheder under IOC.

Da DIF har eneret på at deltage ved OL og lignende internationale mesterskaber, er DGI i realiteten hensat til en position i feltet, hvor de er udelukket fra at akkumulere den værdifulde symbolske kapital, der materialiserer sig i vundne medaljer ved de anerkendte internationale konkurrencer. DGI er dermed udelukket i kampen om at erhverve den betydningsfulde sportskapital, og er henvist til udelukkende at lade deres medlemmer deltage i konkurrencer, hvor de vundne medaljer repræsenterer relativ lav symbolsk værdi. Som et modspil til OL tog DGI i 1995 initiativ til at danne den internationale organisation: International Sport and Culture Association (ISCA).⁴⁹ DGI ønskede med organisationen at *skabe en ramme for international udveksling, der var baseret på andre værdier, end det der kendetegner international topsport*.⁵⁰ Målet med oprettelsen af ISCA var at skabe et internationalt samarbejde med idrætskulturelle foreninger over hele verden. ISCA fungerer i dag som en platform, hvor idrætsorganisationer som DGI har mulighed for at give deres medlemmer internationale oplevelser ved at deltage i blandt andet stævner og festivaler. ISCA's filosofi er *Sport and Culture for All*, hvor det kulturelle udbytte, der opstår gennem den internationale udveksling, vægtes højt herunder også det folkeoplysende element. Selvom ISCA i dag godt 15 år efter sin oprettelse er vokset til en stor international organisation med mere end 22 millioner medlemmer, er det svært at forestille sig, at det at have deltaget og vundet medaljer ved stævner arrangeret af ISCA vil opnå samme symbolske kapital i idrætsfeltet, som det at have deltaget og vundet medaljer ved OL.

3.5.5 Positionelle forflytninger i feltet

Et felts svage punkter, det vil sige der, hvor autonomien i feltet risikerer at blive undermineret, udgøres af svage positioner og agenter, som i mangel på den fornødne feltkapital læner sig mod eksterne felter og logikker (så som statsapparatet og massemedierne), og importerer

---

⁴⁹ Kort efter fusionen af DDGU og DDSG&I tog DGI initiativ til at invitere breddeidrætsorganisationer (både egne kontakter og organisationer man opsøgte) til et møde i 1994 på Valdemars Slot. Gruppen af cirka 20 organisationer besluttede at arbejde videre med ideen om at danne en international paraplyorganisation for organisationer, der havde breddeidrættens udvikling som primært fokus. Der blev nedsat en international arbejdsgruppe, der beskrev idegrundlag og forslag til vedtægter - og i februar 1995 blev der afholdt en stiftende generalforsamling i København med deltagelse af 20 organisationer (heriblandt People to People fra USA og UMFÍ fra Island).

⁵⁰ Citat hentet d. 27. januar 2005 fra http://www.dgi.dk/nyheder/vis_nyhed.aspx?ID=4713&D=15.

kundskabsværktøj, værdihierarkier og kategoriseringer, som er fremmede for det, der egentlig er på færde i feltet (Broady i Bourdieu 2000, 26). Spørgsmålet er derfor, hvilke konsekvenser værdiskiftet i DGI har for idrætsfeltets autonomi. Umiddelbart kan man pege på, at DGI ved at indoptage velfærdsideologien i sin selvforståelse kan komme til at svække idrætsfeltets relative autonomi, særlig fordi DGI traditionelt har haft en position i feltet tæt på den kulturelle pol (se figur 6). Man kan også forestille sig, at den allerede stigende professionalisering i idrætsfeltet vil ekspandere yderligere, da det er tvivlsomt, om frivillige agenter har ressourcer og evner til at indgå i løsningen af tunge velfærdsopgaver. Det offentliges støtte til idrætten har historisk været bundet til omfanget af det frivillige arbejde. Blandt andet af den grund er frivillighed en værdi, som foreningerne nidkært har værnet om, en værdi man i kraft af en øget professionalisering vil være i fare for at miste.

Overlappet mellem eksterne og interne interesser i idrætsfeltet er stigende. Dette gælder, som beskrevet både i breddeidrætten og eliteidrætten. Både breddeidrætten og eliteidrætten er under stigende pres og sanktionering udefra. Dopingbekæmpelsen er et af de områder, hvor staten udøver en stigende magt over feltet. Det tydeliggøres af organisation Anti Doping Danmark, der som tidligere beskrevet blev oprettet i forbindelse med *Lov om fremme af dopingfri idræt*, som har til formål at bekæmpe brugen af doping både blandt eliteidrætsudøvere og blandt motionister. Et eksempel på et andet område, hvor grænserne mellem idrætsfeltet og det politisk-administrative felt synes i fare for at udviskes, idet agenter i idrætsfeltet indgår alliance med det politiske felt, omhandler eliteudøvernes vilkår i samfundet som helhed. Da området i dag er blevet professionaliseret, således at udøvelse af eliteidræt ikke længere er en aktivitet dyrket i fritiden, men nu er blevet til en profession, som kræver tid som et hvilken som helst andet arbejde, er der opstået nogle nye problemstillinger omkring udøvernes vilkår. På grund af den stigende konkurrence fra den internationale sportselite, der skyldes investeringer i eliteidræt i især de nye vækstøkonomier, oplever de danske eliteidrætsudøvere en stigende konkurrence i forhold til at kunne indtage positioner i det internationale og nationale eliteidrætsfelt. Dette vilkår har betydning for eliteidrætsudøvernes økonomiske situation, da det i dag ikke er givet, at man kan leve af at dyrke sin eliteidræt. Mange eliteidrætsudøvere står over for valget om at springe fra en ellers lovende idrætskarrierer før de topper eller leve for få midler og i økonomisk usikkerhed. Som forsøg

på at modarbejde denne tendens stillede socialdemokratiet i 2010 et forslag om, at uddannelsesinstitutioner og erhvervsliv stiller særlige fleksible pladser til rådighed for eliteidrætsudøvere, så de, mens de er aktive, både kan sikres uddannelse og arbejde, så man sikrer, at de kan fastholdes i elitesporten. I en artikel skrevet i *Berlingske Tidende* d. 22. juli 2010 af kulturordfører for socialdemokratiet Mogens Jensen og tidligere landsholdskajakroer og medlem af Team Danmarks og DIF's Aktivkomité Adam Spliid anvendes følgende argument for at skabe dette politiske tiltag:

Danske topresultater i international idræt skaber fællesskabsfølelse, national stolthed og sammenhængskraft på tværs af generationer og sociale skel i et stadigt mere opsplittet samfund. Samtidig inspirerer elitesportsfolk danskerne til at dyrke idræt, hvilket er vigtigt i lyset af et stigende pres på folkesundheden. Herudover er danske idrætsudøvere og topresultater en god, positiv og billig måde at markedsføre Danmark på internationalt. Derfor bør eliteidrættens samfundsmæssige rolle og berettigelse samt ikke mindst eliteidrætsudøvernes særlige behov og vilkår anerkendes og styrkes (Jensen og Spliid 2010, 22. juli).

Ikke alene må denne alliance mellem en repræsentant fra et politisk parti og en repræsentant fra en af idrættens organisationer ses som et eksempel på det overlap, der finder sted mellem det politisk-administrative felt og idrætsfeltet. Citatet viser samtidig, hvordan argumenterne trækker på både den *illusio*, der ligger omkring idrættens kulturelle værdi *fællesskabsfølelse*, *national stolthed* og *sammenhængskraft*, men også benytter sig af den økonomiske og markedsorienterede logik: *herudover er danske idrætsudøvere og topresultater en god, positiv og billig måde at markedsføre Danmark på internationalt* og den velfærdsideologiske logik: *samtidig inspirerer elitesportsfolk danskerne til at dyrke idræt, hvilket er vigtigt i lyset af et stigende pres på folkesundheden*. Et sammenfald der kunne indikere, at både den økonomiske og den velfærdspolitiske logik er blevet en del af forestillingen om idræt også internt i idrætsfeltet. Det vil med andre ord sige en del af feltets *doxa*.

At der i dag stilles nye og øgede samfundsmæssige krav til idrættens organisationer og foreninger om at påvise deres legitimitet mere direkte i samfundet samtidig med, at den politisk-administrative logik i stigende grad trænger ind i feltet, er ikke kun en tendens, der ses

inden for idrætsfeltet. I artiklen *Forskningskvalitet som politisk kategori* (Pedersen 2010), analyserer Ph.d.-studerende i filosofi David Budtz Pedersen det videnskabelige felt, der i disse år gennemgår omfattende reformer. Hans analyse viser, hvordan den forskningspolitiske logik (den eksterne logik) har fået stadig større indflydelse på forskningen til fordel for den feltinterne logik. Forandringerne i det videnskabelige felt ligner på mange områder det, der finder sted i idrætsfeltet, som Pedersen skriver, efterlader den politisk-administrative retorik ikke nogen tvivl om, at den videnskabelige vidensproduktion har en central betydning for samfundet: *universiteterne bliver i stigende grad målt på udnyttelsen af forskningens resultater og graden af samarbejde med eksterne parter, herunder erhvervslivet. Arbejdet med vidensspredning har betydning for, hvor mange midler universiteterne får tildelt* (Pedersen 2010, 257). En af de metoder, som det politisk-administrative felt anvender som styringsstrategi, er den offentlige forvaltnings krav om dokumentation, akkreditering og budgetkontrol. Styringsmidlerne i den offentlige sektor er i stigende grad karakteriseret ved implementeringen af New Public Management, det vil sige brug af evalueringer og monitoring som redskaber, der skal sikre fremdriften mod de politiske fastsatte mål (Pedersen 2010, 258). Denne tendens i det videnskabelige felt stemmer overens med tendensen i idrætsfeltet, der ligeledes i stigende grad måles på udnyttelsen af idrætten som velfærdsparameter samt på graden af villighed til og indgåelse af samarbejde med eksterne partnere. Når det handler om at tage del i løsning af velfærdsproblematikker, er det for idrætsfeltets vedkommende primært de offentlige agenter, der opfordres til at danne partnerskaber med. Når agenter fra det videnskabelige felt eller for den sags skyld agenter fra idrættens felt indgår samarbejde med det offentlige, må de dermed også tilpasse sig denne nye form for rationalitet eller logik, som kræver materiel og institutionel resultatskabelse.

3.5.6 Idræt og kulturpolitik – Nye agenter og logikker

I det følgende bliver breddeidrætsbetænkningen fra 2009 *Idræt for alle. Breddeidrætsudvalgets rapport – baggrund og analyse* anvendt som illustrativt eksempel på, hvad det er for en udvikling og forandring, idrætsbegrebet har gennemgået inden for de seneste par år. Rapporten viser, at den kulturpolitiske dimension stadig er den bærende, når der tales om idræt,

men at den er stærkt efterfulgt af den sundhedspolitiske. Sundhed har altid i en vis udstrækning været knyttet til idrætsbegrebet, men til forskel fra tidligere breddeidrætsbetænkninger er der i den sidste et langt større fokus herpå. I forbindelse med sundhedstemaet er begrebet fysisk aktivitet i fokus. Rapporten nævner, at fraværet af fokus i tidligere rapporter på sundhed og fysisk aktivitet skyldes, at der ikke tidligere var videnskabelig evidens for, at fysisk aktivitet var gavnligt for sundheden (Kulturministeriet 2009, 2). Således er idrætsbegrebet i politisk forstand udvidet til i dag ikke kun at omfatte sport, idræt og motion, men også fysisk aktivitet. Hvor fysisk aktivitet bliver anvendt som en betegnelse på det at bevæge kroppen med henblik på at reducere risikoen for at blive ramt af forskellige livsstilsrelaterede sygdomme. Fysisk aktivitet knytter sig med andre ord til en utilitaristisk logik, hvor aktiviteten dyrkes sundhedens skyld (se også afsnit 3.5.4 *Idrættens involvering i forebyggelse og sundhedsfremme*).

I rapporten er idrætsbegrebet desuden udvidet i en anden forstand. Tidligere var idrætten knyttet til det frivillige organiserede foreningsliv, hvorfor idrætspolitikken også primært var rettet mod foreningsidrætten og dens vilkår (Kulturministeriet 2009, 2). Breddeidrætsudvalget beskriver det idrætspolitiske felt som *det udvidede idrætspolitiske felt* med et langt større antal agerende end tidligere, hvor private og kommercielle udbydere af idræt spiller en rolle, herunder arbejdspladser og fitnesscentre, og hvor kommunale agenter har en langt større rolle i forhold til den idræt, der bliver dyrket i de kommunale institutioner. Som det fremhæves i rapporten;

ser man på idrætten ud fra et isoleret 'fysisk aktivitetsperspektiv' er det i princippet ligegyldigt, om pulsen stiger som følge af deltagelse i organiseret gymnastik eller sport i en idrætsforening, som følge af en tur i det kommercielle fitnesscenter eller som følge af en forpustet spurt efter bussen eller en svedig tur på kondicyklen i kælderen derhjemme (Kulturministeriet 2009, 14).

Citatet indikerer et skift i fokus, hvor det politiske fokus nu først og fremmest bliver rettet mod det mål, at befolkningen er fysisk aktiv, og sekundært bliver fokus rettet mod under hvilke organiseringsformer, den fysisk aktivitet finder sted. Hvor idrætspolitikken tidligere havde fokus på den organiserede foreningsidræt, har den i dag et bredere fokus, som ud over

det fritids- og kulturpolitiske inkluderer andre politikområder. Det stigende fokus på idrættens sundhedsmæssige og socialt integrerende potentiale gør, at idrætspolitik nu både i stat og kommuner bliver et område for den sundheds- og socialpolitiske sektor. Således lyder anbefalingen fra breddeidrætsudvalget på fremtidens idrætspolitik: *fremtidens idrætspolitik bør tage udgangspunkt i at styrke alle aktører og strukturelle forhold i breddeidrætten – uanset om de har fokus på sport, gymnastik, idræt eller fysisk aktivitet* (Kulturministeriet 2009, 17).

Et eksempel på, at denne politiske logik også er trængt ned på det kommunale niveau, ses i Rudersdal kommunes formulering af deres kulturpolitik. Under overskriften *Fremtidens motions- og idrætspolitik* kan man den 9. december 2010 i Frederiksborg Amts Avis læse, at: *En spændende proces omkring den næste temapolitik i form af en Motions- og idrætspolitik er nu sat i gang*. Motionsbegrebet bliver her sidestillet med idrætsbegrebet, hvorfor motion derved bliver en del af kommunens kulturpolitiske værdigrundlag. I artiklen lægges vægt på nye målgrupper, som for eksempel den voksne motionist og ældre, hvor værdier som det sociale miljø og fleksibilitet har fortrinsret, og hvor den aktivitetsorienterede tænkning baseret på konkurrence udspilles. På baggrund af den nye politik giver artiklens to forfattere Thomas L. Rasmussen og Randi Mondorf, der begge er kommunale venstrepolitikere, sidst i artiklen følgende opfordring til det organiserede foreningsliv i kommunen:

Det organiserede foreningsliv står således foran en udvikling fra den etablerede organisationsform med kun kernetilbud i hovedaktiviteten til også at indeholde fleksible tilbud -tilbud, der ligger uden for hovedaktiviteten, samt sundhedsfremmende velfærdsoekonomiske aktiviteter (Rasmussen og Mondorf 2010).

Den velfærdspolitiske logik er således til stede på både statsligt og kommunalt niveau.

Hvis man ser på, hvem der har været med til at udforme breddeidrætsbetænkningen, så fremgår det, at idrættens organisationer har en vigtig politisk indflydelse, men at også fitnesssektoren i dag er repræsenteret. Bag betænkningen står et bredt udvalg på i alt 17 medlemmer (Kulturministeriet 2009, 12). Medlemmerne er repræsentanter fra syv forskellige ministerier repræsenteret med hver et medlem samt en repræsentant fra Kommunernes Landsforening og en repræsentant fra Børne- og kulturchefforeningen. Derudover er udval-

gets medlemmer repræsenterer fra tre idrætsorganisationer DGI, DIF som hver har to medlemmer repræsenteret samt Dansk Firmaidrætsforbund (DFIF) som har et medlem. Men der er også en repræsentant for Dansk Skoleidræt, en fra Lokale og Anlægsfonden og endeligt en repræsentant fra den relativt ny organisation Dansk Fitness & Helse Organisation (DFHO). Organisationen blev startet i 2004, og er en non-profit brancheorganisation, der repræsenterer de kommercielle udbydere af fitness. At en kommerciel agent er inviteret er en ny tendens i idrætspolitikken. Rollen som talerør for idrættens interesser har tidligere suverænt været idrætsorganisationernes domæne. At en organisation som repræsenterer den kommercielle idræt er inviteret med til at udforme en breddeidrætsbetænkning, må ses som et udtryk for, at der er en ny spiller i idrætsfeltet, som ikke alene udbyder en vare, men som også har opnået en position, der gør det muligt at indgå i vigtige beslutninger om, hvordan idrætten i fremtiden skal udformes. Fitnesssektoren indtager med sin markedsorienterede logik en position tæt på den eksterne pol, en position der indbefatter en vis form for magt, blandt andet fordi sektoren har så stort et antal aktive medlemmer, og dermed som det er vist opfattes som en konkurrent om medlemmer i forhold til de andre agenter i feltet. På trods af sin markedsorienterede logik er DFHO nu i idrætspolitiske sammenhænge en accepteret agent, som de andre spillere skal sidde til bords med og forhandle med. Denne tendens bliver taget op af Henrik H Brandt, direktør for Idrættens Analyseinstitut, der i en analyse af den nye form for ildsjæle i den voksende kommercielle sektor (2011), sporer et fremtidigt skift i hvilke agenter, der får mulighed for at påvirke den idrætspolitiske dagsorden. Brandt er af den opfattelse, at kommercialiseringstendenserne i de kommende år vil påvirke den idrætspolitiske orden i en sådan grad, at nye agenter repræsenteret ved den kommercielle del af idrætten vil tage del i de centrale beslutninger af betydning for idrætten. Ud over DFHO nævner Brandt to andre nye kommercielle agenter, Foreningen Private Golfbaner samt Brancheforeningen Forebyggelse og Sundhed, som han spår i de kommende år vil komme til at indgå i forhandlingerne (Brandt 2011).

Det politiske fokus på at kæde kulturpolitik sammen med målrationelle forestillinger, eller med andre ord det politiske fokus på kulturens nytteværdi, er dog ikke ny. Fænomenet opstod i løbet af 1980'erne, hvor det især var kulturpolitikken anvendelse som bidragsyder til at løfte sociale problematikker, der var i fokus (Bøje og Eichberg 1994). Det socialpolitiske

fokus er stadig en del af den kulturpolitiske dagsorden, men nu ser det ud til, at når det gælder idrætsområdet, så er der oveni den socialpolitiske fokus også kommet en sundhedspolitisk.

3.6 En begrebsdefinition – fysisk aktivitet, motion, idræt og sport

Det faktum, at begreber og kategorier er historisk foranderlige, betyder, at de er kontekstafhængige. Opgaven med at definere og skabe klare skel mellem begreber knyttet til den menneskelige krops bevægelse – begreber som sport, idræt, motion og fysisk aktivitet – er derfor processuel, hvilket betyder, at der ikke er mulighed for at skabe ontologiske og entydige definitioner. De nævnte begreber er alle relaterede til afhandlingens genstandsfelt. En nødvendig forudsætning for det analytiske arbejde, der består i at indkredse de forskellige agents definitioner og intentioner i det velfærdspolitiske arbejde, der involverer idrætsrelaterede projekter, er dog at skabe et udgangspunkt, der indeholder en forståelse af begreberne, samt hvilke forskelle de rummer. Af den årsag vil her jeg forsøge at adskille begreberne. Når eksempelvis kommunerne kalder et af deres tiltag for *Motion og Kost på Recept*, er der så tale om motion eller er der snarere tale om fysisk aktivitet? Og hvori ligger forskellen mellem disse?

Jeg har nedenfor forsøgt at skabe en differentiering mellem begreberne fysisk aktivitet, motion, idræt og sport.

Fysisk aktivitet: Fysisk aktivitet er rettet mod kroppens vedligeholdelse og sundhed. Begrebet er tæt knyttet til et sundhedsvidenskabeligt paradigme, hvor det at bevæge kroppen/at være fysisk aktiv bliver holdt op imod dets sundhedsfremmende og sygdomsforebyggende effekter. Der har i det sidste årti været et stadigt stigende fokus på, at befolkningen i den vestlige verden har en livsstil, som forårsager en kraftig stigning i visse sygdomme, som koster samfundet dyrt i forhold til tabt arbejdsevne og stigende udgifter i sundhedssektoren. En af følgevirkningerne ved den vestlige moderne livsstil er den eksplosive procentvise stigning i overvægtige og fede borgere. I 2002 udsendte Verden Sundheds Organisationen (WHO) rapporten *World Health Report – Reducing Risks, Promoting Healthy Life* (WHO

2002). I rapporten fastslås, at overvægt og fedme blandt befolkningen i flere vestlige lande og Asien var vokset til det tredobbelte siden 1980, og at overvægt og fedme er en risikofaktor i forhold til udviklingen af livsstilsrelaterede sygdomme som blandt andet type 2 diabetes, hjertesygdom og forskellige former for kræft. Verdens regeringer opfordres i rapporten til at udvikle strategier for at formindske de livsstilsrelaterede risikofaktorer. WHO's forslag til, hvordan man kan reducere overvægt og fedme består i rapporten af forslag til kostrelaterede initiativer. Fysisk aktivitet er ikke nævnt i rapporten som strategi. De tre forskerne i idrætspolitik Russell Hoyer, Matthew Nicholson og Barrie Houlihan bemærker også dette i en analyse af indholdet i rapporten, og forklarer denne mangel idet de nævner at: *Strategies to improve levels of physical activity were notably absent, which might be explained in part by the fact that physical inactivity was in the top 10 risk factors for developed countries only, making it a relatively low priority in global terms* (Hoyer, Nicholson og Houlihan 2010, 115). Både internationalt og nationalt var det først efter, at man gennem evidensbaseret forskning kunne påvise, at fysisk aktivitet havde en effekt på sundheden, at kategorien fysisk aktivitet kom til at indgå i forebyggelsessammenhænge. Begrebet er således knyttet til sundhedsvidenskabelig/naturvidenskabelig evidensbaseret forskning, som har påvist at fysisk inaktivitet er relateret til en øget risiko for udvikling af forskellige former for livsstils sygdomme. Desuden har forskningen vist, at fysisk aktivitet har en gavnlig effekt i forebyggelse og behandling af disse sygdomme (Pedersen og Saltin 2003, Pedersen og Andersen 2011). I Danmark er det også først med regeringens folkesundhedsprogram i 2002, at fysisk aktivitet bliver et selvstændigt forebyggelsesområde. Som allerede nævnt havde man tidligere både internationalt og nationalt været fokuseret på kostens betydning, når det gjaldt emner som overvægt. I 2001 nedsatte den daværende sundhedsminister *Forum for Motion*, der skulle styrke og videreudvikle indsatsen på motionsområdet, hvilket satte fokus på fysisk aktivitet i forebyggelsessammenhæng. Afledt heraf udkom der i 2001 fra sundhedsstyrelsen side, en publikationen *Fysisk aktivitet og sundhed*, som er en gennemgang af litteratur, der omhandler fysisk aktivitets påvirkning på sundheden (Indenrigs- og Sundhedsministeriet 2002), og som titlen indikerer, taler man på nationalt plan i forebyggelsessammenhænge nu ikke længere om motion, men om fysisk aktivitet.

Motion: Som det vil fremgå af den senere analyse indgår begrebet motion i den kommunale forståelsesramme. Det ses blandt andet udtrykt ved, at de to voksenrelaterede tiltag, som indgår i denne undersøgelse, begge hedder noget med motion, i København *Motion og kost i dit forebyggelsescenter* og i Næstved *Motionsrådgivningen*. I forhold til begrebet fysisk aktivitet er der med motionsbegrebet tale om en lidt bredere og mere nuanceret betegnelse på den fysiske udfoldelse. Begrebet motion er ikke kun knyttet til begrebet sundhed. Motionsbegrebet rummer også en social/socialpolitisk dimension, idet begrebet, som det vil fremgå i den senere analyse, er tæt knyttet til kommunernes intention om at opnå social lighed i sundhed.

Idræt: Idræt er som beskrevet i det historiske afsnit tæt knyttet til en kulturel dimension. Når der i nærværende afhandling tales om idræt, er det på grund af det historiske forløb af handlingen spænder over ikke muligt at definere idrætsbegrebet som en konstant størrelse. At inddrage den historiske dimension er jo netop med til at vise, hvordan idrætsbegrebet forandres i takt med den øvrige udvikling i samfundet. Siden 1970'erne har man talt om det udvidede idrætsbegreb (Bøje og Eichberg 1994). Det udvidede idrætsbegreb opstod, fordi det ikke længere gav mening at tale om idrætten som en enhed. Idræt rummede på det tidspunkt et differentieret udbud af aktivitets- og organiseringsformer. Men på trods af den mangfoldighed af aktiviteter som begrebet i dag ser ud til at rumme, påpeger sociolog Knud Larsen, at idrætsbegrebet alligevel rummer nogle fællestræk, idet der under begrebet idræt som udgangspunkt er tale om aktiviteter, der indeholder forskellige former for kropsøvelser eller træning, og at de har det til fælles, at de er frivilligt valgte og foregår i fritiden (Larsen 2003). Det udvidede idrætsbegreb rummer således nogle former for fysisk aktivitet og motion, men ikke alle. Fysisk aktivitet brugt i et sygdomsbehandlende forløb er for eksempel ikke idræt. Idrætsbegrebet rummer heller ikke den form for fysisk bevægelse, vi foretager os i løbet af dagen som er integreret i hverdagens almindelige rutiner og gøremål, den form for aktivitet som i Knud Larsens undersøgelse af den danske befolknings idrætsvaner bliver kategoriseret under betegnelsen *hverdagsmotion* (2003) – et begreb der er knyttet til motionsbegrebet. Idrætsbegrebet adskiller sig desuden fra både fysisk aktivitet og motion ved, at

der omkring idrætten i mange år har været en stærk form for organisering og institutionalisering.

Sport: Begrebet sport indgår også i undersøgelsen af den velfærdspolitiske dagsorden i forhold til forebyggelsesområdet, men dog i et noget mindre omfang. Sportsbegrebets tilknytning til sundhed i fysisk forstand er forbundet med visse problemstillinger, som betyder, at det ikke i så høj grad, som det er tilfældet med de tre andre begreber, gør begrebet brugbart i forebyggelsessammenhæng. Men som det fremgår af nærværende analyse, rummer sporten i lighed med idræt andre former for sundhedsaspekter, og sundhedsbegrebet har ligeledes indgået som et af de aspekter, der er blevet brugt til at legitimere sportsudøvelse. Sportsbegrebet er centralt i forståelsen af idrætsfeltet. Sporten er i lighed med idrætten et kulturelt fænomen, som er opstået med det moderne industrisamfund. Sporten er desuden i lighed med idrætten knyttet til en institutionalisering, men til forskel fra idræt er sport et globalt fænomen og karakteriseret ved et bureaukrati bestående af internationale agenter, der udstikker globale regler for sportsudøvelse, hvorfor begrebet sport ikke i samme grad som begrebet idræt er knyttet til nogle specifikke nationale koder. Sporten er desuden også tæt knyttet til begrebet konkurrence. Sport hører under det bredere idrætsbegreb, og som idrætsanalytikeren Maja Pilgaard nævner i sin analyse af danskernes idrætsvaner, så repræsenterer sportsbegrebet et traditionelt og velkendt felt, i modsætning til motionsbegrebet som er et forholdsvis nyt fænomen, der er opstået i 1960'erne (Pilgaard 2008).

3.7 Kommunernes sundheds- og idrætspolitik

I dette afsnit vil jeg se på kommunernes rolle i forhold til at skabe nye borgerrettede tiltag om fysisk aktivitet, motion og idræt som forebyggelse og sundhedsfremme. Jeg vil beskrive den rolle som Strukturreformen har haft og dernæst se på den udvikling, der er foregået på forebyggelses- og sundhedsområdet i de to kommuner, der indgår i casestudierne. Men først vil jeg beskrive, hvordan samspillet mellem kommuner og idrætten har været i et historisk perspektiv.

3.7.1 Kommunerne og idrætten

Historikeren Morten Mortensen har i sin Ph.d.-afhandling *Idræt som kommunal velfærd – mentalitet, velfærd og idrætspolitik i København, Ballerup og Skive 1870-1970* (2004) undersøgt forholdet mellem idrætsforeningerne og kommunerne med udgangspunkt i tre kommuner, blandt andet Københavns Kommune. I Mortensens undersøgelse fremgår det, at idrætsforeningerne i kommunernes velfærdstænkning efter 2. verdenskrig og i årtierne fremefter kommer til at fremstå som bidragsyder til det gode liv. Mortensen viser i afhandlingen, hvordan værdier som frivillighed, naboskab, nærhed og venskab bliver positiv ladede værdier i den politisk filosofiske tankegang, og hvordan de stedfæstes i de lokale fællesskaber i kommunerne. Han viser endvidere, hvordan idrætsforeningerne i denne sammenhæng kommer til at indtage en særstatus som garant for det lokale fællesskab og muligheden for det gode liv. Mortensen beskriver i sin afhandling, hvordan de lokale idrætsforeninger op gennem 1900-tallet bliver tillagt en stadig større samfundsmæssig betydning for kommunen, og hvordan de bliver et instrument til opbygning af den kommunale velfærd. Mortensen understreger dog, at til trods for, at kommunerne i stigende grad yder tilskud til idrætsforeningerne i form af idrætsfaciliteter og økonomisk støtte, formår foreningerne at bibeholde deres høje grad af autonomi netop på grund af idrættens stærke symbolværdi (Mortensen 2004, 456). De kilder, som Mortensens afhandling tager afsæt i, viser, at på trods af, at idrætsforeningerne og kommunerne repræsenterer hver sin sektor – den offentlige og den frivillige sektor – så har de historisk set haft en fælles forståelse af idrætten, og Mortensen udleder heraf, at det netop er denne fælles forståelse, der har gennemsyret samspillet mellem idræt, politik og det offentlige.

Det ideal, man stræbte efter i idrætsforeningerne, var som nævnt den frivillige deltagelse, mulighed for fællesskab båret af uegennyttige værdier, frihed fra markedet og den offentlige styring (Mortensen 2004, 56). Det der foregik i foreningsidrætten blev således knyttet sammen med to værdier/kapitaler. Det ene er *idrættens egenverdi*, det vil sige den glæde og den interesse, der er for den enkelte i at dyrke en idrætsaktivitet, fordi den rummer noget man holder af. Den anden kapital knytter an til den symbolske værdi og de egenskaber, der har at gøre med det værdigrundlag, som man både internt i idrætsfeltet og eksternt har en antagelse om, at idrætten hviler på, den kapitalform jeg tidligere har kaldt *foreningskapital* (se af-

snit 2.3.1 *Analyse af et objektivi vilkår i feltet*). Antagelsen er, at et medlemskab af en idrætsforening har en social integrerende funktion, og at det virker opdragende i forhold til demokrati og medborgerskab (I afsnit 5.8.2 *De idræts-inaktive børn - en social konstrueret kategori*, vil jeg diskutere hvilken betydning denne forestilling om idræt har i forhold til de kommunale forebyggelsesprojekter).

Denne forestilling om idrættens potentiale i forhold til at akkumulere social og demokratisk kapital har været opretholdt af idrætsforeninger og kommuner. Som Bjarne Ibsen (2009) gør opmærksom på, så er det sådanne forestillinger, der har været med til at legitimere, at idrætten fik en særstatus som kulturel aktivitet med økonomisk støtte fra kommunerne. Alt efter foreningstype er der dog både forskelle og ligheder i idrætsforeningernes grundlæggende egenforståelse. Som det også er søgt illustreret på figur 7, var det tidligere sådan, at man i de folkelige gymnastik- og idrætsforeningerne, nu under DGI, lagde mest vægt på, at det var fællesskabet og det kammeratlige samvær, der skulle gennemsyre alt, også idrætsaktiviteterne. Mens man i foreningerne under DIF lagde mere vægt på selve aktiviteten, dog også med stor fokus på samværet.

Ligesom det er tilfældet med statens syn på idrætten, kan man derfor udlede, at også i forholdet mellem kommunerne og idrætsforeningerne har idrættens særstatus op gennem det 20. århundrede været legitimeret gennem forestillingen om idrættens særlige kvaliteter eller nærmere betegnet idrættens *illusio* (om tilblivelsen af idrættens *illusio* se endvidere afsnit 3.2.2 *Gymnastik, folkeoplysning og fællesskab*). På grund af idrættens høje legitimeringsværdi har forholdet mellem kommuner og idrætsforeningerne været kendetegnet ved, at begge parter har haft en fælles forståelse for, at kommunerne skabte rammerne og foreningerne udfyldte dem (Ibsen og Jørgensen 2009). Forskning i samarbejdsrelationen mellem kommuner og idrætsforeninger (Ibsen 2009) viser, at kommunerne inden strukturreformen de fleste steder ikke stillede krav til idrætsforeningerne om, hvordan de skulle anvende de tildelte midler, hvorfor foreningerne har haft stor frihed til selvforvaltning af de gennem folkeoplysningsloven tildelte midler. Det eneste krav, der har været til foreningerne, har været, at de har skullet dokumentere, at den aktivitet, som pengene gik til, også rent faktisk fandt sted (Ibsen og Jørgensen 2009). Efter strukturreformen er samarbejdet blevet langt mere formaliseret. Ifølge Bjarne Ibsen, der har forsket i den kommunale idrætspolitik før og

efter strukturreformen, er dette blandt andet kommet til udtryk ved, at flere kommuner i dag har udformet formelle idrætspolitikker. Ifølge Ibsen er dette en ny tendens, *indtil for få år siden talte man knap nok om en idrætspolitik i kommunerne* (Ibsen 2009, 270).

Idrætspolitikken er ifølge Bjarne Ibsen efter strukturreformen blevet langt mere bureaukratisk. Det ses eksempelvis ved, at idrætspolitikken i kommunerne tidligere var præget af afpolitisering og stræben efter konsensus med stor involvering af idrætsforeningerne i styringen af politikken. Det forhold har til en vis grad ændret sig efter strukturformen, blandt andet fordi der er sket en øget akademisering af de kommunale medarbejdere, der har med idrætsområdet at gøre, som ifølge Ibsen har ført til en øget formalisering i den kommunale politik. Men trods en tendens til øget formalisering konkluderer Ibsen, at området stadig er præget af *kommunitaristiske selvforvaltningsidealer* (Ibsen 2009). Tradition om selvforvaltning videreføres således til en vis grad også efter strukturreformen. Det gør den angiveligt, fordi idrætsforeningerne stadig har høj status blandt kommunens medarbejdere og politikere.

Der har dog fundet andre forandringer sted, som har betydning for forholdet mellem kommunen og idrætsforeningerne. I de fleste kommuner har man i dag fokus på partnerskaber mellem kommunen og foreningerne. Et fokus der ifølge Bjarne Ibsen gør, at foreningerne udfordres på deres autonomi, og at de ligeledes udfordres på det princip om frivillighed, som de er bygget op omkring. Der spores en ny kommunalpolitisk drejning, hvor man interesserer sig for at udvikle foreningerne, så de kan varetage velfærdspolitiske opgaver. Det kan eksempelvis komme til udtryk ved, at kommunen finder det som sin opgave at supervisere foreningerne (Ibsen 2009, 271). Et konkret eksempel på, at en kommune har set det som sin opgave at supervisere idrætsforeninger mod indgåelse af partnerskaber og mod en parathed til at løse samfundsopgaver, stammer fra mit casestudie i Næstved Kommune. I forbindelse med tiltaget *Motionsrådgivningen*, arrangerede kommunen et kursus for det frivillige foreningsliv under overskriften *Hvordan motiveres borgerne til motion og hvorfor?* Et kursus hvor foreningerne kunne opnå viden om sammenhængen mellem fysisk aktivitet og sundhed, samt blive kvalificeret til at motivere inaktive borgere til motion (Næstved Kommune 2008). Et kursus hvor det var tydeligt, at kommunens vinkel var at påvirke de agerende i idrætsforeningerne til at se idrætten ud fra en velfærdspolitisk logik. Gennem

undervisning om fysisk aktivitet og sundhed var det intentionen at påvirke foreningerne til at tage større ansvar for disse opgaver i kommunen (Observation 1-1, Observation 1-2).

På baggrund af det tidligere nævnte folkeoplysningsudvalgs arbejde, vedtog et enigt folketing d. 1. juni 2011 nogle væsentlige ændringer til folkeoplysningsloven. Flere af disse ændringer understøtter regeringens ønske om, at kommunerne og frivillige foreninger indgår partnerskaber om løsning af konkrete samfundsmæssige opgaver, og understøtter således den kommunalpolitiske drejning mod i højere grad at løse konkrete samfundsopgaver i partnerskaber med eksempelvis foreningsidrætten. I *Lov om ændring af folkeoplysningsloven* (Folketinget 2011) er det indført, at kommunerne nu som noget nyt er forpligtede til at vedtage og offentliggøre en politik for den folkeoplysende virksomhed, der foregår i kommunen, samt at denne politik skal angive *samspejlet mellem den folkeoplysende virksomhed og øvrige politikområder, herunder muligheder for indgåelse af partnerskaber om løsning af konkrete opgaver* (Folketinget 2011, 3). Derudover er det også som noget nyt indført i loven, at hvor særlige forhold gør sig gældende kan kommunalbestyrelsen fravige kravet om deltagerbetaling og godkende voksenundervisning for særlige deltagerkredse, såvel som de kan beslutte at yde tilskud til særlige grupper. Ovenstående ændringer er sammen med tilføjjelsen i den nye lov om, at *formålet med folkeoplysende undervisning er at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab* (Folketinget 2011, 3) en åbning mod mere samarbejde mellem kommuner og de frivillige idrætsforeninger.

Den drejning hen i mod at opfatte idræt ud fra en velfærdspolitisk logik, som foregår på kommunalpolitisk niveau, foregår ikke kun internt i de kommunale forvaltninger, men understøttes som tidligere eksemplificeret også gennem mediernes øgede interesse for idrætten som velfærdspolitisk middel. Der foregår i medierne en løbende debat om, hvorvidt de agerende i idrætsfeltet skal tage større ansvar og del i de velfærdsmæssige udfordringer, der eksisterer i det danske samfund. Et eksempel herpå er den tidligere nævnte avisartikel *Fremtidens motions- og idrætspolitik* (Rasmussen og Mondorf 2010) forfattet af de to kommunale venstrepolitikere Thomas Rasmussen og Randi Mondorf (se afsnit 3.5.6 *Idræt og kulturpolitik – Nye agenter og logikker*). De to politikere holdning til, hvilken vej idrætspolitikken og dermed også idrætsforeningerne skal bevæge sig hen, illustrerer de idrætspolitiske forandringer, der foregår. Deres indspark i debatten illustrerer, hvordan idrætsbegrebet forsøges

bredt ud til i højere grad også at rumme motionsbegrebet, for derved at gøre motion som sundhedsfremme til en del af ikke alene kommunens idrætspolitiske værdigrundlag, men også idrætsforeningers grundlag. Som tidligere nævnt fremgår det af artiklen, at de to politikere lægger vægt på, hvordan man i idrætsforeningerne bør aktivere nye målgrupper som for eksempel den voksne motionist. Ud over det forsøger de to politikere også at gøre op med konkurrencelogikken - en af de logikker som idræt i idrætsforeningerne traditionelt har bygget på. De to politikere fremhæver idrætsforeningernes sundhedsfremmende potentiale og ønsker fleksibilitet frem for aktivitetsorienteret konkurrencetænkning.

For at forstå, hvorfor denne forandring finder sted i kommunerne, er det nødvendigt at se nærmere på hvilke ændringer, der kom i kraft af strukturreformen.

3.7.2 Strukturreformen

Den 1. januar 2007 blev der ændret grundlæggende på rammerne for varetagelsen af de offentlige opgaver og den offentlige service i Danmark. Det skete da strukturreformen, trådte i kraft. Strukturreformen, også kaldet Kommunalreformen, er navnet på en aftale indgået af folketingset om sammenlægning af danske kommuner, fra de daværende 271 kommuner til de nuværende 98. Ud af de 271 kommuner forblev 33 kommuner uberørt af den geografiske nyinddeling, mens de øvrige kommuner blev sammenlagt til større enheder. Reformen betød samtidig, at 13 amter blev erstattet med 5 regioner, og dermed også at 15 statsamter blev erstattet med 5 statsforvaltninger. Strukturreformen erstattede den struktur med kommuner og amter, der blev indført med Kommunalreformen i 1970. Strukturreformen var en udløber af den strukturaftale, der i 2004 blev indgået mellem den tidligere regering (Venstre og Det Konservative Folkeparti) og Dansk Folkeparti. Strukturaftalen var trestrengt og indeholdt dels rammerne for en ny (geografisk) inddeling af kommuner og regioner, dels en ny fordeling af opgaver mellem kommuner, regioner og staten og endelig en finansierings- og udligningsreform. Med strukturreformen fik kommunerne ansvaret for at løse en lang række nye velfærdsopgaver. Et af de områder, hvor kommunerne fik tildelt nye opgaver var på forebyggelses- og sundhedsområdet (Indenrigs- og Sundhedsministeriet 2004, 7).

For kommunerne kom strukturreformen således til at betyde, at de fik ansvaret for at løse nye velfærdsopgaver. Efter 1. januar 2007 blev det med andre ord de nye kommuners ansvar at etablere rammerne for forebyggende og sundhedsfremmende tilbud til borgerne og dermed at skabe rammerne for en sund levevis (Løkke Rasmussen 2005, kapitel 35). Det ansvar nødvendiggjorde, at kommunerne skulle udbygge og udvikle de kommunale tilbud på forebyggelses- og genoptræningsområdet. Nogle af tilbuddene kunne forankres i allerede eksisterende tilbud, mens andre tilbud ville kræve helt nye former for tiltag for eksempel i form af sundhedscentre.⁵¹

For at tilskynde kommunerne til at yde en effektiv indsats for at forebygge det stadig stigende antal livsstilsrelaterede sygdomme ligger det i aftalen, at kommunerne skal bidrage til finansieringen af sundhedsvæsenet (Indenrigs- og Sundhedsministeriet 2004, 7). Den nye kommunale medfinansiering kom til at svare til cirka ti procent af regionernes sundhedsudgifter. Efter strukturreformen trådte i kraft, har kommunerne skulle betale 30 procent af den såkaldte DRG-takst for at få en borger behandlet på sygehuset, men dog med et loft over betalingen på ca. 5000 kroner. Denne finansiering blev udfordret af daværende Indenrigs- og sundhedsminister Bertel Haarder, da han i marts 2011 udsendte et udkast til et lovforslag om ændring af loven. Lovforslaget indebar, at den takst kommunerne betaler for borgernes indlæggelse på sygehusene blev øget fra 30% til 34%, samt at udgiftsloftet blev hævet til 14.000 kroner per indlæggelse. Den politiske filosofi eller logik bag lovforslaget er, at øget medfinansiering vil føre til øget effektivitet, som det udtrykkes i lovforslaget: *Kommunal aktivitetsbestemt medfinansiering af sundhedsområdet er et særligt, generelt incitament for kommunerne til at varetage plejeopgaven og forebyggelsen – herunder den langsigtede forebyggelse – effektivt* (Indenrigs- og sundhedsministeren 2011). Forslaget er således udtryk for en generel fremherskende politisk diskurs, hvor incitament og motivation bliver brugt til at regulere adfærd (et forhold jeg vil behandle nærmere i afsnit 5.6.2 *Den motiverende samtale som forebyggelsesstrategi*).

---

⁵¹ I forbindelse med strukturreformen udarbejdede Kommunernes Landsforeningen rapporten *Kortlægning af kommunernes eksisterende og planlagte sundhedstilbud* (Kommunernes Landsforening 2005). Hovedvægten i rapporten er lagt på de sundhedstilbud, som man forventede ville tiltrække sig opmærksomhed i årene efter reformen. Rapporten var tænkt som en inspiration til kommunerne i planlægning og tilrettelæggelse af indsatsen på sundhedsområdet, herunder på området for sundhedsfremme og forebyggelse.

3.7.3 Social ulighed i sundhed

En af de kommunale kerneopgaver på forebyggelsesområdet er at udligne den sociale ulighed i sundhed. Dette fokus har sin årsag i den forskning, der er foretaget i befolkningernes sundhedstilstand både nationalt og internationalt. Forskning om befolkningen sundhedstilstand i de moderne vestlige samfund viser, at der er en tæt sammenhæng mellem personers sociale position og sundhedstilstand (Wilkinson 1996, Wilkinson og Marmot 2003, Wilkinson og Marmot 2004, Sundhedsstyrelsen 2008). Utallige studier har, som professor i social epidemiologi Richard G. Wilkinson udtrykker det, vist, at: *the health differences are not confined to differences between the poor and the rest of society, but instead run right across society with every level in the social hierarchy having worse health than the one above it* (Wilkinson 1996, 53).

I 2003 udgav WHO rapporten *Social determinants of health – the solid facts*. Rapporten var en opfølgning på en lignende rapport fra 1998. I rapporten er samlet bidrag fra et bredt udvalg af førende eksperter inden for forskning i sundhedsfremme, og som der bliver gjort opmærksom på i rapporten, er det slående, i hvilken grad der hersker enighed om, at der både økonomisk og socialt er behov for et mere retfærdigt og medmenneskeligt samfund, hvis den sociale ulighed i sundhed skal mindskes (Wilkinson og Marmot 2003, 9).⁵² Rapporten viser, at der er en tæt sammenhæng mellem uddannelsesbaggrund og antallet af leveår. Rapportens fokus er rettet mod den rolle, som den offentlige politik kan spille i forbedringen på den række indsatsområder, som kan være med til at udligne den sociale ulighed i sundhed. Fysisk aktivitet er ikke direkte nævnt, men under transport er motion, eller nærmere bestemt cykling og gang, nævnt som positive faktorer, som mindsker forekomsten af livsstile relaterede sygdomme. En anden væsentlig faktor, rapporten nævner er sociale fællesskaber. Rapporten understreger, at der er evidensbaseret viden omkring, at positive sociale relationer bidrager til sundheden, og rapporten understreger vigtigheden af, at lokalsamfun-

---

⁵² Der er i forskningsverdenen ikke enighed om, hvilke årsager der forårsager social ulighed i sundhed, lidt forenklet udspiller der sig således en kamp mellem fire forskellige diskurser eller positioner. En position fokuserer på det individuelle niveau i forhold til valg af livsstil. En anden position fokuserer på arvets betydning for sundhedstilstanden, eksempelvis hvordan belastende livsvilkår, overføres fra den ene generation til den næste. En tredje position fokuserer på, at social ulighed i sundhed skabes af de samfundsmæssige strukturer som bolig, uddannelse og økonomi. Den fjerde position inddrager begrebet social kapital som væsentlig faktor i forhold til menneskers sundhed (Jensen, Larsen & Andsager 2007, 16).

dene og samfundet i det hele taget bygger på social sammenhængskraft, hvorunder indbyrdes forpligtelser og støtte er væsentlige parametre. Således lyder det, at *Social cohesion – defined as the quality of social relationships and the existence of trust, mutual obligations and respect in communities or in the wider society – helps to protect people and their health* (Wilkinson og Marmot 2003, 22). I oktober 2004 udkom rapporten på dansk (Wilkinson og Marmot 2004). Rapporten har sammen med regeringens folkesundhedsudspil været udgangspunkt for den række af borgerrettede forebyggelsesinitiativer i kommunerne i kølvandet på strukturreformen, hvilket fremgår af diverse publikationer om sundhed og forebyggelse fra Københavns Kommune og Næstved Kommune og af de interviews, jeg har foretaget med sundhedskonsulenter i de to kommuner. (Social) ulighed i sundhed⁵³ er et parameter, der skal tænkes ind i alle kommunale initiativer på forebyggelsesområdet, med en af de kommunale sundhedskonsulenters ord: *vi har det jo som et mantra, vi har det som et emne vi hele tiden skal tænke ind i, når vi laver projekter* (Interview 2-2, 18).

En af konklusionerne i WHO rapporten *Social determinants of health – the solid facts* (2003) er som nævnt den tætte relation mellem socioøkonomisk position og helbredstilstand. En undersøgelse af den københavnske befolknings sundhedsprofil: *Sundhedsprofil for Københavns Kommune 2005* (Københavns Kommune 2005) og *Uddrag af sundhedsprofil for Københavns Kommune 2010* (Hammer-Helmic et al 2011) understøtter, at der også i den danske befolkning på kommunalt plan er en tæt relation mellem social position og helbredstilstand, og at skellet i sundhedstilstanden mellem de velstillede socialgrupper og de dårligst stillede grupper er stigende.

Sundhedstilstanden er således, også når det gælder befolkningen i de danske kommuner tæt relateret til tilhørsforholdet til socialklasse.

---

⁵³ Social er her sat i parentes, fordi det som det senere vil fremgå, ikke er den eneste måde at tænke ulighed i sundhed på. De kommunale forvaltninger kan vælge at tænke ulighed ud fra en anden logik, som kort beskrevet kunne betegnes ”ulighed i sundhed”, for en uddybning af dette se afsnit 5.6.2 *Den motiverende samtale som forebyggelsesstrategi*.

3.7.4 Næstved Kommune

Med strukturreformen samt den nye sundhedslov, der trådte i kraft 1. januar 2007, overtog Næstved Kommune en række forebyggelses- og sundhedsfremmeopgaver, som tidligere havde ligget i amtet. Kommunalbestyrelsen fik med den nye sundhedslov ansvaret for varetagelsen af kommunens opgaver i forhold til at skabe en sund levevis for byens borgere, herunder at udarbejde forebyggende og sundhedsfremmede tilbud til alle borgerne med særlig vægt på børn og unge området (Indenrigs- og sundhedsministeriet 2005, § 118-126). Strukturreformen indebar samtidig, at kommunen både i areal og i antal indbyggere blev forøget, idet fire mindre omegnskommuner blev sammenlagt med Næstved Kommune. Som det er traditionen i de fleste kommuner, hørte idrætspolitik samt kontakten til idrætsforeningerne inden strukturreformen under børne- og kulturforvaltningen.

De nye kommunale opgaver med forebyggelse og sundhedsfremme herunder også på motionsområdet betød, at kommunen i sit sundhedspolitiske program fra juni 2007 (Næstved Kommune 2007a) lagde op til en sammenhængende og tværfaglig sundhedsindsats. Af sundhedspolitikken fremgår det således, at sundhed er et ansvarsområde, hvor der skal arbejdes på tværs af fagområderne i den kommunale organisation. Endvidere fremgår det af programmet, at kommunen vil søge at løse de sundhedsmæssige udfordringer ved at danne partnerskaber med private og offentlige agenter.

Næstved Kommunes sundhedspolitiske program fra 2007 tager afsæt i WHO's definition af sundhed, som en tilstand af fuldstændig fysisk, psykisk og socialt velbefindende, det vil med andre ord sige, at ambitionen med programmet er at sikre borgerne øget velfærd. Forståelsen af sundhed er således her mere end blot fravær af sygdom og svækkelse, idet det er borgernes velfærd og de kommunale medarbejdernes trivsel, man ifølge sundhedspolitikken ønsker at sætte i centrum. I forståelse af sundhed opererer man i sundhedspolitikken fra 2007 både med sundhedsstyrelsens budskaber om at mindske livsstilsrelaterede risikofaktorer, hvorunder fysisk inaktivitet hører, men også med et fokus på de mere grundlæggende faktorer som levevilkår, miljø og arv, ligesom det i sundhedspolitikken bliver formuleret, at det er kommunens ambition at øge den sociale lighed i sundhed.

Sundhedspolitikken indeholder et idékatalog, der konkretiserer de kommunale sundheds-tiltag. Flere af de kommunale tiltag, der skal forbedre borgernes sundhed, herunder motions-

rådgivningen, har sin fysiske placering i Sundhedscenteret, som ligger centralt placeret i Næstved by. En stor del af forebyggelsestiltagene omkring en forbedring af det fysiske aktivitetsniveau hos byens borgere er således kommet til at høre under en enhed for sundhedsfremme og forebyggelse i Omsorgs- og Sundhedsforvaltningen.^{54 55} Som beskrevet skulle der i forbindelse med de nye sundhedsfremmende opgaver etableres samarbejde med andre agenter. I forbindelse med motionsrådgivningen havde kommunen fra starten planlagt at etablere samarbejde med agenter fra både den organiserede og uorganiserede idræt. Et samarbejde om sundhedsfremme, der ikke havde fundet sted i særlig høj grad tidligere, da de tilbud, der allerede fandtes i Sundhedscenteret, så som *Sundhedsskolen* og *Motion på Recept*, var tilbud, der var rettet mod en særlig patientgruppe, hvorfor det var tilbud, der blev varetaget på Sundhedscenteret af centerets personale, fordi det i højere grad kræver uddannet sundhedspersonale at tage sig af denne målgruppe. På grund af både opgavernes og målgruppens karakter havde man derfor ikke haft behov for at etablere samarbejde med det frivillige foreningsliv.

Det nye krav om en indsats på forebyggelses og sundhedsfremme området resulterede i Næstved Kommune i, at man i Omsorgs og Sundhedsforvaltningen nedsatte en arbejdsgruppe, der skulle skabe rammerne for et kommunalt projekt, hvis formål det var at få flere af kommunens fysisk inaktive borgere gjort fysik aktive. Projektet fokus blev lagt to steder, på borgerens udbytte samt på samarbejdet med forskellige agenter i idrætsregi. Et centralt projekt, der kom ud af arbejdsgruppens arbejde, er projektet Motionsrådgivningen (Case 1).

3.7.5 Københavns Kommune

Københavns Kommunes sundhedspolitik fra 2006-2010 *Sunde københavnere i alle aldre* (2006a) tager i lighed med Næstved Kommunes sundhedsprogram, beskrevet i foregående

---

⁵⁴ I september 2008 blev det der tidligere hed Arbejdsmarkedsforvaltningen, sammenlagt med Omsorgs- og Sundhedsforvaltningen, til en ny stor forvaltning, som har navnet Job- Omsorgs- og Sundhedsforvaltningen.

⁵⁵ Der bliver i sundhedspolitikken også lagt vægt på tiltag for at øge borgernes fysiske aktivitet, der ligger uden for sundheds- og omsorgsforvaltningen, eksempelvis etablering af motionsfremmende miljøer, både ved at forbedre eksisterende by- og naturmiljøer samt udvikle nye tiltag i form af stier og rekreative områder.

afsnit, udgangspunkt i WHO's sundhedsbegreb. Københavns kommunes sundhedsbegreb defineres således i sundhedspolitikken:

Sundhed handler om fysisk, psykisk og socialt velvære og om at have ressourcer til at leve det liv man har lyst til. Københavns Kommune lægger sig op ad WHO's definition af sundhed som er: En tilstand af fuldstændig fysisk, psykisk og socialt velbefindende og ikke blot fravær af sygdom og svækkelse (WHO, 1998) (Københavns Kommune 2006a).

Københavns Kommunes tætte relation til WHO's forståelse af sundhed understreges yderligere af, at kommunen i 1988 blev medlem af WHO's internationale Sund By projekt.

I Københavns Kommune gør et særligt forhold sig gældende hvad angår forebyggelse og sundhedsfremme, idet man i kommunen allerede i 2003 under Sundheds- og Omsorgsforvaltningen etablerede en selvstændig enhed, der tager sig at den borgerrettede forebyggelse og sundhedsfremme. Enheden blev etableret før strukturreformen trådte i kraft, og således før man fra statens side pålagde kommunerne at varetage forebyggelses og sundhedsfremmende opgaver. Folkesundhed København fik som enhed til opdrag at øge københavnernes gennemsnitlige levetid og livskvalitet samt udligne den sociale ulighed i sundhed (Folkesundhed København 2005). At de Københavnske politikere så tidligt som i 2003 vedtog at prioritere midler til en borgerrettede forebyggelsesenhed, betød helt konkret, at da strukturreformen trådte i kraft i 2007, var det borgerrettede forebyggelses arbejde allerede i gang og erfaringer omkring forebyggelsesprojekter allerede indsamlet. Denne tidsmæssige forskel mellem Københavns Kommune og Næstved Kommune i forhold til at arbejde med forebyggelsesrettede tiltag på området for fysisk aktivitet, har kunnet mærkes i forbindelse med min dataindsamlingsproces. Det var således tydeligt, at sundhedskonsulenterne i Københavns Kommune havde et vist erfaringsgrundlag. Modsat Næstved Kommune, hvor man måtte starte fra et helt andet og langt svagere udgangspunkt.

Folkesundhed København er en selvstændig enhed, hvor nye ideer og projekter inden for folkesundhedsområdet udformes og iværksættes. Folkesundhed København arbejder stort set kun med den borgerrettede forebyggelse. Kun et enkelt satsningsområde, som er Motion og Kost på Recept er forebyggelsen patientrettet. Derudover er det enhedens opgave at yde faglig rådgivning til de øvrige forvaltninger inden for forebyggelse og sundhedsfremme.

Folkesundhed Københavns har ikke selvstændige midler til at sætte projekter og initiativer i drift, men det er enhedens opgave at medvirke aktivt til at igangsætte projekter og sikre at initiativer driftes i andre af kommunens forvaltninger. Eksempelvis er det Folkesundhed Københavns opgave at indtænke social ulighed i sundhed ind i alle de projekter, der etableres. Social ulighed i sundhed er et helt centralt element i Københavns Kommunes sundhedspolitik, eksempelvis beskrevet i et notat til sundhedspolitikken 2006-2010: *Social ulighed i sundhed er et tværgående fokusområde i sundhedspolitikken, som skal indarbejdes i alle politikkers fokusområder* (Københavns Kommune 2006b, 1).

Folkesundhed Købehavns sundhedsdefinition lægger sig overordnet set op af Københavns Kommunes sundhedsdefinition citeret ovenstående. I publikationen: *Folkesundhed København i profil* (2004) indleder folkesundhedschef Kirsten Lee med at understrege at:

Vi anskuer sundhed som en helhedstilstand hos det enkelte menneske. Det handler ikke kun om, hvad vi får indenbords af kost, rusmidler og røg, eller hvor meget motion vi dyrker. Sundhed handler om livskvalitet generelt. Det handler også om at undgå ensomhed, om at have et netværk og føle, at man har noget værdifuldt at leve for. (Folkesundhed København 2004, 3).

Der er således ikke kun tale om en sundhedsforståelse som medtager det fysiske element, hvilket stemmer helt overens med WHO's sundhedsdefinition. Det psykiske og sociale element er også inkluderet. Men ved at orientere sig i Folkesundhed Københavns statusrapporter (Folkesundhed København 2006, Folkesundheds København 2009) ses, at de primære fokusområder er knyttet til den individuelle og fysiske dimension, de såkaldte risikofaktorer: fysisk inaktivitet, rygning, alkohol, kost og faldulykker. Disse fokusområder ligger direkte i forlængelse af regeringens sundhedspolitiske program fra 2002, hvor det er fysiske parametre som længere levetid og fravær af sygdom, som er i fokus. Men en anden årsag til dette kan måske have noget at gøre med at Folkesundhed København har et princip om, at alt deres arbejde skal være evidensbaseret, det vil sige, der skal være videnskabelig bevis for, at indsatserne virker. Med en sådan evidensbaseret tilgang er det nemmere at måle og opnå klare og synligere resultater om forbedringer i sundhed ud fra fysiologiske parametre end ud fra sociale og psykologiske, da metoden til måling af sociale og psykologiske para-

metre er underlagt deltagernes subjektive oplevelser og ikke kan bevises efter naturvidenskabelige målemetoder med krav om standardisering og evidens, som for eksempel en forbedring af hvilestofskiftet kan. Der ses dog en helt ny tendens til, at enheden i stigende grad implementerer strukturelle forebyggelsestiltag i de nyeste projekter, der igangsættes, og således ikke kun fokuserer på de enkelte borgeres livsstil, en tendens der også afspejler sig i den nyeste sundhedspolitik (Københavns Kommune 2011). At sundhed ikke kun handler om risikofaktorer og livsstil, men også handler om samfundsmæssige faktorer er beskrevet allerede i sundhedspolitikken 2006-2010, idet det nævnes at:

Københavnernes sundhed påvirkes af en lang række faktorer, som f.eks. livsstil, socialt netværk, beskæftigelse, sundhedsvæsenets kvalitet og generelle socioøkonomiske og miljømæssige forhold i samfundet. Mange af de faktorer kan Københavns Kommune være med til at påvirke ved at indtænke sundhed i kommunens tiltag på tværs af forvaltningerne og i de enkelte kommunale institutioner (Københavns Kommune 2006a).

At det primære fokus tidligere har været koncentreret først og fremmest om risikofaktorer og forandring af den enkelte borgers livsstil og til dels stadig er det, har givetvis som førnævnt sin årsag i, at tilgangen stemmer overens med den overordnede statslige forebyggelsestilgang, samt at det er langt enklere at måle også i forhold til projekternes succes. Men noget tyder på, at en sådan individbaseret tilgang ikke opleves som tilstrækkelig derfor og må suppleres med forebyggelsestiltag af strukturel karakter. Projektet *Klar, Parat – Husum*, der havde opstart i 2011, er et eksempel på et nyt forebyggelsestiltag hvor man arbejder ud fra et strukturelt sundhedsfremmeperspektiv.⁵⁶

I en undersøgelse, der er foretaget af Bjarne Ibsen og adfærdsforsker Gert Nielsen (2008), sammenlignes børns idrætsdeltagelse i fire af landets kommuner, Rudersdal, Albertslund, København og Fredericia. I undersøgelsen ses, at Københavns Kommune har den laveste andel af børn og unge, der dyrker idræt under organiserede forhold. Undersøgelsen vises eksempelvis, at andelen af børn i 5. klasse, der dyrker idræt under organiserede forhold i Københavns Kommune er på 71,1%, mod ca. 88% i de tre øvrige kommuner (Nielsen og

---

⁵⁶ For yderligere information om projektet og det strukturelle forebyggelsesperspektiv se evalueringsrapporten *Klar, Parat – Husum. Motion for børn og unge* (Østergaard, Nielsen og Pedersen 2012)

Ibsen 2008, 12). Men undersøgelsen viser også, at der er stor forskel på børns idrætsdeltagelse mellem de enkelte bydele i København, hvor man finder den højeste deltagelse i bydele med en ressourcestærk befolkningssammensætning som for eksempel Østerbro og Vesterbro. Andelen af børn og unge, der dyrker organiseret idræt i bydele som Bispebjerg og Nørrebro er markant lavere, eksempelvis er den organiserede idrætsdeltagelse på 5. klassetrin i Bispebjerg bydel helt nede på 63% (Nielsen og Ibsen 2008, 12). Undersøgelsen viser, at der er store socioøkonomiske forskelle på børns idrætsdeltagelse, og at dette gør sig særligt gældende i København. At bydele med en høj andel af ressourcetsvage familier har en lav andel af børn, der dyrker organiseret idræt understøttes af en undersøgelse fra 2011, hvor der gennem en spørgeskemaundersøgelse har undersøgt den organiserede idrætsdeltagelse hos samtlige børn i bydelen Husum⁵⁷ (Østergaard, Nielsen og Pedersen 2012). Denne undersøgelse viser, at kun 58% af alle skolebørn i Husum går til en organiseret fritidsaktivitet, og at kun 44% går til en eller flere former for idræt (Østergaard, Nielsen og Pedersen 2012, 27-29). De to undersøgelser peger på det faktum, at Københavns Kommune har en særlig udfordring i forhold til børns fysiske aktivitet, når det gælder organiseret idrætsdeltagelse. At København er en by, hvor der eksisterer relativt store forskelle i befolkningens sundhedstilstand mellem bydelene, ikke kun blandt børn og unge, men generelt i hele befolkningen, ses i en undersøgelse af sundhedsprofiler for de københavnske bydele (Hammer-Helmic et al., 2011). Også når det gælder den voksne befolknings sundhedstilstand, er der stor forskel på eksempelvis det fysiske aktivitetsniveau i de enkelte bydele. Eksempelvis er bydelen Brønshøj-Husum samlet set den bydel, der har den højeste andel borgere i alderen 25-79 år med en fysisk inaktiv livsstil. Således bevæger 1/3 af denne bydels voksne borgere sig mindre end en ½ time dagligt (Hammer-Helmic et al. 2011, 9). I forhold til borgerrettede tiltag om forebyggelse og sundhedsfremme kan dette aspekt ikke undgå at have indflydelse på de initiativer, man igangsætter i København. I interviewene med to sundhedskonsulenter fra motionsrådgivningstiltaget i København, som på tidspunktet, hvor den empiriske data blev indsamlet, var oprettet i bydelene Østerbro og Nørrebro/Nordvest, fremgår, at der er store

---

⁵⁷ Undersøgelsen er foretaget på alle skolebørn i Husum, som er i alt 1355, hvoraf 1110 har deltaget i undersøgelsen og udfyldt spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 82% (Østergaard, Nielsen og Pedersen 2012, 27).

forskelle på de borgere, der henvender sig i de to bydele. Forskelle der viser sig i forhold til borgerens kompetencer og ressourcer, hvilket smitter af på velvilligheden og engagementet i forhold til at indgå i livsstilsforbedrende tiltag (Interview 2-1 og Interview 2-3).

For at imødegå uligheden i sundhed internt mellem Kommunens bydele har Folkesundhed København etableret det de kalder områdebaserede indsatser som et led i den strukturelle forebyggelsesstrategi (Folkesundhed København 2009). Mange af disse projekter/indsatser sker således i bydele eller mindre lokalområder eksempelvis projektet Klar, Parat - Husum, som er en motionsindsat for børn og unge i bydelen. Andre indsatser iværksættes i flere udsatte boligområder, et eksempel herpå er ISA-projektet.

DEL 4
Præsentation af de fire casestudier

I dette afsnit vil de fire projekter, som danner baggrund for casestudierne, blive præsenteret. Som tidligere beskrevet er projekternes målgruppe fysisk inaktive borgere uden foreningstilknytning. Et andet fællestræk ved projekterne er, at kommunen, i bestræbelsen på at medvirke til at øge den fysiske aktivitet blandt borgerne, har haft en målsætning om at etablere samarbejde med det lokale foreningsliv. Projekterne vil blive præsenteret ud fra fire overordnede kriterier: *projektbeskrivelse, målgruppe, foreningssamarbejde og projektets status*. Efter en præsentation af hvert af de fire projekter følger en opgørelse over den dataindsamling, jeg har foretaget i forbindelse med hver enkelt case. Opgørelsen rummer en beskrivelse af den del af dataindsamlingen, jeg har valgt skal indgå som transskriberet bilagsmateriale. Det transskriberede materiale, der her henvises til, er vedlagt i det medfølgende bilag (bilag: Observationer og interview, fortroligt materiale). Afsnittet 2.5 *dataindsamling* indeholder også en beskrivelse af dataindsamlingen, men til forskel fra nedenstående fire præsentationer, er dataindsamlingen i afsnit 2.5 præsenteret ud fra en samlet beskrivelse af det empiriske materiale, der har indgået i arbejdet med afhandlingen.

For at anskueliggøre de fire cases, følger her igen oversigten over de fire projekter (se figur 1).

Gengivelse af figur 1: Oversigt over de fire projekter, der indgår som cases

	Næstved	København
Voksne	Motionsrådgivningen ⁵⁸	Motion og kost i dit sundhedscenter ⁵⁹
Børn/unge	Skolesport	Idræt og samvær

⁵⁸ Målgruppen var både unge og voksne, og i en del af projektperioden havde børn også mulighed for at henvende sig. Mit primære fokus var de voksne borgeres deltagelse.

⁵⁹ I November 2009 skiftede sundhedscentre i København navn til nu at hedde forebyggelsescentre, og ”Motion og kost i dit sundhedscenter” fik derfor samtidig også nyt navn, så initiativet nu hedder ”Motion og kost i dit forebyggelsescenter”. Jeg har dog valgt at referere til det som Motion og kost i dit sundhedscenter, da det var det navn, som projektet havde, mens jeg fulgte det.

4.1 Case 1: Motionsrådgivningen, Næstved Kommune⁶⁰

I forbindelse med strukturreformen oprettede man som tidligere nævnt i den nye Næstved Kommune en forebyggelsesenhed. Enheden blev fysisk placeret i Næstved sundhedscenter, der ligger i selve Næstved by. Motionsrådgivningen blev oprettet som et af kommunens forebyggelsestiltag. Den blev oprettet som et projekt, der løb fra juni 2007 til december 2009. Fra januar 2008 til december 2009 var Motionsrådgivningen åben for kommunens borgere. Jeg fulgte projektet i perioden fra marts 2008 og til maj 2010, hvor også dataindsamlingen fandt sted. Jeg fulgte således projektet et stykke tid efter, at det var lukket ned for borgerhenvendelser. En oversigt over Næstveds kommunes ydelser på sundhedsfremme og forebyggelsesområdet fra 2011 (Næstved Kommune 2011), viser at Motionsrådgivningen ikke er blevet fulgt op af et tilsvarende tilbud for målgruppen fysisk inaktive voksne. Det eneste tilbud inden for området motion/fysisk aktivitet, der er beskrevet i oversigten, henvender sig til børn i skolealderen, og er et oplysningstilbud, der består af teoretisk undervisning om betydning af fysisk aktivitet og motion suppleret med eventuelle motionstests.

I nedenstående ramme er projektet Motionsrådgivningen kort beskrevet. En nærmere analyse af selve udviklingen i projektforsløbet vil for dette projekts vedkommende blive behandlet i et senere afsnit (*5.7.1 Projektforsløbet – Motionsrådgivningen som case*).

---

⁶⁰ De faktuelle informationer om motionsrådgivningen stammer fra *projektbeskrivelse for Motionsrådgivningen og Motionskalenderen* (Næstved Kommune 2007b) samt samtaler og interviews med sundhedskonsulenter tilknyttet projektet (Interview 1-1, 1-2, 1-3, 1-4, 1-5).

Projektbeskrivelse: Formålet med projektrådgivningen var at få flere af kommunens borgere, der ikke var fysisk aktive, til at motionere. Tilbuddet bestod af en rådgivningsenhed (tre motionsrådgivere), hvor kommunens borgere kunne henvende sig. Gennem samtaler og vejledning kunne borgerne få hjælp til at komme i gang med samt fortsætte en passende motionsaktivitet. Målet med motionsrådgivningen var at nå ud til 550 af kommunens borgere inden for projektperioden.

Målgruppe: Det første år af projektperioden fra januar 2008 - december 2008 var projektet henvendt til målgruppen i alderen 13-65 år af ikke motionsaktive raske borgere samt borgere med en kendt diagnose, som ikke kræver professionel indsigt og særlige hensyn under træningen. Adgangen til motionsrådgivningen skulle foregå gennem henvisning fra egen læge. Det andet år af projektperioden fra januar 2009 - december 2009 havde man på forhånd planlagt at udvide målgruppen, således at der ikke længere var en aldersmæssig begrænsning i forhold til, hvem der kunne henvende sig.

Foreningssamarbejde: Et af projektets centrale mål var at etablere samarbejde mellem Næstved Kommune og udbydere af idræt og motion. Planen var, at den kommunale projektleder skulle tage kontakt til både det frivillige foreningsliv og til private udbydere af motion. Udover dette var en del af ideen med projektet, at man ville oprette en motionskalender, som kunne fungere som platform mellem kommunen, det lokale foreningsliv og kommunens borgere.

Status: Under projektperioden modtog ca. 80 borgere rådgivning (målet var 550). Det aldersmæssige spænd hos disse borgere var 8-74 år. På grund af økonomiske besparelser i kommunen, samt den lave borgertilslutning til projektet, blev projektet lukket ned for borgere i Næstved ved projektperiodens udløb i december 2009. I 2010 fandtes tilbuddet dog stadig i en reduceret form, idet kommunens ansatte forsat havde mulighed for at få motionsrådgivning. Der foreligger ingen informationer om, hvor mange borgere det gennem projektet lykkedes at gøre motionsaktive samt fastholde i en motionsaktivitet. Årsagen til den manglende information er, at den planlagte interne evaluering af projektet af forskellige årsager ikke lod sig gennemføre (se afsnit 5.7.1 *Projektforløbet - Motionsrådgivningen som case*)..

4.1.1 Case 1: Dataindsamling

Næstved: Motionsrådgivningen

Observationer	Interviews
Deltagende observation 1 af "kursus for frivillige foreningsinstruktører" i Næstved Sundhedscenter. Herunder samtaler med deltagende foreningsinstruktører.	4 interviews med sundhedskonsulent, Næstved Sundhedscenter. 1 interview foretaget lige efter opstart. 1 interview, da projektet har kørt 1. år. Desuden 2 telefoninterview/samtaler: det ene 10 måneder inden i projektet og det andet 3 måneder efter projektet er afsluttet. ⁶¹
Deltagende observation 2 af "kursus for frivillige foreningsinstruktører" i Næstved Sundhedscenter. Herunder samtaler med deltagende foreningsinstruktører.	Interview med motionsrådgiver, Næstved Sundhedscenter.
Deltagende observation af "Tai Chi" i foreningen Næstved Senior Motion. Herunder samtaler med foreningsinstruktører.	Interview med frivillig foreningsleder/instruktør, Næstved Senior Motion.
Deltagende observation af "Gå i Gang" i foreningen Næstved Senior Motion. Herunder samtaler med instruktører og holddeltagere.	Interview med frivillig foreningsleder/instruktør fra Næstved Firma Sport.
Deltagende observation af "Livsstilsklub", i foreningen Næstved Firma Sport. Herunder samtaler med instruktører og holddeltagere.	Interview med frivillig foreningsleder/ instruktør, Næstved Firma Sport. ⁶²

---

⁶¹ Kun det interview der er foretaget et år inde i projektforsløbet er fuldt transskriberet. De øvrige tre samtaler/interview foreligger transskriberet i referat.

⁶² Dette interview blev ikke optaget på båndoptager, idet der kun var planlagt en uformel samtale, men samtalen blev længere end forventet, og kom til at tage form af et egentligt interview. Jeg transskriberede samtalen kort efter, at den var afsluttet. Den efterfølgende dag mailede jeg udskriften til informanten og bad om, at informanten læste den igennem og rettet for eventuelle fejl. Jeg spurgte samtidig om lov til at bruge samtalen som en del af mit empiriske materiale. Da transskriptionen var blevet læst igennem af informanten, og få korrektioner udført, fik jeg lov at bruge samtalen.

4.2 Case 2: Motion og kost i dit sundhedscenter, Københavns Kommune⁶³

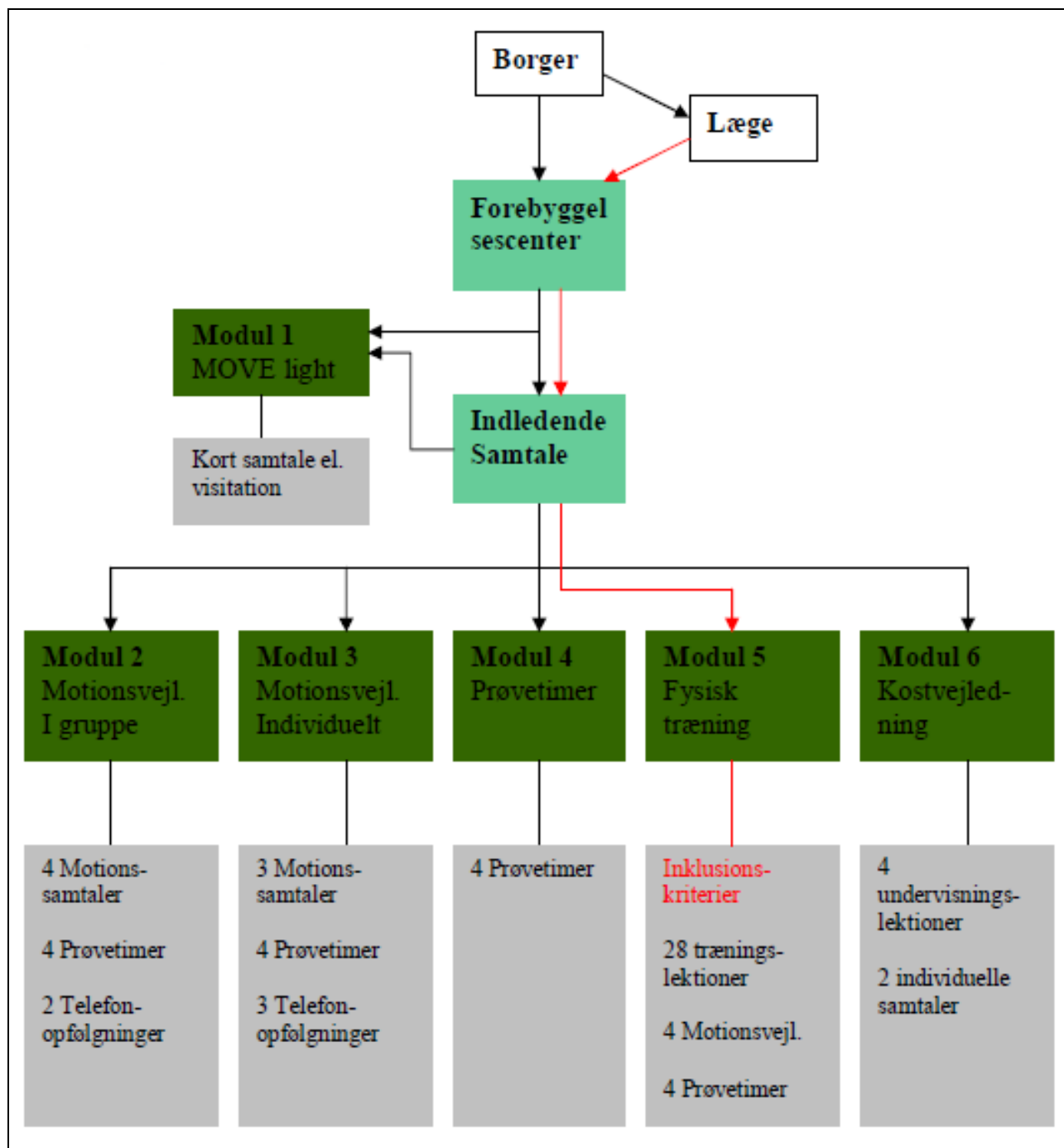
Tilbuddet Motion og kost i dit sundhedscenter er en sammenlægning af flere projekter, der tidligere fandtes i kommunen. Projektet startede i to sundhedscentre på Nørrebro og Østerbro i august 2008.⁶⁴ Da jeg i begyndelsen af 2008 søgte efter et projekt på voksenområdet i Københavns Kommune, fandtes tilbuddet endnu ikke. Det gjorde derimod projektet *MOVE*. *MOVE* var placeret i Urbanplanen på Amager og i DGI byen, og var et samarbejde mellem DGI og Folkesundhed København. Projektet var en del af Københavns Kommunes motionsstrategi *København – en by i bevægelse*. Jeg havde derfor i første omgang valgt at følge *MOVE*, da projektet passede ind i den overordnede projektprofil. I projektet *MOVE* fik fysisk inaktive borgere tilbud om motiverende samtaler med en motionsvejleder og prøvetimer i lokale motionstilbud i et fire måneders forløb. Efter de første par telefonsamtaler med den projektansatte fik jeg dog information om, at projektet på Amager snart skulle nedlægges, og at *MOVE* ville blive lagt ind under en ny stor satsning under Folkesundhed København. Derfor valgte jeg at vente med at foretage mine observationsstudier, til den nye indsats var iværksat. Motion og kost i dit sundhedscenter indeholder flere dele, og henvender sig derfor til borgergrupper med forskellige behov. Hele indsatsen lader sig bedst illustrere i figur 7, som stammer fra *Forløbsbeskrivelse for Motion og kost i dit forebyggelsescenter* (Folkesundhed København 2010).

---

⁶³ De faktuelle informationer om Motion og kost i dit sundhedscenter stammer fra *Forløbsbeskrivelse for Motion og kost i dit forebyggelsescenter* (Folkesundhed København, sundhedsstaben og Forebyggelsescentrene Nørrebro og Østerbro, 2010) samt interview med tre sundhedskonsulenter (interview 2-1, 2-2 og 2-3) samt observationerne (2-1, 2-2, 2-3, 2-4 og 2-5).

⁶⁴ Sundhedscenter Østerbro blev etableret i 2005 og sundhedscenter Nørrebro blev etableret i 2007.

Figur 7. Forløbsbeskrivelse for Motion og kost i dit forebyggelsescenter

Jeg valgte kun at følge den del af tilbuddet, der består af motionsvejledning og prøvetimer (modul 2 og 3). Indsamling af empiri om de motiverende samtaler på Sundhedscenteret og de efterfølgende prøvetimerne er foretaget i tilknytning til det ene sundhedscenter, Nørrebro Sundhedscenter. Motion og kost i dit sundhedscenter var fra 2010 ikke længere et projekt,

men derimod et varigt tilbud om motions- og kostvejledning og fysisk træning under Folkesundhed København. Jeg fulgte forløbet i overgangen fra projekt til forankret kommunal indsats i perioden marts 2008 til maj 2009, hvor også den empiriske dataindsamling fandt sted.

Projektbeskrivelse: Motion og kost i dit Sundhedscenter er en sammenlægning af de to tidligere projekter Motion og Kost på Recept og MOVE. Motion og kost i dit sundhedscenter er som det fremgår af projektets navn et tilbud om hjælp til livsstilsændring inden for motion og kost. Formålet med indsatsen er, at deltagerne opnår mere kendskab til egen sundhedsadfærd, bedre motions- og kostvaner samt fastholdes i de nye tillærte vaner.

Målgruppe: Alle overvægtige eller inaktive borgere over 18 år, samt borgere med en række risikofaktorer så som forhøjet kolesteroltal og forstadier til type 2 diabetes. Alt efter type af indsats (modul 1-6) får borgeren kontakt til tilbuddet gennem henvisning fra læge (gælder særligt for modul 5, Fysisk træning) eller ved egen henvendelse.

Foreningssamarbejde: Motionsvejledningen har etableret samarbejde med flere "idrætsforeninger" under aftenskolerne og med flere fitnesscentre. På det tidspunkt, hvor jeg foretager casestudiet (marts 2008-maj 2009) er det ikke lykkedes de ellers opsøgende sundhedskonsulenter at skabe samarbejde med det frivillige foreningsliv. En væsentlig årsag til det manglende samarbejde med det frivillige foreningsliv handler ifølge sundhedskonsulenterne om, at foreningerne mangler lokaler til at rumme nye initiativer, hvilket de på forskellig vis i samarbejde med en DIF-konsulent forsøgte at finde en løsning på.

Status: I den periode tilbuddet bliver fulgt var der en stabil henvendelse af borgere. Både borgere der henvendte sig efter henvisning fra egen læge og borgere, der henvendte sig af sig selv. De fem observationer af prøvetimer i diverse træningstilbud vidner dog om, at der er en barriere fra at tale om motion til også at udføre den i praksis. Observationsstudierne viser, at mange af de tilmeldte borgere ikke dukker op til den fysiske aktivitet i henhold til aftalerne. Desuden peger både interviews og forløbsbeskrivelsen på, at en del af de borgere, der henvender sig, slet ikke er motiverede for at ændre livsstil. Ud over de to forebyggelsescentre på Nørrebro og Østerbro, har to øvrige bydel fået et sundhedscenter. I 2009 åbnede forebyggelsescentret Sundhedshus Vesterbro-Kgs. Enghave, og året efter i 2010 åbnede et tilsvarende Sundhedshus på Amager.

4.2.1 Case 2: Dataindsamling

København: Motion og kost i dit sundhedscenter

Observationer ⁶⁵	Interviews
Deltagende observation af "grundtræning" i foreningen SOS, Herunder efterfølgende samtale med instruktør og motionsvejleder.	Interview med sundhedskonsulent, Folkesundhed København.
Deltagende observation af "mix-motion" i foreningen AH-sport. Herunder samtale med instruktør, borger og motionsvejleder.	Interview med sundhedskonsulent, Folkesundhed København.
Deltagende observation af introduktion til hverdagsmotion. Herunder samtale med borgere.	Interview med motionsvejleder/sundhedskonsulent, Folkesundhed København.
Deltagende observation af "pilates" i foreningen AH-sport. Herunder samtale med motionsvejleder.	Interview med instruktør, Foreningen Sport og Spas.
Deltagende observation af "styrketræning" i Fysioterapi Nordvest – Fysioterapi & Fitness. Herunder samtale med instruktør og motionsvejleder.	Interview med instruktør/bestyrelsesmedlem, Foreningen Sport og Spas.
	Interview med instruktør/bestyrelsesmedlem, Foreningen Sport og Spas.
	Interview med fysioterapeut/instruktør, Fysioterapi Nordvest – Fysioterapi & Fitness.

---

⁶⁵ Alle observationer er foretaget under den prøvetræning som borgere, der henvender sig til motionsvejledningen får tilbudt.

4.3 Case 3: Skolesport, Næstved Kommune⁶⁶

Skolesport i Næstved Kommune indgik som en del af Dansk Skoleidræt og Danmarks Idræts-Forbunds fælles projekt *Projekt Skolesport*, som forløb i årene 2004-2008. Midlerne til projektet kom fra Kulturministeriets udviklingspulje *Børn og unge i bevægelse*. Ideen bag Projekt Skolesport var, at der skulle etableres Skolesportsprojekter i en række kommuner landet over. I alt deltog 14 kommuner i projektet. 8 kommuner havde opstart i 2004, mens 6 kommuner først kom med året efter i 2005. I alt var der Skolesportsprojekter på 52 skoler. De konkrete Skolesportsprojekter blev etableret ved, at der blev udformet en samarbejdsaf-tale mellem Dansk Skoleidræt, Danmarks Idræts-Forbund samt de deltagende kommuner. Der blev fra projektholders side stillet krav om, at der indgik en kommunal tovholder i pro- jektet, som skulle fungere som bindeled mellem projektholdere, kommunen og de involve- rede skoler. Desuden var det tovholderens opgave at hjælpe til med, at der blev etableret kontakt mellem skolerne og det lokale foreningsliv samt sikre, at projektet blev forankret efter projektperiodens ophør.

Tre skoler i Næstved Kommunen deltog i projektet under den treårige projektperiode, der for Næstved Kommunes vedkommende strakte sig fra august 2005 til juni 2008.⁶⁷ Projektet blev fulgt maj 2005- juni 2009, hvor også dataindsamlingen fandt sted.⁶⁸

---

⁶⁶ De faktuelle informationer om skolesport i Næstved Kommune stammer fra den dataindsamling, der ligger til grund for evalueringen af skolesport (Østergaard og Albrechtsen 2006, Østergaard 2008) samt fra observation, samtaler og interviews med idrætslærere og den kommunale tovholder på projektet (Interview 3-1, 3-2 og Obser- vation 3-1).

⁶⁷ Umiddelbart efter projektperiodens ophør indgik Dansk Skoleidræt og Danmarks Idrætsforbund et samarbejde med TrygFonden om at opstarte skolesportsprojekter i nye kommuner. Dette nye projektførløb dækker perioden 2008-2013, hvor der fra 2008-2010 blev etableret skolesports projekter i 17 kommuner.

⁶⁸ Mange af informationerne om Projekt Skolesport både de generelle informationer, men også informationerne om projektet i Næstved Kommune stammer fra den evaluering, jeg foretog af projektet i årene 2005-2007. Resul- taterne af evalueringen er opsamlet i tre rapporter (Jørgensen 2005a, Jørgensen og Albrechtsen 2006, Østergaard 2008).

Projektbeskrivelse: Skolesport er et tilbud om idræt i umiddelbar forlængelse af skoletiden. Idrætsaktiviteterne finder fysisk sted på skolen eller i en tilknyttet idrætsforening. En idrætslærer ansat på skolen fungerer som såkaldt "ildsjæl", det vil sige, at vedkommende er ansvarlig for rekruttering af børn samt for at planlægge og gennemføre idrætsaktiviteterne. Formålet med Skolesport er at højne kvaliteten i børn og unges idrætsliv samt at udvikle brobygning mellem skoler og de lokale idrætsforeninger.

Målgruppe: Fra projektholderes side er Skolesport tænkt som et tilbud, der især henvender sig til idrætsusikre og foreningsløse børn i 3-7 klasse. Men i praksis har tilbuddet på de tre skoler, der deltog i Næstved Kommune, været et åbent tilbud for alle elever, både idrætssvage og idrætsstærke, på de klassetrin, der fik tilbud om at deltage i Skolesport. En del af Skolesportskonceptet var, at udvalgte elever fra skolens ældste klasser skulle inddrages i projektet som fungerede hjælpetrænere som såkaldte "junioridrætsledere". Denne del blev dog aldrig realiseret på skolerne i Næstved.

Foreningssamarbejde: Et af projektets centrale formål var at etablere samarbejde mellem skole og foreningsliv. På alle tre skoler blev der i projektperioden etableret samarbejde mellem skolen og foreninger i lokalområdet. Tovholder og de tilknyttede idrætslærere på skolerne var selv foreningsaktive og havde derfor gode kontakter til foreningslivet. Lærere og tovholder oplevede en bred interesse fra projektet fra de lokale foreninger. I projektperioden var der på alle tre skoler elever, der blev foreningsaktive, som ikke tidligere havde været det.

Status: Efter projektperiodens ophør i juni 2008, fortsatte Skolesport kun med at eksistere på en enkelt af de tre skoler. Kommunen valgte på grund af økonomiske besparelser ikke at tilføre Skolesport midler til videre drift, hvilket betød, at Skolesport i princippet blev lukket ned på skolerne, men på den skole, hvor Skolesport fortsatte med at eksistere, valgte skolen selv at betale for tilbuddet. Baggrunden for dette var, at skolen oplevede tilbuddet som et positivt socialt projekt, der ved at tilbyde Skolesport til de børn, der ikke gik til noget efter skoletid, blandt andet kunne forebygge hærværk på skolens område.

4.3.1 Case 3: Dataindsamling⁶⁹

Næstved: Skolesport

Observationer	Interviews
Observation af en "Skolesports time". Herunder samtale med 2 lærere samt 4 af de deltagende elever.	2 interviews med tovholder/skolekonsulent. Første interview foretaget i september 2007, mens projektet stadig var aktivt. Andet interview foretaget i oktober 2008, året efter projektet var lukket ned. ⁷⁰
Deltagende observation af "Skolesportskonference", arrangør Danmarks Idræts-Forbund.	Interview med frivillig foreningsleder/instruktør, Suså Bowlingklub.
Observation af "bowling", Suså Bowlingklub.	Interview med frivillig foreningsleder/instruktør, Shin-Go-Ryu karateklub.
Observation af "karate", Shin-Go-Ryu karateklub.	

---

⁶⁹ Dataindsamlingen i forbindelse med dette projekt har været mindre end de øvrige, af den årsag at jeg allerede lå inde med en del data, som var samlet ind i forbindelse med evaluering af projektet (Østergaard 2008).

⁷⁰ Interviewet der er foretaget i slutningen af projektperioden er et telefoninterview. Interviewet indgik som en del af evalueringen af Projektet Skolesport, interviewet er optaget i sin helhed, men foreligger kun transskriberet i et resume.

4.4 Case 4: ISA, Københavns Kommune⁷¹

ISA (Idræt og Samvær) er et projekt, der under forskellige bevillinger, har kørt siden 2001/2002.⁷² Projektet har kørt på i alt 5 skoler i København. I 2008 blev projektet lukket ned på den ene skole, fordi skolen blev nedlagt.⁷³ ISA eksisterer stadig i 2012 på de fire øvrige skoler og finansieres i år 2012 ved hjælp af et forventet mindreforbrug i regnskab 2011 på bevillingsområdet Undervisning. ISA har stadig projektstatus, hvorfor dets fremtid er usikker.⁷⁴ Interviews og observationer er foretaget med udgangspunkt i ISA-projektet på to af skolerne, Ellebjerg skole og Tingbjerg skole. Projektet blev fulgt af mig fra september 2008 til februar 2010, hvor også dataindsamlingen fandt sted.

---

⁷¹ De faktuelle informationer om ISA stammer fra selve Projektbeskrivelse (Theilgaard 2008), diverse dagsordner, beslutningsprotokoller og registreringer hentet fra Københavns kommunes hjemmeside, en intern evaluering (Folkesundhed København 2005) samt interviews med to ISA koordinatore (interview 4-1, 4-2).

⁷² Det præcise tidspunkt for opstart af ISA er uvist. Ifølge en af de to koordinatore blev ISA oprindelig startet af en viceinspektør på Frederikssundsvejens skole, som senere blev viceinspektør på Ellebjerg skole, hvorfor ISA også blev oprettet der i 2001 (Interview 4,1). Disse oplysninger er dog ikke overensstemmende med projektbeskrivelsen, (Theilgaard 2008) der angiver 2003 som året for projektstart og ej heller med informationerne i dokumentet Projektregistreringer, hvor opstart er angivet til 2004 (se <http://193.169.154.149/bif/Projektbanken/Lists/Projektregistreringer/DispForm.aspx?ID=586>). Meget tyder dog på, at koordinatoren angivelse må være den mest korrekte, idet det af Københavns kommunes hjemmeside fremgår, at ISA i Sydhavnen har søgt og modtaget støtte til et projekt fra brobygningspuljen allerede i 2003 (se <http://www.kk.dk/Borger/KulturOgFritid/ForeningerOgAftenskoler/ForForeninger/TilskudOgPuljer/puljer/2010StottedeProjekter/Foer2010/2009/StoettedeProjekter.aspx>).

⁷³ Frederikssundsvejens skole blev nedlagt i 2008, hvorfor det igangværende ISA-projekt på skolen dermed lukkede.

⁷⁴ Oplysningerne er hentet d. 1/2 2012 på <http://www.kk.dk/PolitikOgIndflydelse/Moedemateriale/Boerne-OgUngdomsudvalget/07-12-2011/65b6f466-ba7c-4c76-b502-fa1b3dec44d9/33a6086e-d259-4ed4-ab5a-f7a68fd752f8.aspx>

Projektbeskrive: ISA er et tilbud om at deltage i en fritidsaktivitet til ikke foreningsaktive børn og unge i socialt udsatte kvarterer. Projektet er målrettet bydele med mange indvandrerfamilier. Projektet finder sted på den lokale folkeskole. Tanken bag projektet er at mindske den kulturelle, sociale og sundhedsmæssige ulighed. ISA er et alsidigt tilbud om idræt og andre aktiviteter på skolen efter skoletid. Ved hjælp fra en projektkoordinator, der samtidig er ansat som idrætslærer på skolen, tilbydes børnene at deltage i idræt og andre aktiviteter på skolen i umiddelbar forlængelse af skoletiden. Selve aktiviteterne ledes af ældre elever fra skolernes 8.-9. klasser, som selv bestemmer hvilken aktiviteter, de vil undervise/træne de yngre elever i.

Målgruppe: Formålet med projektet er at tiltrække socialt udsatte foreningsløse børn fra 1.-6. klasse. Projektet har vist sig i praksis at tiltrække en meget stor gruppe af skolernes elever, både svage og ressourcestærke elever. Aktivitetsudbuddet er meget varieret, der indgår således både traditionelle og utraditionelle aktiviteter, hvilket har vist sig at være en fordel i forhold til mange af de socialt og idrætsligt svage elever.

Foreningssamarbejde: Ifølge projektbeskrivelsen er et af målene med projektet at skabe samarbejde med det lokale foreningsliv. ISA skal fungere som *en sluse til foreningslivet*, hvorfor det er målet, at både elever og trænere efter en periode i ISA skal søge medlemskab i en klub/forening. I de første år projektet kørte havde foreningssamarbejde ikke så høj prioritet, men i den periode projektet blev fulgt (september 2008- februar 2010) var der etableret flere bæredygtige og velfungerende foreningssamarbejder på især en af skolerne. ISA samarbejder desuden med DGI Storkøbenhavn, som arrangerer trænerkurser for 8.-9. classes eleverne.

Status: Interessen for at gå til ISA er meget stor blandt eleverne. Ligeledes er der blandt skolernes ældste elever stor interesse for at blive ISA trænere. Ved at være forankret på skolens område og ved, at man lader de ældre elever træne de yngre, har projektet vist sig at fremme den generelle trivsel på skolerne samt trivslen for den enkelte elev. I perioden projektet blev fulgt, var projektets videre fremtid uvis. Gennem de år projektet har eksisteret, har det gang hvert år været usikkerhed om projektet kunne forsætte. Projektet har været placeret og modtaget midler fra forskellige kommunale forvaltninger og puljer, desuden blev projektet indstillet og besluttet lukket ved udgangen af 2008, for så alligevel at modtage midler i sidste øjeblik. Den konstante usikkerhed omkring projektet fremtid på skolerne har ifølge koordinatorene udgjort en stressfaktor.

4.4.1 Case 4: Dataindsamling

København: Idræt og samvær (ISA)

Observationer	Interviews
Observation af "ISA" på Tingbjerg skole.	Interview med ISA koordinator for Ellebjerg og Bavnehøj skole.
Observation af ISA, "fodboldstævne" i Nørrebrohallen. Herunder samtale med ISA koordinator.	Interview med ISA koordinator for Tingbjerg skole.
Observation af ISA, "aktivitetsdag" på Ellebjerg skole, herunder samtale med træner fra karateklub, samt lærer og instruktør fra Rugbyklub.	Interview med instruktør, Brønshøj Boldklub.
Observation 1 af "softrugby" i Korsgadehallen. Herunder samtale med frivillig foreningsleder/instruktør.	Interview med frivillige leder/instruktør, Christianshavns Skoles Rugbyklub (CSR)/Nanok.
Observation 2 af "softrugby" i Korsgadehallen. Herunder samtale med frivillig foreningsleder/instruktør.	Interview med frivillig leder, Bosatsu karate klub.
Observation af "karate", Bosatsu karate klub. Herunder samtale med instruktør.	

DEL 5
Analyse og fortolkning

Som beskrevet i afsnit 2.7.1 *Rollen som interviewer* har tilgangen til den indsamlede empiri været forholdsvis ustruktureret, forstået på den måde, at de interview- og observationsguides, der er blevet konstrueret som retningslinjer for indsamling af empirien, kun har haft en meget overordnet struktur. Det gennemgående tema for både observationer og interview har været at begribe de strukturelle og relationelle forhold, der på forskellige niveauer udspiller sig i de fire studerede cases.

I observationsstudierne har fokus været på strukturer og relationer i rummet, det vil sige de fysiske og organisatoriske strukturer samt relationerne mellem de agerende i rummet, for eksempel mellem idrætsinstruktør og børn. I observationsstudierne har det derudover også været muligt at indfange stemninger i rummene og omkring relationer.

I interviewene har fokus været at indfange, hvordan de udforskede oplever og begriber den praksis, som de gennem deres lønnede eller frivillige arbejde er en del af. Også her har det relationelle perspektiv været fokuspunkt, og hensigten med både udførelsen af interviewene samt analysen af dem har været at få en nærmere forståelse af de interviewedes subjektive oplevelser af de relationelle koblinger, der forefindes mellem de agerende i projektet. Samtidig har hensigten med interviewene været at undersøge de strukturelle forhold, der findes omkring projekterne. Som supplement til diverse projektbeskrivelser og evalueringer har hensigten været at få kendskab til logikken bag de strukturelle og organisatoriske rammer.

5.1 Interviewguiden

For at få et indblik i den oplevede praksis og for at få de interviewedes egne fortællinger har interviewguiden kun været opdelt i to overordnede tematikker:

- Den interviewedes egen fortælling og oplevelse af at være en del af det pågældende projekt.
- Den interviewedes oplevelse af og syn på selve samarbejdsrelationen mellem de agenter, som har udbudt motions- og idrætsaktiviteterne.

Som beskrevet i afsnittet 2.7.1 *Rollen som interviewer*, udarbejdede jeg hver gang inden et interview fandt sted 2-3 spørgsmål, under hver af de to overordnede tematikker. Spørgsmålene tog udgangspunkt i den allerede opsamlede viden om projekter og informanter.

5.2 Tilgange til analysen

Den analytiske tilgang til det empiriske datamateriale har på samme måde som den overordnede metodiske tilgang været tostrengt. Der har således været en tilgang, hvor der er søgt efter noget på forhånd defineret, samt en tilgang der har haft fokus på det uventede. Den sidste tilgang har været anvendt for at åbne mulighed for at finde essenser i det empiriske materiale, som ikke var defineret af min teoretiske forståelsesramme. Som tidligere beskrevet har netop den valgte tilgang gennem casestudier skullet danne denne mulighed for at udfordre teorien.

5.2.1 Positioner og relationer

I henhold til mit valg af Bourdieu som metodisk og teoretisk udgangspunkt, har jeg haft analytisk fokus på relationer og positioneringer. De kategoriseringer, der derfor er udledt af interviews og observationer, har her omhandlet de markeringer af positioneringer, de forskellige agenter har udvist. Inspireret af den interaktionistiske tilgang til analyse af kvalitativ data har jeg analytisk arbejdet med at se på de *kategoriseringer af medlemskaber*, der indgår i sociale møder (Järvinen 2005, 31). Kategorisering af medlemskab dækker sociale kategorier som for eksempel mand-kvinde, barn-voksen, tilhørende en etnisk minoritet – tilhørende en etnisk majoritet, samt social position målt ud fra parametre som indkomst, arbejde og uddannelsesniveau. I mine analyser fremkommer også andre kategoriseringer inddelt efter boligområder og bydele samt foreningskultur – ikke foreningskultur.

Analysen af de relationelle og positionelle kategorier har både kunnet findes direkte og indirekte i materialet. Direkte, når de interviewede og observerede i sproglige ytringer eller fysisk har markeret eget syn på og holdning til eksempelvis egen eller anden socialgruppe.

Og indirekte gennem selve den sproglige udveksling, der har fundet sted i de uformelle samtaler og under interviewene.

En grundlæggende forudsætning for at man forstår hinandens udsagn er, at man er i stand til at positionere sin samtalepartner. At positionere sin samtalepartner vil sige, at man afkoder ud fra hvilken position udsagnene bliver udtalt. Under et interview vil der derfor hele tiden foregå en sådan kategorisering af medlemskaber, hvor den interviewede og interviewer positionerer sig i forhold til hinanden og i forhold til omverden. De kategoriseringerne den interviewede danner i positioneringen til interviewer kommer til at fremstå som indirekte positioneringer i forhold til øvrige agerende. Disse indirekte kategoriseringer bliver dermed i sig selv genstand for analyse. Et eksempel på en sådan indirekte kategorisering er, da en idrætslærer, der arbejder på en skole, der ligger i et socialt belastet kvarter, kontinuerligt gennem samtalen henviser til distinktionen *os* og *dem*, hvor *os* refererer til interviewer og den interviewede, og *dem* til beboerne og familierne i boligområdet (interview 4-1). Grænsen mellem *os* og *dem* bliver i denne sammenhæng defineret af, hvorvidt man bor i det pågældende boligområde, og kommer samtidig til at fremstå som en sproglig distinktion mellem to sociale kategorier, middelklasse og social udsat underklasse. Distinktionen udpeger desuden en opdeling hos denne interviewede mellem forskellige former for familieliv, der leves i de to socialgrupper i forskellige byzoner.

At undersøge de direkte og indirekte kategoriseringer, har været det ene led i analysen. Det efterfølgende led, har været at undersøge, hvordan disse kategoriseringer er skabt, og hvor de kommer fra.

5.2.2 Fokus på det uventede

Den anden analytiske tilgang har haft fokus på at finde essenser i det empiriske materiale, som ikke på forhånd var defineret af min teoretiske forståelsesramme. Allerede under indsamlingen af empirien blev det klart, at et gennemgående tema omhandlede selve struktureringen og logikken i den kultur, der var omkring projekterne. Under arbejdet med at indsamle empiri til casestudierne opdagede jeg, at projekterne var struktureret efter en logik, som adskilte sig fra den logik, jeg havde arbejdet med i forhold til feltkonstruktionen. Projekt-

kultur, rum og aktivitet, var kategorier, jeg ikke i første omgang havde forestillet mig, at min analyse skulle omhandle. I forhold til analysen af disse kategorier, kom jeg til at mangle analytiske redskaber. Det gjorde, at jeg som tidligere beskrevet på et tidspunkt i processen, fik behov for at supplere Bourdieus teoretiske værktøjskasse med en nyere og anderledes forståelse af, hvordan samfundet i dag er struktureret. Værktøjerne til at analysere og fortolke disse kategorier, fandt jeg i filosofen Anders Fogh Jensens tanker om projektsamfundet, og som supplement hertil de to franske sociologer Luc Boltanski og Eve Chiapellos analyser af den tredje kapitalismes ånd og professor i politisk økonomi Ove K. Pedersens tanker om konkurrencestaten (Pedersen 2011). Boltanski, Chiapellos og Fogh Jensens beskrivelse af projektlogikken gav mig en analytisk ramme, hvor jeg kunne udfolde empirien. I Ove K. Pedersens arbejde med at analysere *konkurrencestaten* fik jeg yderligere nogle værktøjer til at opstille en fortolkningsramme i forhold til de forandringer, der har fundet sted i det danske samfund de seneste årtier. Disse forskeres tilgange og perspektiver, gav mig således værktøjer, så jeg var i stand til at udvide mine analytiske og fortolkningsmæssige muligheder. Muligheder som ikke alene kunne nuancere og åbne min empiri på en ny måde, men også tilføje et refleksivt perspektiv til mit teoretiske udgangspunkt; Bourdieus teori om sociale felter.

5.3 Tematikker

Med udgangspunkt i de to beskrevne analytiske tilgange, har jeg i min analyse arbejdet ud fra tre nedenstående temaer:

Tema 1: Projektkulturen som praksis

Tema 2: Kapitalformer og logikker i det praksisnære rum

Tema 3: Forholdet mellem det intenderede og praksis

Disse tre tematiske inddelinger vil i det følgende blive præsenteret.

5.3.1 Tema 1: Projektkulturen som praksis

I udgangspunktet var de fire casestudier alle funderet i projektkulturen, idet alle fire case-studier befandt sig i projektstadiet ved starttidspunktet for undersøgelsen.⁷⁵ Projektkulturen rummer et utal af niveauer for analyse. I min tilgang til en analyse af projektkulturen har jeg valgt at indsnævre dette perspektiv til en analyse af selve den struktureringslogik, der ligger i projektkulturen. Denne del af analysen fokuserer på spørgsmål om, hvordan projektlogikken påvirker og strukturerer kategorierne *rum*, *tid*, *relation* og *aktivitet*.

Struktureringen og logikkerne omkring en projektkultur rummer ligeledes flere analytiske niveauer. Der er både det overordnede statslige niveau, et kommunalt forvaltningsniveau, et projektmedarbejderniveau og endelig et niveau, hvor initiativet udspilles og projektets målgruppe involveres. På det overordnede plan analyseres projekterne ind i og ses i forhold til en gennemgående samfundsstrukturering. Det er denne del af analysen, hvor Ove K. Pedersens analyse af staten og de statslige institutioners strukturering og logik hovedsagligt har været et behjælpeligt supplement. Ud over at have analytisk fokus på projektkulturen i forhold til den overordnede samfundsstrukturering, beskæftiger jeg mig i analysen også med projektkulturen ud fra et mikrosociologisk niveau. På det mikrosociologiske niveau stiller analysen skarpt på selve den praksis, der udspiller sig i de konkrete projektforsøg. Projekterne ansues som selvstændige strukturingsenheder, og analysen sætter derfor fokus på de interne processer og problemstillinger, der opstår i projekterne. Kategorierne *rum*, *tid*, *relation* og *aktivitet* er omdrejningspunkt for analysen. For eksempel inddrages en analyse af et af projekternes tidsmæssige strukturering, fra opstartsfasen over etableringsfasen til gennemførelsesfasen og afslutning. Og ligeledes analyseres, hvordan aktiviteten i projekterne påvirker rum og relationsdannelse. Omkring kategorien rum stilles spørgsmålet til, hvilke betydninger rummet har for aktiviteten samt for den relationsdannelse, der optræder i rummet. Rum som analytisk kategori, er i det hele taget central.

---

⁷⁵ Som allerede beskrevet blev det ene projekt MOVE, kort tid efter at undersøgelsen var igangsat, lagt ind under og tiltaget Motion og kost i dit sundhedscenter, der fra 2010 blev sat i drift, og derfor ikke længere var et projekt.

5.3.2 Tema 2: Kapitalformer og logikker i det praksisnære rum

For at forstå og forklare det relationelle forhold mellem de agerende i de valgte casestudier er der i analysen arbejdet med at udlede, hvilke kapitalformer og logikker der er på spil. Analytisk arbejdes med at indfange de forestillinger og holdninger i interviewene, som omhandler de i projekterne opstillede formål. Hvordan forholder de interviewede sig til de opstillede formål som for eksempel foreningssamarbejde? Hvordan forholder de interviewede sig til den gennemgående sundhedsdiskurs, der er indlejret i projekterne? Hvordan forholder de interviewede sig til projektlogikken? Hvilke kapitalformer oparbejdes og har værdi i projekterne? Og kan disse kapitalformer transformeres til symbolsk kapital, som de agerende kan konvertere til andre felter såsom idrætsfeltet?

Temaet rummer også indføringen af begrebet *spatial kapital*. Begrebet spatial kapital indføres som begreb i analysen for at understrege den centrale betydning selve rummene har for de aktiviteter, der foregår i projekterne. Det gælder både i forhold til aktivetsudfoldelse og i forhold til relationsdannelse. Begrebet spatial kapital skiller sig i analysen ud fra de kapitalformer der knytter sig til Bourdieus sociologi. Begreberne social kapital, økonomisk kapital og kulturel kapital er alle knyttet til de agerende i feltet, enkeltindivider så vel som organisationer og institutioner. Med Bourdieus kapitalbegreb er det muligt at undersøge de forskellige former for materielle, sociale og kulturelle genstande og forhold, der har en værdi og opsættelighed mellem de agerende. Begrebet spatial kapital er i min analyse ikke knyttet til et ejerskab hos de agerende, men til en egenskab ved byens rum og bygninger. Man kan sige, at jeg anvender begrebet til at undersøge det relationelle forhold mellem rum og den sociale målgruppe, som man fra projektholders side ønsker at skabe aktiviteter for i rummene. Analysen af rummenes spatiale kapital handler derfor om den værdi, som rummene ser ud til at have ud fra en vurdering af hvor egnede de er til den form for aktivitet og relationsdannelse, der foregår i projekterne i de fire udvalgte cases.

5.3.3 Tema 3: Forholdet mellem det intenderede og praksis

Jeg har valgt at tematisere forholdet mellem det intenderede og praksis i projekterne, selvom det samtidig er en gennemgående måde at analysere på. Jeg har ved hjælp af casestudierne

haft et ønske om at studere, hvad der rent faktisk foregår, og hvad der er mulighed for kan foregå, hvilket er grunden til, at jeg har valgt at indsamle data om konkrete samarbejdsprojekter mellem kommuner og idrætsforeninger og lade det indgå som en central del af undersøgelsens empiri.

Desuden har jeg haft et ønske om at se på forholdet mellem tre niveauer; det formelt nedskrevne (projektbeskrivelser, evalueringer m.m.), det der menes/siges (i interviewene) og det der rent faktisk foregår (interview og observationer). Inspirationen til denne arbejdsmetode er hentet fra Bourdieus to værker *Udkast til en praksisteori* (Bourdieu 2005a) samt *The Logic of Practice* (Bourdieu 1997d), hvor Bourdieu udfolder sin teori om modstillingen mellem ”det intenderede” og ”praksis”, med andre ord modstillingen mellem intention og handling. At jeg har valgt at tematisere og analysere ud fra denne tilgang gør, at jeg med mine analyser vil noget andet end den tidligere nævnte undersøgelse *Idrættens kulturelle pol* af Martin Munks og Jakob B. Lind. I Martin Munks og Jakob B. Lind undersøgelse består den empiriske data udelukkende af interviews, og de er i deres analytiske tilgang fokuserede på, hvilke ”tanker” og strategier de agerende i idrætsfeltet har i forhold til at se idrætten ud fra interne/eksterne logikker. Deres analyse fokuserer således på ”intention” frem for ”praksis”.

5.3.4 Tematiske sammenvævninger

De tre tematiseringer danner tilsammen den analytiske begrebsramme, jeg har lagt ned over empirien. De analytiske værktøjer i tema 1: *Projektkulturen som praksis*, er som nævnt inspireret af Luc Boltanski, Eve Chiapello, Anders Fogh Jensens og Ove K. Pedersens analyser af projektsamfundet og konkurrencesamfundet. I tema 2: *Kapitalformer og logikker* og tema 3: *Forholdet mellem det intenderede og praksis* er inspirationen hovedsagligt hentet fra Bourdieu.

Bourdies analytiske begrebsramme, med begreber som logikker og kapitalformer udgør således et analytisk lag, og tilgangen inspireret af Boltanski, Chiapello, Fogh Jensen og Pedersen udgør et andet. Disse to tilgange er i de analytiske beskrivelser vævet sammen. Ifølge Ove K. Pedersen (2011) består det politiske felt i dag af en kultur, der er vævet sammen af

flere arkæologiske lag, hvor intet er forsvundet, og alt derfor kan genfindes. På samme måde er både disciplinlogikken og projektlogikken som tidligere nævnt ifølge Fogh Jensen i dag til stede på en og samme tid. Og på samme måde forholder det sig også med min analytiske tilgang til empirien. De to analytiske begrebsrammer har været hinandens forudsætning for at opnå en forståelse af de forskellige lag i empirien.

I den analytiske praksis har en adskillelse af de tre tematikker ikke være mulig. Temaerne griber ind i hinanden og er hinandens forudsætning eller afledning. At empirien har åbnet op for behovet for en nyere tilgang til at analysere det sociale, har ikke udelukket behovet for Bourdieus analytiske tilgang. I stedet har de to tilgange indgået i et gensidigt samspil. Eksempelvis har nødvendigheden af at arbejde med kategorien rum skabt et behov for at udvide arbejdet med kapitalformer med en fjerde kapitalform; spatial kapital. Det var uundgåeligt ikke at inddrage en analyse af rummet - både i konkret og abstrakt betydning. I forhold til en analyse af fysisk aktivitet som forebyggende og sundhedsfremmende strategi mangler Bourdieus sociologi værktøj til at analysere og begrebsliggøre rummets betydning, både i konkret fysisk forstand, men også som det afledte mentale rum, de agerende har mulighed for at agere i. Når man derfor arbejder med idræts-, bevægelses- og motionskultur ud fra en sociologisk tilgang er det min opfattelse, at tilføjelsen af begrebet spatial kapital udvider og forstærker analysen også set fra et Bourdieusk perspektiv, hvor fokus er lagt på forhold som magtrelationer, distinktioner samt smag og afsmag. Et andet eksempel på, at de to analytiske tilgange indtræder i et fælles samspil er i analysen af, hvordan de socialt udsatte familiers mangel på konnektionskompetence kommer til at udgøre en miskendt form for reproduktion af de i samfundet gældende dominansstrukturer. Den manglende evnen til at tilkoble sig kommer nemlig til at fungere som social stigmatiserings- og udstødningsmekanisme, og indgår dermed til at fastholde og reproducere de gældende dominansforhold.

5.4 Rum som kategori

Som allerede beskrevet tidligere, fik jeg i dataindsamlingsprocessen øje på væsentligheden af at medtage rummene og deres betydning for aktivitetsudfoldelsen i analysen. Det gjorde jeg fordi, rum som kategori viste sig at være et centralt tema i stort set samtlige interviews.

Centralt i interviewene står både objektive temaer som mangel på rum/lokaler, ejerskab af rum og rummenes indretning, men også på det subjektive plan bliver rum tematiseret i samtaler, som forbundet med oplevelser af behag/ubehag og lyst/ulyst. Analytisk har jeg arbejdet med rum som en både konkret og abstrakt størrelse. Det vil sige, at jeg har arbejdet ud fra at se på rummet både som et fysisk (materielt) rum og rummet som et socialt (mentalt) rum, i dette arbejde har jeg ud over interviewene også anvendt mine data fra observationerne.

Allerede i det første interview, jeg foretager, får jeg indblik i rummets betydning på et meget objektivt plan. Konsulenten, jeg interviewer (Interview 2-1), fortæller, at det projekt (MOVE), jeg har udvalgt som case, er blevet nedlagt og lagt ind under et andet projekt. Projektet er blevet nedlagt, fordi det ikke fungerede. Som begrundelse for, hvorfor det ikke fungerede, fortæller konsulenten om problemerne med de lokaler kommunen havde lejet til at udføre deres rådgivning og aktiviteter i. Det ene lokale var et beboerlokaler i Urbanplanen på Amager - et socialt boligbyggeri. Lokalerne blev også brugt til andre sociale formål, hvilket gjorde at de potentielle deltagere ikke fandt dem særlig tiltalende. Lokalerne lugtede blandt andet af røg - en egenskab ved lokalerne, der ikke ligefrem var befordrende i forhold til at tale om sundhed og dyrke motion i (Interview 2-1). Man havde fra kommunens side forestillet sig, at det var hensigtsmæssigt at placere rådgivningen i beboergruppens nære omgivelser, men erfaringen var, at borgerne ikke havde lyst til at modtage rådgivning der. De andre lokaler, der blev benyttet til at udføre projektet, var lokaler, kommunen havde lejet i DGI-byen. Erfaringerne, man havde gjort sig med lokalerne i DGI-byen lokaler, var at de heller ikke appellerede til den borgergruppe, man gerne ville have fat i. Til forskel fra lokalerne i Urbanplanen blev både lokaler, men også selve DGI-byen oplevet som for stor, smart og skræmmende, og desuden foregik der aktiviteter i DGI-byen, så som en chokolademesse, som deltagerne ikke fandt særligt befordrende for deres forsøg på oplægning af livsstil. Erfaringen var derfor, at heller ikke DGI-byen var det rette sted for målgruppen (Interview 2-1). Med Bourdieus begreb om smag kan man sige, at den pågældende målgruppes ikke har udviklet smag for et sted som DGI-byen. Under en af de første observationer jeg udførte, hvor jeg var mødt op til en prøvetime i forbindelse med motionsvejledningen, oplevede jeg konsulentens beretning om rummets centrale betydning for gruppen af borgere give mening

og folde sig ud (Observation 2-2). Ud over mig og en kommunal sundhedskonsulent var der kun mødt en enkelt kvinde op til den nævnte prøvetime. Imens vi forsøgte at finde lokalet, hvor træningen skulle foregå, fortalte kvinden, der er mødt op til prøvetimen, at hun håber, at træningen ikke skal foregå i rummet uden vinduer. Fra nogle af de andre brugere af motivationsvejledningen har kvinden nemlig hørt om dette lokale, som efter sigende skulle være et mørkt og utiltalende rum. Kvinden ånder glad og lettet op, da vi finder idrætssalen, hvor dagens aktivitet skal foregå, men hendes tanker om dette i hendes øjne utiltalende rum er ikke glemt. Efter træningen, da vi udmattede står og taler med instruktøren, bringer kvinden atter rummet med de tildækkede vinduer ind i samtalen.

5.4.1 Projektrummet

Ifølge Anders Fogh Jensen (2010) har projektlogikken skabt en forandring omkring forholdet mellem aktivitet og rum. I den disciplinære epoke⁷⁶ var den aktivitet, der skulle foregå i rummet styrende for rummets indretning. Rummene var arkitektonisk nøje indrettet efter den aktivitet, der skulle finde sted, og rummets arkitektur strukturerede samtidig aktiviteten og satte grænser for aktivitetens form og indhold. Koderne for, hvad der foregik i rummene, var således iboende rummets arkitektur, og afkodningen af rummet var derfor samtidig en afkodning af aktiviteten. Fogh Jensen giver eksempler på denne ruminddeling i disciplin-samfundet: idrætshallen, skolen og arbejdspladsen. Disse rum var alle inddelt efter den disciplinære logik, hvor mure/vægge og striber nøje afgrænsede, hvad der skulle ske i rummet og hvor. I det disciplinære samfund var der overensstemmelse mellem territorium og form.

De ændringer, der er sket de sidste 30-40 år hen i mod en projektlogik, har betydning for den måde, man i dag tænker arkitektur. Der er opstået et behov for at nedbryde den faste struktur, som var kendetegnet for arkitekturen i disciplin-samfundet. I projektsamfundet er der opstået et behov for at skabe rum, der er multifunktionelle, og som derfor er åbne for at kunne omformes til de mange forskellige aktiviteter rummet skal bruges til. Arkitektonisk forsøges der at tage højde for fleksibiliteten og ubestemtheden, når der bygges nyt. Et ek-

---

⁷⁶ For en uddybning af den disciplinære epoke se afsnit 2.9 *Projektsamfundet – et supplerende teoretisk perspektiv*.

sempel på den nye arkitektoniske stil, ses i den måde, Korsgadehallen på Nørrebro er blevet bygget. Korsgadehallen er et af steder, hvor en idrætsaktivitet i det ene casestudie foregår (Observation 4-4 og 4-5). Men også Nørrebrohallen, der ligeledes optræder som ramme for en idrætsbegivenhed i samme casestudie (Observation 4-2), har samme multifunktionelle præg. Her er der bare tale om en hal bygget i den disciplinære epoke, som har været udsat for en ombygning/omstrukturering. Fogh Jensen nævner (2009), at denne tendens til det multifunktionelle og flydende ses overalt i samfundet. Eksemplerne er mange, det ses eksempelvis i den måde man indretter arbejdspladser på, hvor de flytbare vægge i storrumskontorer er mulighedsbetingelse for, at rummet hele tiden kan struktureres på ny alt efter aktiviteten. Også i den måde, man bygger skoler på og i den måde man skaber parker og byrum, kan projektlogikken ses afspejlet i arkitekturen.

Den nye arkitektoniske udformning af rum afspejler projektsamfundets strukturering, hævder Fogh Jensen, idet den understøtter, at der konstant er mulighed for konneksioner og passager. *Institutionen, funktionen, territorium afgrænses ikke længere af en form – eller hvis de gør, er formen en udfordring til overskridelse* (Fogh Jensen 2009, 292).

Som tidligere beskrevet er projektsamfundet ifølge Fogh Jensen karakteriseret ved, at der ustandselig sker en åbning af rum for nye aktivitetsudfoldelser. Det sker, fordi projekterne skaber planer på tværs af de tidligere opdeltede zoner. Rummet som kategori har således i projektsamfundet mistet betydning som aktivitetsstrukturerende. I projektsamfundet er rollerne mellem rum og aktivitet ifølge Fogh Jensen således byttet.

I de fire casestudier finder idræts- og motionsaktiviteterne sted i både ”gamle” rum, bygget og struktureret efter en disciplinlogik og ”nye” multifunktionelle rum. En samlet analyse af disse rum giver derfor mulighed for at forstå de forskellige typer rums betydning. Ifølge Fogh Jensen har rummet mistet betydning som grænsesættende for aktivitet, men hvilke mulighedsbetingelser for relationer og tilkobling til aktiviteter giver de forskellige typer rum mulighed for?

For at forstå hvilken funktion og betydning rummene indtager i projektkulturen, vil de efterfølgende afsnit indeholde en analyse af de forskellige rum, som projekterne foregår i. Kategorien rum skal her forstås som både en konkret og en abstrakt størrelse. Analysen vil fokusere på både en beskrivelse af de konkrete fysiske rum, det vil sige, en beskrivelse af

hvor projekterne rent fysisk er etableret, men også det mentale rum, og rummets betydning for aktivitetsudfoldelse og relationsdannelse.

De forhold der her vil blive behandlet rummer spørgsmålet om, hvor projekterne finder sted og i forlængelse heraf, hvilken betydning steder har for aktivitet og relationsdannelser.

5.5 Analytisk inddeling af rum

Rummene, der er repræsenteret i projekterne i de fire casestudier, har jeg valgt at beskrive under fem kategorier, idet jeg mener de kan beskrives som værende udspændt over følgende udvalgte dikotomier, som vil udgøre struktureringen for beskrivelsen af rummenes betydning:

Det nære rum – Det fjerne rum
Det velkendte rum – Det ukendte rum
Det ritualiserede rum – Det fragmentielle/tilfældige rum
Det lukkede rum – Det åbne rum
Det intime rum – Det spektakulære rum

Den vægtning, der i nærværende analyse er lagt på betydningen af rum i forhold til relationsdannelse og aktivitetsudfoldelse, er ikke valgt ud fra en intention om at udsige nogen sandhed om det ideelle rum for idræts- og motionsdyrkelse. Den tematiske vægtning, som rummet optager i analysen, har derimod til formål at gøre opmærksom på betydningen af de fysiske og mentale rammer. Den type projekter, som er opdrejningspunktet for nærværende analyse, er projekter, der er rettet mod aktivitet/fysisk aktivitet. Projekterne forudsætter fysisk rammer, det vil sige steder, hvor aktiviteten indeholdt i projekterne kan folde sig ud på det konkrete plan. Det forhold, at idræt og motion er en fritidsaktivitet, og derfor finder sted i fritidslivet, gør, at den arkitektoniske/rumlige dimension bliver central. Til forskel fra det nødvendige liv (arbejdslivet) er de aktiviteter, der foregår i fritidslivet herunder idræt og motion et positivt tilvalg/fravalg. Den lystprægede tilgang til valg af fritidsaktiviteter har betydning for tilgangen til de ”aktivitetsrum”, hvor idræts- og motionsaktiviteterne finder

sted. Lever rummene ikke op til ens forventninger, er det let at forlade dem og søge et andet sted hen.

De nævnte forhold betyder, at jeg har valgt at tillægge rummene en central betydning i en analyse som denne. Jeg mener ligeledes at det må være væsentligt at tilføje kapitalformen *spatial kapital* i en analyse af kommunale initiativer, hvis hensigt det er at integrere nye målgrupper til idræt og motion. Ved at inddrage det rummelige blik i analysen bliver det muligt at analysere, hvordan rum og deres indretning giver anledning til forskellige former for handlemuligheder og relationer. Og på lidt videre sigt åbner dette arbejde måske op for endnu en udvidelse af kapitalbegrebet, og giver plads til begrebet *Socio-spatial kapital* – et begreb der forener det fysiske rum og det sociale liv, og ser det i et helhedsperspektiv.⁷⁷

5.5.1 Det nære rum – Det fjerne rum

I evalueringsrapporten af Projekt Skolesport (Østergaard 2008) står der i konklusionen:

Der er ingen tvivl om, at skolesportsprojekterne på langt de fleste deltagende skoler har dækket et behov ved at give de elever, der ikke normalt går til fritidsaktiviteter efter skoletid, mulighed for at gå til skolesport. Skolesport har således formået med succes at dække et hul i det udbud af fritidsaktiviteter, som bliver tilbudt børn og unge i kommunerne. Mange af de børn, som har deltaget i skolesport, er børn, som idrætsforeningerne ikke får fat i (Østergaard 2008, 76).

Skolesport foregår, der hvor eleverne i forvejen har deres daglige færden, nemlig på skolen i umiddelbar forlængelse af skoletiden. I en analyse af rummenes placering i forhold til der hvor børn færdes i deres hverdag, er det nærliggende at se på, hvilken betydning det har, at Skolesport er fysisk placeret på skolen i nære og genkendelige rammer? Hvor stor betydning har den fysiske placering haft i forhold til succesen med at rekruttere og fasthold de foreningsløse og idrætsusikre børn?

---

⁷⁷ Begrebet *Socio-spatial kapital* bryder med klassisk rigid skelnen mellem fysisk planlægning/miljø og social organisation. Begrebet skal forstås ud fra den Socio-spatiale dialektik, der ser det som et grundvilkår, at folk konstant modificerer og genformer steder, og at steder konstant påvirker deres indbyggere og dermed også det sociale og kulturelle liv.

Der var ikke fokus på de fysiske rammers betydning under udarbejdelsen og gennemførelsen af evalueringen af Projekt Skolesport (Østergaard 2008). Derfor er det vanskeligt at udlede noget om dette ud fra evalueringsrapporten. For at undersøge, hvilken betydning det har, at aktiviteter til målgruppen af foreningsløse børn er fysisk placeret på skolen i forlængelse af skoletiden, vil jeg sammenligne resultaterne fra evalueringen af Projekt Skolesport med den empiriindsamling, jeg foretog i case 3 og 4 af Skolesport og ISA.

For at kunne uddifferentiere den fysiske rammes betydning, må jeg først se på, hvad det ifølge evalueringsrapporten var for forhold, der gjorde, at Skolesportsprojektet formåede at tiltrække og fastholde målgruppen. Evalueringsrapporten nævner flere årsager til projektet succes. En af de mulige årsager handler om den logik, der ligger bag de aktiviteter, der bliver dyrket i Skolesport. Logikken bag Skolesportstilbuddet er, at foreningsløse og idrætsusikre børn⁷⁸ skal have en positiv idrætsoplevelse, hvorfor aktiviteterne skal være afstemt målgruppens behov. På flertallet af de skoler, der indgik i den nævnte evaluering af Skolesport, var aktiviteterne præget af leg, kreativitet og medbestemmelse. Idrætsaktiviteterne i Skolesport skiller sig således ud fra de aktiviteter, som det frivillige foreningsliv tilbyder børn og unge ved at være præget af en logik, der i langt mindre grad rummer konkurrence og rangorden. En anden mulig årsag til Skolesports succes, der nævnes i rapporten, er, at den person, der står for rekruttering og undervisning, er idrætslærer på skolen og derfor en person, som børnene kender og har tilknytning til i forvejen. Det understreges i rapporten, at dette forhold specielt ser ud til at have en positiv effekt på rekrutteringen af børn fra familier af anden etnisk baggrund. Det lykkedes både at rekruttere drenge og piger af anden etnisk baggrund i Skolesport, netop fordi familierne har tillid til skolen og til læreren som autoritet (Østergaard 2008).

Ved at sammenligne Skolesportsprojektet med ISA-projektet (Case 4) er det muligt at gå lidt dybere ind i de her nævnte årsagers betydning for succes i et projekt som Skolesport. ISA-projektet ligner på mange punkter Projekt Skolesport i dets opbygning. I ISA-projektet

---

⁷⁸ Målgruppen de idrætsusikre elever blev defineret i et samarbejde mellem undertegnede (evaluator) og styregruppe til at dække børn, der faldt ind under en eller flere af følgende kendetegn: dårlig kondition, overvægt, manglende fornemmelse for kroppen, manglende lyst til at bevæge sig, manglende sociale kompetencer til at agere med de idrætsaktive elever og/eller manglende idrætskultur i hjemmet/manglende forældreopbakning (Østergaard 2008, 16).

er målgruppen børn og unge i socialt udsatte kvarterer, der ikke dyrker foreningsidræt, og også her er en idrætslærer fra skolen den overordnede ansvarlige for rekruttering, planlægning og gennemførelse af aktiviteter.

Aktiviteterne i ISA er, ligesom det er tilfældet med Skolesport, også fysisk forankret på skolen. ISA-projektet er i lighed med Projektet Skolesport en succes, som med stort held formår at tiltrække og fastholde målgruppen. Men der er også forskelle. Aktivitetsudbuddet i ISA er mangfoldigt og langt mere varieret, da det er udvalgte elever fra skolernes 8.-9. klasser, der selv finder ud af, hvad de vil tilbyde de mindre børn, og her spænder tilbuddene lige fra utraditionelle aktiviteter som skønhedssalon til mere traditionelle idrætsaktiviteter som fodbold. Da ISA samarbejder med DGI Storkøbenhavn, har 8.-9.-klassens eleverne mulighed for at deltage i trænerkurser under DGI, og ydermere varetager frivillige trænere fra forskellige idrætsklubber noget af undervisningen i forbindelse med ISA på Tingbjerg Skole. Det betyder, at ud over, at der er et bredt udvalg af aktiviteter, også er en bredde i de bagvedliggende logikker, som aktiviteterne er opbygget efter. Ifølge den interne evalueringssrapport er bredden af aktiviteter og dermed også implicit bredden af logikker en fordel i forhold til målgruppen (Folkesundhed København 2005).

Til forskel fra strukturen i Projekt Skolesport foregår der i ISA-projektet altså et bredt udvalg af mange ugentlige aktiviteter, og som konsekvens af den opbygning fungerer idrætslæreren mere som koordinator, end han står for den egentlig træning. I forhold til selve aktiviteterne er hans rolle altså mere tilbagetrukket end i Skolesport. Den forskel, altså om det er en fagprofessionel, der står for at undervise i selve idrætsaktiviteterne, ser ikke ud til at have nogen umiddelbar betydning for, om målgruppen tiltrækkes og oplever tilbuddet som positivt. På begge de skoler, der indgår i case 4, er ISA et tilløbsstykke, og værdien af, at det er de ældste elever, der står for træningen, er stor. Begge skoler oplever, at kontakten på tværs af årgange er med til at skabe øget tryghed og dermed bidrage til et bedre miljø på skolen (Interview 4-1 og Interview 4-2).⁷⁹

---

⁷⁹ På de skoler, hvor man brugte junioridrætsledere som hjælpetrænere i Skolesport (cirka 1/3 del af projekterne), havde man samme positive erfaring med at inddrage skolens ældste elever.

Ser vi på de fysiske rammer, foregår både ISA og Skolesport et sted, hvor eleverne opholder sig i forvejen, nemlig på skolen i umiddelbar forlængelse af skoletiden. Både i forhold til de fysiske rammer og de personer, som står for undervisningen, befinder eleverne sig på allerede kendt område. Det betyder, at der i forhold til de fysiske lokaliteter er genkendelighed og nærhed, og at der ingen passage er mellem undervisningen i skolen og deltagelse i fritidsaktiviteten. For at undersøge, hvilken betydning de nære fysiske rammer har for denne elevgruppes mødedeltagelse og fastholdelse, vil jeg sammenstille aktiviteterne i ISA og Skolesport, med et tiltag, der foregår lige efter skoletid, men i en anden lokalitet end skolen.

I forbindelse med mit besøg til en aktivitetsdag på den ene af de to skoler, hvor ISA-projektet finder sted, mødte jeg en træner fra en rugbyklub (Observation 4-3). Ud over at være træner var han ligeledes folkeskolelærer på Blågård Skole - en skole på Nørrebro, hvis elevgrundlag ligner det på ISA skolerne. På Blågård Skole er der ikke ISA, men derimod et andet tilbud om idræt og andre fritidsaktiviteter efter skoletid.⁸⁰ Men til forskel fra aktiviteterne i ISA-projekterne foregik rugbytræningen ikke på skolen, men i Korsgadehallen - en idrætshal, som ligger i elevernes nærmiljø, men i fysisk afstand på ca. 400 meter fra skolen. Rugbytræningen foregik også i umiddelbar forlængelse af skoletiden, men forudsætningen for, at eleverne dukkede op til rugbytræningen, var, at de efter skoletid selv begav sig hen til Korsgadehallen. Her var altså indskudt en passage mellem de to fysiske arenaer - skolen og idrætshallen. En passage, der billedligt talt fungerede som en si, idet eleverne faldt fra på vejen fra skole til idrætshal. Allerede under min første samtale med rugbyinstruktøren gør han mig opmærksom på, at mødedeltagelsen er meget svingende, og at han engang imellem oplever, at der slet ikke dukker nogle af de tilmeldte børn op. Han fortæller mig, at der kan komme alt fra 0 til 20 drenge til træning (Observation 4-3, 2). I den første observation, jeg foretager af rugbytræningen i Korsgadehallen, oplever jeg ved selvsyn denne mangel på fremmødte deltagere, idet kun to instruktører er mødt frem til træning. Den ene instruktør er ham, jeg har aftalt at mødes med, mens den anden er taget med som hjælpeinstruktør i dagens anledning. Til denne træningsgang dukker der slet ingen drenge op (Observation 4-4).

---

⁸⁰ Rugbytræningen er en del af et tilbud, der hedder Gratis Fritid, som er et tilbud om fritidsaktiviteter for skolens elever på Blågård Skole. Ud over rugby tilbydes bl.a. også springgymnastik, fodbold og hip hop.

Da der er gået en lille time ud af de i alt 1½ time, som træningen er sat til at vare, og der stadig ikke er dukket drenge op, bryder rugbyinstruktøren op og konstaterer, at der ikke kommer nogen drenge til træning denne dag. På vej mod Blågård Skole fortæller instruktøren mig om, hvor svært det er at få drengene til at komme, særlig nu da han ikke længere er ansat som lærer på skolen (instruktøren var lige stoppet med at arbejde på skolen, da jeg ankom til min første observation af softrugby). På vejen møder vi en af de drenge, der er tilmeldt træningen. Instruktøren spørger, hvorfor han ikke er til rugby, drengen har glemt, at der var træning i dag, men siger så, at han er på vej derover. Instruktøren fortæller ham, at der ikke er noget rugby i dag, men at de skal huske at komme næste gang. Efterfølgende fortæller instruktøren, at han har en idé, han vil prøve af. Han vil tage op på skolen og tale med forældrene, hvilket måske vil hjælpe på fremmødet. Han udviser en tydelig frustration over, at det er så svært at få disse børn til at komme til træning. To forhold fremstår, som havende en negativ indvirkning på fremmødet: den manglende forældreopbakning og den fysiske afstand fra skole til idrætshal, hvilket kan illustreres ved dette lille uddrag fra observationen:

Han [rugbyinstruktøren] fortæller videre, at der ingen forældreopbakning er, og at han, selv da han var på skolen, kunne have aftalt med drengene, at de skulle komme til rugby, men at der kan ske så meget på vejen fra skolen til hallen, og de så alligevel ikke dukkede op (Observation 4-4, 1).

Da jeg ankommer og skal observere rugbytræningen igen tre uger efter, fortæller instruktøren, at han har fået talt både med de tyrkiske og de arabiske drenges forældre, og at de arabiske mødre har lovet, at drengene kommer (Observation 4-5, 1). Til denne træningsgang er der, da træningen skal til at begynde dukket 5 drenge op, og instruktøren har derfor mulighed for at igangsætte spillet.

Trods det forhold, at træneren var en person, som børnene kendte i forvejen, samt at aktiviteten var koordineret af skolen, var det altså svært at få de tilmeldte til at dukke op og dermed også svært at fastholde dem.

To forhold så som nævnt ud til at være afgørende for det manglede og ustabile fremmøde; den manglende forældreopbakning og afstanden mellem skolen og idrætshallen. Da den

manglende forældreopbakning også bliver nævnt, som en problemstilling i ISA og Skolesport (Interview 4-1, Interview 4-2, Østergaard 2008) er den altså ikke et særligt vilkår for denne aktivitet. I ISA og Skolesport nævnes den manglende forældreopbakning dog ikke i forbindelse med de aktiviteter, der foregår på skolen, her har man tværtimod positive erfaringer med, at forældrene giver børnene lov til at deltage. I ISA⁸¹ italesættes den manglende forældreopbakning i forbindelse med andre forhold, så som elevernes ustabile fremmøde, når de skal deltage i aktiviteter, der ligger på tidspunkter uden for skolens åbningstid, og at forældrene ikke kommer og bakker børnene op, når de eksempelvis deltager i turneringer og lignende, og endelig nævnes den manglende forældreopbakning også i forbindelse med disse elevers deltagelse i det frivillige foreningsliv (Interview 4-1, Interview 4-2).

En årsag til succes i forhold til børnenes tilkobling til aktiviteterne i Skolesport og ISA er, at aktiviteterne er fysisk placeret på skolen i nære og kendte rammer. Her skal nærhed og afstand ikke forstås ud fra, hvor langt hallen ligger fra elevernes bopæl, her skal det ses processuelt som nærhed i forhold til, hvor børnene befinder sig i løbet af deres dag. Det faktum, at Korsgadehallen ligger i deres nærområde, er ikke nok til at fastholde disse børn.⁸²

5.5.2 Det velkendte rum – Det ukendte rum

På samme måde som afstand kan have betydning for, om man møder op til en aktivitet eller ej, vil jeg i dette afsnit se på, hvilken betydning det har, at stedet/rummet for idræts- og motionsdyrkelse i forvejen er kendt af de udøvende. Som nævnt har skolen ikke bare som nær, men også som velkendt fysisk lokalitet en positiv indflydelse på rekrutteringen og fastholdelsen af børn i målgruppen. Ud fra data indsamlet i forbindelse med evaluering af Projekt Skolesport (Østergaard 2008) kunne jeg udlede at familier af anden etnisk herkomst har tillid til skolen som institution - en tillid der både omfatter de ansatte fagpersoner og skolen

---

⁸¹ Ved skolestart efter sommerferien og efter juleferien uddeles en folder til alle børnene på de berørte klassetrin, og børnene skal sammen med deres forældre derefter tilmelde sig aktiviteter i ISA. På Ellebjerg skole skal eleverne betale 50 kroner pr. halvår, mens Tingbjerg Skole har status af en heldagsskole, og derfor er det her gratis at deltage i tilbuddet.

⁸² Det har ikke i denne undersøgelse været muligt at undersøge, om det forholder sig på samme måde i forhold til den voksne målgruppe, da alle de fysiske aktiviteter til denne målgruppe har været placeret på steder, der er lokaliseret uden for målgruppens eventuelle uddannelses og arbejdsliv.

som fysisk lokalitet. Jeg kunne ligeledes udlede at det ser ud til at spille en afgørende rolle for tilliden, at det er en idrætslærer med faglig autoritet, som står for rekrutteringen af eleverne og kontakten til forældrene. Derudover ses tilliden også gennem den positive betydning, skolen som fysisk institution har for forældrenes velvillighed over for aktiviteterne.

At familier med børn der ikke dyrker foreningsidræt har tillid til skolen og til lærerne blev således klart under evalueringen af Projekt Skolesport. I dette afsnit vil jeg gå skridtet videre og eksemplificere, hvordan de to faktorer – skolen som fysisk velkendt lokalitet og læreren som velkendt autoritet – også spiller ind på familiernes villighed til at lade børnene gå til idræt i foreningslivet. Eksemplet er hentet fra ISA-projektet på Tingbjerg Skole, som har et samarbejde med den nærliggende fodboldklub, hvor det er lykkedes at starte en pigeafdeling op. Medlemmerne af pigeafdelingen er fortrinsvis piger af anden etnisk baggrund fra Tingbjerg Skole, der er rekrutteret gennem deres deltagelse i ISA. ISA-koordinatoren fortæller, at der forinden slet ingen piger var i klubben, mens det nu var lykkedes ham og en anden lærer fra skolen at skabe tre pigehold, U9, U11 og U13, som de selv står for at træne (Interview 4-2, 3). Da jeg spørger ind til, om det er lykkedes at få familiernes godkendelse til pigernes indmeldelse i Brønshøj Boldklub, fortæller han om det mislykkede forsøg på at få kontakt til forældrene gennem arrangementer:

Jeg har haft lavet sådan et familiearrangement i Brønshøj Boldklub, men det er ikke derfor, at det er kørt, fordi de kom ikke til det der familiearrangement. Vi lavede faktisk noget, hvor de selv kunne være med til at bestemme, hvad de skulle spise og også, vi kunne komme ind og se en superliga kamp, men der var ikke interesse for det (Interview 4-2, 4).

Det, der derimod ifølge ISA-koordinatoren har haft betydning, er, at familierne kender ham i kraft af hans lærerrolle. Det forhold, at trænerne i klubben er en person, som forældrene kender i forvejen fra hans rolle både som lærer og ISA-koordinator på skolen, er ifølge ISA-koordinatoren årsagen til, at pigerne nu spiller fodbold i klubben:

I og med at jeg kunne kombinere min rolle her, jamen så var det ikke "Kasper" fra Brønshøj Boldklub, men så var det "Kasper" fra Tingbjerg skole, og det var en anden indgangsvinkel til mange af forældrene, fordi så startede jeg med at have en gang træ-

*ning på skolen og en gang i Brønshøj, så man lærer at blive en del af Brønshøj (Interview 4-2, 3).*⁸³

Som citatet indikerer, har det forhold, at aktiviteten i første omgang delvis fandt sted på skolen i fysisk forstand også været medvirkende til succes. Den tillidsskabende effekt, skolen som institution har i kraft af dens velkendte rammer og personer, når det handler om at sluse børnene over i foreningslivet, gør sig ligeledes gældende i ISA-projektet på Ellebjerg Skole. På det tidspunkt jeg foretager interviewet med ISA-koordinatoren på Ellebjerg Skole, har koordinatoren som konsekvens af dette forhold iværksat en ordning, hvor forældrene kan betale foreningskontingent for deres børns deltagelse i de omkringliggende idrætsforeninger direkte til ham. Hvorefter han sørger for at overlevere pengene til foreningerne. Et initiativ, der sammen med en række andre initiativer, har betydet flere foreningsaktive børn (Interview 4-1).

I samtalen med ISA-koordinatoren fra Tingbjerg Skole bliver skolens særlige rolle som tillidsskabende institution tydeliggjort, da vi i samtalen kommer ind på børnenes mulighed for at deltage i stævner, turneringer og lignende arrangementer. ISA-koordinatoren fortæller, at når det gælder arrangementer i forbindelse med ISA, så er der ikke nogle problemer med, at børnene ikke må deltage. Den symbolske værdi skolen har som institution ser således ud til at sikre, at børnene får lov at tage med ud til stævner. Samme velvillighed er ifølge ISA-koordinatoren ikke tilstede, når det handler om stævner og kampe på udebane i boldklubben. Skal pigeholdende spille kampe på udebane er det straks langt mere problematisk. Om den skepsis og de forbehold han møder fra forældrenes side, siger han blandt andet:

*de ringer også og spørger, er i færdig med kampen, så siger jeg (...), vi er ikke færdig med kampen og vi er hjemme sådan og sådan. Der bliver tjekket, og når jeg har parkeret bilen herude, så er der nogen også som bor her, der kan se, det er "Kasper" ovre i bilen, den er god nok, det er ham, og hvis det ikke er mig, så skal de vide, hvem det er (Interview 4-2, 9).*⁸⁴

---

⁸³ Navnet på ISA-koordinatoren er opdigtet.

⁸⁴ Navnet på ISA-koordinatoren er opdigtet.

Omsummerende ser det således ud til, at på samme måde som nærhed er en udslagsgivende faktor, når det handler om at skabe fastholdelse omkring aktiviteter, der er rettet mod denne specifikke børnegruppen, ser det at stedet/rummet er velkendt også ud til at have en positiv indflydelse. Men samtidig er det vigtigt at understrege, at det faktum, at den fysiske lokalitet på forhånd er velkendt, ikke i sig selv er tillidsskabende. Det, der ser ud til at være udslagsgivende for familiernes tillid, og dermed børnenes deltagelse, er den positive kapital og symbolværdi skolen som institution besidder. Alene det forhold, at den fysiske lokalitet er et sted man plejer at komme, er ikke i sig selv nok. Det vidner den tidligere beskrevne oplevelse fra projektet MOVE om (se afsnit 5.4 *Rum som kategori*). Her fandt aktiviteten sted i et velkendt rum. Et rum, som blev benyttet til andre sociale arrangementer men som i en sammenhæng, hvor der skulle dyrkes motion, forekom beboerne utiltalende, fordi det havde helt andre konneksioner for de potentielle deltagere end sundhed og fysisk aktivitet.

Ved at sammenligne observationerne fra de 5 observationsstudier jeg foretog i forbindelse med prøvetimerne på forskellige motionshold for voksne i København, er der noget, der tyder på, at også for de voksne har det en positiv betydning, at stedet/rummet er kendt.

Organiseringen af tilbuddet med at komme ud til prøvetimer i forskellige motionstilbud var struktureret således, at sundhedskonsulenterne samlede en gruppe deltagere på 5-6 personer, som kom med til prøvetime på et motionshold under eksempelvis en aftenskole. De tilmeldte skulle selv sørge for at møde op til motionstilbuddet, hvor sundhedskonsulenten var til stede og ligeledes deltog i aktiviteten. På et motionstilbud ved navn *hverdagsmotion*, der fandt sted på selve Sundhedscenteret og hvor instruktøren var en af centerets egne sundhedskonsulenter dukkede 4 af de 6 tilmeldte deltagere op (Observation 2-3). Mødedeltagelsen til de aktiviteter, der foregik uden for centeret, var betydelig lavere. I forbindelse med de tre observationsgange af prøvetimer i motionstilbud på aftenskoler dukkede der hver gang kun en enkelte af de tilmeldte deltagere op⁸⁵ (Observation 2-1, Observation 2-2, Observation 2-3) og to af de tilmeldte i forbindelse med prøvetræningen i fysioterapeuternes fitnesscenter (Observation 2-5). Selv om det er vanskeligt at udlede noget præcist ud fra 5 obser-

---

⁸⁵ Til den ene prøvetime i pilates var der faktisk to af de tilmeldte, der var dukket op, men da vi fik af vide, at der ikke var noget separat rum til omklædning, forsvandt den ene af kvinderne hurtigt igen.

vationer, ser det ud til at have en positiv indvirkning på mødedeltagelsen, at den fysiske træning foregår i Sundhedscenteret, hvor de tilmeldte også modtager deres motiverende samtaler. Måske er det ikke nogen tilfældighed, at mødedeltagelsen var højst til den aktivitet, der foregik på Sundhedscenteret. Ligesom skolen som velfærdsinstitution ser ud til at have høj grad af troværdighed, ser det samme ud til at være gældende i forhold til sundhedscentre og det tilknyttede personale. I afsnit 5.4 *Rum som kategori* omtaler jeg som nævnt, hvordan projektet MOVE ikke fungerede og måtte lukkes ned, fordi der ikke kom nogen henvendelser fra borgere. Kommunen havde mod forventning regnet med, at det ville tiltrække målgruppen af udsatte borgere, hvis man placerede rådgivning og træning i beboernes nærområde. Af den årsag valgte man at placere den ene af de to motionsvejledninger under MOVE i et beboerlokale i Urbanplanen - et socialt udsat boligområde. Som tidligere omtalt havde dette valg af lokalitet den modsatte effekt. På grund af de konneksioner beboerne tillagde beboerlokalet, dukkede der ikke nogen borgere op. I interviewet med en af de involverede konsulenter, bliver konsulentens erfaring med målgruppens velvillighed til henholdsvis beboerlokalet og Sundhedscenteret sat op i mod hinanden. Interviewet afspejler, hvordan der til de to lokaliteter er knyttet forskellige værdier, som har betydning for, om borgere i målgruppen benytter sig af kommunens tilbud eller ej:

Urbanplanen er et meget belastet område, folk benytter ikke sådan noget i deres lokalområde. De går ikke ned, vi tænkte, det var smart, vi putter motionsvejledning ud til dem, så kan de bare lige komme. Det gør de ikke. Og det gør de heller ikke når man..., vi har et lokale derude, som er sådan et beboerlokale som lugter af cigaretter og fester, og det er ikke noget man forbinder med, at nu går man til kommunen og får hjælp til noget, det er mere sådan, det ligner mere sådan noget frivilligt arbejde eller sådan noget, det har bare ikke... Det har noget helt andet over sig, når man kommer ind i et sundhedscenter, altså uhh fagligheden er blåstemplet bare du går ind af døren ikke (Interview 2-1, 10).

Når det gælder projekter rettet mod fysisk inaktive voksne, er der noget, der tyder på, at der for at fastholde denne målgruppe i fysisk aktivitet skal mere til end bare velkendte rammer. Det bliver bekræftet af et yderligere eksempel. I interviewet med fysioterapeut og medarbejder

af Fysioterapi Nordvest – Fysioterapi & Fitness fortæller fysioterapeuten, om de erfaringerne de har haft på klinikken i forbindelse med et andet af kommunens projekter nemlig Motion og Kost på Recept,⁸⁶ som forløb fra 2004-2006. Fysioterapeuten fortæller, hvordan det kun lykkedes at rekruttere maksimalt 20 personer til klinikkens fitnesscenter ud af de ca. 1200 personer, der igennem den 3-årige projektperiode modtog et fire måneder langt træningsforløb i klinikken (Interview 2-5, 7). De velkendte rammer var i dette projekt ikke nok til at fastholde deltagende i en aktiv livsstil, hvilket også evalueringen af Motion og Kost på Recept (Roessler, Ibsen, Saltin og Sørensen 2007) nævner. I evalueringsrapporten fremgår det at den manglende fastholdelse af deltagerne i en fysisk aktiv livsstil, efter ophør af den i projektet tildelte træningsperiode var en central problemstilling ved projektet. I sundhedsstyrelsens resultatopsamlingsrapport af Motion på Recept i Danmark fra 2010, hvor der er indsamlet materiale fra 16 Motion på Recept projekter i 13 kommuner fremgår ligeledes at frafaldsproblematikken både under og efter interventionen er en central problemstilling (Sundhedsstyrelsen 2010).

5.5.3 Det ritualiserede rum – Det fragmentielle/tilfældige rum

Ritualer er i visse former for idræt og sport en integreret bestanddel af aktiviteten, eksempelvis er dette gældende for kampsporten. I casestudierne 3 og 4, der omhandler projekter og aktiviteter rettet mod børn, indgår der i begge en observation af træning i en karateklub. Observationsstudierne af disse to klubber viser en forskellighed i måden karate bliver dyrket på. Denne forskellighed henleder opmærksomheden på, at det der foregår i rummet, ikke kun lader sig definere af selve aktiviteten. Forskellen i den måde, der bliver dyrket karate på i de to observationer, viser, at selve den logik, som ligger i tilgangen til aktiviteten, i lige så høj grad er betydningsdannende (Bourdieu 1988b, Engström 2010).

---

⁸⁶ Projektet *Motion og Kost på Recept* blev etableret i Københavns Kommune i 2004, og var en del af planen *Folkesundhedsplan for kost*, som var blevet vedtaget i Sundheds- og Omsorgsudvalget i 2003. Projektet henvendte sig til personer, der var diagnosticerede med en eller flere af de nævnte faktorer: høje blodlipider, insulinresistens og/eller forhøjet blodtryk. Projektet blev etableret i fem fysioterapi-klinikker i København, og ud over den fysisk træning deltagere modtog i en periode på fire måneder i fysioterapiklinikkerne, modtog deltagere 6-8 samtaler med en klinisk diætist, som omhandlede patienternes spise- og motionsvaner (Roessler, Ibsen, Saltin og Sørensen 2007).

Ud fra de to eksempler jeg i det følgende vil gennemgå, kan man udlede, at dyrkelsen af karate i dag udspiller sig mellem mindst to logikker. Dels det at dyrke karate som en sport, hvor konkurrenceelementer og rangorden er det bærende omdrejningspunkt og dels det at dyrke karate som en livsstil - en måde at leve og forholde sig til tilværelsen på. Foreningslederen i den ene klub udtrykker distinktion i de to måder at dyrke karate på ved at henvise til karatekunstens historiske udvikling: *går man tilbage og kigger på karatehistorien, så er karate slet ikke sport, så er det mere en livsstil altså og en måde og leve på. Nu er tingene så blevet anderledes, det er blevet en konkurrencesport også* (Interview 3-4, 9). Den logik, der ligger bag den måde karate traditionelt er blevet dyrket på, er således i dag ikke nødvendigvis fundamentet bag det at træne karate.

I karateklubben, der indgår i Case 4, som jeg herefter benævner karateklub1, spiller traditionelle ritualer dog en helt fremtrædende rolle. Ritualiseringen kan ses i selve træningssituationen, hvor der løbende gennem træningen er indbygget ritualer for hilsner i form af eksempelvis indgangs- og udgangsritualer, hvor alle hilser på hinanden. Men ritualerne er også tæt forbundet til selve rummet, hvor karatetræningen foregår. I observationen af klubben og træningen fremtræder ikke mindst træningsrummet, som tæt forbundet med bestemte ritualer for indtrædelse og ophold i rummet. Ritualiseringen ses eksempelvis afspejlet i selve tilgangen til rummet/lokalet, illustreret ved, at alle børn og voksne bukker, idet de træder over tærsklen til træningslokalet. Dette ritual fastholdes også ved indtrædelse uden for selve træningssituationen (observation4-6, 1). Ritualiseringen bliver forstærket af den stemning, man bliver mødt med, når man har stillet sine sko i entreen, og derefter træder ind i et lille lokale, hvor en af karateinstruktørerne sidder bag en reception og byder alle varmt velkommen. Receptionen er gjort hyggelig og imødekommende, der brænder levende lys på receptionens skranke. Den varme og imødekommende stemning, man som besøgende mødes af i receptionen, står i kontrast til klubbens fysiske placering i nogle gamle slidte fabriksbygninger, hvor lugten af bageri i opgangen er meget gennemtrængende.

Selve træningsrummet er delvist åbent ud mod receptionen, kun afskærmet af en halv væg, og indgangen til rummet befinder sig midt i denne halve væg som en åben passage uden mulighed for fysisk afskærmning af en dør. Rummets fysiske fremtrædelsesform er enkel. Rummet er forholdsvist stort og kvadratisk med måtter på gulvet.

Gennem den ritualiseringen der foregår, bliver rummet definerende for de aktiviteter og den relationsdannelse, der finder sted i rummet. Her er det ikke kun en fysisk, men også en symbolsk indtræden, der afgør, om man er ude eller inde, om man er en del af aktiviteten eller ej.

I denne lokalitet strukturer rum og ritualisering handlingerne, hvilket jeg som observatør oplever skaber en forudsigelighed og ro. Gennem ritualiseringen sættes tydelige grænser for ageren, men samtidig skaber det plads til fordybelse. Det ritualiserede rum, her forstået både i konkret og abstrakt forstand, giver mulighed for læring i forhold til relationsdannelse og selvindsigt. Adspurgt om ritualernes betydning for relationsdannelsen fortæller en af klubbens frivillige ledere:

i høj grad handler det jo om, at man bliver nødt til at være fokuseret, fordi man potentielt kan gøre skade på hinanden, så det handler om at vise respekt overfor dem man lærer noget af, dem man lærer noget til og dem man gør noget sammen med. Så for at det fungerer optimalt, jamen så skal man være opmærksom på og passe på hinanden, (...). Det kræver, at man samarbejder for at få det til at virke, det er væsentligt, så i ritualerne, jamen så ender man jo også med at takke hinanden, så man takker ikke kun opad, man takker ikke kun professoren og læreren, man takker også hinanden for at man brugte tid på at undervise hinanden, det er sådan en ret fundamental del af det (Interview 4-4, 12).

Ritualerne fordrer således ikke kun det nødvendige fokus i træningen, det opfordrer samtidig til at understøtte den form for relationsdannelse, der foregår i rummet, en relationsdannelse som er bygget om omkring samarbejde og gensidig respekt.

Et aspekt ved ritualerne er ligeledes, at de strukturerer rum og aktivitet efter en helt ny orden. Indgangsritualet i ”døråbningen” på tærskelen mellem reception og rum, der som nævnt opretholdes, selvom der ikke foregår træning i rummet, tydeliggør den adskillelse, der er mellem den sociale strukturering, der foregår uden for karatetræningen i form af koder, hierarkier og kampe, og den strukturering, der indfinder sig, når man træder hen over tærsklen til træningsrummet. Hierarkierne i træningslokalet er væsensforskellige fra de hierarkier, der eksisterer i deltagernes hverdagsliv, men selve struktureringen er velkendt i sin

opbygning. På samme måde, som det er tilfældet i rummet i disciplinsamfundet, inddeler også dette træningsrum de agerende efter en tydelig hierarkisering. Den hvide kampdragt, som alle har på, fungerer som "neutralisator" for den ydre sociale strukturering, mens farverne på bæltene fungerer som visuelt redskab for den nye hierarkiske orden. Ritualiseringen omkring, at alle indtræder i kampdragt i rummet, skaber en egen og dermed anden form for hierarkisering end i det offentlige rum. I træningsrummet handler hierarkisering udelukkende om dygtighed i forhold til karatekunsten. De kapitaler, der eksisterer udenfor rummet, er derfor sat ud af funktion. Den ydre hierarkisering nedbrydes og en ny genskabes på det ydre gennem kampdragtens neutralitet og bælternes farvesymbolik og på det indre plan gennem ritualer og meditationspraksis. Om tøjets og ritualernes betydning for, hvordan struktureringen af rummet udenfor ophæves og en ny strukturering opstår, siger en af klubbens frivillige ledere:

den type uniformdræt har jo det som styrke, at man mødes og ikke kan se, hverken økonomi eller uddannelse af den umiddelbare fremtoning, og det er sundt, på den måde er det jo et frirum, og man benytter det jo også, det indgår som en, hvad skal man sige en del af forberedelsen, at når man møder frem, så har man den der korte periode, hvor man sidder i meditation, og det er jo helt grundlæggende for at tømme hovedet for tanker fra ens hverdag, altså problemer, familien, arbejdet, ting man skal nå, alt muligt, væk med det og så flytte fokus, så man udelukkende koncentrere sig om det man skal til at lave (Interview 4-4, 12).

Det ritualiserede rum tilbyder et fysisk og mentalt rum, hvor den ydre samfundsstrukturering i form af værdier og normer sættes i parentes. Rummet åbner derved mulighed for, at personer og relationer kan omfortolkes og nyskabes. Om det er dette karaktertræk ved aktiviteten i netop denne karateklub, der virker fastholdende er vanskeligt at give et entydigt svar på, men karateklubbens egen erfaring med at integrere socialt udsatte børn, der er vokset op uden foreningskultur, er yderst positiv. Klubben oplever, at når børnene er fanget ind, så bliver de hængende, og samtidig oplever klubben, at forældreopbakning og engagementet også viser sig i takt med, at børnene lader sig engagere i aktiviteten (Interview 4-4). Som udenforstående bliver man ramt af den utrolige positivitet og glæde, som rummet er fyldt

med. Et uddrag fra observationsnotaterne illustrerer, hvordan karatekunstens værdier bliver direkte afspejlet i den praksis, der foregår, ikke som en død praksis, men som en praksis, der bliver udtrykt i selve den stemning, rummet er fyldt med under træningen. Følgende observation har jeg noteret omkring min oplevelse af børnene under træningen:

Under hele træningen er alle børnene utrolig disciplinerede, kun en enkelt gang bliver et barn irettesat fordi han er gået på toilettet uden at spørge først. Børnene er også respektfulde og anerkendende overfor hinanden, det virker som om, at der ikke er nogen uforløste konflikter mellem børnene, mange af de lidt mindre drenge er utrolig smilende og nyder tydeligvis træningen og tonen hos træneren (Observation 4-6, 1).

Det opleves som om, at det firkantede og ritualiserede rum skaber en både fysisk og mental fast og genkendelig struktur, som giver plads til at arbejde både med karate og med relationsdannelse.

For en udefrakommendes blik har det der foregår i karateklubben i case 3, som herefter benævnes karateklub 2, ved første øjekast mange ligheder med det der foregår i karateklub 1. Elementer som kampdragt, bælte, disciplinering omkring udøvelse af de enkelte trænings-elementer og en indledende del med meditationspraksis går igen. Men en nærmere analyse af observationerne foretaget af de to karatetræninger viser, at der er afgørende forskelle mellem det, der foregår i de to klubber. I karateklub 2 foregår der ingen ritualisering af rummet hverken ved indtrædelse eller gennem bevidste fysiske effekter så som en receptionsskranke med stearinlys og venlig velkomst. I observationsstudiet af karatetræningen i karateklub 2 træder man direkte fra en opgang ind i en stor sal. Salen, som karateklubben deler med en brydeklub, fremstår fyldt med træningsrekvisitter, som *fylder godt op i den ene ende af salen, med deres måtter m.m.* (Observation 3-4, 1). I den ende af salen, hvor man træder ind fra opgangen fremstår salen derfor rodet og med præg af tilfældighed. Selve rummets fysikalitet kædes derfor på ingen måde sammen med den aktivitet, der foregår. Både rummet og den træning, der foregår i rummet, vidner da også om, at karate her er transformeret og sportificeret. Den karate man dyrker her, er en sport på linje med enhver anden sportsgren. De ritualer, der indgår, som eksempelvis den indledende meditation, opleves som om, at de er med i kraft af tradition og ikke i kraft af at udfylde en egentlig funktion. Den form for

træning, der foregår i dette rum, minder mest af alt om en hvilken som helst anden træning i enhver anden forening, hvor børn og unge mødes og dyrker idræt. Her er det ikke karatekunstens ritualer, der strukturer rum og aktivitet, men derimod sporten og foreningsidrættens, hvilket blandt andet bliver understreget af, at instruktørerne og alle børn efter træning går ind i klublokalet bag træningsrummet og får sig en juice eller sodavand (Observation 3-4). Oplevelsen bliver forstærket i samtalen med den frivillige foreningsleder, der om de oprindelige ritualers betydning siger:

det skulle egentlig være en meditationsdel, men altså så skulle man jo gå dybere ind i det, hvis man skulle lære folk det korrekt. Det blive lidt mere overfladisk, det bliver mere, hvad skal man sige tradition, at man har den del med, end det virkelig bliver dyrket, kan man sige, men det er en del af karate (Interview 3-4, 10).

De to eksempler viser, hvordan selve aktiviteten er underordnet den bagvedliggende logik. Som Engström (Engström 2010) betoner i sine analyser af kropsudøvningskultur, kan en og samme idrætsaktivitet dyrkes ud fra helt forskellige logikker.⁸⁷ Eksemplet med de to karateklubber viser, hvordan den bagvedliggende logik har indflydelse på ikke bare aktivitet, men også på rum og relationer.

Med eksemplet har jeg forsøgt at tydeliggøre, hvordan også rummet som fysisk og mental enhed indgår i sammenspil med aktivitet og logik, som en væsentlig dimension i forhold til relationsdannelse. I det ene rum strukturer ritualer og rum således på en meget forudsigelig måde det, der skal foregå i rummet, mens det andet rum er mere udefinerligt i sin karakter, og derfor ikke på samme måde udgør grundlag for struktureringen. Denne forskel ser ud til at have betydning for, hvad der kan foregå i de to rum. Instruktøren, der står for karatetræningen i karateklub 2, fortæller mig under observationen om de erfaringer, han har haft med at få børn ind i klubben, som ikke har kendskab til foreningskulturen. Jeg har noteret følgende om dette fra min samtale med ham:

---

⁸⁷ Se også i afsnit 3.2.2 *Gymnastisk, folkeoplysning og fællesskab* beskrivelsen af den svenske gymnastik, og hvordan der i dyrkelsen af denne, indgik forskellige logikker alt efter om den foregik på højskolerne eller i folkeskolen.

han fortæller mig, at han har haft nogle ret uheldige erfaringer med drenge af anden etnisk baggrund. De har haft nogle stykker, der gerne ville begynde i foreningen, men som havde svært ved at indordne sig efter reglerne. En af reglerne er, at man ikke under træningen må have drikkevarer f.eks. sodavand i salen og man må heller ikke tygge tyggegummi, men det var disse drenge fuldstændig ligeglade med. Man kunne derfor ikke have dem i klubben (Observation 3-4, 1).

Træningsrummet fremtræder rodet og udefinerligt og kommer dermed til at virke mindre grænsesættende, hvilket udvider de tilstedeværende egne tolkningsmuligheder for ageren. Hvor reglerne i karateklub1 var indlejret i selve tilgangen til det fysiske rum, kommer reglerne karateklub 2 til at fremstå mere abstrakte, hvilket i tilfældet med drengene betød udelukkelse fra klubben og dens aktiviteter.

Et andet modstykke til det ritualiserede rum i karateklub1, oplever jeg under min observation af et fodboldstævne i Nørrebrohallen (Observation 4-2). På flere planer opleves Nørrebrohallen, og den aktivitet jeg observerer, som præget af fragmentering og tilfældighed. Oplevelsen rammer mig allerede, da jeg træder ind af døren til en stor åben foye, hvor der løber en masse børn rundt. Allerede i foyeren undrer jeg mig over fraværet af voksne. Der er eksempelvis stort set ingen af børnenes forældre til stede. Da jeg kommer ind i selve hallen, hvor kampene er i gang, bemærker jeg, at børnene selv på langt de fleste hold står for organiseringen af deres holdopsætning i kampene, kun enkelte hold har en voksen træner tilknyttet (Observation 4-2, 1). Et andet forhold, jeg bemærker, er, at de fleste børn spiller fodbold uden at være omklædt, kun nogle få hold er ankommet til stævnet med ens trøjer på. Ud fra logo og tekst på trøjerne kan man se, at det er hold, der kommer fra københavnske skoler. Men tilfældigheden præger ikke kun det ydre. Tilfældigheden er iboende selve stævnets logik. Det afspejles i den uforpligtigende måde selve stævnet er arrangeret på. Om stævnets organisering forklarer ISA-koordinatoren fra Tingbjerg skole:

Holdene kan komme lige fra gaden og tilmelde sig på selve dagen, men det er jo også fordi det i Nørrebrohallen, det er sådan noget gadeplans noget, man bare melder sig til, hvor at dine børn og mine børn, vi havde meldt dem ind i en forening, hvor der havde været et program ude en uge før så man ville vide hvornår. Der er jo ikke noget program, det kommer søndag aften og du skal spille mandag, så du kan ikke være forberedt

på noget, det er sådan, det er ikke la la, men det er bare sådan man møder op, det er afslappet (Interview 4-2, 6).

Selve området i hallen, hvor stævnet foregår, er opdelt i tre mindre enheder: et for afslapning og to kamparenaer. Denne opdeling er markeret af flytbare lave ”vægge”, som ikke lukker rummene af, men bare markerer grænserne. Et andet sted i den store åbne hal foregår der samtidig med fodboldstævnet en aktivitet på en klatrevæg, men det er tydeligt, at de personer, der benytter klatrevæggen, er uden tilhørsforhold til stævnet. Den tilfældighed, der præger rummet og struktureringen i rummet, er dog kun tilsyneladende. Da jeg har opholdt mig i hallen et stykke tid, får jeg øje på nogle unge mænd, der går rundt med ens lyseblå trøjer, der indikerer at de er vagter. Lidt efter opdager jeg, at der også er politi til stede, de går og står rundt omkring to og to i fuld kampuniform. Da jeg først har fået øje på dem, er det som om, at vagterne og politiet klædt i kampuniformering med deres markante og tydelige tilstedeværelse dominerer og strukturer rummet. I observationsrapporten har jeg noteret følgende om mine oplevelser i forhold til vagterne i de lyseblå trøjer:

Jeg oplever under opholdet i Nørrebrohallen flere episoder, hvor vagterne har fat i nogle af de drenge, der er kommet for at spille fodbold eller for at kigge på. Den ene gang er det fordi drengene klatrer på klatrevæggen, der findes i et hjørne af hallen, det må de ikke. Jeg overværer to gange, at en vagt giver en dreng et slag/slår drengen, en gang med en flad hånd på siden af hovedet, og en anden gang hvor en vagt dunker en dreng i hovedet, samtidig med at vagten fortæller drengen, hvad det er vedkommende ikke må. Ved en anden episode kommer en vagt forbi mig, han har et fast tag rundt om armen på en af de mindre drenge og fører ham ud af hallen (Observation 4-2, 2).

Uniformeringen af vagter og politifolk står i kontrast til den uniformering, som fandt sted i karaterummet, man kan her tale om en ydre hierarkisering versus en hierarkisering indlagt i selve aktivitetens logik. Tilstedeværelsen af politi og vagter samt tilfældigheden i opbygning af stævnet gør, at det opleves som om, der ingen overgang er fra gaden rum til idrætsrummet. Her er ingen ritualer, der markerer, at hverdagslivet og dets problemer er lagt til side og skiftet ud med en ny strukturering. Gadens problemstillinger er rykket med ind i

idrætshallen og de logikker og kapitaler, der er gældende på gaden er således også gældende her.

5.5.4 Det lukkede rum – Det åbne rum

Flere af de observerede træningsaktiviteter foregår i såkaldt lukkede rum. Rummene i disse observationer er lukket i mere end en forstand. Det er rum, der rent fysisk er lukkede og afskærmede for omverden, men også lukkede, idet den aktivitet, der foregår, kun finder sted for en mindre fast defineret gruppe, hvilket udelukker andre fra at komme ind i rummet, i det tidsrum aktiviteten finder sted.

Et eksempel på en af de aktiviteter, der foregår i et lukket rum er projektet *Gå i Gang*⁸⁸ (Observation 1-4). Et projekt for en gruppe voksne, som alle har en sygdomsrelateret lidelse og af den grund ikke er fuld funktionsduelige på det fysiske område. Et andet eksempel er *Livsstilsklubben*, som jeg senere vil komme ind på. Holdet *Gå i Gang* består i alt af 11 deltagere. Holdet er iværksat under kommunalt regi, og er et samarbejde mellem Næstved Senior Motion og Næstved Kommune. Samarbejdet består i, at kommunen betaler for leje af lokalet, mens Næstved Senior Motion bidrager med frivillige instruktører. Den aktivitet, der foregår, er Tai Chi. En times træning består af 45 minutters Tai Chi træning og 15 minutters kaffe og hygge. Den sidste del, inddragelsen af det sociale element med kaffe og hygge, er ifølge instruktørerne meget vigtigt, og er en del af foreningens generelle praksis (Observation 1-4, Interview 1-4). Rummets lukkethed og den intimitet og personlige kontakt, der foregår under denne deltagende observation, har en tydelig tryghedsskabende virkning på deltagerne. På trods af, at alle har kropslige skavanker, der gør det vanskeligt for dem at gennemføre øvelserne korrekt, er stemningen i rummet tryk, intim og munter. Min observation af, at deltagerne har en positiv oplevelse af at deltage i denne aktivitet bliver bekræftet under den

---

⁸⁸ Projektet *Gå i Gang* blev etableret i 2005 af Kræftens Bekæmpelse, Gigtforeningen, Danske Gymnastik - og Idrætsforeninger og Diabetesforeningen. Målet med *Gå i Gang* projektet var at skabe gode muligheder for at inaktive voksne kunne komme til at dyrke idræt med ligestillede. Den primære målgruppe var patientforeningernes målgrupper, dvs. voksne med gigt eller nuværende eller tidligere kræftdiagnose. Den sekundære målgruppe var inaktive voksne der ønskede at komme i gang med at dyrke idræt. Med udgangen af 2010 afsluttedes projektet, men alle 16 kommuner, som var med i projektet har valgt at fortsætte aktiviteterne, og de eksisterer stadig i 2012.

efterfølgende frokost, som jeg bliver inviteret til at deltage i. Da min observation foregår på sæsonens sidste træningsgang, bliver der efter træning sat borde op i lokalet til en planlagt frokost, hvor deltagerne hver har taget en ret med. Instruktørerne får gaver i form af vin og rosede ord fra deltagerne. Deltagerne ytrer samstemmende, at de har været rigtig glade for at komme til træningen, og at de synes, der har været en god energi på holdet (Observation 1-4, 1). Ud af de syv fremmødte, der er på holdet den dag, har fire deltagere meldt sig ind i selve foreningen Næstved Senior Motion. En af de andre deltagere på holdet fortæller, at hun endnu ikke er parat til at komme på de almindelige hold, men meget gerne vil forsætte på et tilsvarende lille hold. Det fremgår af samtalen mellem kvinden og den mandlige instruktør, at det er usikkert om holdet kan forsætte. Instruktøren føler sig usikker på, om kommunen forsat vil støtte projektet økonomisk, og uden økonomisk støtte intet hold (Observation 1-4, 2). Usikkerheden omkring hvorvidt kommunen forsat vil yde økonomisk støtte til leje af lokale, er tydeligvis noget som begge instruktører, der står for træningen, anser som problematisk, idet en forudsætning for at denne målgruppe kommer i gang med at dyrke fysisk aktivitet i foreningen, er at der eksisterer små lukkede hold specielt tilrettelagt for målgruppen. Foreningens erfaring fra de år hvor projektet Gå i Gang har eksisteret er nemlig, at 1/3 af deltagerne på holdet efterfølgende melder sig ind i foreningen (Observation 1-4, Interview 1-6), ifølge den ene af instruktørerne er dette kun muligt, fordi de mindre lukkede hold fungerer som en introduktion til foreningen. Foreningens erfaring med at optage deltagere med lignende sygdomsmæssige diagnoser direkte ind på foreningens almindelige hold er meget dårlige (Interview 1-6, 5). Intimiteten på det lukkede hold med få deltagere, som foregår i et mindre aflukket lokale, ser således ud til at fungere som en indslusningsmekanisme, der i denne forening gør det muligt efterfølgende at udsluse deltagerne til de øvrige aktiviteter.

I Næstved Firma Sport, foretager jeg en lignende deltagende observation, i det jeg også vil betegne som et lukket rum. Her er det en Livsstilsklub, jeg observerer. Livsstilsklubben henvender sig til overvægtige personer, der ønsker at ændre livsstil. Aktiviteterne i klubben består af vejning, samtaler, motion og undervisning i kost og fysisk aktivitet. Selve tilmeldingen til klubbens aktiviteter forgår løbende. Det er derfor ikke på samme måde som Gå i Gang-projektet et lukket hold, hvor deltagerne tilmelder sig ved sæsonstart. Aktiviteterne

foregår i to forskellige rum, hvoraf jeg kun som deltagende observatør har adgang til det ene rum, som er der, hvor den fysiske aktivitet og efterfølgende undervisning finder sted. Det andet rum er helt lukket. Det er det rum, hvor vejningen foregår. Her er det kun den overvægtige selv samt den instruktør, der står for dagens vejning, der har adgang. I rummet hvor vejningen foregår skal deltagerne skriftligt formulere deres personlige mål. Sedlen med målene lægges i en kuvert og åbnes af deltageren efter en periode på 10-12 uger. Hvad der står på sedlen, ved kun den enkelte deltager, og selv når kuverten bliver åbnet, er det op til den enkelte deltager, om de vil tale med instruktørerne og/eller de andre deltagere om, hvordan det er gået med at opfylde målene (Interview 1-7, 15). Den lukkede dør og de lukkede kufferter fungerer her som en beskyttelse for det, der er svært. Det gamle jeg, der spiste for meget og dyrkede for lidt motion, tåler ikke at blive udstillet. Det, der er forbundet med den gamle livsstil, der har ført til overvægt, forbliver her privat. Efter vejning bevæger deltagerne sig over på den anden side af gangen og ind i et stort lyst træningslokale. Dette er lokalet, hvor der både trænes og undervises i teori om kost og motion. Det er lokalet hvor der derfor er fokus på den nye og forbedrede livsstil. Her kan det nye jeg folde sig ud. Her er en levende og udadvendt stemning, der lægger op til relationsdannelse mellem de agerende i rummet. Det bliver både manifesteret gennem de fysiske øvelser og lege, hvor deltagerne kommer tæt på hinanden og får grinet sammen, men også i den måde som undervisningen varetages, idet alle deltager efter motionsdelen sætter sig på stole i en rundkreds. Her har alle front mod alle og undervisningen bliver indledt med en runde, hvor deltagerne skiftevis fortæller om, hvordan det går, og hvor instruktørerne opfordrer deltagerne til at mødes i privat regi for at støtte hinanden i den fysiske træning. Der er mødt seks medlemmer op til den fysiske træning og efterfølgende undervisning. Der var mødt flere op til vejning, men ikke alle der kom for at blive vejjet, deltager i den efterfølgende motion og undervisning. En problemstilling instruktørerne i livsstilsklubben kæmper med, og som de på forskellige måder har forsøgt at løse (Interview 1-7 og Referat af samtale 1-8). Problemstillingen åbner for en opmærksomhed mod at der eksisterer en barriere mellem overgangen fra det helt lukkede og private rum til fællesskabet, som for flere af de tilmeldte er svært at overskride. Dette til trods for, at træningsrummet er fyldt af en positiv og munter stemning, hvor der under de fysiske øvelser bliver grinet hjerteligt af både hinanden og sig selv (Observation 1-5). Ifølge

den ene instruktør, er det en vanskelig målgruppe af arbejde med, netop fordi deltagerne er vanskelige at fastholde. Derfor forsøger de også med forskellige midler at gøre en ekstra indsats for at få deltagerne til at møde op. Blandt andet ringer eller mailer instruktørerne til deltagerne, hvis de bliver væk mere end et par gange (Referat af samtale 1-8, 2). Alligevel fungerer livsstilsklubben som sluse til forenings øvrige aktiviteter, på samme måde som det var tilfældet med projektet Gå i Gang. Flere af livsstilsklubbens medlemmer er begyndt at gå til andre aktiviteter i foreningen, og et par deltagere er til og med blevet frivillige instruktører blandt andet den ene af de to instruktører, jeg interviewer (Interview 1-7).

Samme forbindelse mellem det lukkede rum og intimitet og tryghed finder jeg ligeledes under min observation af de to casestudier, hvor der indgår projekter for børn. De rum, der her fremstår, som de mest lukkede, er at finde på ISA skolerne, hvor nogle piger fra de største klasser har startet henholdsvis et perleværksted og en skønhedssalon. ISA rummer mere end bare tilbud om fysisk aktivitet, hvilket disse to aktiviteter er et eksempel på. Her har nogle større piger fundet på at skabe en aktivitet for de mindre piger, hvor pigerne kan få lov at udfolde deres pigeunivers i trygge rammer. De rum, skønhedssalonen og perleværkstedet foregår i, er helt almindelige klasselokaler, men når aktiviteten forgår, er der adgang forbudt for udenforstående. Ikke engang ISA-koordinatorene kan gå ind uden at banke på først og dernæst vente på tilladelse til at gå ind (Interview 4-1 og Interview 4-2). Skønhedssalonen og perleværkstedet illustrerer, hvordan reglerne omkring rummets lukning udadtil gør det muligt for pigerne at dyrke deres interesse og slappe af fra det udefrakommende blik. I dette rum kan pigerne derfor trygt smide tørklædet. Om rummets privathed og hvordan det, der foregår i rummet, ikke tåler den udefrakommendes blik, fortæller den ene ISA-koordinator:

Der er skønhedssalon, som er noget de selv har fundet på, så lægger de sminke, jamen jeg prøvede at komme ind, fordi jeg skulle lige holde øje med hvad de egentlig lavede dernede, så bankede jeg på og så, nej nej nej (læreren) kommer, og så åbner jeg døren. Jeg tænkte, hvad sker der, så er de nede under bordet, og så siger jeg, hvad laver i, og så var det fordi tørklædet var af, og det måtte jeg ikke se. Det havde jeg ikke tænkt over. Det er sådan noget man lærer ikke, det er i hvert fald noget jeg aldrig glemmer (Interview 4-2, 8).

Modsat forekommer der også under mine observationer rum, som kan beskrives som åbne. Åbenheden fremstår dog på en lidt forskellig måde, som det vil fremgå af nedenstående beskrivelser. Rum kan i deres fysiske fremtoning være store og rummelige, og derfor opleves som åbne på trods af, at de i deres arkitektoniske udformning i virkeligheden er firkantede, forudsigelige og lukkede. Dette er tilfældet i min deltagende observation af Tai Chi i foreningen i Næstved Senior Motion. Mange af foreningens aktiviteter foregår i de store idrætshaller i Næstved Hallerne, og observationen jeg foretager af en Tai Chi træning, foregår i en af disse store lyse haller med højt til loftet. Den store åbne hal med dens tilskuer-rækker og indretning til diverse boldspil med streger på gulvet og reklamer på væggene ligner ikke umiddelbart et ideelt sted for dyrkelse af en meditativ bevægelsesform som Tai Chi. Men rummets karakter ændres fra larmende boldspilshal til energifyldt, flydende og åbent meditativt rum straks, da den ene af de to instruktører begynder dagens undervisning. Instruktøren samler alle de omkring 50-60 fremmødte deltagere foran sig midt i den store sal. Den dæmpede ”meditative” musik, der ligger som et baggrundstæppe, og instruktørens rolige og flydende stemme får tilsammen de fremmødte til at samle sig om aktiviteten. Efter samling og indgangshilsen spredes vi ud i salen og får nu fuldt udbytte af den store og luftige sal, hvor der er plads nok til, at alle kan sprede armene ud og lade sig henføre af de rolige og flydende bevægelsesmønstre, hvor der under øvelserne refereres til dyr og deres bevægelser, så som *svanen folder sine vinger ud* (Observation 1-3, 1). To instruktører står på skift oppe på et podie med front mod os deltagere og viser øvelserne, mens de forklarer, og selv om instruktørerne er placeret over os, og der er langt ned til der, hvor jeg står i hallen, så rækker det personlige nærvær, som begge instruktører besidder helt ud, og sammen med de rolige og flydende bevægelser, som foregår synkront mellem deltagerne i hallen, giver det en fantastisk oplevelse af flow (Observation 1-3). Trods rummets størrelse er det under hele træningen muligt at fastholde den meget fine og flydende energi, som rummet er fyldt med, og jeg har i mine notater skrevet følgende om min observation af de andre deltagere: *Der fra hvor jeg står i salen ser det ud som om at alle deltagere kan være med i alle øvelser, og at alle lægger energi i øvelserne og at det opleves som en nydelse* (Observation 1-3, 1). Denne observation viser, hvordan ikke kun rummet påvirker aktivitet og relationer, men hvordan disse faktorer indgår i et gensidigt samspil, hvor de kan henholdsvis forstærke eller mindske

hinandens kvaliteter og eller mangler. Eksemplet er et udtryk for, hvordan selve aktiviteten og instruktørernes nærvær kan transformere en traditionel idrætshal til et energifyldt og meditativ rum. Det efterfølgende interview med den ene af de to instruktører giver et indblik i, hvordan det totale nærvær man oplever som deltager, også opleves af instruktøren, der om det at stå på podiet siger:

jeg kan fortælle dig en ting, at hvis jeg kører hjemmefra og i det jeg går ud af døren, jeg har en masse ting at spekulere på, jeg har 4 børn, jeg har en søn i Canada, som har haft nogle problemer, og han ringede sådan en tirsdag morgen. Da jeg steg ned fra podiet inde i hallen, kom jeg i tanke om at jeg havde fuldstændigt både glemt ham og hans problemer. I det øjeblik man står deroppe og ser ud over folk, og man tænker kun på, om man kan formidle det man ved ud til de andre, man tænker ikke på noget som helst andet, det er væk (Interview 1-6, 2).

Observationen viser, at selvom rummet med dets arkitektoniske form og indretning ikke umiddelbart leder tankerne hen på meditativ bevægelse og fordybelse, så er oplevelsen mulig, og den luftige kvalitet, som det store rum besidder, kommer til at virke frigørende i forhold til bevægelserne, da der i dette rum er plads til at folde vingerne ud. Selvom instruktøren, jeg efterfølgende interviewer, er glad for at undervise i den store hal, så oplever hun, at der er et minus ved det, i det hun siger: *det eneste lille minus ved at undervise i hallen, det er, du kan ikke gå rundt blandt 100 mennesker og rette* (Interview 1-6, 2). Denne problemstilling betyder, at de overvejer at lave et mindre hold for særligt interesserede, der kan foregå i et mindre lokale.

I to af de observationer, jeg har foretaget af aktiviteter for børn, foregår aktiviteten ligeledes i store åbne rum. Den ene af observationerne foregår i Korsgadehallen. I det foregående eksempel var der tale om en tradition idrætshal, der på trods af oplevelsen af åbenhed dog stadig havde en fast defineret og forudsigelig arkitektoniske udformning, og hvor de fysiske rammer gør det muligt at lukke rummet omkring aktiviteten. Korsgadehallen er helt anderledes i sin arkitektur. Her er tale om et multipelt rum, der er indrettet efter, at det skal være muligt at ændre rummets form og grænser i forhold til den aktivitet, der finder sted. Korsgadehallen er et nyt og moderne idrætsbyggeri bygget i år 2006 efter de principper, som Fog

Jensen kalder projektlogikken. Her er således tale om en åben hal uden den karakteristiske faste opdeling og forudsigelighed, som er fremtrædende for idrætshaller bygget under den disciplinære epoke. Som Fogh Jensen skriver, så skal det projektære rum invitere *til det kontingente sammentræf, samtidig med at rummet muliggør en delvis lukning* (Fogh Jensen 2009, 28). Korsgadehallen er som et projektært rum i dets indretning åben, men med steder, hvor det er muligt at stoppe op som for eksempel cafeborde. Steder der muliggør midlertidige konneksioner. Min observation af den aktivitet, der foregår i dette rum vidner om, at de flydende grænser, som rummet besidder i sin arkitektoniske udformning, gør noget ved aktiviteten og den form for relationsdannelse, der foregår. Det åbne rum gør relationsdannelsen flydende og uforpligtende, og opretholder samtidig en vist form for anonymitet mellem de deltagende. I det følgende vil jeg illustrere hvordan ved at beskrive forløbet i det, der foregår under observation af softrugbytræningen (Observation 4-5).

Da softrugbytræningen skal til at begynde, er der dukket 5 drenge op. Under de næste 47 minutter, som træningen kommer til at vare, deltager i alt 10 drenge. 5 drenge kommer til undervejs, og kommer ind på banen på opfordring af instruktøren, der løbende under træningen får øje på drengene ved cafebordene oppe på balkonen, og inviterer dem til at deltage. Således når instruktøren tre gange i løbet af træningen, at invitere 7 drenge med, hvoraf de 5 siger ja til tilbuddet. To af drengene har tidligere været med til at spille, mens de tre andre er nye. Det er tydeligt, at de bare er kommet tilfældigt forbi Korsgadehallen. Det åbne og multiple rum giver som vist mulighed for hurtig og let tilkobling, men som jeg senere vil give eksempler på, åbner det ligeledes for hurtig og let afkobling. På den positive side fungerer instruktørens frie udsyn nede fra hallen og op mod balkon og cafeborde som konneksionsattraktor, *det er jo fordelene ved at være hernede (i Korsgadehallen), man kan lige hive dem ind* (Observation 4-5, 2). Men dette kan kun fungere, fordi der ikke ligger krav i aktiviteten til omklædning eller på forhånd tilegnede færdigheder. Ingen af de deltagere er således klædt om eller har indendørs sko med til lejligheden – alle drenge spiller i strømpefødder (Observation 4-5, 1). Men observationen af softrugby i Korsgadehallen udstiller samtidig, hvordan de mange muligheder for indsyn og udsyn gør, at det sociale bliver undefineret, flydende og fleksibelt. Den løst strukturerende mulighed for at tilkoble sig, åbner samtidig op for en lige så løs tilskyndelse til at forlade rummet. Den løste relationelle tilkob-

ling giver problemer i forhold til aktiviteten, da det synes svært at fastholde et kontinuerligt spil, fordi der opstår mange afbrydelser, når deltagerne på den måde siver til og fra. Det, der stopper spillet efter blot 47 minutter, er en episode, der pludselig opstår på banen. Om episoden har jeg noteret at *to drenge slås og der opstår uro, en dreng er meget oprevet, fordi en af de sidst ankomne drenge har kaldt hans mor en luder på arabisk og sagt fuck* (Observation 4-5, 2). Episoden opstår efter, at instruktøren har inviteret de sidste to drenge med. Dette er nemlig sket under protest fra en af de ældste drenge, der har været med fra start. Blot 10 minutter efter, at de to drenge er trådt ind på banen, opstår først skubben og dernæst slagsmål. Med denne episode slutter træningen. Det er tydeligt, at det har ødelagt stemningen blandt drengene, som mister interessen for spillet. En af drengene siger, at han er nødt til at gå, fordi han skal hente sin lillebror i børnehave. Nogle af drengene bliver på banen og udnytter den tilbageværende tid af de programsatte 1½ times træning til at spille fodbold.

Den løse strukturering omkring relationsdannelse udspiller sig også omkring en julefest, som drengene er inviteret til at deltage i. Ved træningens begyndelse taler instruktøren med de 5 ankomne drenge om festen, som skal foregå samme dag lige efter træningen i den rugbyklub, instruktøren er tilknyttet. Det fremgår af samtalen, at drengene er blevet bedt om at tilmelde sig for 14 dage siden, men at ingen af drengene har tilmeldt sig. Ud fra drengenes reaktion på denne besked, virker det som om, at ingen af de fremmødte drenge kan huske, hvad det er for en fest instruktøren taler om. Efter at have spurgt ind til arrangementet siger to af drengene, at de gerne vil med. Da træningen slutter, har de to drenge dog glemt alt om festen, og er hurtigt smuttet videre, hvilket afstedkommer følgende kommentar fra instruktøren, *sådan er det med disse drenge. De har lynhurtigt glemt det og er videre til noget andet* (Observation 4-5, 2) Instruktøren kommer derfor til at forlade Korsgadehallen alene.

Struktureringslogikken i den observation jeg foretager i Korsgadehallen minder således mest af alt om logikken i transitrummet - et åbent og offentligt rum med nem til og afkobling. Observationen af fodboldstævnet i Nørrebrohallen giver på nogle punkter samme oplevelse. Nørrebrohallen og stævnet opleves på samme måde som et rum, hvor der foregår en aktivitet, man kan sive ind og ud af og være deltager i eller forlade efter behov. Her kræves det heller ikke af de deltagende, at de er omklædt for at være med. På det konkrete fysiske plan fremtræder Nørrebrohallen som et åbent rum tilsyneladende uden faste grænser for ak-

tivitetsudfoldelse. Men til forskel fra den observation jeg foretager i Korsgadehallen, så er der fastsatte grænser. Jeg beskrev i afsnit 5.5.3 *Det ritualiserede rum – Det fragmentielle/tilfældige* hvordan grænserne for aktivitetsudfoldelse ikke bare er defineret af rummet, men derimod af ordensmagts tilstedeværelse i form af et korps af både vagter og politi, samt hvordan denne grænsesætningen af ordensmagten eksempelvis opleves ved den afvisning af nogle drenge, der forsøger at benytte klatrevæggen, der er opsat i den ene ende af hallen. Selvom rummet er åbent i fysisk forstand, illustrerer eksemplet med klatrevæggen, hvordan de deltagende børn kun må bevæge sig i de usynligt afmærkede områder. Således markeres rummets grænser og dets lukkethed af den synlige kontrol, der foregår i rummet, hvor den fysiske overmagt er det, der holder på formen. Her stoppes aktiviteten ikke af de problemer, der opstår i det flydende og udefinerede rum, som det var tilfældet ved softtrugby i Korsgadehallen, her opretholdes en orden, der gør, at aktiviteten har en kontinuerlig ramme at fungere i. I dette rum er aktivitet og relationsdannelsen, derfor bestemt af to struktureringsprincipper: et udefra i form af politi og vagter, og et iboende selve fodboldstævnets logik. Men det betyder samtidig, at der for de deltagende børn ikke tilbydes en oplevelse af at indtræde i et idrætsrum med en aktivitetsudfoldelse, som fungerer udelukkende efter en idrætsspecifik logik. Til stævnet i Nørrebrohallen er gadens orden og uniformering rykket med ind i idrætsrummet. Stævnet i Nørrebrohallen er således et eksempel på, hvordan projektsystemet som system ikke bare overskrider disciplinen, men også indgår forbindelse med de dele af det disciplinære system, der stadig fungerer (for yderligere beskrivelse af dette se afsnit 2.10.2 *Den nye form for styringsmekanisme*). Når rummet og de på forhånd definerede adgangskriterier til rummet er opløst og ikke længere kan skabe afgrænsning, må projektlogikken indgå forbindelse med den tungeste af disciplinens vogtere, det vil sige vagter og politiet, og lade disse agere struktur. Ved stævnet i Nørrebrohallen skabes forskellen mellem logikken i den ydre verden og stævnets logik kun i kraft af selve aktiviteten, det vil sige i kraft af selve fodboldstævnets logik med dets indbyggede konkurrenceelementer og regler for aktivitetsudfoldelse. Aktiviteten, det vil i dette tilfælde sige fodboldkampene, er i centrum. Alligevel er noget af det grænseløse fra gadens rum og hallen rykket med ind i selve aktiviteten. Den uorganiserede logik, der for disse børn hersker i gadens rum, præger til en vis grad også fodboldstævnets logik. Som nævnt afspejles dette ved den løse tilmel-

dingsstruktur og af, at man kan møde op og spille fodbold uden at klæde om. Men det afspejles også ved, at der på trods af de mange pigehold der deltager, ikke er organiseret en række for piger alene, hvilket støder i mod sportens regler om fair play. Denne mangel på organisering får en betydelig konsekvens for et af pigeholdene fra Tingbjerg skole, som på trods af, at de har vundet alle deres kampe, ikke modtager anerkendelse herfor i form af placering som nummer 1 og medaljer, men i stedet ender i finalen med det mest vindende drengehold. En meget ulige kamp, som pigerne taber. Pigerne må forlade stævnet uden medalje, selvom de var det bedste pigehold, godt skuffende over denne uretfærdighed (Interview 4-2).

Alligevel opleves stævnet som en succes af de fag professionelle som etablerer stævnet og arbejder med børnene. På trods af ordensmagts massive tilstedeværelse, er stævnet et tilfølsstykke, som har held til at samle et stort antal af socialt udsatte og foreningsløse børn. Et stævne, som det der foregår i Nørrebrohallen med dets uforpligtende og åbne rum og ramme, ser ud til at have en egen logik, som gør det nemt for de deltagende børn at gå til rum og aktivitet, og bliver af den grund attraktiv for målgruppen. Som ISA-koordinatoren konstaterende siger: *Det er ligesom ISA, du skal heller ikke være omklædt, man kommer bare, og hvis man ikke gider mere, jamen så sætter man sig bare op og slapper af. Jeg tror også, det er derfor at det er sådan en stor succes* (Interview 4-2, 6). Stævnet synes derfor at leve op dets formål, nemlig at skabe idrætstilbud for børn og unge, der ikke er foreningsaktive.

5.5.5 Det intime rum – Det spektakulære rum

I de ovenstående beskrivelser af rum spiller det forhold, at der er en intimitet i rummet flere steder en positiv rolle for deltagerne. Det intime rum spiller både en rolle konkret, der hvor rummets lukkethed sikrer udelukkelsen af andres blikke, som det eksempelvis var tilfældet i Gå i Gang-projektet, under vejning af deltagerne i Livsstilsklubben og i pigernes skønhedssalon i ISA-projektet. Men observationsstudiet af aktiviteterne viser samtidig, at intimitet omkring aktiviteten ikke kun skabes af selve rummets arkitektoniske udformning, form og lukkethed, men også skabes i rummet gennem det relationelle møde, der foregår mellem de

agerende. Under observationen af Gå i Gang-projektet opleves intimiteten som skabt gennem både rummets størrelse, rummets lukkethed og gennem det personlige nærvær, der er mellem de to instruktører og de deltagende. På trods af at deltagende på grund af deres sygdomme og overvægt har vanskeligt ved at udføre de forholdsvise simple øvelser korrekt, er der en åben og positiv stemning i lokalet. De to instruktører har tydeligvis et godt personligt kendskab til alle de deltagende og kan gå tæt på og korrigere deltageres bevægelser både gennem verbale rettelser og kommentarer og ved direkte kropskontakt. Den ene af de to instruktører lader rummet fylde med en ret sarkastisk humor, der er særlig udtalt i de verbale korrektioner til holdets deltagere. Et forhold jeg som deltagende observatør i første omgang undres over, at instruktøren kan slippe af med, men som jeg, som undervisningen skrider frem, erfarer, har sit rod fæste i stor omsorg og nærvær i forhold til deltagerne. Der er så at sige kærlighed bag den sarkastiske tone, hvilket gør, at stemningen på holdet lettes, fordi sarkasmen skaber en form for (selv)ironisk distance, til de sygdomme og skavanker deltagerne har pådraget sig (Observation 1-4). I en anden observation, observation af karateklub1 (Observation 4-6), er det den omsorgsfulde og nærværende stemning mellem de agerende i rummet, som skaber en oplevelsen af intimitet i rummet under træningen. Under observationen i karateklub1 er det dermed ikke det lukkede rum, der er årsag til oplevelsen af intimitet, rummet er, som beskrevet i afsnit 5.5.3 *Det ritualiserede rum – det fragmentielle/tilfældige rum*, åbent ud mod receptionen. De to rum, træningssalen og receptionen er kun adskilt af en lav væg, som indebærer, at man som udefrakommende har mulighed for at stå i receptionen og følge træningen. Følelsen af intimitet bliver i den observerede karatetræning skabt af de voksne karateinstruktørers nærvær og engagement. Et uddrag fra observationsnotaterne illustrerer min oplevelse af den stemning, som bliver skabt i det relationelle forhold mellem den ene af instruktørerne og de deltagende børn:

Der er en utrolig positiv og glad stemning, træneren har en rigtig god energi og er i fysisk kontakt med de fleste af børnene indledningsvis, ved at tjatte lidt til dem mens han smiler og er i øjenkontakt. Der er en klar fornemmelse af, at han kan lide at træne børnene og at tilstedeværelsen fra hver især er påskønnet (Observation 4-6, 1).

Under hele træningen oplever jeg som observatør denne meget positive og omsorgsfulde stemning. Da en af de mindre piger på et tidspunkt har fået et lidt for hårdt slag, og derfor begynder at græde, bliver hun straks løftet op og krammet. Hun har behov for at trække sig ud til væggen for at sidde lidt, men hun bliver ikke ladet alene i mere end 5 minutter, før en af instruktørerne igen er hende og tale med hende, hvilket bevirker, at hun hurtigt kommer på benene igen og forsætter træningen (Observation 4-6, 2).

I alle observationer, hvor aktiviteter og træning foregår i et intimt rum, opleves dette som en positiv udslagsgivende faktor, for om deltagerne føler sig godt tilpas. Det intime og lukkede rum står dog i kontrast til projektlogikkens intention om overskridelse og dens rettet-hed mod det nye, det grænseoverskridende og det spektakulære. Intimiteten og lukketheden står i kontrast til en indbygget tendens i projektlogikken, der handler om at skabe synlighed og spektakulære resultater (Fogh Jensen 2009, 132). Den intimitet, der ser ud til at fungere for deltagerne indadtil, er ikke det som tiltrækker sig opmærksomhed og bliver belønnet udadtil. Sagt på en lidt mere farverig måde med Fogh Jensens ord så er det *mere heroisk at have sig et projekt end at udføre en opgave. Den der lukker og slukker efter arbejdet, bliver ikke set, men nok påskønnet. Den, der åbner tiden som fyrværkeri, bliver beundret* (Fogh Jensen 2009, 170). De projekter og aktiviteter, der ikke har noget nyt og spektakulært over sig, men som fungerer i det ubemærkede, har dermed en indbygget farer for ikke at overleve i en tid, som er struktureret efter en projektær logik. Som allerede beskrevet i afsnittet 5.5.4 *Det lukkede rum – Det åbne rum* var der på observationstidspunktet usikkerhed om Gå i Gang-projektets fortsatte eksistens. Instruktørerne oplevede en manglende velvillighed fra kommunens side til forsat at støtte projektet økonomisk i forbindelse med leje af lokaler. Det oplevede de på trods af, at projektet havde succes med at indfange målgruppen, og ligeledes havde succes med at fungere som en sluse i forhold til foreningens øvrige aktivitetstilbud.⁸⁹ Samme økonomiske usikkerhed omkring et indadtil velfungerende projekt opleves i forbindelse med et projekt, som er rettet mod piger af anden etnisk herkomst. Projektet er sat i værk af karateklub1. Klubben har søgt og fået projektmidler til at starte et gymnastik-

---

⁸⁹ Som beskrevet i en tidligere note eksisterer Gå i Gang stadig i 2012 i samtlige 16 kommuner der indgik i projektet, kommunerne har valgt at forsætte tilbuddet på grund af dets succes med at indfange og aktiverer målgruppen. Gå i Gang eksisterer derfor stadig også i Næstved med Næstved Senior Motion som samarbejdspartner.

hold op specifikt for unge piger af anden etnisk herkomst. Klubben oplever ligesom mange andre klubber, der har piger med anden etnisk baggrund som målgruppe, at pigerne stopper med at gå til karate, når de får deres første menstruation, som foreningslederen fortæller, så er det *helt almindeligt at indvandre piger i det øjeblik de får deres første menstruation, så holder de op, så er man frygtelig angst for at nogen skulle finde på deflorere*⁹⁰ dem under træning (Interview 4-4, 3). Klubben oplever derfor, at pigerne, så snart de når alderen, hvor den første menstruation indtræder, stopper med at træne. Klubben har derfor, som et konstruktivt modspil til, at pigerne falder fra, søgt midler fra en af de kommunale puljer til at starte et lukket gymnastikhold op. Et hold kun for piger, og hvor den kvindelige instruktør er af anden etnisk herkomst. På trods af det besvær et sådant gymnastikhold afstedkommer for klubben, idet der, som foreningslederen udtrykker det skal være *fuldstændigt mande frit i klubben* (Interview 4-4, 3) i det tidsrum kvinderne laver gymnastik, så har oprettelsen af holdet været en succes. Holdet har været et tilløbsstykke for kvinder af anden etnisk baggrund. På det tidspunkt interviewet med foreningslederen finder sted, viser det sig dog, at klubben er nødsaget til at lukke holdet ned, da projektmidlerne ophører. Klubben har ikke selv økonomiske ressourcer til at sikre holdets fortsatte eksistens, da holdet primært har tiltrukket kvinder over 25 år af anden etnisk baggrund. Hermed er der opstået to problematikker, som gør det vanskeligt at sikre holdets fremtid. Den ene er, at klubben ufor skyldt ikke har kunnet opfylde de betingelser, der lå til grund for de tildelte midler, fordi midlerne var rettet mod børn og unge. Det andet er den måde fritidsloven er skruet sammen på, der gør, at et sådan kvindehold er *gift mod foreningens øvrige tilskud* (Interview 4-4, 3). Projekt har en lukkethed og en intimitet, som sikrer en mulighed og en åbning indadtil, idet den tillader og muliggør, at denne målgruppe af kvinder, har et sted og gå hen og dyrke fysiske aktivitet. Projektet kan dermed anskues som en succes indadtil, og burde i princippet også være en succes udadtil, idet den netop fanger og aktiverer den gruppe i befolkningen, som er mindst fysisk aktive, som netop er kvinder af anden etnisk herkomst. Men på grund af gymnastikholdets manglende tilpasning til tilskudsordningen og projektmidler og givetvis også på

---

⁹⁰ Deflorere betyder det at gennembryde jomfruhinden.

grund af projektets ubemærkedthed og dermed manglende synlighed udadtil har et sådan tiltag ikke mange chancer for at overleve.

Som det fremgår, har de beskrevne aktiviteter i de intime rum vanskelige kår, idet det strider mod projektlogikkens krav om åbenhed, overskridelse og ekspansion. Projektsamfundets krav om og fokusering på det nye og spektakulære lader sig illustrere i fuld udfoldelse i Brønshøj Boldklub, hvor man i samarbejde med ISA på Tingbjerg skole, har startet en pigeafdeling op med tre fodboldhold for piger med anden etnisk baggrund. I interviewet med ISA-koordinatoren fra Tingbjerg skole fremgår det, hvordan pigefodboldholdene er opstået ud fra forskellige projekter, der har overlappet hinanden, således at pigeafdelingen har været støttet af forskellige puljer. I interviewet nævnes det, at pigeafdelingen har været underlagt projekterne *Get2sport* og projektet *En brik i spillet* og ligeledes nævnes det, at klubben har søgt og modtaget midler fra kommunens integrationspulje, samt modtaget støttemidler fra DIF til en opstartspakke og til nedsat kontingent (Interview 4-2). Desuden har der været arrangeret flere arrangementer for pigerne, der må betegnes som lidt ud over, hvad man sædvanligvis oplever som medlem i en fodboldklub. I interviewet nævnes, at pigerne og deres familier har fået mulighed for at komme ind og se en superligakamp, om de særlige arrangementer pigerne har fået tilbud, siger ISA-koordinatoren, der samtidig er pigernes træner i klubben:

ja men, de har også været med i rigtig mange ting, der er blevet gjort rigtig meget, det der Get2sport projekt, de blev fulgt af to TV-hold, og vi var i Idrættens Hus og spille, da Victoria var her, der var den ene blomsterpige, gik på den røde løber, spillede mod Malmø, og spiste derinde bagefter, jamen de var også med Pelé. Pelé var her jo (Interview 4-2, 9).⁹¹

Pigefodboldafdelingen i Brønshøj Boldklub kan således anskues som en kontrast og et modbillede til det beskrevne gymnastikhold. Et helt fodboldhold med unge piger af anden etnisk baggrund er i sig selv kontroversielt, men dertil skal lægges, at dette foregår i Tingbjerg, som gennem de seneste års intensive mediedækning har været udsat for en helt særlig

---

⁹¹ Pelé hvis rigtige navn er Edison Arantes do Nascimento (født 23. oktober 1940) er en brasiliansk fodboldstjerne.

eksponering, et forhold ovenstående citat også viser med al tydelighed. Eksemplet viser, hvordan det spektakulære indgår mangetallige og tydelige forbindelser med omverden, således at det spektakulære rum også får egenskab af det eksponerede rum. En egenskab der kan udnyttes og har værdi i et samfund præget af en projektær logik.

5.5.6 Opsummering af rummets betydning

Som det fremgår af analysen er den betydningsdannelse rummet skaber en medspillende faktor for aktiviteterne og dermed også projekternes succes. Rummene indgår i en slags dialog med aktivitet og relationsdannelse, som Kristian Larsen udtrykker det, så lægger arkitekturen og dermed også rummenes udformning *et 'spor', sætter en 'lyd' eller et 'hint' for handlen og for refleksivitet* (Larsen 2010). Formålet med analysen har ikke været at udsige nogen dom over arkitektur og indretning af de enkelte rum. Som analysen viser, har rummene alle kvaliteter og begrænsninger. Analysens formål er derimod at åbne interessen for at medtage den spatiale dimension, når der tænkes i projekter omhandlende idræt og motion, der henvender sig til specifikke målgrupper. Det handler om at øge bevidstheden om rummenes betydning for aktiviteten. At have blik for det relationelle forhold, der eksisterer mellem målgruppe og rum. At være bevidst omkring hvilke relationer der er mulige i hvilke rum. At have øje for den betydning rummet som fysisk og mentalt rum har for, om de agerende overhovedet vil tilkoble sig eller ej. Som vist har de ældre idrætshaller og rum opbygget ud fra disciplinsystemets logik sine fordele, da de udgør en lukket og klart afgrænset enhed. De nye multiple rum åbner derimod for andre muligheder for aktiviteter og relationsdannelse. Hvor de firkantede rum har sine begrænsninger i forhold til, hvad der kan foregå af aktiviteter i rummene, åbner de nye multiple rum mulighed for differentiering og nytænkning, hvad angår aktiviteter, men ser, når det gælder fastholdelse af den specifikke målgruppe af børn og unge, som projekterne er henvendt til, samtidig ud til at give udfordringer.

I analysen har det kun været muligt at relatere rummet til gruppen af børn og voksne, der ikke har erfaring med at indgå i en formaliseret idræt, eksempelvis foreningsidrætten. Analysen af rummenes betydning for relationsdannelse skal derfor kun ses i forhold til den spe-

cifikke målgruppe, og kan ikke overføres på andre grupperes ageren i de forskellige typer af rum.

Analysen af rummets betydning har som vist mange facetter. Rummet som fysisk rum i form af rummets indretning og rummets placering spiller ind. Vil man eksempelvis skabe idrætstiltag i umiddelbar forlængelse af skoletiden for gruppen af børn og unge uden for-eningstilknytning, er det ikke ligegyldigt, om den fysiske lokalitet er placeret på skolen som fysisk lokalitet eller uden for skolens område. Det er tydeligt, at det forhold, at aktiviteterne finder sted på skolen, virker fastholdende, mens en fysisk afstand mellem skolen og idræts-faciliteten billedligt talt kommer til at fungere som en si. Et andet forhold, analysen har vist, har betydning for målgruppens oplevelse af at indgå i en idrætsaktivitet, er sammenspillet mellem det fysiske rum og det mentale rum, hvor den stemning rummet fyldes med kan henholdsvis forstærke ellers svække rummet og aktivitetens form og mål. Jeg har med analy-sen vist, hvordan det, når det gælder observationer af idræt og motion, ikke er nok kun at medtænke de forskellige logikker, som ligger bag den måde aktiviteten dyrkes på. Analyser af de rum, hvor aktiviteterne foregår, kan medvirke til at udvide og nuancere muligheden for at skabe idræts- og motionsprojekter, der i højere grad lykkes, fordi de er tilpasset og ap-pellerer til den målgruppe, de er tiltænkt.

5.6 Aktivitet

I nedenstående analyse vil jeg vise, hvordan der i projekterne ligger en indbygget forudsæt-ning om, at borgerne udviser engagement og virkelyst. I analysen vil det blive uddybet, hvordan mødet mellem de kommunale konsulenter og borgerne i de to casestudier, der rummer motionsrådgivninger, består af det, jeg vil kalde for aktive møder. I begge motions-rådgivninger er det op til borgeren selv at møde aktivt op, hvis de ønsker hjælp til at forbed-re egen sundhedstilstand. Det er i første instans en forudsætning, at borgere tilkobler sig projektet. Det er dog ikke nok, at borgerne møder op, hvis mødet af de kommunale sund-hedskonsulenter skal opleves som en succes. Borgeren skal også fremstå som engageret og motiveret i forhold til projektet og dets målsætning om at skabe en mere fysisk aktiv livsstil.

Borgerens aktive fremmøde og engagement bliver dermed forudsætning for en velfungerende motionsrådgivning.⁹²

Kravet om engagement og ansvarspåtagelse er særligt udtalt i de to casestudier, hvor der indgår projekter fortrinsvis henvendt til voksne, idet selve rådgivningssituationen i de to motionsrådgivninger er bygget op som en dialog mellem konsulent og deltager. Netop denne opbygning omkring en dialogbaseret tilgang fordrer, at begge parter er aktivt deltagende i forhold til at bidrage til problemløsning. Selve ideen med det dialogbaserede møde er, at det skal understøtte borgerens vilje/lyst til fornyet aktivitet, således at borgerne aktivt ledes mod en ny livsstil med øget fysisk aktivitet. Det betyder som nævnt, at det ikke bare er selve livsstilsforandringen omkring den fysiske aktivitet, der er centrum i projekterne, men også det forhold, at borgeren skal udvise motivation og vise sig aktiv og beslutningsdygtig både i mødet med den kommunale konsulent og senere i mødet med den fysiske aktivitet.

Kravet om aktivitet og engagement er også gældende i de to casestudier, der rummer projekterne henvendt mod børn. I projekterne henvendt mod børn måles projekternes succes ligeledes på graden af børnenes deltagelse og engagement i den fysiske aktivitet. Derudover er der fra politisk side, som nævnt i afsnit 5.8.1 *De idræts-inaktive børn - en social konstrueret kategori*, en forventning om, at de projektbaserede idrætsaktiviteter, barnet deltager i på skolen, på sigt vil føre til idrætsdeltagelse i foreningslivet. Da overgangen fra de projektbaserede idrætsstilbud til foreningsmedlemskab kræver forældrenes engagement og aktive medvirken, stilles der i projekterne derfor ikke alene krav til barnets aktive deltagelse og engagement, men også til forældrenes.

Således kræver det motivation og velvilje at tilkoble sig de kommunale projekter og deltage aktivt i forandring af egen eller sine børns livsstil, men som mine analyser af observationer og interviews vil vise, ligger det at have øje for og have sociale kompetencer til at finde det attraktivt at tilkoble sig projekterne, ikke ligger lige for hos borgere i målgruppen.

I det følgende vil jeg ud fra et praksisnært perspektiv beskrive den strukturelle praksis i projekterne, samt foretage en analyse af, hvordan målgruppens adfærd opleves og proble-

---

⁹² Indsatsen i Københavns Kommune kaldes Motionsvejledning, jeg har dog i dette afsnit valgt at betegne de to projekter under et og samme navn; Motionsrådgivningen.

matiseres af såvel kommunalt ansatte som foreningsledere og instruktører. I fortolkningen af, hvad det er for vanskeligheder, der opstår i projekterne, vil jeg ud over Fogh Jensen og Bourdieus begreber og forståelsesrammer også inddrage anden forskning om social kapital⁹³ og om udsatte danske børn og unges sundhedsadfærd.

5.6.1 Manglende konnektionskompetence⁹⁴

Målgruppens manglende evne til at kunne tilkoble sig et projekt og/eller en aktivitet og fastholde en tilkobling til denne er en tematik, der i casestudierne går igen på tværs af alder. I alle fire casestudier bliver manglende kompetence til at tilkoble sig projekterne, ustabil mødedeltagelse og manglende fastholdelse tematiseret og problematiseret.

I de observerede projekter for voksne er den manglende mødedeltagelse et gennemgående problem. Dette oplever jeg som tidligere beskrevet eksempelvis i forbindelse med de prøvetimer, som finder sted i forbindelse med motionsrådgivningen i København (for yderligere uddybning se afsnit 5.5.2 *Det velkendte rum - Det ukendte rum*) og i forbindelse med min observation af livsstilsklubben i Næstved (for yderligere uddybning se afsnit 5.5.4 *Det lukkede rum - Det åbne rum*). I mine samtaler med både kommunalt ansatte og instruktører fremstår de voksne deltageres manglende mødedeltagelse og manglende evne til tilkobling og fastholdelse som et centralt tema, idet det problematiseres i samtlige interview. Manglen på mødedeltagelse og fastholdelse blandt voksne deltagere i motionsprojekter er ikke kun et problem i de to projekter, der indgår i denne undersøgelse. Det er en generel problemstilling i projekter af lignende karakter. Dette fremgår både af interviews med instruktører og kommunalt ansatte og af evalueringer af andre lignende projekter (se eksempelvis beskrivelsen af erfaringerne i Motion og Kost på Recept i afsnit 5.5.2 *Det velkendte rum - Det ukendte rum*). I dette afsnit vil jeg koncentrere mig om problemstillingen i forhold til de to projekter,

---

⁹³ Jeg har valgt at supplere analysen med Putnams begreb om social kapital (2000), da hans begreb føjer andre perspektiver til analysen og fortolkningen af de processer og distinktionsmekanismer, der foregår mellem socialgrupperne blandt andet i forhold til det at udvikle konnektionskompetence.

⁹⁴ Begrebet konnektionskompetence er inspireret af Anders Fogh Jensens brug af ordet. Begrebet konnektionskompetence skal i denne undersøgelse forstås som en social evne og et strategisk blik for at kunne tilkoble sig og ligeledes afkoble sig relationer såvel som projekter ud fra deres fordelagtighed i forhold til at akkumulere og forbedre muligheder og kapital.

der henvender sig til børn, hvorefter jeg i afsnit 5.6.2 *Den motiverende samtale som forebyggelsesstrategi* vil uddybe problemstillingen omkring de voksne deltageres manglende konnektionskompetence og se på, hvordan netop den manglende kompetence hos de voksne borgere, som motionsrådgivningerne henvender sig til, synes at udgøre en særlig problemstilling for de kommunale konsulenter.

I forbindelse med observationsstudierne i case 3 og 4, som rummer projekterne Skolesport og ISA, bliver den manglende mødedeltagelse tydeliggjort blandt andet i forbindelse med mine observationer af softrugby i Korsgadehallen (for en uddybning heraf se afsnit 5.5.1 *Det nære rum – Det fjerne rum*). Den observerede praksis understøttes af samtalerne i interviewene. Det forhold at deltagerne har svært ved at møde op og ”glemmer” at melde afbud, når de ikke dukker op, tematiseres af både de interviewede idrætslærere, foreningsledere og instruktører. I denne forbindelse er det dog værd at bemærke, at de tre idrætslærere, jeg taler med i forbindelse med case 3, ser en distinktion i mødedeltagelsen alt efter om aktiviteterne foregår på skolen og i skoleregi eller de foregår udenfor skolen i andet regi. I interviewene med idrætslærerne problematiseres børnenes manglende mødedeltagelse nemlig først og fremmest i forbindelse med stævner og arrangementer, som ligger uden for skoleregi. Som beskrevet i afsnit 5.5.1 *Det nære rum – Det fjerne rum*, synes der således for børnenes vedkommende at være forskel på mødedeltagelsen alt efter om aktiviteten foregår i tilknytning til skolen eller et andet sted. At børnenes mødedeltagelse i ISA-regi er betydelig større, når aktiviteterne foregår på skolen, fremgår af ISA-koordinatorernes fortællinger. En ISA-koordinator fortæller eksempelvis, at foregår stævnerne i ISA-regi og på selve skolen, så er der overhovedet ikke noget problem med mødedeltagelse, og hvad angår drengene *så står de der en halv time før* (Interview 4-2, 11).

Da både projekterne for børn og voksne fortrinsvis henvender sig til gruppen af socialt udsatte er det nærliggende at få den tanke, at der foregår en form for reproduktion i forhold til social handlen, i dette tilfælde i forhold til at have evner og kompetencer til at se det formålstjenlige ved at møde op og fastholde en sundhedsfremmende og social aktivitet. Lige netop dette tema, altså om hvorvidt social ulighed eller forskelle i social adfærd reproduces i familien, er omdrejningspunktet for en undersøgelse foretaget af en række forskere på det tidligere Danmarks Pædagogiske Universitet. Forskningsprojektet er beskrevet i bogen

Ulighed i børn og unges sundhed – set i lyset af social kapital (Jensen, Larsen, Koudahl og Andsager 2007). Bogen indeholder både en empirisk undersøgelse, men refererer også den øvrige forskning, der foreligger om ulighed i børn og unges sundhed. Den empiriske analyse tager udgangspunkt i en Bourdieusk tilgang, hvor der ses på objektive og handlingsmæssige forskelle mellem børn og unge ud fra en inddeling i tre socialgrupper. Forfatternes resultater viser, at de objektive forskelle i levekår ikke alene udruster børnene med forskellige muligheder ud fra forskelle i økonomisk og kulturel kapital, men at børn og unges evne til at konverterer én kapitalform til en anden, det vil sige deres evne til i deres sociale handlen at kunne handle strategisk klogt i forhold til at optimere egne muligheder (det jeg har valgt at kalde konnektionskompetence⁹⁵), også er afhængig af opvækstbetingelserne. Oparbejdelsen og akkumulering af social kapital er således også betinget af opvæksten. Resultaterne fra undersøgelsen er en hjælp til at forstå de fortællinger om børnenes manglende konnektionskompetence, der fremkommer i interviewene.

Den manglende konnektionskompetence, det vil sige den manglende evne til at se det strategisk kloge i at tilkoble sig, har betydning for disse børns sundhed set i et livsperspektiv. Om sociale forskelle mellem børns ageren i forhold til sundhed konkluderer forfatterne til undersøgelsen om ulighed i børn og unges sundhed:

Det er blevet tydeligt at til trods for, at der er lige adgang for alle i forbindelse med sundhed og uddannelse, er der markante forskelle imellem højst, mellem og lavest positionerede familier og den måde deres børn trækker på de forskellige sundhedsressourcer og strategier. Dette til trods for at de alle taler om 'frie valg' og muligheder (Jensen, Larsen, Koudahl og Andsager 2007, 138).

---

⁹⁵ I afsnit 2.10.3 beskrev jeg, hvordan Fogh Jensen problemet omkring inklusion og eksklusion udfolder sig på en anden måde i projektsamfundet. En væsentlig kapital og distinktionsfaktor i projektsamfundet er at have *konnektionskompetence*. Det at koble sig på projekter, er en måde at akkumulere kapital i form af vigtige sociale netværk/forbindelser. Jo mere uventede og uforudsigelige de forbindelser, agenten skaber gennem projekter, er, og jo større afstande, man overskrider, jo større gevinst får man ud af konneksionen. De agerende i projektsamfundet forventes at tilkoble sig ud fra et ønske om selvrealisering. Tilbuddet om tilkobling er et tilbud om netværksdannelse og dermed optimering af fremtidige muligheder for succes. Ifølge projektlogikken forholder det sig nemlig sådan, at succeskriteriet for både individer og institutioner er, at man ud over at være så aktiv som muligt, også skal have kontakter i så mange forskellige miljøer eller felter som muligt.

Det opvækstvilkår, at børnene fra en tidlig alder får en bagage med hjemmefra, hvor hverken forældre eller børn formår at se det strategisk kloge i at tilkoble sig og møde stabilt op til eksempelvis stævner og arrangementer i foreningsregi, er en social bagage, som reproduceres. Manglen på kompetence til at handle strategisk i forhold til tilvalg og investering kommer til at have indflydelse på ikke bare deres idrætsdeltagelse, men også på deres muligheder for generelt at etablere netværk og varige forbindelser. Eksempelvis kan tilknytningen til arbejdsmarkedet senere hen blive besværliggjort af denne mangel på kompetence til at tilkoble sig fællesskaber, som ligger uden for nærmiljøet. Det er en ond cirkel, fordi denne manglende kompetence er med til at mindske deres muligheder for at optimere livsvilkår og sundhedstilstand. Manglen på at kunne se det strategisk kloge i at danne netværk og forpligte sig overfor et fællesskab, der ligger uden for hjemmet/skolen, ser ud til at blive reproduceret fra den ene generation til den anden og bliver dermed en del af disse børn og unges habitus. Som det også bliver bemærket af de skolelærere, der er ildsjæle og koordinatore i Skolesport og ISA, har disse børn netop en mangelfuld eller skrøbelig social kapital og en mangelfuld evne til at udnytte og optimere de muligheder, der foreligger. Man kan med den amerikanske politolog Robert David Putnams begreb om social kapital⁹⁶ (Putnam 2000) sige, at de socialt udsatte familier ikke har blik for værdien af de former for sociale relationer, der bygget på det Putnam kalder ”bridging”, det vil sige det at kunne knytte sig til og danne netværk og sociale relationer med eksterne partnere uden for ens egen gruppe. Den sociale kapitalform ”bridging”, på dansk oversat til brobyggende social kapital (Svendson 2007) er en kapitalform, der skabes i åbne og udadvendte fællesskaber på tværs af sociale skel, hvor der opbygges en generaliseret tillid. Uden en evne til at tilkoble sig sådanne soci-

---

⁹⁶ Jeg er opmærksom på, at Bourdieu og Putnam opererer med hver sin definition af begrebet social kapital. Hvor den sociale kapital hos Bourdieu udelukkende er en kapitalform knyttet til det enkelte individ, og værdi og omsættelighed måles ud fra, i hvilket felt individet indtræder, er social kapital hos Putnam både et individuelt og et kollektivt/samfundsmæssigt aspekt. Social kapital indgår hos Putnam som en samfundsmæssig produktionsfaktor, og er defineret som forbindelser mellem mennesker og de netværk og sociale normer for gensidighed og troværdighed, der opstår i relationsdannelsen. Med Putnams egne ord er social kapital defineret ud fra følgende: *Hvor fysisk kapital refererer til fysiske objekter og human kapital refererer til egenskaberne ved enkeltpersoner, refererer social kapital til konventioner mellem individer – dvs. de sociale netværk og normer om gensidighed og troværdighed, der opstår mellem dem. I den forstand er social kapital tæt relateret til, hvad nogle har kaldt "borgerdyd". Forskellen er dog, at begrebet "social kapital" henleder opmærksomheden på, at borgerdyd er mest effektiv, hvis den integreres i et tæt net af gensidige sociale relationer. Et samfund med mange moralske men isolerede individer er ikke nødvendigvis rig på social kapital* (Putnam 2000, egen oversættelse). (For yderligere uddybning af forskellene mellem Bourdieu og Putnams begreb om social kapital se Rosenmeier 2007).

ale fællesskaber kommer de socialt udsatte familiers sociale kontakt til at bestå af relationer, der dannes inden for egen gruppe og nærmiljø, det vil sige afgrænsende social kapital i lukkede og indadvendte netværk. Det forhold, at børnene ikke bevæger sig uden for egne cirkler, bliver illustreret af en af idrætslærerne, som meget sigende siger: *man kender hinanden meget herovre og det er sådan en lille by i byen, vores børn de kommer ikke ret mange andre steder, end inden for den her kvadratkilometer* (Interview 4-1, 13). Denne distinktion mellem evnen til at indgå i henholdsvis åbne/udadvendte netværk og lukkede/indadvendte netværk kan være et aspekt i forklaringen på, hvorfor der er forskel på børnenes mødedeltagelse alt efter, om det foregår på skolen eller i andet regi, eksempelvis foreningsregi.

Det er interessant at bemærke, at idrætslærerne, der har et godt kendskab til børnenes familiemæssige og sociale kår, i interviewene forsvarer børnenes manglende evne til at møde op. Eksempelvis forsvarer den ene af ISA-koordinatorerne den manglende mødedeltagelse med, at de som oftest har en legitim grund til ikke at dukke op, hvorfor det efter hans mening ikke hjælper at bebrejde børnene. Om deres mangelfulde mødedeltagelse i forbindelse med planlagte kampe på udebane siger denne ISA-koordinator:

der kan være mange grunde til det. Så skal man på arbejde i en kiosk og sådan nogle ting, (...), men jeg har det også sådan, det betyder ikke at man ikke skal stille krav til dem, fordi man skal stadig melde afbud, når man ikke kommer, og det har jeg forklaret dem, jamen så, så siger jeg, det svarer til, at jeg ikke dukker op og I skal ud til kampen. Men jeg ved godt, at det ikke er deres skyld. Så man skal ikke bare boykotte dem, fordi der er som regel en grund til, at de ikke kommer (Interview 4-2, 10f).

Man kan i lyset af det spørge, hvilket kapitaler der i det sundhedsperspektiv skal vægtes højest, når man arbejder med denne målgruppe. Forståelsen af, at børnene i målgruppen har en manglende eller ringe evne til at deltage i forpligtende fællesskab uden for egen gruppe, er vigtig at holde sig for øje, når der planlægges og etableres initiativer og projekter for målgruppen. Et øget fokus på at skabe øget konnektionskompetence vil givetvis have flere positive konsekvenser for målgruppens samlede livskvalitet og sundhedstilstand, end det at de frarøves muligheden for fysisk aktivitet. At familierne ikke udviser engagement i forhold

til deres børns deltagelse i foreningslivet, kan i udenforståendes øjne synes irrationelt, men kan, som Bourdieu viser i værket *Distinction* (1984), hvor han analyserer tre socialgruppers smag og valg af livsstil, opleves som et rationelt valg i familiernes eget perspektiv. Et forhold, der også er en af årsagerne til, at Bourdieu i sit studie af sociale gruppers ageren finder, at det er forholdsvis vanskeligt at ændre på agenters sociale positioner. Men det sociale aspekt, det at have blik for vigtigheden af, at børnene lærer at opbygge sociale kompetencer/konnektionskompetence er derimod et gennemgående aspekt, lærerne lægger vægt på. Det fremgår af de samtaler, jeg har haft med idrætslærerne både i forbindelse med Skolesport og ISA, at det for idrætslærerne opleves som mindst lige så væsentligt at styrke børnenes sociale kapital,⁹⁷ som at styrke deres idrætskapital (Østergaard 2008, Observation 3-1, Interview 4-1, Interview 4-2). Forfatterne til undersøgelsen om ulighed i børn og unges sundhed peger på, at oparbejdelsen af den sociale kapital kræver en langvarig investering i form af tid, det vil sige den tid, det tager at opbygge sociale relationer (Jensen, Larsen, Koudahl og Andsager 2007, 136). At det tager tid at opbygge social kapital bliver også italesat af ildsjæle i Skolesport og af ISA-koordinatorerne. Ifølge idrætslærerne er en projektperiode, der strækker sig over 3 år, en alt for kort periode til både at få oparbejdet og styrket relationsdannelsen internt mellem eleverne på skolen og styrke relationsdannelsen udadtil til de lokale idrætsforeninger. Som det vil blive uddybet senere i afsnit 5.8.2 *De idræts-inaktive børn – en social konstrueret kategori*, er idræt på skolen i umiddelbar forlængelse af skoletiden, som det foregår i Skolesport og ISA, med til at opbygge sociale kapital, idet et sådant

---

⁹⁷ Samme forståelse og blik for vigtigheden af at arbejde på at styrke denne børnegrupper sociale kapital, finder jeg ikke i samme grad i de interviews, jeg foretager med ledere og trænere/instruktører i foreningsidrætten. Dog giver flere af de interviewede ledere og instruktører udtryk for, at de børn de modtager fra projekter som Skolesport og ISA har en anderledes social adfærd, og derfor kræver andre ressourcer. Eksempelvis nævnes det i flere interviews, at det kræver særlige pædagogiske ressourcer hos trænere, hvis foreningen skal modtage børn fra denne målgruppe. Informanterne reflekterer over dette forhold i relation til de ressourcer, der er i netop deres forening. I en forening har man bevidst valgt at forholde sig konstruktivt til dette aspekt. Her har man erkendt, at den optimale træner på børneholdet er en træner, som er pædagog af profession. Foreningen, som er en bowlingklub, har gennem samarbejdet med Skolesport fået mange nye foreningsmedlemmer. De har via samarbejdet fået øjnene op for, at bowling som aktivitet er velegnet til netop denne børnegruppe. Foreningen har derfor fået interesse for at skabe rammer og vilkår, der er tilpasset gruppen (Interview 3-3). Modsat har man i en anden forening erkendt, at der i foreningen ikke er ressourcer til at indoptage børn, der kræver en særlig pædagogisk indsats (Interview 3-2). Et tredje eksempel erkendelsen af, at disse børn kræver ekstra ressourcer, gribes an på af foreningerne er, at søge eksterne tilskud og midler til lønede ansatte, der kan varetage de ekstra udfordringer der er, sådan som det eksempelvis er tilfældet i Brønshøj Boldklub (Interview 4-2).

tiltag både styrker de sociale relationer på tværs af årgange og giver mulighed for aktivitets-tilbud til de børn, der ellers ikke går til noget i deres fritid. Desuden styrkes tilliden mellem skole og hjem gennem den kontakt, der skabes imellem idrætslærer og forældre. Som ligeledes nævnt i afsnit 5.8.2 *De idræts-inaktive børn – en social konstrueret kategori* er målsætningen bag projekter som ISA og Skolesport, at det enkelte barn gennem at deltage i aktivitetstilbuddene på skolen får opbygget en tilpas mængde idrætskapital og social kapital, der sætter det i stand til at agere i et fællesskab også uden for skolens rammer, eksempelvis i foreningsregi. Med Putnams begreb om bonding og bridging kan man sige, at den sociale og tryghedsskabende kapital, som skabes på skolen, på sigt skal kunne konverteres til den sociale kapital, som opbygges i foreningsregi. Da tre år efter idrætslærernes udsagn ikke er tilstrækkeligt til at opbygge og skabe stærke netværk både indadtil og udadtil, har strategien hos de interviewede idrætslærere i første omgang været at styrke netværksdannelsen på skolen, og dernæst i anden omgang at skabe netværk med det lokale foreningsliv og etablere ordninger, der kan hjælpe børnene over i foreningerne.

At det tager tid at opbygge social kapital betyder, at der er fare for, at den forbedrede fysiske aktivitet og idrætsdeltagelse kun fungerer så længe projekterne kører, med mindre skolelederen eller kommunen, som det er tilfældet på skolerne, der indgår i undersøgelsen, går ind og sikrer disse projekter en fast forankring, således at tilbuddene kan blive ved med at fungere i skoleregiet.

At børnenes idrætsdeltagelse af idrætslærerne opleves som hvilende på et skrøbeligt grundlag, bliver eksempelvis illustreret gennem en af ISA-koordinatorernes bekymring for de piger, han igennem de sidste 3-4 år har været fodboldtræner for i fodboldklubben. Pigerne går på det tidspunkt samtalen finder sted, i 9. klasse, og derfor er ISA-koordinatoren bekymret for, at pigerne dropper ud af fodboldklubben, når de forlader skolen, fordi han derefter ikke længere kan fungere som anker for dem. Han er bekymret for deres fremtidige deltagelse i foreningsregi, når der ikke længere er en, der har indsigt i deres situation og kan leve med, at det er nogle andre vilkår disse piger træner under, og som pigerne ikke selv har mulighed for at ændre på:

altså nu, de piger jeg har haft trænet i 3-4 år, det er jo svært nu, fordi nu går de ud af skolen, nu er de 9. klasser. Så er det rigtig svært, fordi jeg samler tit holdet her på skolen, fordi jamen, der er en anden en, der skulle overtage det nu, fordi jeg er ved at få gang i de små, og det er ved at blive tabt på gulvet, fordi man ikke har den samme kontakt. De har ikke det samme med at melde afbud ligesom mig og dig. Tit er det også sådan noget med, især pigerne, så skal de passe deres søskende, så der er også tit en masse søskende med til træningen, hvor jeg lige i starten tænkte, hvad sker der, altså, men sådan er det (Interview 4-2, 4).

Ud over, at citatet illustrerer idrætslærerens bekymring for pigernes fortsatte deltagelse i idrætsforeningen er citatet et eksempel på den forskel i social kapital, som eksisterer som objektive vilkår i to socialgruppers kulturer, en middelklassekultur, illustreret i citat gennem ytringen *melde afbud ligesom dig og mig* over for den kultur, der eksisterer i pigernes familier, hvor eksempelvis pasning af små søskende er en uomgængelig realitet. Familierne har ikke blik for, at en investering i eksempelvis det frivillige idrætsliv kan støtte pigerne i at oparbejde kapital i form af social kapital og idrætskapital, som de senere kan anvende og konvertere til andre kapitalformer. Derfor kommer pigernes deltagelse til at afhænge af, at ISA-ildsjælen, som også er deres træner i fodboldklubben, har en særlig tolerance over for pigerne, og derfor accepterer, at de eksempelvis har deres mindre søskende med til træning.

En anden relateret problemstilling omkring kulturforskelle, der i interviewene bliver tematiseret i forhold til de barrierer, der eksisterer i forhold til, at gruppen af socialt udsatte børn kan opnå foreningsmedlemskab, er, at nogle af forældrene også mangler praktiske kompetencer i forhold til det at begå sig i samfundslivet. I et af interviewene fortæller en ISA-koordinator om, hvordan han har oplevet, at en af barriererne ved overgangen fra børns deltagelse i ISA til foreningslivet er, at familierne ikke forstår at indbetale kontingentet, som han siger *de forstår ikke et girokort* (Interview 4-2, 15). Når det har handlet om at indbetale kontingent til de piger, der er startet i fodboldklubben, så har forældrene ønsket at betale pengene kontakt til ISA-koordinatoren, og derfor er det blevet sådan, at han modtager pengene og derefter indbetaler dem til fodboldklubben. Samme problemstilling bliver problematiseret i ISA-projektet i den anden bydel. Som nævnt i afsnit 5.5.2 *Det velkendte rum – Det ukendte rum* har ISA-koordinatoren her i samarbejde med områdesekretariatet startet et

sideprojekt til ISA, hvor der gives støtte til nedsat foreningskontingent, og hvor forældrene skal skrive under på en kontrakt, som ISA-koordinatoren har lavet. Kontrakten forpligter forældrene til at betale foreningskontingentet til ISA-koordinatoren over to rater, således at det også her er ISA-koordinatoren, der afregner med foreningerne (Interview 4-1). Som en yderligere hjælp til at muliggøre børnenes foreningsdeltagelse har denne ISA-koordinator yderligere etableret kontakt til et antal lokale klubber og har oprettet en særlig følgeordning, således at børnene bliver hentet og afleveret i hjemmet af nogle store ansvarsfulde piger. Om denne ordning fortæller ISA-koordinatoren:

vi har prøvet at få nogle af de, hvad skal vi sige, ansvarsfulde til at følge frem og tilbage (...), og det har betydet, efter at vi er kommet i gang, at der er kommet flere og flere til og hørt om det, og nu har vi ni, der svømmer fra 2. klasse, dvs. 3. klasse nu, og det er bare, jeg har selv været med de første gange til at følge, og det kører super godt, altså med, forældrene de har det rigtig godt med de to store piger, der kommer hjem og henter, og det kører også godt med at følge dem tilbage, så får de noget honorar for det (Interview 4-1, 1).

Disse tiltag, kontakten til foreningslivet, følgeordninger og aftaler med familierne, om at de kan betale kontingent direkte til ISA-koordinatoren, er tiltag, der er kommet, fordi ISA har fået lov at eksistere i en årrække. De første år af projektets levetid gik som sagt med at få ISA til at fungere indadtil på skolen, hvorefter der sidenhen blev overskud til at etablere netværk udadtil. Disse ”sideprojekter” kan ses som projekter, der udfylder passagen mellem hjem og forening, tiltag der afhjælper familiernes mangel på konnektionskompetence. Ud fra de to casestudier er det tydeligt, at de idrætslærere, der er ildsjæle og koordinører i Skolesport og ISA-projekterne, har blik for de udsatte børns situation, og således har blik for hvilke initiativer, der skal iværksættes, hvis man vil styrke børnenes mødedeltagelse og fastholdelse i foreningsidrætten.

5.6.2 Den motiverende samtale som forebyggelsesstrategi

man skal have en motivation for at ændre nogle ting, altså minimum en eller anden lille bitte motivation, før vi kan hjælpe folk, fordi ellers kan vi jo ikke rigtig gøre noget, hvis man ikke selv er interesseret (Interview 2-3, 7).

Ovenstående citat stammer fra et interview med en sundhedskonsulent.⁹⁸ I interviewene, jeg har foretaget med kommunale sundhedskonsulenter, kommer det frem, at arbejdet som sundhedskonsulent er forbundet med en række dilemmaer i forholdet til den borgergruppe, konsulenterne har til opgave at hjælpe med at få en sundere og mere aktiv livsstil.

I begge kommuner findes der, som nævnt i afsnit 3.7.4 *Næstved Kommune* og 3.7.5 *Københavns Kommune*, en overordnet strategi, der handler om at mindske den sociale ulighed i sundhed. Som sundhedskonsulent har man derfor et ansvar for at tænke social ulighed i sundhed ind i de kommunale forebyggelsesprojekter (se afsnit 3.7.3 *Social ulighed i sundhed*). Det betyder, at den gruppe af borgere, der fortrinsvis skal have hjælp til livsstilsændring, er socialt udsatte borgere. Sundhedskonsulenterne oplever, at netop denne borgergruppe ikke er specielt motiverede for at indgå i de kommunale projekter. Sundhedskonsulenterne oplever, at de socialt udsatte borgere er vanskelige at få til at komme frivilligt og vanskelige at gennemføre en motiverende samtale med. Således er et centralt tema, der går igen hos de interviewede konsulenter de socialt udsatte borgeres mangel på motivation.

Sundhedspolitikken er i begge kommuner bygget op omkring et værdigrundlag, der anskuer det enkelt menneskes frie valg som et centralt parameter, samtidig med at der fra kommunen stilles krav til borgeren. Ser man på de to motionsrådgivningstiltag, så stilles der krav til borgeren om at udvise motivation og velvilje i forhold til at indgå i projekterne. Kommunens syn på relationen til borgeren ses eksempelvis af Næstved Kommunes sundhedspolitik fra 2007, som er bygget op omkring 6 værdier, hvoraf de tre første handler om kommunens relation til borgeren. I værdigrundlaget står, *Vi stiller krav til borgerne, Vi har*

---

⁹⁸ De 5 sundhedskonsulenter, jeg har interviewet, har på forskellig vis haft forbindelse til henholdsvis motionsrådgivningen i Næstved Kommune og motionsvejledningen i Københavns Kommune. Et par af dem har fungeret som hhv. motionsrådgiver og motionsvejleder, men af hensyn til anonymitet, har jeg valgt at bruge betegnelsen sundhedskonsulent om dem alle.

fokus på borgernes egne ressourcer, Vi respekterer det enkelte menneskes valg (Næstved Kommune 2007a, 8).

I begge kommuner er motionsrådgivningen bygget op ud fra et frivillighedsprincip, hvor borgeren aktivt skal henvende sig til Sundhedscenteret. Dette kræver ifølge sundhedskonsulenterne, at borgeren allerede på forhånd er motiveret for livsstilsændring. Som det fremgår i beskrivelsen af motionsrådgivningen i Næstved Kommune i afsnit 5.7.1 *Projektforløbet - Motionsrådgivningen som case*, mødte der kun et meget begrænset antal borgere op for at modtage rådgivning i den 2 årige projektperiode. Om de få borgere, der mødte op i motionsrådgivningen siger en af konsulenterne:

de fleste af dem, der er kommet herind, har fundet en eller anden motivation allerede (...) for ellers ville de ikke være kommet. Hvis man sidder derhjemme og har fuldstændig ulyst til at skulle lave noget som helst motion, så vil man også bare sparke den der pjece til side eller overse annoncen, fordi så er det ikke et tilbud, som man har brug for. Så vi har tænkt på, at de fuldstændigt inaktive, nogen af dem som måske virkelig kunne have brug for at komme ind og få en snak (...), dem får vi ikke rigtig fat i, og hvordan vi lige skulle få fat i dem, har vi svært ved at se (Interview 1-5, 8).

Som citatet illustrerer ligger borgerens egen motivation som en fundamental forudsætning for tilkobling til projekterne. At motivation er centralt i projekterne ses også af, at den motiverende samtale er selve omdrejningspunktet i mødet mellem konsulent og borger. Det forhold, at de fysisk inaktive borgere ikke møder op, er en barriere for, at sundhedskonsulenterne kan udføre deres arbejde. Konsulenten får dermed ikke trænet sine færdigheder i at gennemføre en motiverende samtale i praksis. På spørgsmålet om hvorvidt en af konsulenterne oplever de få borgerhenvendelser som problematisk i forhold til konsultens arbejde, svarer konsulenten:

man kan sige at alt andet lige, der ville have været noget mere materiale i det hele, hvis der havde været flere henvendelser, og vi havde også som motionsrådgivere fået noget mere, lidt konkret sådan ligesom erfaring med hvad virker, og hvordan takler vi dem her, når de kommer ind, og få øvet os i denne her motiverende samtale. Fordi det er jo noget, vi er meget nye i de fleste af os. Og der skal tænkes meget over, hvordan vi skal

sidde eller vi kan sidde og motivere den, der sidder overfor os til at komme i gang og finde den der virkelige lyst frem, og få fjernet barriererne til at komme i gang. Så jo, at der har været så få henvendelser, som der har, har været en barriere (Interview 1-5, 8).

Som det fremgår af citatet bliver arbejdet vanskeligt at udføre, når der ikke møder et tilstrækkeligt antal borgere op. På samme måde som det er tilfældet med børnene i projekterne ISA og Skolesport, er den manglende mødedeltagelse en central problemstilling. Som jeg senere vil behandle i afsnit 5.7.1 *Projektforløbet – Motionsrådgivningen som case* er det i Næstved Kommune en central problemstilling for projektet, at borgerne ikke møder op til motionsrådgivningen. Det ender med at lukke projektet ned efter endt projektperiode. Samme problemstilling er ikke gældende for Motionsvejledningen i Københavns Kommune, hvor borgerne møder op i et tilfredsstillende antal. En forklaring på forskellen skal måske findes i, at man i Københavns Kommune har høstet erfaringer fra tidligere projekter (se afsnit 4.2 *Case 2 Motion og kost i dit sundhedscenter, Københavns Kommune* og afsnit 5.4 *Rum som kategori* for beskrivelsen af projektet MOVE, hvor der heller ikke mødte et tilstrækkeligt antal borgere op). Således har man i Københavns Kommune arbejdet aktivt på at skabe nogle rammer og en struktur, som indbyder borgerne til at møde op. Problemstillingerne i forbindelse med Motionsvejledning i København ligger derfor snarere i at gennemføre den motiverende samtale samt i overgangen fra det kommunale sundhedstilbud til foreningsdeltagelse. Sundhedskonsulenternes problemer med at arbejde med gruppen af fysisk inaktive socialt udsatte borgere er således ikke løst ved, at de møder op til rådgivning. Når denne borgergruppe rent faktisk møder op, oplever konsulenterne, at det er svært at gennemføre den motiverende samtale med borgerne. De erfaringer, som sundhedskonsulenterne gennem deres praksis har fået, er, at der under den motiverende samtale, det vil sige i selve kontakten til de socialt udsatte borgere, er en række forhold, der spænder ben for, at det arbejde, konsulenten er sat til at udføre, kan lykkedes.⁹⁹ Som illustreret i nedenstående

---

⁹⁹ Som allerede nævnt i afsnit 3.7.5 *Københavns Kommune* fortæller sundhedskonsulenterne, at der er forskel på de borgere, der henvender sig i to Sundhedscentre på Nørrebro/Nordvest og Østerbro. Forskelle der viser sig i forhold til borgerens kompetencer og ressourcer og dermed velvilligheden og engagementet i forhold til at indgå i livsstilsforbedrende tiltag.

udtalelse fra en konsulent, så oplever konsulenterne, at borgerne kommer med en række problemstillinger, som gør den motiverende samtale om motion og livsstilsændring vanskelig at gennemføre:

det er klart, når man sidder her og skal snakke, så kan det også nogen gange være lidt..., hvis man skal snakke om motion, og så er der alle mulige ting i folks liv. Der var én, så var hendes mand, han var blevet afvist fra landet, fordi han havde siddet i fængsel, og så var han forsvundet, hun havde ikke set ham i 3 uger. Hun sad med et lille barn og et andet barn og havde et BMI på 45, trøstespiste og havde det rigtig dårligt ikke. Så er det lidt nogen gange, hvor søren skal man starte henne (Interview 2-3, 8).

Det fremgår af interviewene, at borgerne skal indgå i en positiv og aktiv dialog med konsulenten og udvise interesse for at blive hjulpet til at ændre livsstil, hvis konsulenten skal opleve sit arbejdet som en succes. Interesse, motivation og engagement er de indbyggede forudsætninger i dialogen mellem sundhedskonsulent og borger, og kan borgeren ikke bidrage med disse elementer i mødet, bryder samtalen sammen. Hvordan dette opleves af konsulenten, vil jeg illustrere med følgende eksempel:

det er jo sådan en lille slags coaching, kan man kalde det eller en motiverende samtale, hvor vi prøver at hjælpe folk til selv at reflektere og finde ud af, hvad de kan gøre i deres hverdag. Og der er der bare forskel på for eksempel alder, hvis man er 75-80 år, så tænker man måske ikke så meget sådan personlig udvikling, hvad skal jeg med mit liv, og hvordan ser min fremtid ud. Så det er én ting, og så der også i forhold til, vi oplever mange har så mange problemer, altså fordi de netop..., hvad man ikke høre om folk, så har de mistet den ene, er blevet skilt og har mistet deres bror, og nogle for eksempel etniske, der kommer som flygtning ikke, som er deprimerede (Interview 2-3, 7).

Eksemplet viser, hvordan konsulenten oplever, at borgerne mangler forståelse for de spille-regler, der er indbygget i den motiverende samtale. Man kunne med Bourdieus terminologi vælge at anskue Motionsrådgivningen som et lille subfelt, hvor der eksisterer en særlig logik og et regelsæt, som skal følges af både den kommunale konsulent og af borgeren, for at spillet kan spilles. Den doxa, som subfeltet hviler på, er projektkulturens normative grundlag, og dermed kravet om aktivitet, motivation og fremadrettethed. En forudsætning for, at man

kan deltage i projekterne kræver kompetencer, og at borgerene er udstyret med en særlig habitus.

Ifølge Fogh Jensen er det i dag afgørende at besidde egenskaber, der gør det muligt at kunne kommunikere og performe i spillet om at blive koblet til de forskellige ydelser, som de kommunale forvaltninger tilbyder. Det handler ifølge Fogh Jensen om, at individet må vise sig motiveret eller modtagelig over for motivationsarbejde, for at projektspelet virker (Fogh Jensen 2009, 42). At de socialt udsatte borgere ikke besidder en habitus, som gør dem modtagelige over for motivationsarbejde, udgør en grundproblematik i de to motionsrådgivningsprojekter.

Ifølge Sundhedsstyrelsens publikation om terminologi i forebyggelses- og sundhedsfremmearbejdet (sundhedsstyrelsen 2005) er den motiverende samtale en systematisk metode til positiv adfærdsændring hos borgere med risikoadfærd eller andre (modificerbare) risikofaktorer. Den motiverende samtale er en forebyggelsessamtale, der udføres af en professionel, som er specielt trænet i metoden. Samtalen skal afklare borgerens ressourcer såvel som borgerens ambivalens over for adfærdsændringer (Sundhedsstyrelsen 2005, 36). I tilføjelse til beskrivelse og formål nævnes det i sundhedsstyrelsens publikation, at metoden har mødt kritik fra visse sundhedsprofessionelle, som har gjort opmærksom på, at der i den motiverende samtale er et element af uligevægtig i magtfordelingen mellem den sundhedsprofessionelle og borgeren. Et ulige magtforhold, der blandt andet har sit udgangspunkt i, en forforståelse om, at det er den sundhedsprofessionelle, der sidder inde med viden om, hvad der er den rette handling. Samtalen fremstår som dialogbaseret, selv om der reelt ikke er tale om en åben dialog, hvor meningsudvekslinger kan mødes. Derimod er det gældende for den motiverende samtale, at den fungerer efter et fastlagt og systematisk regelsæt, som skal følges af begge parter. Om kritikken står der i Sundhedsstyrelsens publikation: Betegnelsen den motiverende samtale er faldet nogle sundhedsprofessionelle for brystet, idet den kunne minde om ”manipulerende” samtale (Sundhedsstyrelsen 2005, 36). Metoden er således udsat for intern kritik. En kritik der handler om, at de sundhedsprofessionelle, der skal udføre arbejdet med at motivere socialt udsatte borgere, føler, at de manipulerer borgeren eller med Bourdieus begreb, at de udsætter borgerne for symbolsk vold i henhold til det ulige magtforhold, der ligger i mødet.

I forhold til, at borgeren skal livsstilsændre fra fysisk inaktiv til fysisk aktiv, viser analysen af observationer og interviews, at der udover de nævnte dilemmaer også er en tredje problemstilling for sundhedskonsulenterne, nemlig at sikre overgangen fra at tale med borgeren om motion til, at borgeren rent faktisk i praksis udfører motion og påbegynder en regelmæssig aktivitet (et forhold jeg beskriver i afsnit 4.2 *Case 2: Motion og kost i dit sundhedscenter, Københavns Kommune*). Problemstillingen omkring at udføre motion og idræt i praksis bliver besværliggjort af, at flere af de fysisk inaktive borgere, som henvender sig til motionsrådgivning, har en meget vag forestilling om hvilken type motion eller idræt, de kunne tænke sig at påbegynde, om dette forhold fortæller en konsulent:

der jo nogen, hvor man kan sige, jamen de er i gang med et eller andet, men de kunne måske godt tænke sig et eller andet mere, og så er de sådan lidt på bar bund med, hvad det skulle være. Men der er også nogen, hvor de er fuldstændig inaktive, når de kommer, og så har fået skabt ideen om, at nu skal de i gang med et eller andet. Men de ved ikke, hvor de skal gå hen og komme i gang med noget, og har måske ikke engang en ide om lige præcis, hvad det skal være. De har slet ikke fantasi til at forestille sig, om det skal være gymnastik, eller det skal være folkedans, eller det skal være gåture (Interview 1-5, 1).

Det er dog ikke nok, at sundhedskonsulenten hjælper borgeren med at finde en passende motionsaktivitet, der er også andre barrierer, der skal overvindes for at gøre det muligt at skabe plads til fysisk aktivitet i hverdagen, hvilket fremstår af følgende udtalelse:

vi er rundt omkring en masse ting for at sådan ligesom fuldstændigt at spore os ind på, hvad er det du vil, og hvad skal der til, for at du kommer i gang med det. Fordi det kan godt være, at man sidder og siger, nu har jeg besluttet mig for, at nu vil jeg i gang med et eller andet. Men så ligger der en masse barrierer med at konen, hun vil helst ikke have, at der er kvinder, der hvor jeg kommer hen, fordi hun er meget meget jaloux. Eller jamen så ligger det lige oven i aftenmads tid, og det er bare ikke godt. Eller jeg står også og skal til undervisning i tegning og maling hver torsdag, og så kan det ikke lige ligge der (Interview 1-5, 1f).

Desuden er det sundhedskonsulenternes erfaring, at den fysiske aktivitet helst skal foregå steder, hvor der er trygge rammer, en problemstilling jeg har behandlet i afsnit 5.5.4 *Det lukkede rum – Det åbne rum*.

Som illustreret gennem ovenstående eksempler, stiller de kommunale projekter krav til borgeren om aktivitet og ansvarspåtagelse. I bogen *Projektsamfundet* (2009) behandler Anders Fogh Jensen i afsnittet *Socialforvaltning* (39-48) den forandring, han ser i forvaltningens måde at møde borgeren på. En forandring, der har at gøre med det strukturelle skifte fra det disciplinære styresystem til et system, styret efter en projektlogik. Hvor det tidligere ifølge Fogh Jensen var forvaltningens opgave at give klienten, det han/hun havde ret til, handler det nu om at hjælpe individet med at gennemføre et projekt. Fogh Jensens udlægning af den udvikling, der de seneste år er sket i socialforvaltningen, en udvikling han kalder *fra lov til projekt*, er et brugbart teoretisk værktøj til at forstå de arbejdsrelaterede dilemmaer, som kommer frem under samtalerne med de kommunale konsulenter. Ifølge Fogh Jensen er der sket et skift fra socialstaten som styrende enhed over mod en socialstat, der i højere grad tillægger individet opgaven at blive selvstændige, ansvarlig og fremadskuende. I den nye socialstat er udviklingen og gennemførelsen af personlige projekter blevet det afgørende styringsmål. Skiftet er sket op gennem 1980'erne og 1990'erne, hvor de retslige og disciplinære koder i forvaltningen gradvist er trængt i baggrunden, til fordel for et styresystem, der er engagementsbaseret.¹⁰⁰ Processen fra disciplinsamfund til projektsamfund kan på en side anskues som en frigørelsesproces for det enkelte individ. Men ændringen afstedkommer ifølge Fogh Jensen en dobbelt individualisering, idet målet med det nye styresystem både skal sikre individet selvbestemmelse over eget liv, men samtidig forventes det, at individet også påtager sig dette ansvar, som Anders Pedersen udtrykker det: *Således reduce-*

---

¹⁰⁰ I det moderne samfund eksisterer det nye styresystem, der er bygget op omkring projekter ifølge Fogh Jensen samtidig med de "gamle" disciplinære styreformere. Analytisk er det interessant at forstå, hvordan de kobles sammen og indgår på overraskende måder. Det blev eksemplificeret i afsnit 5.5.4 *Det lukkede rum – Det åbne rum*, hvor jeg beskrev et fodboldstævne i Nørrebrohallen, hvor både rummets indretning og stævnets form var indlejret i en projektorienteret logik. Jeg beskrev, hvordan vagter og politi fungerede som den enhed der dannede struktur og orden, som modvægt til rummets og aktivitetens åbne og fleksible form. I de kommunale projekter henvendt til primært voksne borgere appelleres der til to egenskaber ved individet: (selv)motivation og mødepligt. Hvor motivation, som beskrevet, kan ses som udtryk for en ny logik, der er opstået med projektsystemets indtræden, er mødepligten et element, der kobler sig til den disciplinære epoke.

res autonomien til en autentisk selvrealisering, som kapitalismens nye ånd promoverer til en skin-autonomi: Individet er ikke frit til autentisk selvrealisering, men dømt til en aktiv sådan (Petersen 2011,25).

Analysen af, hvad der foregår i de to kommunale projekter for voksne inaktive borgere viser, at det nye forvaltningsmæssige styresystem er forbundet med en række problemstillinger. Problemstillinger der ikke kun har konsekvenser for den enkelte fysisk inaktive borger, men som også har konsekvenser for de kommunale konsulenter og for den forvaltning, der ikke lever op til målsætning om at skabe livsstilsforbedringer hos de borgere, der har allermost behov. Ifølge Fogh Jensen kan den kommunale forvaltning let komme til at opleve en afmagt, fordi man har deponeret sin handlekraft i klienterne selv, og som han gør opmærksom på, så kan forvaltningen ikke stille noget op uden et ”selv”, der vil. På den måde har forvaltningen ifølge Fogh Jensen ved at uddelegere sin styring til selvstyring gjort medarbejderne i Socialforvaltningerne afhængige af de tegn, der udsendes på engagement, selvrealisering, velvilje og ofring fra borgeren. Som beskrevet behandler Fogh Jensen Socialforvaltningen, men som det fremgår at nærværende analyse fungerer Sundheds- og Omsorgsforvaltningen i de to kommuner efter samme principper og styringsmekanismer. De kommunale sundhedskonsulenter opgave er således også at have et medsyn, og derigennem hjælpe borgeren med at realisere dets projekter. Men som vist er problemstillingen, at mange af de borgere som projekterne henvender sig til ikke udsender de nødvendige tegn på engagement. I interviewene med de kommunale sundhedskonsulenter kommer det flere steder frem, at de har mistet troen på, at de svageste borgere kan nås gennem de projekter konsulenterne arbejder med. Eksempelvis illustreret ved følgende udtalelse fra en sundhedskonsulent, der efter at have arbejdet med at få målgruppen socialt udsatte voksne borgere inkluderet i foreningslivet i en årrække, har mistet troen på, at foreningslivet og aftenskolelivet kan rumme de svage: *jeg tror simpelthen ikke på det mere, jeg er helt overbevist om, at det frivillige og aftenskolelivet ikke kan rumme de svage borgere af de der forskellige årsager* (Interview 2-2, 5).

Fogh Jensens nævner, at den eneste måde forvaltningen kan handle på, hvis borgeren ikke frivilligt stiller sin velvilje til rådighed, er, at den kan rydde spillet og gå over til forvaltning eller økonomiske sanktioner (Fogh Jensen 2009, s 42). Ud fra den indsamlede empiri i case-

studierne, ser det dog ud til, at der på forvaltningsplan eksisterer en anden strategi. En strategi, hvor man rydder spillet og opstiller nye regler, inden man igen kaster nye initiativer og projekter ud, som skal gribes af borgerne. Som det skal eksemplificeres med nedenstående, er en mulig strategi i det kommunale forebyggelses- og sundhedsfremmearbejde at gribe fat i sundhedsproblematikken fra et nyt perspektiv. Ved at gøre det, er det muligt at etablere en ny forståelse omkring den problemstilling, man arbejder på at løse uden at komme i konflikt med kravene i det styresystem, man i de kommunale forvaltninger er underlagt. Et eksempel på, hvordan dette kan foregå, vil jeg illustrere med nedenstående, gennem en af konsulenternes overvejelser:

jeg synes, at man skal måske tage det til sig, at når man snakker social ulighed i sundhed, så er der sådan et begreb som de kalder gradienttilgangen. Det er noget med, at hvis man løfter toppen, så løfter man bunden med, og det faktisk også kan give god mening, at man ikke bare skal satse på at gøre noget for de svageste, men ved at satse på de bedste, så kan man rent faktisk løfte bunden op til et højere niveau. Og i virkeligheden så tror jeg, det er lige før, at det er der, det giver mest effekt på sigt, fordi det er der man kan gøre en forskel, det er så ressourcekrævende at løfte bunden isoleret (Interview 2-2, 15).

I interviewet fremkommer det, at gradienttilgangen¹⁰¹ som nævnes i citatet, er blevet præsenteret for de kommunale sundhedskonsulenter, som én af to måder at gribe ulighed i sundhed an på. Konsulenten fortæller i interviewet om, hvordan social ulighed i sundhed har været tematiseret på møder de sidste par år i den afdeling, hvor konsulenten arbejder. En kvindelig medarbejder, der af konsulenten bliver beskrevet som ekspert i emnet, har haft til opgave at lave oplæg om, hvad social ulighed i sundhed er for en størrelse. Det fremgår af interviewet, at disse oplæg har betydet en ændring af fokus, i hvert fald hos denne konsulent, fra social ulighed i sundhed, til ulighed i sundhed. Således forklarer konsulenten selv dette skift:

---

¹⁰¹ Tilgangen ”social gradient i sundhed” tager udgangspunkt i den i afsnit 3.7.3 Social ulighed i sundhed nævnte forskning (Wilkinson 1996), der viser, at der findes en social gradient i sundhed, hvad angår sygelighed og dødelighed over hele skalaen af socioøkonomiske positioner fra høj til lav, således at personer med de højeste indkomster er sundere end de næsthøjeste og så fremdeles.

det startede ud med at være social ulighed i sundhed, og så efterhånden, som hun har fået fortalt historien nogle gang ikke, så bliver den sådan mere, synes jeg, sådan ulighed i sundhed, og hvad er forskellen på social ulighed og ulighed? Så hele det her ulighedsbegreb, har vi sådan jongleret lidt med (Interview 2-2, 18).

De to tilgange i arbejdet med forebyggelse og sundhedsfremme er beskrevet i Sundhedsstyrelsens publikation *Lighed i Sundhed – Sundhedsfremme og forebyggelse målrettet borgere uden for arbejdsmarkedet* (2009). Den ene tilgang, der relaterer sig til social ulighed i sundhed, lægger vægt på at mindske den sociale ulighed i sundhed, ved at der i kommunerne etableres særskilte indsatser rettet mod de socialt udsatte grupper. Den anden tilgang har fokus på at udligne den sociale gradient i sundhed, hvilket ikke nødvendigvis ifølge publikationen betyder særskilt fokus på gruppen af socialt udsatte borgere, men snarere medfører et fokus på at tilpasse indsatserne i forhold til forskellige gruppers behov (Sundhedsstyrelsen 2009, 13). Skift fra den ene tilgang til den anden betyder, at forvaltningen og dens medarbejdere ikke længere behøver at konstruere de kommunale projekter efter at tiltrække den svageste gruppe, idet ulighed i sundhed ses på tværs af sociale skel, hvorfor det er ligeså legitimt at skabe projekter for andre grupper med en inaktiv livsstil og hæve deres niveau.

Ved at ændre fokus fra den ene type tilgang til den anden bliver det muligt for forvaltningen og dens medarbejdere at komme udenom at gå tilbage til en disciplinær forvaltningslogik, man kan derimod fastholde de arbejdsmetoder, der ligger i projektkulturen. I afsnit 3.5.5 *Positionelle forflytninger i feltet* beskrev jeg, hvordan en af de metoder det politisk-administrative felt anvender som styringsstrategi overfor den offentlige forvaltning, er kravet om dokumentation, akkreditering og budgetkontrol. Jeg beskrev ligeledes, hvordan styringsmidlerne i den offentlige sektor i stigende grad er karakteriseret ved implementeringen af New Public Management, det vil sige brug af evalueringer og monitorering som redskaber, der skal sikre fremdriften mod de politisk fastsatte mål. Med en forvaltningskultur, hvor den enkelte forvaltningsarbejde skal måles og vurderes, og hvor kommunerne af staten i kraft af Strukturreformen udsættes for selv samme incitament og motivationsstrategi, idet de nu er pålagt medfinansiering af borgernes behandling på sygehusene, og dermed er tilskyndet til at skabe effektive forebyggelses- og sundhedsfremmetiltag (se også afsnit 3.7.2 *Struk-*

turreformen), giver et sådant skift den fordel, at man undgår at skabe projekter, som fremstår som en fiasko.

I et forvaltningsperspektiv kan det således være en fordel at tage fat i og arbejde med grupper, som har flere ressourcer, og som dermed er mere villige til at indgå i projektlogikkens krav om selvmotivering. Den kommunale sundhedskonsulent har dette bud på en ny målgruppe, gruppen af de 55-65 årige:

den målgruppe som hedder, jeg er lige ved at være færdig med mit arbejdsliv og skal til at planlægge et pensionistliv, hvad med dem. Altså 55-65 år, hvor er de henne, altså de forsvinder sådan i intetheden ikke. Og man kan sige, det er der, hvor folk har flest ressourcer. De er måske mest interessante for os at præge i retning af, at de kunne skabe sig en sundere livsstil. Så det er jo sådan en af de der målgrupper, som er interessant (Interview 2-2, 19).

Ved at henvende sig til borgere, der har en habitus som gør, at de med langt større sandsynlighed tilkobler sig forvaltningens projekter, kan man omdanne projektfiasko til succes og dermed optimere forvaltningens og sundhedskonsulenternes kapital. Eksemplet kan samtidig ses som et tegn på den øgede akademisering, der finder sted i de kommunale forvaltninger (om den øgede akademisering i de kommunale forvaltninger se også afsnit 3.7.1 *Kommunerne og idrætten*). Akademiseringen ses i den sprogbrug, som anvendes af sundhedskonsulenten, hvor konsulenten gennem interviewet finder det nødvendigt at foregive rationalitet, særligt økonomisk rationalitet, for at virke seriøs og handlingsorienteret. Idet sproget akademiseres, akademiseres dermed også logikker og arbejdsgange, således at teori og styringsredskaber overtager fortællingen om, hvorfor man gør, som man gør. I det beskrevne eksempel bliver konsulentens tilgang til den borgerrettede forebyggelse bundet til en teori om, hvordan man opnår succes. Adspurgt om hvorfor konsulenten tror, det vil være en mere succesfuld tilgang, siger han: *jeg ved bare, det er sådan, det siger forskningen (...). Fordi lige i starten så tænkte jeg også, det var sku da mærkeligt, det var da mærkeligt tingene er sådan, men de holder stædigt fast i, at sådan forholder det sig (Interview 2-2, 15).*

5.6.3 Opsummering

Som vist i analysen har alle fire projekter, der indgår i casestudierne, indbygget en logik, der handler om at understøtte en øget grad af aktivitet hos en udvalgt målgruppe. Som analysen viser, kommer kravet om aktivitet til udtryk på to måder. Først og fremmest er formålet med projekterne at aktivere ved at gøre såkaldt fysisk inaktive børn og voksne mere *fysisk aktive*, men et andet aktiveringsmål er at understøtte målgruppens evne til at blive *aktivt handlende subjekter* i forhold til omlægning af egen livsstil. Det, der først og fremmest er betydningsbærende for projekternes succes, er, at projekternes målgruppe, hvoraf de fleste er socialt udsatte borgere, går fra at være passive borgere til at bliver aktivt handlende borgere. Borgere, der aktivt tager del i forandring af deres egen og/eller deres børns livsstil.

Analysen af de fire kommunale projekter viser, hvordan der i projekterne ligger en indbygget forudsætning om, at borgerne udviser engagement og virkelyst. Analysen af den måde projekterne er struktureret på viser, at den engagerede borger er fundamentet for projekternes succes, og ligeledes er borgernes evne til tilkobling, selvmotivation og engagement afgørende for om de aktiviteter, der forgår i projekterne lever videre eller nedlægges. Ud fra analyserne af observationer og interviews fremgår, hvordan det at have øje for og sociale kompetencer i forhold til at finde det attraktivt at tilkoble sig de kommunale projekter ikke ligger lige for hos de socialt udsatte borgere, som er projekternes primære målgruppe.

Gennem analysen viser jeg, hvordan de kommunale medarbejdere handler på de socialt udsatte borgeres manglende tilkobling og engagement. Som det fremgår i afsnittet 5.6.1 *Manglende konnektionskompetence* er en mulighed at opsætte sideprojekter til projektet, som kan udfylde og udligne den manglende tilkobling og det manglende engagement. I afsnittet konkludere jeg, at det ud fra analysen af de to casestudier er blevet tydeligt, at idrætslærerne, der fungerer som ildsjæle/koordinatorer i Skolesports- og ISA-projekterne, har et særligt blik for de udsatte børns situation og dermed også et særligt blik for hvilke initiativer, der skal iværksættes, hvis man vil styrke børnenes mødedeltagelse og fastholdelse i idræt dyrket på skolen efter skoletid og i foreningsidrætten. I afsnit 5.6.2 *Den motiverende samtale som forebyggelsesstrategi*, viser jeg, hvordan en anden mulig forvaltningsmæssig strategi er at rydde spillet og opstiller nye regler, inden man igen kaster nye initiativer og projekter ud, som skal gribes af borgerne. Ved at skifte perspektiv fra at arbejde med social

ulighed til ulighed i sundhed, etableres en ny forståelse omkring den problemstilling man arbejder på at løse. Skiftet i perspektiv har den fordel, at forvaltningen kan stille fremtidige projekter efter nye målgrupper, som besidder en habitus, der gør dem mere modtagelige over for motivationsarbejde, hvorved man som forvaltning og kommunal medarbejder undgår at komme i konflikt med projektkulturens krav og styresystem.

5.7 Tid

Projekter bliver til som ideer, de afprøves og evalueres løbende, hvorved deres fremtid overvejes processuelt. Fogh Jensen skriver om den tidsmæssige faktor ved projektet: *Temporalt betragtet betyder projektet to ting: Det er et kast frem, dvs. noget man har for med fremtiden, og det er noget, der varer midlertidigt. Socialt betragtet opstår projektet i netværket ved, at nogen forbinder sig med hinanden og gennem deres aktivitet giver sig til at gøre noget* (Fogh Jensen 2009, 130). Boltanski og Chiapellos har ud fra deres empiriske fund, analyseret sig frem til, at der, i det de kalder den tredje kapitalismes ånd (se afsnit 2.10 Projektsamfundet - et supplerende teoretisk perspektiv), er opstået en ny legitimitetsorden/et nyt normativt støttepunkt (Cité på Fransk). Denne nye Cité, kan i en dansk oversættelse betegnes som *den projektorienterede cité* (Petersen 2007). Den projektorienterede cité rummer en iboende social logik, der handler om at evne det midlertidige, det organisatorisk flydende og det konstant foranderlige. Om kendetegnet ved den projektorienterede cité skriver de:

In the Project-oriented Cité the general standard, with respect to which all persons' and things' greatness is evaluated, is activity. (...) Life is conceived as a series of projects, all the more valuable when different from one another. What is relevant is to be always pursuing some sort of activity, never to be without a project, without ideas, to be always looking forward to, and preparing for, something along with other persons whose encounter is the result of being always driven by the impulse of activity (Boltanski og Chiapello 2005, 169)

Boltanski og Chiapellos beskrivelse af den projektorienterede cite illustreret i citatet understreger den centrale rolle, det har for graden af succes at være i konstant aktivitet. Som Ove

K. Pedersen påpeger, er det at være aktiv, et strukturelt forhold ved samfundet, i det *at aktivisme nu ligger i den politiske økonomi, i samfundets strukturer, i den rolle, staten indtager, i den måde, den er organiseret og ledet på, og tillige i de forestillinger, vi gør os om fremtidens mennesker og samfund* (Pedersen 2011, 14), altså med andre ord ligger denne fremdrift om aktivisme indlejret i de objektive, såvel som i de subjektive (kognitive) strukturer (en problemstilling jeg har behandlet i afsnit 5.6 *Aktivitet*). En anden betingelse for succes, som citatet understreger, er, at man må have sig et projekt, en idé, men ikke nok med det, man må også hele tiden være fremsynet i forhold til at kunne skabe nye ideer og koble sig på netværk, der fører til nye projekter.

Boltanski og Chiapellos analyse af fremkomsten af denne nye form for normative støttepunkt og sociale styringsmekanisme er fremkommet på baggrund af analyser af managementlitteratur fra to perioder 1959-1969 og 1989-1994. De har rent metodisk benyttet managementlitteraturen til at undersøge, hvordan den moralske uddannelse af forretningspraktikker præsenteres i de to tidsperioder. Gennem litteraturstudiet fik Boltanski og Chiapello øje på, at der var sket væsentlige forandringer over tid i forhold til, hvilke moralske indikatorer, der præsenteres i uddannelsen af det franske samfunds kommende chefer og ledere (Boltanski og Chiapello 2005). Boltanski og Chiapello viser i deres analyse, at i forbindelse med opkomsten af en ny form for kapitalistisk ånd, er det at have evnen til at være i konstant aktivitet og bevægelse, samt det at kunne koble sig på nye netværk, vigtige forudsætninger for succes i erhvervslivet. Anskues det franske samfund ud fra Bourdieus feltmodel over det sociale rum (se bilag 2), ses, at den gruppe af personer, som den analyserede managementlitteratur primært er henvendt til, befinder sig øverst midt for og i øverste højre del af det sociale rum. Det vil med andre ord sige den del af det sociale rum, som orienterer sig mod markedet, og som primært er optaget af at akkumulere økonomiske kapital.

Chiapello og Boltanski har således fremanalyseret disse nye tendenser hos den del af det øvre samfundslag i Frankrig, der arbejder inden for den markedsorienterede logik. Selvom Chiapello og Boltanski mener at se en ny kapitalistisk ånd ud fra deres analyser, kan man ikke nødvendigvis ud fra deres analyse af managementlitteratur uddrage den konklusion, at fremkomsten af den projektorienterede cité også er at finde i andre dele af det sociale rum og inden for andre logikker end den markedsorienterede. Alligevel er det som jeg også viser

i afsnit 5.6 *Aktivitet* præcis de samme tendenser og styringsmekanismer, jeg finder i min analyse af den indsamlede empiri i de fire casestudier. Hvilket som tidligere nævnt også var årsagen til, at jeg måtte supplere min teoretiske værktøjskasse med disse nyere sociologiske og filosofiske teorier. Boltanski og Chiapello analyser viser, hvilken betydning en ny legitimitetsorden har i den markedsorienterede del af samfundet. Men hvilken betydning får det, når samme styringsmodel og logik siver ud og ned til andre dele af det sociale rum? Når den eksempelvis overføres og implementeres i kommunalt regi, til kommunale ledere og dermed også til de kommunale arbejdsgange? Hvilken betydning har det for praksis, når det kommunale sundhedsfremmende og forebyggende arbejde, der handler om at ændre ved borgernes grundlæggende adfærdsmønstre, bliver underlagt samme projektorienterede arbejdsform og logik?

Projekter er kendetegnet ved at være netværksbaserede og afgrænset i tid, den netværksbaserede tilgang har jeg allerede behandlet aspekter af i afsnit 5.6.2 *Den motiverende samtale som forebyggelsesstrategi*. I nedenstående afsnit vil jeg gennem et eksempel fra et af de fire projekter, der indgår i casestudierne, udsætte min empiri for en tidsmæssig analyse. Hensigten med denne analyse er, at fremkalde nogle af de konsekvenser, det kan have for praksis, at der arbejdes projektorienteret med forebyggelsestiltag. Men inden jeg eksemplificerer og analyserer på projektet som tidsmæssig struktur, er det vigtigt at slå fast, at jeg ikke har valgt eksemplet som et udtryk for, hvad der almindeligvis foregår i projekter. Det er på grund af undersøgelsens konstruktion ikke muligt for mig at vurdere, om det eksempel, jeg har udvalgt til nærmere analyse, er en såkaldt *atypisk case*. Det jeg derimod kan fastslå er, at et projektforsløb i kommunalt regi kan variere og antage forskellige former. Med udgangspunkt i de fire projekter, der indgår i denne undersøgelse, kan jeg eksempelvis fremdrage følgende fire forskellige veje et projekt kan tage efter projektperiodens ophør:

- Kommunen vælger at slå flere projekter sammen, og udvikle et nyt initiativ som ”driftes”. Erfaringerne fra projekterne opsamles og danner grundlag for det nye og videreudviklede initiativ

- Kommunen vælger at lade projektet forsætte som projektet i en længere årrække end først antaget. Dette gøres ved at lade forskellige forvaltninger overtage projektet og dække udgifterne i kortere perioder
- Kommunen vælger ikke at tilføre projektet yderligere midler. Andre agerende, der har været involveret i projektet, vælger at tilføre midler, således at dele af projektet kan forsætte med at eksistere
- Kommunen vælger ikke at tilføjer projektet i dets oprindelige form midler. Projektet forsætter som et nyt og reduceret projekt for en ny målgruppe

For de fire projekter, der indgår i mine casestudier gælder det, at projekterne forsætter i en eller anden form. Som det fremgår af de fire ovenstående udfaldsbeskrivelser er et centralt fællestræk ved projekterne, at de er formbare. Ved formbare skal forstås, at der i projekterne er iboende en mulighed for hele tiden at ændrer projekterne både undervejs men også efter projekternes afslutning. Et eksempel på, hvordan projektholder lader formålet med projektet ændre karakter, så det afstemmes med konteksten, ses i forbindelse med Projekt Skolesport. I eksemplet med Projekt Skolesport var det den politiske kontekst, der over tid havde forandret sig, hvilket gav anledning til, at projektholder ændrede beskrivelsen af projektets formål. Ud fra nedenstående to citater fremgår det, hvordan Projekt Skolesports formålsbeskrivelse ændrer karakter undervejs. Projektformålet ændrer sig fra den oprindelige tanke bag projektet, hvor formålet handlede om at udvikle fysiske og sociale kompetencer hos idrætsusikre børn til, da første treårige projektperiode er afsluttet, at have et formål, der lægger sig tæt op af en velfærds- og sundhedspolitisk logik. I Dansk Skoleidræts og Danmarks Idræts-Forbunds ansøgning om tilskud til Projekt Skolesport fra 2003 er at læse:

Skolesport skal være en platform, der fungerer som stadie mellem skolens lærerorganiserede idrætsundervisning og foreningernes trænerorganiserede tilbud. Et sted hvor læreren og træneren agerer i fællesskab og skaber et godt miljø for idræt og leg. Skolesport skal være stedet hvor de idrætsusikre elever med støtte fra en idrætslærer de

er trygge ved, kan opnå de fysiske og sociale kompetencer, som er nødvendig ved overgangen fra idrætsundervisning/SFO til foreningsaktiviteter (Dansk Skoleidræt og Danmarks Idræts-Forbund 2003).

I forordet til invitationen til det topmøde der blev afholdt i 2008 i forbindelse med at den eksterne evaluering var tilendebragt, vælger Danmarks Idræts-forbund og Dansk Skoleidræt at beskrive formålet med Projekt Skolesport:

I DIF og Dansk Skoleidræt ser vi derfor Projekt Skolesport som et oplagt våben, når kampen mod inaktivitet og fedme skal vindes.(...) Dagens program vil give inspiration til, hvordan idrætten med skolen og foreningen som partnere styrker kommunernes arbejde med sundhedsfremme, idræt for "idrætsusikre" børn i skoleregi og i idrætsforeninger (Dansk Skoleidræt og Danmarks Idræts-Forbund 2008).

Som det fremgår af citaterne ændrede beskrivelsen af formålet med Projekt Skolesport karakter. I 2008 vælger projektholder at fremstille Skolesport som et redskab i arbejdet med kommunal sundhedsfremme. Det interessante i denne sammenhæng er, at en gennemgang af de temaer, der fremstilles i evalueringen af Skolesport (Østergaard 2008), viser, at det sundhedsfremmende aspekt slet ikke er nævnt. Fremstillingen af Skolesport som et middel til at bekæmpe de voksende sundhedsudfordringer bliver yderligere understreget af en pressemeddelelse, som Danmarks Idræts- Forbund sender ud få dage inden topmødet, idet overskriften på pressemeddelelsen lyder: *Skolesport er et aktivt våben mod børns fedme* (Danmarks Idrætsforbund 2008).

I ovenstående eksempel var det de eksterne projektholdere og ikke kommunen, der ændrede ved projektet ved at ændre på projektets formål. I det følgende eksempel, vil man kunne aflæse, hvordan der løbende forgår ændringer i projektet Motionsrådgivningen (Case 1). De ændringer, der foretages i løbet af projektperioden og efter projektet er stoppet, foretages af agerende i kommunalt regi. Det vil fremgå, at konteksten for ændringerne er langt mere sammensatte end i eksemplet med Projekt Skolesport. Hvad angår projektet Motionsrådgivningen har ændringerne ikke kun årsag i en dagsorden styret af politiske forandringer.

5.7.1 Projektforløbet – Motionsrådgivningen som case

I forbindelse med de to casestudier i Næstved, havde jeg mulighed for at følge de to projekter hele vejen fra projektstart til afslutning. I begge tilfælde valgte Næstved Kommune at stoppe med at tilføre projekterne midler ved projektperiodens ophør. Projekterne kørte dog videre i reduceret form. Hvad angår Projekt Skolesport valgte en af skolelederne på den ene af de tre skoler, der havde deltaget i Projekt Skolesport, at forsætte Skolesport ved at finansiere tilbuddet ud af skolens midler til specialundervisning. I tilfældet Motionsrådgivningen lukkede projekt ned efter projektperiodens udløb for de borgere, som projektet oprindeligt var tiltænkt. Projektet forsatte dog i en ændret og reduceret form, idet man valgte at tilbyde kommunens ansatte adgang til motionsrådgivning hos de motionsrådgivere, der i forbindelse med projektet var blevet uddannede til at rådgive om fysisk aktivitet og motion. I dette afsnit har jeg valgt at se på Motionsrådgivningen i Næstved, som et eksempel på et projekt, der ophører med den tilbudte ydelse, når projektperioden ophører og projektmidlerne dermed slipper op.

Forholder man sig til, hvad der eksisterer af formelt nedskrevne beskrivelser om Motionsrådgivningen i Næstved Kommune: *Projektbeskrivelse for Motionsrådgivningen og Motionskalenderen i Næstved Kommune* (Næstved Kommune 2007b), er motionsrådgivningen bygget op omkring sundhedsstyrelsen anbefalinger fra 2003 om fysisk aktivitet. En inaktiv borger defineres i projektbeskrivelsen som: *moderat fysisk aktiv i 30 minutter for voksne, 60 minutter for børn, mindre end 3 gange om ugen.* (Næstved Kommune 2007b). Projektet blev igangsat ud fra en antagelse om, at det økonomisk set er billigere at forebygge end at helbrede. Formålet med Motionsrådgivningsprojektet var at få flere af kommunens borgere, der ikke var fysisk aktive, til at dyrke fysisk aktivitet og motion.

Projektet forløb over en periode på 2½ år, hvor det første halve år bestod af en planlægningsfase. Adgangen for Næstveds borgere til Motionsrådgivningen blev åbnet i januar 2008 og forløb over de næste 2 år. Ideen bag projektet var, at fysisk inaktive borgere gennem henvisning fra egen læge skulle møde op på Motionsrådgivningen, som var fysisk placeret i Sundhedscenteret centralt i Næstved by, og her modtage et rådgivningsforløb af cirka tre samtaler. Gennem samtaler og vejledning med en af de tre ansatte motionsrådgivere havde borgerne i Næstved Kommune i den tid projektet kørte, dermed mulighed for at få

hjælp til at komme i gang med, samt blive motiveret til at fastholde en passende motionsaktivitet. Ifølge projektlederen (Interview 1-1) var projektet det 1. år af projektperioden tiltænkt en afgrænset målgruppe af fysisk inaktive borgere i alderen 13-65 år. Målgruppen rummede de ikke motionsaktive raske borgere samt borgere med en kendt diagnose, som ikke krævede professionel indsigt og særlige hensyn under træningen. Det først år kunne borgere henvises gennem 12 udvalgte praktiserende læger og deres frontpersonale samt gennem sundhedsplejersken på fire udvalgte skolen (Næstved Kommune 2007b). Man havde på forhånd planlagt forløbet sådan, at projektet i 2009 skulle udvides til at modtage borgere i alle aldre (Næstved Kommune 2007b, Interview 1-1).

Inden opstat for borgerhenvendelser havde projektgruppen opsat et mål om, at man med Motionsrådgivningen skulle nå ud til 550 borgere i løbet af de 2 år rådgivningen var åben for borgere (Interview 1-1). Dette mål blev langt fra indfriet, et af projektets største udfordringer viste sig nemlig at være manglende borgerhenvendelser.

I min første samtale med projektlederen cirka fire måneder efter rådgivningen er åbnet for borgerhenvendelser, har kun fire borgere henvendt sig (Interview 1-1). Af samtalen fremgår, at projektgruppen derfor allerede nu overvejer at åbne op for et bredere udsnit af borgere. Problemet med de få borgerhenvendelser bliver et tilbagevendende tema i mine løbende samtaler med projektlederen. Da projektet har været i gang i ti måneder oplyser projektlederen mig, at de har udvidet aldersgrænsen, så borgere i alle aldre kan henvende sig, og at de nu er oppe på i alt 45 borgerhenvendelser, og at den aldersmæssige spredning er på 12-74 år (Interview 1-2). I min næste nedskrevne samtale med projektlederen, som finder sted i februar 2009 oplyser projektlederen, at problemet med de manglende borgerhenvendelser har været så markant en problemstilling for projektet, at der nu i praksis er åbnet op for, at alle borgere kan henvende sig.

Borgerhenvendelserne kan nu enten foregå gennem henvisning fra en af kommunens i alt 50 praktiserende læger, gennem sundhedsplejerskerne på alle kommunes skoler eller ved, at borgerne henvender sig direkte til Sundhedscenteret. Som projektlederen forklarer, da jeg i samtalen spørger til, hvordan det går med at rekruttere borgere til projektet:

til at starte med var der jo 12 læger, der måtte henvise, og fire skoler og sundhedsplejersker, men der kom ikke nogen. Så åbnede vi op for alle kommunens 50 læger og alle skoler, men rent faktisk for at få opfyldt, eller få alle folk igennem, så har vi åbent op til folk de bare kan ringe selv, og så klarer vi visiteringen. Og så kan man sige, hvordan definerer vi fysisk inaktivitet, for det første, at hvis man er aktiv mindre end 30 minutter om dagen, men ud over det, så skal man jo også to gange om ugen have pulsen op, så hvis ens eneste motionsform er, at man går eller cykler til arbejde, så kan man faktisk godt komme med ind i projektet alligevel, og det har vi valgt at sige, fordi får vi nogen af dem mere i gang, er det jo også positivt (Interview 1-3, 1).

Som det fremgår af citatet, foregår der på dette tidspunkt i projektforløbet flere ændringer i forhold til hvem målgruppen er for projektet. På baggrund af de manglende borgerhenvendelser vælger projektgruppen at udvide målgruppen. Målgruppen bliver udvidet til at gælde alle Næstveds inaktive borgere. Der bliver samtidig åbnet for direkte henvendelse til Sundhedscenteret, så man ikke længere behøver en henvisning fra egen læge. Sidst men ikke mindst udvides også selve grænserne for og definitionen på, hvornår man kan betragtes som fysisk inaktiv. Målgruppen gøres på alle måder bredere, således at der ikke kun er adgang for de borgere, der bevæger sig mindre end 30 minutter af moderat fysisk aktivitet mindre end tre gange om ugen. Projektet henvender sig nu også til borgere, som godt nok er fysisk aktive dagligt, gennem aktiviteter som eksempelvis gang eller cykling, men som ikke laver egentlig motion, idræt eller sport, hvor de får pulsen op et par gange om ugen. I min samtale med projektlederen fremgår det, at det har givet langt flere borgerhenvendelser end tidligere at ændre på målgruppen. Således vurderer projektlederen i vores samtale, at de nok har haft 15-20 borgerhenvendelser allerede i årets første måned, hvilket projektlederen selv bemærker, svarer til cirka halvdelen af de borgerhenvendelser, de havde hele det første år (Interview 1-3, 3). I vores samtaler er projektlederen yderst opmærksom på, at det lave antal borgere, der har henvendt sig til og benyttet motionsrådgivningen, minimerer chancerne for projektets fortsatte eksistens. Projektlederens opmærksomhed på, at det lave antal borgerhenvendelser øger usikkerheden for projektets eksistens som permanent forebyggelsestilbud, ses i den måde han svarer mig, da jeg i samtalen i februar 2009 spørger til, hvorvidt kommunen har planer om at gøre motionsrådgivningen til et permanent tiltag: *det kommer*

lidt an på antallet af borgere, der kommer igennem i år, fordi når vi 80 i alt, så får det ikke lov til at køre videre, men når vi 150, så kan det godt være, at det får lov til at køre videre (Interview 1-3, 17).

Problemet med de få borgerhenvendelser gjorde det endvidere svært for projektlederen at udføre sit arbejde. Om forholdet mellem de få borgerhenvendelser og den planlagte interne midtvejs evalueringen udtrykker Projektlederen:

men jeg håber det fortsætter, der bliver ved med at komme folk ind, fordi jeg skal i gang med midtvejsevalueringen, jeg er ikke kommet så meget i gang, der er ikke så meget at evaluere på må jeg sku indrømme. Så har vi faktisk, vi prøver stadig at finde en af de succes historier vi har, som gerne vil interviewes, men det har ikke været så nemt, som vi kan smide i lokalavisen (Interview 1-3, 3).

Det fremgår af projektbeskrivelsen (Næstved Kommune 2007b) at der i projektperioden skulle foretages to interne evaluering i løbet af projektperioden: en midtvejsevaluering i ultimo 2008 og en slutevaluering ultimo 2009. Da grundlaget for at lave en evalueringen var for lille på grund af det meget lave antal af borgerhenvendelser midtvejs i forløbet, valgte projektlederen at udskyde evalueringen. Under vores samtaler i februar 2009 fortæller projektlederen mig, at det endnu ikke har været muligt at lave den planlagte interne evaluering. Det har ikke været muligt at samle tilstrækkeligt materiale ind til, at det giver nogen mening at gennemføre en evaluering, Projektlederen fortæller, at der kun er data på 17 forløb med borgere, der er tastet korrekt ind, og indtastningerne stammer udelukkende fra den ene af de tre motionsrådgiver. De to andre motionsrådgivere er på orlov, hvorfor han regner med, at han vil få flere inddateringer, når de kommer tilbage. Men orlovsperioderne har skabt huller og manglende opfølgning, så derfor har han ikke de store forventninger. Fire måneder efter projektets ophør er midtvejsevalueringen endnu ikke lavet (Interview 1-4).

Det lave antal borgerhenvendelser bliver således en begrænsende og forstyrrende faktor i projektet, en faktor som ikke alene gør, at projektgruppen er nødt til at ændre målgruppe undervejs, men som også betyder, at der må igangsættes nye projekter og dannes nye netværk, hvis funktion det er at understøtte, at projektet Motionsrådgivningen kan opfylde sin sit formål. Derfor bliver der det sidste år af projektperioden udviklet og søsat mindre projek-

ter. Projekter der har direkte relation til Motionsrådgivningsprojektet, og hvis formål det er at øge kendskabet til Sundhedscenteret og Motionsrådgivningen. Eksempelvis opretter projektleder et projekt i samarbejde med kommunens Kultur og Fritidsforvaltning, kommunens skolekonsulent, Næstved Idræts Union samt en konsulent fra DIF. Projekt kommer til at hedde *Sofazombierne skal ud af sofaerne*.¹⁰² Projektet er et nyudviklet koncept, hvis idegrundlag ifølge projektlederen hovedsageligt stammer fra ham selv. Det henvender sig til elever fra 3.-9. klasse på kommunens skoler og oprettes for at tiltrække flere børn og unge til Sundhedscenteret (Interview 1-3).

På trods af de forskellige tiltag, der bliver gjort i forløbet med at justere og ændre projektet samt skabe nye projekter og netværksdannelse ender Motionsrådgivningen med at lukke ned. Ved udgangen af år 2009 har Motionsrådgivningen i alt haft omkring 80 personer igennem et motionsrådgivningsforløb. Det aldersmæssige spænd på de borgere, der har været igennem, er på 8-74 år. I min sidste samtale (Interview 1-4) beder jeg projektlederen reflektere over, hvorfor det ikke lykkedes at få flere borgerhenvendelser. Projektlederen fortæller, at man fra kommunens side har valgt at nedprioritere projektet på grund af økonomiske besparelser i kommunen, men at tilbuddet stadig findes i reduceret form. Kommunens ansatte kan forsat få motionsrådgivning i Sundhedscenteret, fordi, som projektlederen forklarer, man i kommunen har den holdning, at kommunens medarbejdere skal gå foran med et godt eksempel. Projektlederens refleksion over hvilke årsager, der kan være til, at det har været svært at rekruttere borgere til projektet, munder ud i flere af hinanden uafhængige forklaringer. Ifølge projektlederen skal en af forklaringerne findes i projektlederens egen tilgang til projektet. Projektlederen forklarer, at han som nyansat på Sundhedscenteret i den indledende opstartsfasen fik overdraget ansvaret for projektet, af den tidligere projektleder. Projektlederen mener selv at det foregik på en uhensigtsmæssig måde, idet han fulgte den tidligere projektleders arbejde i en periode, hvorefter han overtog ansvaret for projektet. Da

---

¹⁰² Projektet bestod dels af en individuel del og dels af en klassebaseret konkurrence. Eleverne blev med konkurrencen opfordret til at udarbejde projekter om nye og iderige måder at opfinde måder at lave motion på (Interview 1-3, Pjece, *Sofazombierne skal ud af sofaerne*). Ideen bag projektet var at inspirere eleverne til en bredere snak om sundhed, gode vaner, livsstilssygdomme, motion, motivation til at bevæge sig mere og hvorfor det er så vigtigt at få tilstrækkelig motion (Brev til lærerne: *Sofazombierne skal op af sofaerne! Og ind i idrætsforeningerne*).

den tidligere projektleder var ”idemanden” bag projektet, er projektlederen selv overbevist om, at det ville have givet et bedre resultat, hvis han med det samme havde overtaget arbejdsfunktionen som projektleder, og den tidligere projektleder så i en periode havde fulgt hans arbejde på sidelinjen. Denne refleksion i forhold til arbejdsprocessen har projektlederen gjort sig fordi han i mange henseender har haft svært ved at gætte sig til, hvad den tidligere projektleder har tænkt med de forskellige sider af og arbejdsgange omkring projektet. En anden årsag projektlederen giver til det lave antal borgerhenvendelser er, at to ud af de tre motionsrådgivere har haft en periode med orlov i projektperioden, hvilket har skabt huller i projektet og i det planlagte opfølgingsarbejde. En tredje og for projektlederen væsentlig årsag er, at arbejdet har været lagt ud på tre personer, der i forvejen var tilknyttet Sundhedscenteret, men som havde deres primære opgave med genoptræning. Projektlederen mener, det ville have gjort en afgørende forskel, hvis man samlede timerne til en person, således at det var en og samme person der stod for rådgivning og for projektledelse (Interview 1-4). Projektlederen fortæller mig endvidere i løbet af samtalen, at projekt *Sofazombierne – skal ud af sofaerne!* ikke længere eksisterer. Projektet blev nedlagt kort tid efter projektstart, en af årsagerne var, at Danmarks Idræts-Forbund, der var engageret i projektet, fyrede nogle af deres konsulenter. Den konsulent Sundhedscenteret havde samarbejde med blev fyret, og samtidig fik projektlederen besked på, at man fra DIF’s side ikke havde mulighed for at sende en ny. Det skete samtidig med, at den medarbejder fra Kultur og Fritidsforvaltningen, som var tilknyttet projektet, opsagde sit job. Til sidst var der kun projektlederen tilbage i styregruppen. Al kontakt med foreningerne røg derfor, da kontakten havde fundet sted gennem medarbejderen fra Kultur og Fritidsforvaltningen samt gennem konsulenten fra DIF.

Som det fremgår af ovenstående beskrivelse af projektlederens egne begrundelser for årsagen til den manglende succes med at rekruttere et tilpas antal borgere i målgruppen, er alle forklaringer udelukkende koblet til de personer, der udgør det netværk, som projektet hviler på. Årsagerne forklares som mangelfuld kommunikation, personer der har periodevis fravær, eller som pludselig forsvinder ud af projektet. Stort set ingen af de personer, der har været involveret i projektet, bliver forbigået, selv projektlederens egen rolle bliver problematiseret. Selvom der også kan være andre og væsentlige faktorer til det lave antal borgerhenvendelser, viser projektlederens forklaringer noget om, hvor skrøbelige projekter er

overfor, om det netværk af sociale forbindelser, som projektet er bygget op omkring, er stabilt og velfungerende. Godt nok er det aktiviteten, der er centrum for projektet, men dette kan kun eksistere i tid og gennem stabile sociale relationer. På den anden side kan det hele tiden at skabe nye ideer og samarbejdsrelationer fastholde projektet over tid, som det blev fremført af Boltanski og Chiapello i citatet: *What is relevant is to be always pursuing some sort of activity, never to be without a project, without ideas* (Boltanski og Chiapello 2005, 169). Det er denne proces, der foregår i tilfældet Motionsrådgivningen. Projektlederen er selv efter projektets ophør i en konstant søgen efter nye muligheder og ideer, der kan sikre projektet en forsat eksistens.

I min sidste samtale med projektlederen (Interview 1-4) fortæller han, at han er i gang med at udforme en projektbeskrivelse i forbindelse med en ansøgning af midler i Satspuljen. Han søger her penge til at genåbne Motionsrådgivningen for alle borger over 16 år med specielt fokus på socialt svage borgere. Jeg beder under samtalen om at få lov at se projektbeskrivelsen til det nye projekt og lover samtidig at give feedback. I projektbeskrivelsen fremgår, at det nye tiltag er tiltænkt at være rettet udelukkende mod udsatte og sårbare grupper, som der står i projektbeskrivelsen: *Motionsvejledningen er et projekt, hvor inaktive borgere kan få hjælp til at finde, komme i gang med og fortsætte med en passende motionsaktivitet. I motionsvejledningen i Næstved vil vi sætte fokus på at hjælpe inaktive socialt udsatte og sårbare borgere med at blive fysisk aktive* (Næstved Kommune 2009) At tilbuddet er henvendt til udsatte og sårbare borgere, er understreget af projektnavnet i projektbeskrivelsen *Motionsvejledning til udsatte og sårbare grupper* samt i projektbeskrivelsen under afsnittet afgrænsning, hvor det er at læse, at tilbuddet ikke dækker *socialt stærke borgere* (Næstved Kommune 2009). Konstruktionen af Motionsvejledningen er dannet ud fra de praktiske erfaringer, projektlederen har gjort sig under projektperioden for Motionsrådgivningen. Projektlederen fortæller, at det er planen, at den nye motionsvejleder skal være langt mere opsøgende mod den udvalgte gruppe af borgere, ligesom motionsrådgiveren også skal være langt mere opsøgende i forhold til at etablere netværk og samarbejde med de praktiserende læger og udvalgte idrætsforeninger, der er specielt gearede til målgruppen. Et tiltag, som projektlederen gerne vil have sat i værk i forhold til det nye Motionsrådgivning, er, at motionsrådgiveren en gang om måneden tager rundt i de fire største landsbyer og afholde moti-

onsrådgivningen der. Erfaringerne fra den tidligere Motionsrådgivning var nemlig, at borgere rundt omkring i kommunen oplevede, at aktiviteterne i Sundhedscenteret, på grund af Sundhedscenteret placering centralt i Næstved, kun var for borgerne, der boede i selve Næstved by. Langt de fleste henvisninger kommer fra selve Næstved by (Due m.fl. 2008, 100).

Projektperioden for motionsvejledningen var sat fra ultimo oktober 2010- december 2012, men projektet blev aldrig realiseret, hvilket fremgår af projektets fravær ved en søgning på kommunens hjemmeside foretaget d. 11. marts 2012, og som beskrevet i afsnit 4.1 *Case 1: Motionsrådgivningen, Næstved Kommune* er tilbuddet om motionsrådgivning for kommunens ansatte også ophørt med at eksistere.

Som beskrevet spiller de sociale netværk omkring projektet en stor rolle for om projektet opnår succes. De seneste års fokus på partnerskaber mellem offentlige og frivillige agenter, har betydet, at der i forbindelse med oprettelsen af kommunale projekter, har været en intention om at etablere samarbejde med det lokale foreningsliv samt andre udbydere af idræt. Et af projekt Motionsrådgivningens delmål var derfor også *at etablere foreningssamarbejde mellem Næstved kommune og det frivillige foreningsliv samt private aktører på motionsområdet med henblik på at få flere af kommunens borgere til at være fysisk aktive* (Næstved Kommune 2007b, 2).

I 2008 udgav Statens Institut for Folkesundhed en rapport *Sundhedscentre i Danmark – organisering og samarbejdsrelationer*. Rapporten omhandler 18 udvalgte Sundhedscentre, som i 2005 havde fik del i puljemidlerne fra Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse. Et af disse centre var Næstved Sundhedscenter. Centeret modtog puljemidler til blandt andet at etablere samarbejde med lokale foreninger i forbindelse med tre borgerrettede forebyggelses programmer: Gå i Gang, Motionskalender og Motionsrådgivning (Due m.fl. 2008, 95f).

Rapporten beskriver, at flere af de 18 centre, når det gælder den borgerrettede forebyggelse, har samarbejdet med frivillige organisationer. Samarbejdet har primært været med DGI og lokale idrætsforeninger. Ifølge rapporten består samarbejdet i nogle af Sundhedscentrene i, at Sundhedscentret har kendskab og kontakt til de lokale motionstilbud. I andre Sundhedscentre er Sundhedscenteret med til at sikre, at der er tilbud som er tilpasset borgere med særlige behov, mens Sundhedscentre andre steder har kontakt med foreninger, der fungerer

som direkte udslusningstilbud, hvor borgerne kan forsætte deres træning efter udslusning fra Sundhedscenteret.

Ifølge rapporten er samarbejdet med de frivillige foreninger velfungerede, men det understreges også, at det er en udfordring for de kommunale medarbejdere i Sundhedscentrene at samarbejde med frivillige organisationer, da de netop er baseret på frivillig arbejdskraft. På grund af det frivillige arbejde som foreningerne bygger på er det nemlig ikke muligt for kommunerne at pålægge foreningerne opgaver. Kommunerne kan kun motivere og inspirere til samarbejde. Desuden har nogle centre erfaret, at arbejdsprocessen bliver længere, når der samarbejdes med frivillig arbejdskraft. (Due m.fl. 2008, 23). Trods disse udfordringer beskrives samarbejdet i rapporten som en gevinst for kommunerne:

Angående samarbejdsrelationerne med frivillige organisationer tyder det på, at inddragelsen af frivillighedsområdet er en gevinst for sundhedscentrene, der dermed kan etablere flere tilbud, end centrets begrænsede midler giver mulighed for, samtidig kan blandt andet idrætsforeningerne sikre, at der findes tilbud i lokalområderne, som understøtter borgernes mulighed for at fastholde deres livsstilsændringer efter kontakten med sundhedscentret (Statens Institut for Folkesundhed 2008, 26).

Ifølge rapporten samarbejder Sundhedscenteret i Næstved, på grund af centerets størrelse og brede fokus, med mange forskellige partnere, herunder foreninger. Om samarbejdet med de frivillige foreninger nævner rapporten, at sundhedscentret har etableret et projektsamarbejde med DIF og DGI. I rapporten gives følgende karakteristik af samarbejdet mellem Sundhedscenteret i Næstved og de frivillige idrætsforeninger: *samarbejdet med idrætsforeninger opleves som omfattende og fungerer efter en svær opstart nu godt.* (Statens Institut for Folkesundhed 2008, 98).

I det følgende vil jeg se på hvilke samarbejdsrelationer til de frivillige idrætsforeninger og til idrætsorganisationer, der blev dannet i forbindelse med Motionsrådgivningen.

For at sikre borgerne bedre information om, hvilke idrætstilbud der eksisterer i lokalområdet, blev der i forbindelse med oprettelsen af Motionsrådgivningen oprettet en motionskalender, som kunne benyttes af motionsrådgiverne og alle borgere i Næstved til at finde relevante tilbud om idræt og motion. For at tiltrække sig foreningens interesse omkring samar-

bejde om at skabe idrætstilbud til fysisk inaktive borgere samt for at sikre foreningernes brug af motionskalenderen, afholdt Sundhedscenteret i april/maj 2008 kurset: *Hvorfor og hvordan motiveres borgere til motion* som henvendte sig til foreningsledere og som foregik over 3 aftener. Formålet med kurset var at give de frivillige foreningsledere viden om Motionsrådgivningen, om sammenhængen mellem fysisk aktivitet og sundhed, og at kvalificere foreningsledere og instruktører til *at motivere inaktive børn, unge og voksne til motion* (Næstved Kommune 2008). På kurset var der plads til 40 kursister, og i henhold til både tilmeldingen, mødedeltagelsen samt foreningsengagement på kurset, var der stor interesse og åbenhed for at hører nærmere om kommunens planer om et samarbejde (Observation 1-1, Observation 1-2). De i alt 20 tilmeldte foreninger og klubber, der havde meldt sig, udgjorde en bred vifte af foreningstyper, fra foreninger med et bredt udvalg af aktiviteter til foreninger med kun en enkelt idrætsaktivitet (Næstved Kommune 2008, Observation 1-1, Observation 1-2). For at sikre et tæt samarbejde med det lokale foreningsliv var der i forbindelse med Motionsrådgivningen også indgået samarbejde med Kultur og Fritidsforvaltningen, som ud over at have en repræsentant i Motionsrådgivningens styregruppe, også havde til opgave at videreformidle information om medvirken i projektet til de folkeoplysende foreninger, samt i det hele taget at medvirke til at understøtte projektet. Eksempelvis gennem deres Forsøgs- og Udviklingspulje, hvor foreninger, som medvirkede i motionsrådgivningsprojektet, havde mulighed for at søge om tilskud til opstart af projekter, som var relevante for målgruppen af fysisk inaktive borgere. Der blev også etableret samarbejde med DIF, som sponsorerede kurset for motionsinstruktører. Samarbejdet bestod blandt andet i, at en konsulent fra DIF sad med i projektets styregruppe. At DIF var engageret i at samarbejde med Næstved Sundhedscenter kan ses ud af de høringssvar DIF giver kommunen. I notatet *Danmarks Idræts-Forbunds høringssvar til sundhedspolitikken i Næstved Kommune* fra d. 24. januar 2007 fremgår det, at DIF mener, at kommunen skal se idrætten som en vigtig medspiller i forhold til den sundhedspolitiske målsætning om at sikre at mindske den sociale ulighed i sundhed og sikre sunde ramme og stimulere børn og unge til sunde valg. I høringssvaret foreslår DIF, at idrætsforeningerne inddrages i tilrettelæggelsen af sundhedsfremmende og forebyggende indsatser og understreger vigtigheden af, at idrætten deltager i arbejdet, idet samarbejdet kan resultere i *en befolkning, der med deres forøgede fysisk aktivitet*

vil være mindre belastende for andre dele af det kommunale sundhedsbudget (Danmarks Idræts-Forbund 2007, 3). Dog understreger DIF, at kommunen skal tilføres øgede ressourcer i form af penge fra det kommunale forebyggelsesbudget, da foreningerne skal bruge ekstra ressourcer på træner og lederområdet, hvis indsatsen skal lykkes. Som allerede nævnt var der et tæt samarbejde med DIF, som stillede en af deres konsulenter til rådighed gennem den første fase af projektførelsen. Dette samarbejde ophørte, da DIF valgte at skære ned og fyre nogle af deres konsulenter, hvilket ifølge projektlederen betød, at det var vanskeligere at etablere gode samarbejdsrelationer med de lokale foreninger. Gennem de to år Motionsrådgivningen eksisterer, bliver der dog etableret samarbejde med et par frivillige foreninger og private fitnesscentre, blandt andet de to foreninger der indgår i Casestudiet. Men samarbejdet er præget af ustabilitet, i afsnittet 5.5.4 *Det lukkede rum – Det åbne rum* beskriver jeg, hvordan en af de foreninger, Sundhedscenteret samarbejdede med, var utilfreds med de usikre vilkår, der var for projektet Gå i Gang, hvor foreningen ved afslutningen af sæsonen ikke vidste om projektet fik lov at fortsætte, og derfor ikke kunne melde klart ud, til de deltagere der havde fulgt projektet og som gerne ville fortsætte efter sommerferien.

Det ustabile samarbejde præger mange af de meldinger jeg får fra de frivillige foreninger og fra konsulenterne i Sundhedscenteret. Da jeg eksempelvis i et interview med Projektlederen spørger ind til et andet projekt, som Sundhedscenteret har søsat, et projekt der hedder *Idræt, familie og sundhed*, fortæller projektlederen, at de med projektet havde planlagt at etablere samarbejde med ti foreninger, men at det kun var muligt for dem at opnå samarbejde med tre foreninger. Jeg spørger ind til, hvilken begrundelse foreningerne har for ikke at ville samarbejde, hvilket projektlederen ikke rigtig kan give noget svar på, men han fortæller, at det er rigtig svært bare at få foreningerne til at benytte motionskalenderen. Han fortæller, hvordan han blandt andet ved sin tilstedeværelse ved de årlige Næstved motionsdage har gjort et ihærdigt forsøg på at få foreningerne til at benytte sig af den, men uden resultat. I projektet *Idræt, familie og sundhed* er der tilknyttet en DGI-konsulent, men også her oplever den projektsansvarlige medarbejder ifølge projektlederen, hvordan der også i DGI har været besparelser i organisationerne, i det der ikke er særlig stor velvilje for at samarbejde ud over den helt specifikke opgave omkring projektet Idræt, familie og sundhed.

5.8 Relationer, logikker og kapitaler

Den historiske analyse af idrætsfeltet i del 3 viste, hvordan der til idræt og idrætsdeltagelse er koblet særlige former for logikker. Logikker der har betydet, at der omkring de aktiviteter, der foregår i foreningsidrætten, er opstået et sæt af regler for ageren. Regler det er vigtig at kende til og kunne indordne sig under, hvis man vil indgå som agerende i foreningsidrætten. Det forhold, at der til begrebet idræt og de dertilhørende begreber er tilknyttet en bestemt form for doxa, fik jeg en indsigt i under min dataindsamling.

Med udgangspunkt i de Casestudierne 3 og 4, der rummer projekter rettet mod børn, vil jeg i det følgende give eksempler på, hvordan de logikker omkring idrætsdeltagelse, der eksisterer i de forskellige former for idrætsarenaer, kommer til at fungere som mekanismer for henholdsvis inkludering og ekskludering. Logikkerne vil både blive analyseret ud fra et overordnet statsligt niveau og fra et praksisnært niveau, det vil sige hvordan de kommer til udtryk i de udøvende træneres og idrætslæreres forhold til de former for idrætspraksis, der eksisterer i forbindelse med de to projekter ISA og Skolesport.

5.8.1 De idræts-inaktive børn – en social konstrueret kategori¹⁰³

Det er ikke kun de ydre forhold, det eksempelvis at være bosiddende i et udsat boligområde med de dertil knyttede sociale og kulturelle problemstillinger, der vanskeliggør den statslige og kommunale målsætning om at mindske den sociale ulighed i sundhed. På samme vis som de konneksioner, der knytter sig til begrebet *ghetto*¹⁰⁴, virker socialt kategorisende og fast-

---

¹⁰³ Artiklen Østergaard, Charlotte (2011): Hvor skal de foreningsløse børn gå hen og dyrke idræt efter skoletid? I Peter Jul Jacobsen, Laila Ottesen, Allan Bennich Grønkjær, Bo Vestergård Madsen, Annette Michelsen La Cour & Charlotte Østergaard (red): *Idræt og Velfærdspolitik* Forum for Idræt, nr. 1, vol. 27, Syddansk Universitetsforlag, Odense, s. 79-88, er skrevet med udgangspunkt i dette afsnit.

¹⁰⁴ De socialt udsatte området i europæiske storbyer, hvor der opstår en ophobning af sociale problemer har Loïc J.D. Wacquant (2008, 2009, 2010a) med en mere rammende betegnelse kaldt for anti-ghettoer. Områderne er kendetegnet ved at der ingen indre organisering er. Der er derimod en manglende homogen kulturel og sproglig homogenitet. Det eneste man er fælles om, er den lave sociale status man indtager i samfundet. Dette forhold gør det ekstra vanskeligt at skabe resultater i en projektkultur. Den manglende indre struktur til at hæfte projekterne op på, gør at projekternes succes afhænger af de agerende, der kommer ude fra: *More often than not, the associations now present in these districts are direct or indirect off-shoots of the state, namely, public bureaucracies and community agencies relying on state monies* (Wacquant 2010a, 173). Når projekterne afsluttes og/eller ildsjælene forlader området, efterlader det et tomrum. Det har den konsekvens, at man i det samme boligområde er nødt til at

holdende, er der andre mentale og sproglige konstruktioner, som vanskeliggør intentionen om at skabe rammer for mere fysisk aktivitet og bevægelse hos udsatte grupper. I det følgende vil jeg se på distinktionen mellem det at være et ”foreningsaktivt barn” og det at være et ”ikke foreningsaktivt barn”. Jeg vil se på, hvordan disse to sociale kategorier er med til at reproducere den sociale og kulturelle dominans mellem forskellige samfundsgrupper.

Den amerikanske fødte antropolog Sally Anderson har en interessant betragtning på den danske mentalitet og tilgang til børns og unges idrætsdeltagelse. Hun bemærker i sit feltarbejde om danske børns idrætsdeltagelse (Anderson 2008), at det forhold, at børn i Danmark ikke er medlem af foreningsidrætten, automatisk bliver koblet til en forestilling om, at barnet er idrætsinaktivt. Med andre ord, at kategorier som eksempelvis ”idrætsinaktive børn” og ”idrætsusikre børn” bliver brugt om kategorien af børn, der ikke går til foreningsidræt.¹⁰⁵ Om denne konstruktion i forhold til en bestemt børnegruppe skriver hun:

During fieldwork, it was impossible to ignore the category associationless children and efforts to channel this category of children into association sport. With reference to their lack of participation in organized sports, urban children, particularly “immigrant children”, were categorized as “sport-weak,” “sport passive” or “sport-foreign” (Anderson 2008, 102).

Som Anderson videre bemærker, så tilhører disse børn en bestemt socialgruppe, og ofte tilhører de også en etnisk minoritet. Hendes observation er interessant, fordi man fra et kvantitativt studie, hvor man med accelerometre har målt på indskolingsbørns fysiske aktivitetsniveau (Nielsen, Grønfeldt, Toftegaard-Støckel og Andersen 2011), i dag har forskningsmæssigt belæg for at sige, at danske børn i indskolingsalderen (6-10 år), der ikke dyrker foreningsidræt, er lige så fysisk aktive som børn, der dyrker foreningsidræt. Disse børn er bare fysisk aktive på en anden måde eksempelvis ved at dyrke uorganiseret idræt.

---

etablere projekt på projekt, således at følelsen af at gøre noget for de udsatte grupper ender op med en uendelig kæde af projekter, der afløser hinanden.

¹⁰⁵ Samme problematik rejser jeg i evalueringen af Projekt Skolesport (Østergaard 2008).

Man kan sige, at der her er tale om et fænomen, hvor en børnegruppe, som typisk findes i lavindkomst familier, og som ydermere indeholder gruppen af børn med anden etnisk baggrund end dansk, bliver udsat for symbolsk vold i dobbelt forstand. Både på grund af den kategori, der bliver produceret om disse børn ”de idræts-inaktive”, men i lige så høj grad, fordi de forskellige interventioner går ud på at få dem tilpasset, så de kan fungere i den danske foreningskultur, uden at der sættes spørgsmålstegn ved, om den måde, man gør tingene på, også er den bedst egnede. Som det fremgår af projektbeskrivelserne fra projekterne i casestudierne 3 og 4, hvis målsætning ligner utallige andre idrætsprojekter for børn og unge, er foreningsmedlemskab målet med interventionerne. Politisk synes succeskriteriet at være foreningsmedlemskab. At børnene dyrker idræt under andre organiseringsformer, for eksempel på skolen, bliver ikke set som lige så legitimt. Dansk Skoleidræts og Danmarks Idræts-Forbunds ansøgning om tilskud til Projekt Skolesport kan ses som en illustration af, hvordan det at dyrke idræt under andre organiseringsformer kun er en vej til at nå målet om foreningsmedlemskab:

Skolesport skal være en platform, der fungerer som stadie mellem skolens lærerorganiserede idrætsundervisning og foreningernes trænerorganiserede tilbud. Et sted hvor læreren og træneren agerer i fællesskab og skaber et godt miljø for idræt og leg. Skolesport skal være stedet hvor de idrætsusikre elever med støtte fra en idrætslærer de er trygge ved, kan opnå de fysiske og sociale kompetencer, som er nødvendig ved overgangen fra idrætsundervisning/SFO til foreningsaktiviteter (Dansk Skoleidræt og Danmarks Idræts-Forbund 2003).

At der hersker en forståelse af, at man først er aktiv på den rigtige måde, når man dyrker foreningsidræt, kommer til at have en betydning for de børn, der deltager i Skolesport og ISA. Det forhold, at de ”kun” deltager i den idræt, som bliver tilbudt på skolen, bliver ikke opfattet som lige så legitim som deltagelse i den frivillige foreningsidræt. Det bliver derimod opfattet som, at kun det halve mål er nået. Dette på trods af, at det fra et sundhedsmæssigt synspunkt, det vil sige et fokus på børns og unges fysiske aktivitetsniveau, ikke gør nogen forskel, om de dyrker idræt i det ene eller det andet regi.

Hvorfor så dette fokus på foreningsmedlemskab? Hvad er det for nogle egenskaber og værdier, der knyttes til foreningsidrætten, som indebærer, at medlemskab af en idrætsforening anses som en afgørende faktor for børn og unges liv, og som betyder, at nogle børn bliver sat i en social kategori, hvor de er udsatte i dobbelt forstand.

Professor ved **Institut for Folkesundhedsvidenskab** Signild Vallgård er ligesom Anders Fogh Jensen inspireret af den franske teoretiker og idéhistoriker Michel Foucaults tanker om styring og magtudøvelse. Hun siger om konstruktionen af problemer og sandheder i forhold til folkesundhed:

Gennem kategoriseringer af problemer og mennesker skabes magtudøvelsens genstand. Konstruktionen af den viden, som muliggør og former en given styring, tjener til "at reducere kompleksiteten, at skabe et afgrænset felt som regulerer, hvad der kan siges og hvad der ikke kan siges". Problemidentifikationen handler om, hvilke sygdomme og helbredsproblemer der bliver omtalt som folkesundhedsproblemer, og om, hvilke årsagsforklaringer der gives på dem (Vallgård 2003, 12).¹⁰⁶

Overfører man denne anskuelsesmåde til problemstillingen vedrørende forsøget på at reducere den sociale ulighed gennem de utallige interventioner, der skal gøre "foreningsløse" børn foreningsaktive, kan man udlede at forståelseskategorier og interventioner ikke nødvendigvis bliver skabt ud fra målgruppens behov. Tværtimod ser det ud som om, at problemidentifikation og problemløsning er produceret ud fra et reguleringssystem, der tager udgangspunkt i majoritetens normer, og som derfor er genkendelige på de forskellige niveauer i det administrative og udøvende system, fordi de har en logik, der stemmer overens med dem, der udformer formål og målsætninger med interventionerne.

Foreningsdeltagelsen i det organiserede foreningsliv er høj i Danmark. Næsten alle børn i 7-15 års alderen går i en kortere eller længere periode til foreningsidræt. Ifølge Maja Pil-

---

¹⁰⁶ En politisk skabelse af denne form for magtudøvelse står ikke alene, den er i høj grad understøttet af forskningen. Selv inden for sociologien bliver forskning i marginaliserede grupper ofte udført ud fra en forståelse af, at de marginaliserede grupper rummer et socialt problem, som bekymrer eller forarger samfundets beslutningstagere (Järvinen 2009, 96f) . Denne form for samfundsvidenskabelige forskning får derfor fokus på at kortlægge disse gruppers adfærd, for dermed at løse et samfundsmæssigt problem.

gaards undersøgelse af danskernes idrætsvaner (Pilgaard 2009) svarede kun 11 % af børn og unge i aldersgruppen, at de ikke har deltaget i foreningsidræt inden for det seneste år. Ud fra tallene kan konkluderes, at der i Danmark eksisterer en kultur, hvor det snarere er reglen end undtagelsen, at børn dyrker foreningsidræt i deres fritid. At børn er medlem af en idrætsforening, bliver med et af Bourdieus begreber dermed en del af den *doxa*, det danske samfund bygger på. Det vil med andre ord sige, at foreningsdeltagelse bliver noget, som tages for givet. Derfor stilles der ikke spørgsmål til rigtigheden af, at alle børn og unge skal deltage i foreningsidræt.

På samme måde som Bourdieu forklarer, at det både er de domineredes og de dominerendes handlinger, der ligger under for den symbolske vold, der er eksisterende i selve dominansforholdet, så bunder forståelseskategorierne i dette tilfælde også i en fælles forståelse, der gennem mange år er skabt om foreningsidrætten (beskrevet i afsnit 3.7.1 *Kommunerne og idrætten*). At man gennem denne form for kategoriseringsdannelse af problemer og mennesker lukker af for alternative vinkler og løsningsforslag bliver med Pilgaards undersøgelse tydeliggjort af tallene, der viser en social ulighed i forhold til foreningsmedlemskab. Pilgaards undersøgelse viser, at de børn, der ikke dyrker foreningsidræt, oftest er at finde blandt den gruppe af børn, man betegner som socialt udsatte. I gruppen af socialt udsatte befinder sig børn af forældre med anden etnisk herkomst, børn i familier med lav indkomst og børn, der kun bor hos enten mor eller far. Men hendes undersøgelse viser samtidig, at gruppen af foreningsløse børn dyrker mere idræt i SFO/fritidsklub end andre børn. Om dette fænomen skriver Pilgaard *Det er interessant, da disse børn generelt ikke dyrker så meget sport og motion og i øvrigt er mindre tilbøjelige til at indgå i foreningsidrætten. Men noget tyder altså på, at de gerne vil være med til idrætsaktiviteter, når det foregår i SFO/fritidsklubben* (Pilgaard 2009, 113). Både Pilgaards undersøgelse og mine studier peger på, at de børn, jeg her har kaldt de foreningsløse børn, ikke udebliver fra idrætsforeningernes tilbud, fordi de ikke kan lide eller ikke ønsker at dyrke idræt. De peger derimod på, at de er idrætsaktive, hvis de bliver tilbudt idræt under andre organiseringsformer.

Som tidligere beskrevet er det op gennem idrætsfeltets historie lykkedes de agerende i feltet at producere en fortælling om, at man i idrætsforeningerne ud over at tilegne sig idrætskapital også tilegner sig andre kapitalformer. Kapitalformer som ikke kun kan anvendes og

omsættes i idrætsfeltet, men som også kan omsættes og har værdi uden for feltet. Ud over den fysiske kapital, er der som tidligere beskrevet også produceret en fortælling om, at idrætsforeningerne er steder, hvor man tilegner sig kulturel og social kapital. Fokuseringen på idrætsforeningen som stedet for børn og unges fysisk aktivitetsudfoldelse skal forstås ud fra denne kontekst.

På "idéplanet" producerer idrætsforeningen således kulturel og social kapital. Anvender man en Foucault inspireret tilgang kan man udlede, at statens ønske om at gøre børn og unge foreningsaktive også handler om, at man ønsker at fremelske netop disse kapitalformer hos sine borgere. Forestillingen om idrætsforeninger som steder, hvor der akkumuleres kulturel kapital, er en forestilling, der bunder i, at idrætsforeninger traditionelt er steder, hvor individet dannes til demokrati og medbestemmelse. I afhandlingens del 3 beskrev jeg, hvordan en af feltets selvforståelser handler om, at man gennem deltagelse i foreningsidræt opnår åndelige og kulturelle værdier som demokrati og frihed. Ud fra analyser af stat og kommuners syn på foreningsidrætten ses, at det er en forståelse af idrætsforeningerne, som ikke kun eksisterer internt i feltet, men også uden for feltet i hele det sociale rum. Idrætsforeningerne bliver af stat og kommuner set som en platform for tilegnelse af demokratisk dannelse, idet der er en forestilling om, at den enkelte gennem medlemskab af idrætsforeningerne tilegner sig kompetencer i form af medbestemmelse og demokratiforståelse. Kvaliteter som ifølge fortællingen motiverer den enkelte til at realisere fællesskabet.

I forhold til forestillingen om idrætsforening som stedet for demokratidannelse kan man spørge, hvad det er for demokratidannelse, der foregår i nutidens idrætsforeninger. Er der reelt tale om, at det er det, børn og unge opnår ved at indgå i en idrætsforening anno 2012? Eller foregår der her en forskydning fra idéplanet til handlingsplanet?

Idrætsforeningerne var, som det er blevet beskrevet i afsnittet om idrætsfeltets etablering, en del af det moderne gennembrud. De blev skabt og tog form i samme periode. Idrætsforeningen som demokratisk institution blev til som en levende proces, som de agerende i feltet selv var medskabere af. Den form for demokratidannelse, der fandt sted i de første årtier af idrætsfeltets historie, var dermed mere end et sæt regler for magtens legitimering og deling, der skulle indlæres. Når den danske regering i dag så tydeligt definerer foreningsidrætten som det legitime sted for børn og unge at dyrke idræt, er den samtidig med til at fastlægge

en strukturel ramme for, hvordan og hvor man opnår demokratiforståelse. Man benytter ideen om foreningen som demokratidannende, men glemmer, at meget har forandret sig. I de fleste idrætsforeninger anno 2012 er de demokratiske spilleregler og strukturer allerede fastlagt. Det kommer i praksis til at betyde, at det børn og unge kan opnå ved at være medlem af en forening i høj grad handler om at tilegne sig på forhånd definerede regler. På den måde kommer vejen til demokrati gennem foreningsmedlemskab til at handle mere om at indlære og følge en allerede defineret demokratimodel end selv at være med til at skabe og videreudvikle demokratiet. Ved at lægge vægt på, at idrætsforeningerne er det rigtige sted at lade børn og unge dyrke idræt, forholder regeringen sig samtidigt implicit til, hvor man i det danske samfundsliv opnår den rigtige form for tilegnelse af demokrati.

Ser man på ønsket om at øge børn og unges sociale kapital gennem foreningsdeltagelse, vil man få øje på, at dette ønsket givetvis er endnu mere fremtrædende i dag end ønsket om at øge den kulturelle kapital. Dette forhold skyldes, at den sociale kapital i lighed med den økonomiske kapital indgår som konkurrenceparameter i den globale orden. På den måde kan man sige, at den positive værdi, som idrætsforeningerne historisk set er blevet tillagt fra politisk side i de seneste år, er blevet forstærket af den gennemslagskraft, som Putnams udlægning af begrebet *social kapital* har haft i den politiske tænkning.¹⁰⁷ Som bekendt er Putnam hverken den første og eller eneste sociolog, der anvender begrebet social kapital, men det er først med hans udlægning, at begrebet har bevæget sig fra den akademiske verden til den politiske (Pedersen 2011, 75). Social kapital indgår i dag som et parameter i den politiske strategi. I Putnams udlægning indbefatter begrebet de sociale netværk, der i et samfund etableres mellem mennesker. Hans udlægning af begrebet har givetvis opnået sin popularitet i den politiske verden, fordi Putnam operationaliserer social kapital til kvantificerbare mål. Det åbner op for en forestilling om, at det er muligt at måle graden af eksempelvis tillid i et samfund, såvel som det gør det muligt gennem politiske interventioner at øge den samfundsmæssige effektivitet ved at skabe rammer, som øger et samfunds sociale kapital (Putnam 2000). På den måde kan social kapital og tillid gøres til et konkurrenceparameter på linje med økonomisk kapital. Ifølge Putnam er frivilligt arbejde og foreningsmedlemskab

---

¹⁰⁷ Jeg behandler Putnams begreb om social kapital i afsnit 5.6.1 *Manglende konnektionskompetence*.

netop to af de centrale parametre, der øger et samfunds sammenhængskraft. At Putnams teori har vundet politisk indpas i Danmark, kan blandt andet ses i regeringsgrundlaget fra 2010 *Danmark 2020- viden, vækst, velstand, velfærd*, hvor et af konkurrenceparamenterne er en målsætning om at opnå øget tillid. Et af de ti punkter på listen opstillet i regeringsgrundlaget lyder: *Danskerne skal være et af verdens mest tillidsfulde folk*. Putnams begreb om social kapital er i dag en del af policy inden for områder som folkesundhed, men også inden for økonomi. På den måde indgår social kapital, eksemplificeret i regeringens ti punkts program som et måle- og konkurrenceparameter i de nationale staters globale konkurrence (Pedersen 2011). Den vægt, foreningsdeltagelse tillægges, skal ses på baggrund heraf.

Inspireret af Putnams udlægning af begrebet social kapital, er der derfor fra politisk hold fokus på værdien af den gensidige tillid mennesker imellem. En høj grad af social tillid bliver i dag betragtet som en komparativ fordel, hvorfor det indgår som et produktions- og konkurrenceparameter (Pedersen 2011, 76). Når regeringen derfor ønsker, at flere af samfundets borgere, særligt børn og unge, går til idræt i en idrætsforening, handler det ikke kun om, at man ud fra et sundhedsmæssigt synspunkt ønsker, at de skal være fysisk aktive. Det handler i ligeså høj grad om, at man ønsker, at en gruppe børn og unge indgår i foreningslivet for at tilegne sig en bestemt form for social og kulturel kapital. Kapitalformer som senere kan konverteres og anvendes i andre sammenhænge, eksempelvis på arbejdsmarkedet. Ud fra en social vinkel, hvor det handler om, at børnene indgår og danner relationer, der skaber øget tillid, kan spørgsmålet stilles, om der er forskel på, om aktiviteterne foregår på skolen eller i en forening?

Mine data tyder på, at børnene i høj grad opbygger social kapital ved at gå til Skolesport og ISA. Og ydermere tyder mine data på, at den sociale kapital denne børnegruppe oparbejder i forbindelse med deres deltagelse i idrætsaktiviteter organiseret under former som dem i Skolesport og ISA, er en social kapital, de på grund af deres udsathed ikke har mulighed for at opnå i det traditionelle foreningsliv. Ifølge interviews med de tilknyttede lærere i projekterne Skolesport og ISA er foreningsidrætten ikke altid den bedste og mest oplagte fritidsaktivitet for udsatte børn. En af lærerne forklarer det med, at nogle børn har behov for et andet tilbud end det idrætsforeningerne kan tilbyde. Tilbuddene til udsatte børn skal efter lærerens

erfaring være tilbud, hvor det *ikke drejer sig om, at man skal være den bedste, og man skal til opvisning eller have pænt tøj på og skrues ned i en trikot, der ser ud af helvedes til, hvis man har lidt deller* (Interview 3-2, s. 13). En af ISA-koordinatorene har følgende at sige:

der er en del af børnene herudefra, som ikke har det behov med foreninger, som har rigeligt med ISA. Altså det der med, at man kan gå ned meget uforpligtende og gå til det, der hedder boldspil simpelthen. Som man jo ikke kan gå til andre steder. Der er det jo enten fodbold eller badminton eller håndbold ikke. Det er ikke så forpligtende et eller andet sted, her kan man spille lidt håndbold den ene dag, og så kan man spille hockey den anden dag (Interview 4-1, 2).

Både Skolesport og ISA har succes, blandt andet fordi de har en anden målsætning og en anden logik indbygget, som er langt mere socialt orienteret og langt mindre konkurrencepræget. Idrætslærerne kan i højere grad afstemme aktiviteterne efter disse elevers formåen og kompetencer, således at det bliver en succesoplevelse, og så det opleves som sjovt at bevæge kroppen. Om hvorfor mange af de udsatte børn fravælger foreningsidrætten, siger en idrætslærer involveret i Projekt Skolesport: *Hvis du i forvejen dagligt ryger ind i nederlag i skolen, så har du ikke overskud, når du kommer hjem til også at gå et andet sted hen, hvor man måske risikere at blive ydmyget* (Interview 3-2, s. 14).

Det er her et åbent spørgsmål, om den sociale kapital, der bliver produceret gennem børn og unges deltagelse i idrætsforeningen, har en større tillidsskabende karakter end den, der bliver produceret gennem tilbud som ISA og Skolesport. Desuden synes det vanskeligt at undersøge, om der, når det gælder gruppen af socialt udsatte børns deltagelse, bliver produceret mere social kapital i foreningerne end gennem de idrætsaktiviteter, der bliver arrangeret i skoleregi. Umiddelbart synes det vanskeligt at undersøge og finde svar på, fordi en del af årsagen til, at nogle børn ikke dyrker foreningsidræt, ligger i forældrenes manglende opbakning. Den sociale kapital, et barn opnår ved at være foreningsaktiv, handler om mere og andet end barnet selv. Som beskrevet i afsnit 5.6.1 *Manglende konnektionskompetence* handler det også om den anerkendelse og den støtte til netværksdannelse, barnet opnår gennem forældrenes opbakning og engagement. Barnets selvværd bliver støttet af forældrenes

engagement, men derudover styrkes også barnets netværk gennem de kontakter forældrene skaber indbyrdes. Netværk der skabes gennem de uformelle samtaler på sidelinjen ved træning og kampe og gennem samarbejde om kørselsordninger og lignende. Netværksdannelse gennem forældreopbakning ser som tidligere nævnt ikke ud til at være muligt på samme måde at skabe i skoleprojekterne, fordi disse børns sociale udsathed også handler om forældrenes manglende overskud til engagement i barnets (fritids)liv. Til gengæld viser de to casestudier, at der oparbejdes andre former for social kapital gennem de idrætsaktiviteter, der foregår på skolen. Både i Skolesportsprojekterne og i ISA projekterne bliver kontaktflader og netværk udvidet mellem eleverne på skolen. Særligt fremhæves det af idrætslærerne som en stor gevinst, at der på grund af idrætsaktiviteterne opstår nye relationsdannelser på tværs af årgange, således at der dannes relationer mellem større og mindre børn. Som en af ISA-koordinatorerne udtrykker sig om de relationsdannelser, ISA har skabt på tværs af årgange:

ja men det er helt vildt fedt, at se den måde de store møder de små på gangen, Silas ham den store lyshårede dreng, der havde fodbold, så kommer man gående med sine 2. klasser, så kommer de løbende over, hej vi ses på tirsdag til fodbold, "high five". Det er jo vildt fedt at se, eller så kommer de over, gider du lige binde mit snørebånd eller et eller andet ikke, så synes man virkelig, at man har nået noget med det (Interview 4-1, 8).¹⁰⁸

Relationsdannelsen på tværs af årgange er en gevinst for det sociale miljø på skolerne. Idrætsaktiviteter på skolen efter skoletid er efter idrætslærernes udsagn med til at mindske hærværk og mobning og derfor med til at øge tryghed og tillid.¹⁰⁹ Således handler det at gå til ISA eller Skolesport om mange af de samme ting som foreningsidrætten handler om. Det handler blandt andet om igennem idræt at skabe positive sociale relationer. Som beskrevet i afsnit 5.6.1 *Manglende konnektionskompetence* opererer Putnam med to former for social kapital, den brobyggende og den afgrænsende sociale kapital. Ifølge Putnam er den brobyg-

---

¹⁰⁸ Navnet Silas er ikke drenges rigtige navn, Silas er et opdigtet navn.

¹⁰⁹ Skolen i Næstved Kommune som valgte at forsætte med Skolesport efter at kommunen ikke længere støttede projektet økonomisk gjorde det netop, fordi de oplevede, at Skolesportsinitiativet mindskede hærværk på skolens område, se afsnit 4.3 *Case 3: Skolesport, Næstved Kommune*.

gende sociale kapital, der akkumulerer mest vækst i et samfund, en kapitalform, hvoraf graden af frivilligt arbejde og foreningsengagement er to helt centrale målebarometre. Putnams vægtning af værdien af de to kapitalformers betydning er dog ikke ensidig. I værket *Bowling Alone* (2000) diskuterer Putnam eksempelvis, hvilken strategi der er mest hensigtsmæssig at anvende i forhold til udsatte grupper som eksempelvis børn med anden etnisk baggrund, og her er han opmærksom på væsentligheden af den afgrænsende sociale kapital. I forhold til indsatser i skoledistrikter i udsatte boligområder (the busing controversy) spørger han retorisk, ved at anvende politologen Eileen McDonaghs ord: *Is it better to have neighborhoods legally restricted on the basis of race, but with everyone else over for dinner, or is it better to have neighborhoods unrestricted on the basis of race, but with very little social interaction going on between neighbors?* (Putnam 2000, 362).

I afsnit 5.5.1 *Det nære rum - Det fjerne rum* viste jeg, hvordan jeg ud fra de to casestudier kunne udlede, at der var en oplevet forskel i forhold til forældrenes tillid til idrætsaktiviteter, der foregår på skolen i forhold til i en idrætsforening. Putnam er, som ovenstående citat indikerer, selv opmærksom på, at den afgrænsende sociale kapital kan spille en særlig rolle i forhold til udsatte grupper. Alligevel bygger Putnams egne analyser af social kapital og tillid på en forståelse af, at der hvor der skabes mest tillid, er i de brobyggende fællesskaber. Ifølge professor Lars Skov Henriksen glemmer Putnam dog at tage højde for, at tillid ikke er ligeligt socialt fordelt (Henriksen 2011). Ud fra adskillige undersøgelser er det ifølge Lars Skov Henriksen påvist, at tillid til andre personer og institutioner varierer i forhold til individernes sociale position, og at det er lettere at udvise tillid, hvis man befinder sig i en privilegeret samfundsposition. Man ved med andre ord, at mængden af tillid er socialt differentieret i forhold til mængden af et individs kulturelle og økonomisk kapital. Lars Henrik Skov kritiserer Putnams teori for, at *den i sin kerne hviler på en "partikularistisk" forståelse af tillid baseret på tilhørsforholdet til et historisk skabt kulturelt fællesskab* (Henriksen 2011, 60), hvor normer og værdier er definerede på forhånd, hvilket som Henriksen skriver, privilegerer en bestemt moralsk diskurs.

I de samtaler jeg har haft med idrætslærere både i forbindelse med casestudierne og den tidligere omtalte evaluering af Projekt Skolesport (Østergaard 2008), hvoraf nogle af dem samtidig er frivillige trænere i idrætsforeninger, kommer det frem, at der, når det gælder

familier med anden etnisk herkomst, er forskel på den tillid de viser overfor deres børns idrætsdeltagelse i skoleregi, og den de udviser i forhold til deres deltagelse i foreningsidræt. Jeg har i afsnit 5.5.1 *Det nære rum – Det fjerne rum* beskrevet, hvordan idrætslærerne hos forældrene oplever en generel og stor skepsis over for foreningslivet, hvorimod der udvises tillid til skolen som institution og lærerne som fagpersoner. En samtale med en idrætslærer, der samtidig er træner i en fodboldklub, der ligger tæt på skolen, illustrerer den forskel, idrætslærerne oplever i forhold til familiernes tillid. Skolens særlige rolle som tillidsskabende institution bliver tydeliggjort, da vi kommer ind på børnenes mulighed for at deltage i stævner, turneringer og lignende arrangementer. Idrætslæreren fortæller, at når det gælder arrangementer i forbindelse med ISA, er der aldrig nogle problemer med børnenes deltagelse. Den symbolske værdi, skolen har som institution, ser ud til at sikre, at børnene får lov at tage med ud til stævner. I afsnit 5.5.1 *Det nære rum – Det fjerne rum* er endvidere beskrevet, hvordan samme velvillighed ifølge idrætslæreren ikke er til stede, når det handler om stævner og kampe på udebane i boldklubben. Idrætslæreren har i samarbejde med en anden af skolens lærere oprettet pigehold i boldklubben, hvor de træner nogle piger af anden etnisk baggrund, som tidligere deltog i ISA. Gennem sin autoritet som lærer, har han opnået forældrenes samtykke til, at pigerne spiller fodbold i foreningsregi. Han fortæller, at det ikke har været uproblematisk, og at der stadig er visse barrierer for pigernes fulde foreningsdeltagelse. Skal pige holdende eksempelvis spille kampe på udebane, opstår der mistillid fra forældrenes side. Idrætslæreren fortæller, at forældrene er meget kontrollerende og eksempelvis kan finde på at ringe til ham midt under kampene. Det ser ud til, at skolen som institution og dens ansatte i kraft af deres faglighed er med til at legitimere de idrætsaktiviteter, der foregår på skolen. Gennem lige adgang til uddannelse er skolen som velfærdsinstitution en væsentlig tillidsskabende institution. Det kan være en forklaring på, at det er lettere for forældrene at give deres børn lov til at dyrke idræt på skolen.

Anskues problemstillingen i et feltanalytisk perspektiv, må man udlede, at den del af idrætsfeltets *illusio*, der omhandler foreningsmedlemskab, er særdeles stærk. Forestillingen om foreningslivet, som det eneste rigtige sted for børn og unges engagement og virkelyst, er utrolig sejlivet. Man kan sige, at den i det danske samfund er blevet en del af den fælles *doxa*. Forestillingen om nødvendigheden af at få eksempelvis børn af anden etnisk baggrund

indsluset i idrætsforeningerne er en forestilling, der ikke bare gennemsyrrer stat og kommuner, men også en forestilling, der eksisterer og bliver vedligeholdt i den danske idrætsforskning, hvilket også Anderson bemærker (Anderson 2008, 102). Da doxa er lig det selvfølgelig, det som ingen diskuterer (Bourdieu 1997e, 86), er det ifølge Bourdieu først i det øjeblik, at en fremmed, som ikke er en del af den specifikke kultur, kommer ind i kulturen, at der opstår en mulighed for, at der stilles spørgsmålstejn ved doxa (Bourdieu 1999). En sådan fremmed repræsenterer antropologen Sally Anderson (Anderson 2008). Det er årsagen til, at hun i sin forskning har mulighed for at rette et kritisk blik på den måde, man i Danmark tænker og forstå idræt og idrætsdeltagelse. Hendes observationer åbner for, at man kan stille spørgsmålstejn ved, om det der foregår, nødvendigvis er den mest hensigtsmæssige måde at gribe problemstillingen an på, hvis man med idræt ønsker sundhed og integration hos udsatte børn og unge.

Hvor meget Sally Andersons kritik vil ændre ved de forestillinger og kategorier, der anvendes om idræt vil tiden vise. Et lille tegn på, at der er sket en forandring i den måde man kategoriserer idrætsdeltagelse på, kan dog ses i en nylig undersøgelse af børn og voksnes idrætsdeltagelse i 6 udvalgte udsatte boligområder (Ibsen m.fl. 2012). Undersøgelsen bekræfter blandt andet, at børn i udsatte boligområder dyrker stort set lige så meget idræt som andre børn, men under andre former og med en anden vægtning i forhold til aktiviteter end i den øvrige befolkning. Svarene på idrætsdeltagelsen er fremkommet via spørgeskema, hvor i alt 1882 skoleelever har besvaret skemaet. Svarene viser, at andelen af de adspurgte skoleelever i de 6 boligområder stort set har en idrætsdeltagelse, der svarer til det niveau, man finder i andre undersøgelser af skolebørns idrætsdeltagelse. I undersøgelsen sammenlignes tallene med den i afsnit 3.7.5 *Københavns Kommune* nævnte undersøgelse af skolebørns idrætsdeltagelse i fire kommuner (Nielsen og Ibsen 2008). På baggrund af sammenligningen konkluderer forfatterne om idrætsdeltagelsen i de udsatte boligområder: *En sammenligning med den førnævnte undersøgelse (gennemført fra 2005 til 2007) viser små forskelle mellem idrætsdeltagelsen i de udsatte boligområder og idrætsdeltagelsen i gennemsnit i de fire kommuner. På 5. klassetrin er tallene henholdsvis 74 pct. og 78 pct. På 9. klassetrin 66 pct. og 64 pct.* (Ibsen m.fl. 2012, 236).

Det interessante ved undersøgelsen er, hvilke parametre man har opstillet for, at et barn kunne indgå i kategorien ”idrætsaktiv”. Af teksten fremgår, at der med idrætsaktiv menes deltagelse i en organiseret idrætsaktivitet, *i enten en forening, en SFO eller fritidsklub eller et motionscenter* (Ibsen m.fl. 2012, 236). At forfatterne bag undersøgelsen vælger at side- stille det at være idrætsaktiv i SFO eller fritidsklub med foreningsidrætten, kan ses som et tegn på, at der i idrætsforskningen foregår en udvidelse af idrætsbegrebet og dermed også en ændring af den tidligere nævnte doxa.

5.8.2 Forskellige former for idrætskapitaler og logikker

Foreningsidrætten har et sæt indbyggede logikker, man som medlem må underlægge sig, hvis man ønsker at dyrke idræt i en forening. Ligesom det at kunne tage del i foreningsidrætten kræver, at man opbygger en særlig form for kapital for at kunne fungere i foreningsidrætten. I afsnit 2.3.1. *Analyse af et objektivt vilkår i feltet* beskrev jeg, hvordan der til foreningsidrætten knytter sig to former for kapitaler. En *idræts-* eller *sportskapital* og en *foreningskapital*. Idrætskapitalen knytter an til den udøvende praksis og optjenes gennem investering af tid samt fysisk og kropslig engagement i en eller flere idrætsdiscipliner. Kapitalformen knytter sig til en præstations- og rangordenslogik. Derfor bliver erhvervelsen af en høj idrætskapital også knyttet sammen med talent for idrætsudøvelse. At have talent for en idræt er sammen med investering af tid en forudsætning for tilegnelsen af en høj grad af idrætskapital. Foreningskapital derimod optjenes gennem deltagelse og engagement i foreningsarbejdet, og her opbygges sociale færdigheder, der udvikles en socialiseret habitus, der er indpasset, så man kan begå sig i feltet.

I min observation og analyse af de aktiviteter, der forgår henholdsvis i foreningerne og i skoleregi, blev det tydeligt, at de idrætsaktiviteter, der forgår i skoleregi, bygger på en grundlæggende anden logik end foreningsidrætten. De logikker og kapitaler der knytter sig til den idrætsaktivitet, der er organiseret under projekterne ISA og Skolesport er anderledes end i foreningsidrætten. Det betyder, at der er indbygget et andet sæt regler for, hvordan aktiviteten udspilles, samt hvad der kræves af den enkelte for at deltage. I nedenstående analyse vil jeg karakterisere de forskelle i logikker og kapitaler, der er mellem børns idrætsdel-

tagelse under de to organiseringsformer. Som tidligere beskrevet besad nogle af de interviewede en dobbeltrolle i forhold til min undersøgelse, idet de både var involverede i projektet som kommunalt ansatte lærere eller medarbejdere, samtidig med at de også arbejdede som foreningsledere i idrætten. Jeg vil her anvende en af disse informanternes syn på og beskrivelse af, hvordan han ser på børns idrætsdeltagelse i henholdsvis en aktivitet, der foregår efter skolen i skoleregi og i foreningsidrætten for at illustrere de forskelle mellem den logik, som Projekterne Skolesport og ISA er bygget op omkring, og den logik der eksisterer i foreningsidrætten.

Dobbeltrollen består hos denne informant i, at han både er ISA-koordinator og træner i Brønshøj Boldklub. I sin dobbelte rolle som henholdsvis idrætslærer/ISA-koordinator og fodboldtræner skelner han i interviewet mellem to forskellige logikker til det, man med en samlet betegnelse kunne kalde ”børns fysiske udfoldelse”. Igennem interviewet fremstår der derfor en modsætning, i forhold til de forventninger informanten har, til børnenes deltagelse i ISA og i foreningsregi. I rollen som projektansvarlig i ISA-projektet er idrætslæreren optaget af at motivere alle de børn på skolen, der ikke går til foreningsidræt efter skoletid. I arbejdet med ISA er det primære mål at skabe tilbud om idræt og/eller socialt samvær til socialt udsatte børn. Det fremgår blandt andet af hans måde at beskrive sit arbejde som ISA-koordinator på. I beskrivelsen fremgår, at det i ISA handler om, at børn får rørt sig, som ellers ikke ville få rørt sig, og at de synes det er sjovt at deltage. ISA-koordinatorens rolle som rekrutteringsansvarlig til ISA-projektet og hans blik for de særligt udsatte børn bliver forstærket af, at han også besidder positionen som SSP-medarbejder i området.¹¹⁰ Han arbejder bevidst på at spotte og motivere de særligt udsatte, både når det gælder deltagerne i ISA, men også når det handler om at rekruttere ISA-trænere blandt eleverne i skolens 8.-9. klasser. Hans mål om, at projektet skal lykkes med at indfange socialt udsatte børn og unge, bliver blandt andet i interviewet eksemplificeret ved, at han bevidst har brugt nogle af de unge fra en specialklasse kaldet *Mursangeren* til ISA-trænere. Han formulerer det på følgende

---

¹¹⁰ SSP er et lokalt samarbejde mellem Skole, Socialforvaltning og Politi, hvis mål er at forebygge kriminalitet blandt børn og unge. ISA-koordinatoren begrundet selv sin ansættelse som SSP-medarbejder med, at han har arbejdet 7 år i et ungdomsfængsel. Hans erfaringer fra ungdomsfængslet sammenlagt med hans arbejde som skolelærer og ISA-koordinator, gør at han passede ind i rollen (Interview 4-2, 16).

måde: *så er jeg i Mursangeren, det er sådan en specialklasse for de børn man ikke kan rumme i de normale, fra 7. (klasse) og op ad, og der har jeg brugt nogle af dem, fordi jeg tænkte, de skal sku da have en chance, og det virker rigtig godt* (Interview 4-2, 7). Senere i interviewet vender han tilbage til en af drengene fra specialklassen, der er blevet ISA-træner. Idrætslæreren fortæller, hvordan drengen, der på så mange andre områder ikke fungerer i skolen, er en succes som ISA-træner. For at forklarer omfanget af succesen, gengiver han reaktionen fra pædagogerne fra fritidsordningen, der overværer aktiviteterne: *de har alle sammen været ovre og sige, det er super godt med ham der Saman, sådan og sådan, og det er faktisk en af de der Mursanger-børn* (Interview 4-2, 8).¹¹¹ ISA-koordinatorens syn på den idræt, der forgår i ISA, deles af skolens øvrige personale. Det handler om at skabe succesoplevelser for udsatte børn.

Gennem interviewet fremkommer flere eksempler, hvor ISA-koordinatoren udtrykker sig om den distinktion, der er mellem at deltage i ISA og i foreningsidræt. Distinktionen mellem at være medlem af ISA og at spille i en klub kommer i interviewet blandt andet til udtryk i forskellen på investering i form af økonomiske kapital: *Når det er ISA, så er det gratis, og hvis man gerne vil spille det på lidt højere plan, jamen så betaler man, og så går man i klub* (Interview 4-2, 2).¹¹²

Forskellen udtrykkes også i forhold til den logik der knytter sig selve idrætsudøvelsen. I ISA handler det som nævnt om, at børnene får rørt sig og har det sjovt, her er ingen regel om at man skal deltage under hele træningen, som tidligere omtalt kan man sætte sig ud, når man ikke mere har lyst til at deltage. I idrætsklubben handler det om at dygtiggøre sig, samt have et mål med idrætsaktiviteten, her må man udvise målrettethed. Adspurgt om han har nogle forventning til de pigehold, han træner i fodboldklubben, siger han: *alle som spiller fodbold, de har vel en eller anden ambition, enten skal man blive bedre eller man skal hygge sig, og hvis man bliver bedre jamen så hygger man sig også mere* (Interview 4-2, 18). Yderligere bliver hans egen ambitiøse holdning til de pigehold, han træner, og hans rolle

---

¹¹¹ Drengenavnet Saman, der optræder i citatet er ikke drenges rigtige navn, men et opdigtet navn.

¹¹² Ligesom ISA på Tingbjerg skole er det gratis at gå til skolesport. På Ellebjerg skole og Bavnehøj skoler koster det 50 kroner pr. sæson, og her lægges vægt på værdien af, at det skal koste noget at gå til ISA.

som træner i fodboldklubben understreget ved, at han fortæller, at det er hans ambition at få en A licens (licens til at være elitetræner) (Interview 4-2, 4).

En yderligere forskel, der fremkommer af interviewet mellem at deltage/være medlem i ISA og at være medlem af en idrætsforening er, at man ikke behøver at klæde om for at være med i de idrætsaktiviteter, der foregår i ISA (Interview 4-2, 18).¹¹³ Omklædning er et uomgængeligt ritual i foreningsidrætten, her klæder man om og ifører sig idrætstøj der er knyttet til den specifikke idrætsaktivitet, inden idrætsudøvelse. Omklædning til idrætstøj finder ikke sted, når der er ISA på skolen bortset fra i en enkelt aktivitet, hvor det af praktiske årsager er påkrævet, nemlig svømning. Forskellen i distinktionsværdi, der ligger i det at spille fodbold i ISA og at spille fodbold i en fodboldklub, tydeliggøres i ISA-koordinatorens fortælling om en gruppe piger, der skulle begynde i fodboldklubben. ISA-koordinatoren fortæller om, hvordan pigerne dukkede op til træning i klubben i deres almindelig tøj, og om det siger han:

man kan ikke spille fodbold, når man har cowboybukser og dunjakke, og det havde de alle i starten, og så prøvede vi at finde frem til en løsning, og så var det der med knickers og windbreaker og strømper og T-shirt, og så kunne man købe det for, jeg tror, det var 100 kroner, så det var Dansk idrætsforbund, der betalte den resterende del (Interview 4-2, 15).

Det at skulle møde omklædt i særligt sportstøj understreger den overgang, det er for pigerne at spille fodbold i ISA til at være medlem i en fodboldklub. Selv om pigerne også spillede fodbold i ISA-regi, så blev de under deltagelse af fodbold i ISA ikke mødt af kravet om omklædning. Pigerne møder omklædningsritualet i det øjeblik de indtræder i fodboldklubben og må på dette område tilpasse sig for at blive inkluderet. I fodboldklubben er omklædningen en del af den doxa som aktiviteten hviler på, hvilket her tydeliggøres af, at selv ISA-

---

¹¹³ I forbindelse med de observationer jeg har foretaget af idrætsaktiviteter i case 3 og 4 var børnene omklædt i to tilfælde, det var de under min observation af Skolesport på Kalbyriisskole, hvor alle klædt om samt under min observation af stævnet i Nørrebrohallen, hvor de to pigehold jeg fulgte var omklædt, men hvor stort set resten af de hold, der deltog i stævnet, var mødt op i deres almindelige tøj.

koordinatoren tager distinktionen mellem adfærden i de to kulturer for givet. Selvom de selv samme piger kunne spille fodbold i ISA-regi uden at klæde om, så stiller han ikke spørgsmålstegn ved, om det er væsentligt at de klæder om, når træningen finder sted i fodboldklubben.

Der er således flere forskelle på det at dyrke idræt i ISA-regi og det at være medlem af en idrætsforening. At dyrke idræt i en forening kræver mere og andet end det at deltage i projekter som ISA. I projekternes målgruppe er der børn uden foreningstilknytning, som er vanskeligt stillede over for både at erhverve sig idræts/sportskapital og foreningskapital. Hos andre børn i målgruppen handler det derimod udelukkende, at de på grund af deres sociale udsathed eller familiens kulturelle baggrund, har svært ved at tilegne sig den nødvendige foreningskapital. Her er tale om børn, der på den ene eller anden vis udviser talent og interesse for en idrætsaktivitet. I interviewet med ISA-koordinatoren på Tingbjerg skole tydeliggøres, hvordan nogle foreninger ser samarbejdet med skolerne som en mulighed for at spotte talentfulde børn.¹¹⁴ ISA-koordinatoren beskriver, hvordan de foreninger skolen samarbejder med, bruger samarbejdet til at få øje på de særlige talentfulde spillere. Dette tydeliggøres i beskrivelsen af det samarbejde ISA-Tingbjerg har etableret med basketballklubben Falcon, der hører til på Frederiksberg. Ifølge ISA-koordinatoren kom samarbejdet i stand, fordi basketballklubben ønskede at rekruttere nye medlemmer og i den anledning havde søgt nogle projektmidler. Resultatet af samarbejdet har mundet ud i, at der er oprettet en satellitklub, der hedder Falcon Tingbjerg. Satellitklubben træner på Tingbjerg Skole, og i de perioder af året ISA-projektet kører, er det også en del af ISA. Satellitklubben blev startet op, ved at man lavede en opstartspakke, hvor medlemmerne udover at kunne starte på nedsat kontingent også fik en trøje, nogle shorts og en drikkedunk. Via satellitklubben har basketballklubbens instruktører således en mulighed for at spotte særlig talentfulde og interessante spillere, og for at kunne opfordre disse børn og unge til at komme og træne i den rigtige klub på Frederiksberg. Som ISA-koordinatoren udtrykker det:

---

¹¹⁴ Det samme går igen i forbindelse med karateklubben der samarbejder med ISA-projektet på Ellebjerg Skole. Det er dog ikke alle idrætsforeninger og klubber der har denne tilgang til samarbejdet. En anden og langt mere socialt orienteret tilgang til samarbejdet set i forbindelse med på Blågård Skole og i Bowlingklubben.

...hvis nu man vil mere med det, så kan man tage til Frederiksberg, og så spiller man i selve Falcon, og hvis trænerne kan se, jamen ham her er der muligheder for, jamen så tilbyder man ham, man siger ikke han skal, men man tilbyder ham, at han kan komme til selve Falcon og spille (Interview 4-2, s. 2).

De børn, som rummer talent, og som evner at oparbejde idrætskapital, har på denne måde gennem deltagelse i ISA en mulighed for at blive spottet og dermed blive inviteret ind i foreningslivet. Dette er en mulighed, fordi der mellem tilbuddet på skolen og idrætsforeninger er etableret et samarbejde.

5.8.3 Opsummering

Som vist knytter der sig forskellige distinktionsværdier til det at dyrke idræt i henholdsvis skoleprojekter og idrætsforeninger. De logikker og kapitaler, der knytter sig til foreningsidrætten, gør det vanskeligt for en del af de børn, der er socialt udsatte at deltage. Det har længe været en myte, at har man dyrket foreningsidræt i barndommen, så er sandsynligheden for, at man dyrker idræt som voksen større. Den svenske sociolog Lars-Magnus Engströms har i et **longitudinelt** studie om den svenske befolknings smag for og dyrkning af idræt og motion¹¹⁵ (Engström 2010) påvist, at foreningsdeltagelse som barn ikke har betydning for, om man er fysisk aktiv som voksen. Forklaringen er, at den logik, der ligger bag voksnes motions- og idrætsdeltagelse, er en anden end logikken i foreningsidrætten. Engströms resultater viser, at nogle af de væsentligste faktorer, som har betydning for, om man som voksen er fysisk aktiv, er den karakter man fik i idrætstimerne i folkeskolen samt det forhold, at man har været udsat for alsidig idræt. Vil man derfor fra politisk side skabe borgere, som også i voksenlivet er fysisk aktive, bør man i højere grad satse på at udvikle tiltag i og omkring skolen som institution. Mine resultater viser, at aktiviteter, der foregår på skolen i umiddelbar forlængelse af skoletiden, kan indfange og fastholde målgruppen af socialt udsatte børn. Den viser desuden at de socialt udsatte børns forældre har tillid til skolen

---

¹¹⁵ Et studie Engström påbegyndte i 1968. Det næsten 40 år lange opfølgingsstudie indeholder data om ca. 2000 drenge og piger, hvis idrætsvaner er blevet fulgt fra 15 til 53 års alderen.

som institution, og at børnene er tiltrukket af de aktiviteter, som foregår, aktiviteter som fremmer bevægelsesglæde og idrætslig alsidighed. Min undersøgelse af ISA og Skolesport viser desuden, at der godt kan dannes vellykkede netværk mellem skole og foreningsliv, og at foreningerne kan bruge netværket til at spotte og indfange interesserede og talentfulde børn og unge. Men undersøgelsen viser også, at foreningsidrætten i kraft af dens indbyggede logik om præstation og konkurrence og i kraft af dens særlige kulturelle organisering, der lægger sig op ad en middelklassehabitus, ikke altid er den mest optimale model for idrætsdeltagelse i forhold til særlige målgrupper.

Del 6
Diskussion, konklusion og perspektivering

I afsnit 1.3 *Afhandlingens centrale spørgsmål* stillede jeg fire spørgsmål. De fire spørgsmål var udgangspunktet for min undersøgelse. Jeg vil afslutningsvis besvare spørgsmålene, og samle op på undersøgelsens empiriske resultater samt foretage en perspektivering af hvilke mulige veje, det kunne være interessant at gå i forhold til videre forskning.

6.1 Diskussion og konklusion af afhandlingens centrale spørgsmål

Et af de spørgsmål jeg stillede indledningsvist lød:

På hvilken måde er Bourdieus sociologi og metodologi anvendelig i forhold til et nutidigt studie af de velfærdspolitiske forandringer, der foregår i mødet mellem stat, kommuner og idrætsfelt?

Bourdieus begreb om sociale felter har været den centrale tilgang til undersøgelsen. Mit ønske var at lave en undersøgelse af idrætsfeltet for at se på de mulige forandringer, der foregik i feltet i årene efter Strukturreformen. Bourdieus feltanalyser inkluderer ikke kun en analyse af et øjebliksbillede af et givent fænomen/felt. Feltets tilblivelsesproces og historik er et væsentligt element og en forudsætning for at forstå feltets nutid og de forandringer, der foregår over tid. Derfor er det interessant at undersøge, hvad feltanalysen har bidraget med.

Det væsentligste bidrag er, at jeg ved at anvende feltanalysen har kunnet få øje på, hvordan der er en forandringsproces i gang i idrætsfeltet, som udfordrer feltets doxa og de logikker, som feltet historisk set er bygget op omkring. Feltanalysen har vist, hvordan der er kommet nye agerende ind i feltet i form af for eksempel hele fitnesssektoren. Den har vist, hvordan disse agenter, med deres nye måder at gøre tingene på, udfordrer den eksisterende doxa i feltet. Feltanalysen har samtidig vist, hvordan praksis hos de dominerende agenter forandres i takt med eksterne samfundsforandringer og i takt med, at nye agerende får mere indflydelse og magt i feltet. Et eksempel herpå er, hvordan de traditionelle agerende i feltet, det vil sige foreningsidrætten, ændrer adfærd og skaber aktiviteter, der ligner fitnesskulturens med vægt på fleksibilitet og individuelle tilpasninger. Et andet eksempel herpå er, hvordan agerende i idrætsfeltet tilkobler sig en velfærdslogik, der sætter lighedstegn mellem

idræt og sundhed. Feltanalysen har derfor kunnet vise, at der i dag foregår bevægelser og forandringer i feltet, som løser op for og delvis nedbryder nogle strukturelle forhold, som feltet tidligere byggede på. Således har jeg gennem feltanalysen kunnet behandle et andet spørgsmål, jeg stillede indledningsvist, som lød:

Hvordan påvirkes idrætsfeltet af den øgede politiske forventning om, at idrættens organisationer og foreninger indgår i løsning af forebyggende og sundhedsfremmende opgaver?

Ved at foretage en feltanalysen har jeg kunnet vise, hvordan den traditionelle danske foreningsmodel er under forandring. Feltanalysen har tegnet et billede af et historisk set stærkt idrætsfelt, bestående af idrætsforeninger, hvor idræt var delt op i forskellige aktiviteter, som var styret af et fast sæt regler. Et idrætsfelt, som var hierarkisk i sin opbygning, og som var styret og reguleret af nogle fast definerede institutioner/organisationer, som befandt sig inde i feltet, og som havde autonomi til at være de spillere på banen, der udkæmpede en kamp om, hvad præcis det var, der var den rigtige form for idræt. Feltanalysen har vist, at disse agerende var uenige om hvilke værdier og idrætskapitaler, der skulle have mest anerkendelse i feltet, men at de byggede på en fælles forståelse af idræt, en fælles doxa. Der var i feltet nogle helt grundlæggende forhold, som man aldrig var uenige om, og det var, at det var den organiserede idræt, man arbejdede for, en idræt, som havde sine rødder i foreningskulturen. Feltanalysen har vist, hvordan eksterne samarbejdspartnere har støttet op om den selvforståelse, der var i feltet, og hvordan feltet derfor historisk set har haft en relativ høj grad af autonomi. Feltanalysen har samtidig vist, at de forandringer, der er foregået i de seneste år blandt andet på grund af Strukturreformen, har ændret ved de eksterne samarbejdspartneres forventninger til de agerende i idrætsfeltet. Den har vist, at der fra eksterne partners side er opstået en stærk interesse for, at feltet indoptager nye opgaver, og at de agerende i idrætsfeltet tilpasser aktiviteterne til nye grupper. Feltanalysen har også vist, hvordan de centrale agerende i feltet har reageret på denne opfordring. I afsnit 3.3 *Hvad menes der med, at et felt har relativ autonomi?* diskuterede jeg Bourdieus brug af autonomibegrebet og slog fast, at det i en Bourdieu inspireret feltanalyse ikke handler om, hvorvidt et felt som idrætsfeltet er

fuldstændigt autonomt eller ej. Feltanalysen handler snarere om at spore og vurdere de kræfter, som virker i retning mod en øget autonomi, og de kræfter som trækker i den modsatte retning. Min undersøgelse af de velfærdspolitiske forandringer, der har foregået i forbindelse med Strukturreformen viser, hvordan både den økonomiske og velfærdspolitiske logik i disse år har en stærk indflydelse og påvirkning på idrætsfeltet. Jeg har med undersøgelsen vist, hvordan de agerende i idrætsfeltet anvender specielt den velfærdspolitiske logik til at legitimere idrættens potentiale som vigtig medspiller inden for forebyggelse og sundhedsfremme, en strategi der trækker de agerende i feltet over mod den felteksterne pol. I afsnit 3.4.1 *Idrætsfeltet omkring årtusindeskiftet, en tidligere undersøgelse* refererede jeg til en tidligere undersøgelse af idrætsfeltet (Munk og Lind 2004). På baggrund af interview med centrale agenter i idrætsfeltet konkluderede de to forfattere på daværende tidspunkt, at idrætsfeltet var i stand til at modstå presset fra den velfærdspolitiske logik uden noget stort tab af autonomi. Med den påvirkning som idrætsfeltet har været udsat for i kraft af de velfærdspolitiske omlægninger, der har fundet sted specielt i forbindelse med Strukturreformen, må dette forhold tages op til ny overvejelse. Men for at kunne diskutere og vurdere dette, må jeg først forholde mig til det tredje spørgsmål jeg stillede, som var:

Hvilke midler og metoder tager stat, kommuner og det politiske felt i anvendelse i forhold til at inddrage idrætten i partnerskaber om forebyggelse og sundhedsfremme, med øget velfærd som målsætning?

Ved at inddrage casestudierne som empirisk grundlag for analysen, fik jeg øje på, at det ikke som jeg først antog, er presset fra stat og kommuner, der er den egentlig årsag til forandringerne i idrætsfeltet. Analysen af casestudierne viste, hvordan årsagen til forandringerne ligger i selve det strukturelle lag, hvilket betyder at både stat og kommuner også er underlagt forandringerne. I Bourdieus feltmodel er det staten som øverste instans, der producerer de forståelseskategorier, som anvendes om verden, og som siver ned i de andre felter. I Bourdieus model er nationalstaterne magtfulde størrelser med høj grad af autonomi. Boltanski og Chiapellos banebrydende nytænkning (2005) har udgjort forudsætningen for, at jeg har kunnet se på dette ud fra et mere overordnet perspektiv. Deres teori om den tredje

kapitalismes ånd, som jeg er inde på i afsnit 2.10 *projektsamfundet – et supplerende teoretisk perspektiv* og afsnit 5.7 *tid*, viser hvordan opgøret med den foregående periodes stærke disciplinære og hierarkiske struktur, leder frem til en ny æra, med en samfundsstrukturering hvor selvrealisering, innovation, fleksibilitet og omstillingsparathed er de nye normative støttepunkter. En samfundsmæssig forandring, der har fundet sted i hele den vestlige verden, og som ud over at bygge på et nyt normativt grundlag også har en ny strukturering, idet den er bygget op omkring en projektkultur. Et forhold som Fogh Jensen lader udfolde i sin analyse af forskellige samfundsfelter (2009). Ved at supplere Boltanski, Chiapellos og Fogh Jensens analyser af projektkulturen med Kaj Ove Pedersen analyse af konkurrencestaten (2011), bliver det tydeligt, at den stigende globalisering til en vis grad har omdefinert nationalstaternes rolle og funktion. Det er i denne sammenhæng interessant at se, at stat og kommuner stadig værdsætter idrætsforeningerne for deres rolle som stedet for ”opdragelse” og indlæring til demokrati og fællesskab. Den kollektivistiske logik og værdi, som med projektkulturen bliver opløst til fordel for et fokus på individet, et tema jeg blandt andet behandler i afsnit 5.6.2 *Den motiverende samtale som forebyggelsesstrategi*, er samtidig den logik og værdi som idrætsforeningerne tillægges, og som velfærdsinstitutionerne ønsker at drage nytte af hos idrætsforeningerne. Et forhold der peger på, at idrættens *illusio* stadig er intakt, hvilket er væsentligt at medtage i diskussionen af, hvorvidt idrætsfeltets autonomi i disse år svækkes.

For at vende tilbage til feltanalysen, kan man derfor sige, at der hvor Bourdieus teori og begrebsapparat viste sig at have en svaghed i forhold til en nutidig analyse af idrætsfeltet, var i selve Bourdieus beskrivelse af, hvordan de vestlige samfund er struktureret. Her stødte jeg ind i nogle problemer, da analysen af min empiri viste mig konturerne af, at der foregik nogle gennemgribende strukturelle ændringer på samfundsniveau, ændringer som betød, at Bourdieus definition af nationalstaterne som en hierarkisk enhed bestående af relativt autonome felter ikke længere kan benyttes alene som en brugbar teoretisk konstruktion. Dette leder frem til det sidste af de fire spørgsmål, jeg stillede indledningsvis, nemlig spørgsmålet:

Hvordan bidrager det at undersøge en praksis gennem casestudier til nuancering af den valgte teoretiske begrebsramme?

Svaret på ovenstående spørgsmål er, at uden de mikrosociologiske analyser af den virkelige praksis, ville det ikke have været muligt at opdage de beskrevne strukturelle ændringer. Det var først i arbejdet med analysen af den indsamlede empiri, at jeg opdagede behovet for mere og andet end den begrebs- og forståelsesramme som Bourdieus sociologi kunne bidrage med. For at kunne udfolde og forstå det, der foregik i casestudierne, blev det nødvendigt at lede efter teorier og begreber, der lå uden for det område, jeg havde kendskab til. Det førte mig ud i en søgning i ukendt land efter ny teori, der kunne give mig det rette supplement til det mangelfulde ved Bourdieus sociologiske begrebsapparat. Det er dog væsentlig at bemærke, at behovet for at medtage en nyere teoretisk tilgang ikke udelukkede behovet for Bourdieus analytiske tilgang. De to tilgange har derimod været hinandens forudsætning i det analytiske arbejde. Casestudierne åbnede desuden en opmærksomhed mod rummets betydning for idrætsdeltagelse samt væsentligheden af at forstå den struktur og logik, der ligger i projektkulturen, såvel som de har hjulpet mig til at få øje på de iboende begrænsninger i projektkulturen. Gennem analyse af empirien fra casestudierne har jeg desuden kunnet vise, at der på trods af strukturelle ændringer stadig eksisterer forskellige socialt differentierede logikker for handlen, og at der dermed stadig er forskelle i den habitus, forskellige socialgrupper er udrustet med.

Jeg vil slutteligt vende tilbage til spørgsmålet om, på hvilken måde Bourdieus sociologi og metodologi har været anvendelig i forhold til et nutidigt studie af de velfærdspolitiske forandringer, der foregår i mødet mellem stat, kommuner og idrætsfelt. Der er ingen tvivl om, at Bourdieus metodologiske tilgang i form af den epistemologiske årvågenhed, har åbnet mit forskende øje for at kunne indtage et langt bredere perspektiv på den studerede virkelighed. Ved at arbejde med det dobbelt brud i forhold til den måde forskningsobjektet er konstrueret på, samt de forståelseskategorier det er underlagt, har det været muligt udadtil, men også indadtil at opdage forhold ved kulturen, som tages for givet, og som der dermed ikke normalt stilles spørgsmålstejn ved. Jeg var interesseret i at undersøge om Bourdieus analytiske tilgang var anvendelig i forhold til en nutidig problemstilling. Mit arbejde med

undersøgelsesfeltet viser, at hans analysemodel stadig er anvendelig. Jeg har ved at anvende feltanalysen været i stand til at undersøge og vise forandringer i feltet, også selvom nogle af disse forandringer delvist nedbryder felternes strukturelle opbygning. Bourdieu har den særlige tilgang til forskning, at enhver teori og teoretiske model kun giver mening så længe, det kan påvises, at den stemmer overens med den virkelige praksis. Særlig den praksis, der blev undersøgt i casestudierne, har vist mig, at det ikke længere giver mening kun at undersøge felter ud fra en forståelse af, at det der kæmpes om, er fastlagte positioner i et hierarkisk system. I dag er de agerende i felterne nødt til at spille sammen og indgå forbindelser med eksterne agerende på helt nye måder, hvis de ikke vil sættes af og miste magt og indflydelse. På den måde har Bourdieus arbejdsmetode været det redskab, som har åbnet for, at jeg har kunnet få øje på forskelle mellem Bourdieus teori om samfundet, og den måde et nutidigt vestligt samfund som det danske er struktureret på.

6.2 De empiriske fund, en overordnet opsamling

I del 5 *Analyse og fortolkning* har jeg i de opsamlende afsnit løbende samlet op på undersøgelsens empiriske fund. Jeg vil her afslutningsvis særligt fremhæve et par af de resultater, der er kommet frem under min analyse af de empiriske data i casestudierne.

Et væsentligt resultat, der er kommet ud af mine analyser af casestudierne er et forhold omkring projektkulturen. Analysen af casestudierne viser, at det, der først og fremmest fremstår som betydningsbærende for projekternes succes, er, at projekternes målgruppe, hvoraf de fleste er socialt udsatte borgere, går fra at være passive borgere til at bliver aktivt handlende borgere. Analysen af den måde projekterne er struktureret på viser, at den engagerede borger er fundamentet for projekternes succes, og ligeledes er borgernes evne til tilkobling, selvmotivation og engagement afgørende for, om de aktiviteter, der forgår i projekterne, lever videre eller nedlægges.

Ud fra analyserne af observationer og interviews fremgår det, hvordan det at have øje for og sociale kompetencer i forhold til at finde det attraktivt at tilkoble sig de kommunale projekter ikke ligger lige for hos de socialt udsatte borgere, som er projekternes primære målgruppe. Det betyder, at de socialt udsatte familiers mangel på konnektionskompetence

kommer til at udgøre en form for reproduktion af de i samfundet gældende dominansstrukturer, idet de socialt udsatte borgeres manglende evnen til at tilkoble sig projekterne kommer til at fungere som social stigmatiserings- og udstødningsmekanisme. Ved at analysere empirien ud fra Bourdieus begreber om doxa, symbolsk vold og habitus, har mine studier vist, hvordan projekterne rettet mod fysisk inaktive børn og voksne på flere områder er konstrueret ud fra en middelklassehabitus. Det betyder, at de kompetencer, det kræves for at indgå i projekterne reelt set udelukker den målgruppe, de var tiltænkt, nemlig de socialt udsatte borgere. Lars Magnus Engström kommer i sin kvantitative analyse af den svenske befolknings idrætsdeltagelse (2010) frem til en konklusion, der lægger sig op af dette forhold, idet han fremfører, at forskellen på socialgruppers idrætsdeltagelse indgår som led i en magtstruktur mellem de dominerende og de dominerede samfundsgrupper. Ifølge Engström har middelklassen sat sig ikke alene på idrætskulturen, men også på motionskulturen. Derfor er aktivitetsformerne i begge kulturer tilpasset middelklassens normer og adfærdsmønstre.

I analysen af casestudierne har jeg således vist, hvordan logikker, men også rammer for idrætsdeltagelse, både de fysiske, de mentale og de institutionelle er afgørende for valg og fravalg af idrætsdeltagelse hos gruppen af fysisk inaktive børn og voksne. En velfærdspolitisk intention om at forandre de udsatte gruppers sundhedstilstand, gennem fysisk aktivitet som de kommunale sundhedspolitikker er bygget op omkring, må derfor i højere grad tage udgangspunkt i målgruppens habitus.

6.3 Perspektivering

Den idrætssociologiske forskning har været en medvirkende faktor til, at man i dag har en relativ stor viden om den danske befolknings idrætsdeltagelse. Det der derimod mangler viden om er årsagerne til den manglende idrætsdeltagelse hos gruppen af fysisk inaktive borgere (Thing og Ottesen 2011). Der er behov for idrætssociologiske undersøgelser, der kan sætte fokus på dette, hvis de mange sundheds- og forebyggelsesprojekter med fokus på fysiske inaktive borgere, der i disse år bliver sat i værk i kommunerne, skal have en chance for at opnå succes med at forankre motions- og idrætsdeltagelse hos gruppen af fysisk inaktive borgere. Der er med andre ord behov for en dybere viden om årsager og bevæggrunde

for at fravælge idræt, motion og fysisk aktivitet hos denne gruppe. Ligesom der er behov for viden om, hvilke barrierer gruppen oplever i forhold til idrætsdeltagelse. Skyldes det manglende lyst til idrætsdeltagelse? Skyldes det mangel på aktiviteter og faciliteter, som virker appellerende for målgruppen? Skyldes det tidligere dårlige oplevelser med at dyrke idræt? Skyldes det mangel på tillid til en ukendt idrætskultur? Eller skyldes det noget helt andet?

Det perspektiv, der var valgt som udgangspunkt for denne undersøgelse, var rettet mod den praksis, som de fysisk inaktive borgere bliver præsenteret for gennem projekter, der skal øge borgernes fysiske aktivitetsniveau, hvor agerende på kommunalt niveau samarbejder med forskellige udbydere af idræt og fysisk aktivitet. Som det fremgår af analysen er der flere forhold ved selve projektkulturen, som vanskeliggør gruppen af fysisk inaktive børn og voksnes mulighed for at tilkoble sig. I valg af undersøgelsesperspektiv var der i udgangspunktet ikke fokus på et borgerperspektiv. Men på grund af den praksisnære tilgang samt det konfliktteoretiske grundlag jeg har analyset mine data ud fra, kom undersøgelsen alligevel til at beskæftige sig med de fysisk inaktive børn og voksnes ageren i forhold til de idrætsaktiviteter, der foregik i de fire projekter. I forlængelse heraf kunne det være interessant at arbejde videre med problemstillingen og foretage et studie, der inddrager de fysisk inaktive borgeres eget perspektiv.

Litteraturliste

- Agergaard, Sine (2004): *At videreføre traditionerne – En etnografisk komparativ analyse af to danske idræts uddannelser for folkelige ledere og elitetrænere*. København: Forlaget Multivers ApS.
- Anderson, Sally (2008): *Civil Sociality – Children, Sport, and Cultural Policy in Denmark*. United States of America: Information Age Publishing, Inc.
- Boltanski, Luc and Eve Chiapello (2005): The New Spirit of Capitalism. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 18, 161 -188.
- Bonde, Hans (2009): Political Assertion: Rural Revolutionary Gymnastics. *The International Journal of the History of Sport*, 26 (10), 1335-1356.
- Bourdieu, Pierre (1975): The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason. *Sociology of science*, vol. 14 (6), 19-47.
- Bourdieu, Pierre (1984 [1979]): *Distinction – A social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, Pierre (1988a [1984]): *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1988b): Program for a Sociology of Sport. *Sociology of Sport Journal*, 5, 153-161.
- Bourdieu, Pierre (1990 [1970]): *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage Publications.
- Bourdieu, Pierre (1996a [1992]): *The Rules of art. Genesis and Structure of the Literary Field*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1996b [1989]): *The State Nobility – Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1997a [1994]): *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handlen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre (1997b [1980]) En videnskab der griber forstyrrende ind – Samtale med Pierre Thüillier. I *Men hvem skabte skaberne? – Interviews og forelæsninger* (24-39). København: Akademisk Forlag.
- Bourdieu, Pierre (1997c [1978]): Hvordan er det muligt at være interesseret i sport? I *Men hvem skabte skaberne? – Interviews og forelæsninger* (178-198). København: Akademisk Forlag.
- Bourdieu, Pierre (1997d): *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1997e [1978]): Skitse til en sociologi om sociologerne. I *Men hvem skabte skaberne? – Interviews og forelæsninger* (82-89). København: Akademisk Forlag.

- Bourdieu, Pierre (1998 [1996]): *Om TV – og journalistikkens magt*. København: Tiderne Skifter.
- Bourdieu, Pierre (1999 [1998]): *Den maskuline dominans*. København: Tiderne Skrifter.
- Bourdieu, Pierre et al. (1999 [1993]): *The Weight of the World – Social Suffering in Contemporary Society*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (2000): *Konstens regler*. Stockholm/Stenhag: Brutus Östlings Bokförlag.
- Bourdieu, Pierre (2003): Participant Objectivation. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*. 9(2), 281-294.
- Bourdieu, Pierre (2005a [2000]): *Udkast til en praksisteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre (2005b [2001]): *Viden om viden og refleksivitet. Forelæsninger på Collège de France 2000-2001*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre and Jean-Claude Passeron (1979 [1964]): *The Inheritors – French students and their relation to culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, Pierre og Loïc J.D. Wacquant (1996 [1992]): *Refleksiv sociologi – mål og midler*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bille, Steen (2005): Sundhedsarbejde kræver en stærk strategi. *Udspil 4*, 8-9.
- Brandt, Henrik H. (2011, 1. januar): Ildsjæle kan også være kommercielle. *Politiken*, s 4.
- Broadly, Donald (1997): *Sociologi och epistemologi – Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag.
- Broadly, Donald (2002): Nätverk och fält. I: Håkan Gunneriusson (red.), *Sociala nätverk och fält*, Opuscula Historica Upsaliensia 28. Uppsala: Uppsala universitet, 49-72.
- Bøje, Claus og Henning Eichberg (1994): *Idrættens tredje vej – om idrætten i kulturpolitikken*. Århus: forlaget Klim.
- Calhoun, Craig og Loïc Wacquant (2002): ”Alt er socialt” – In memoriam: Pierre Bourdieu (1930-2002) *Dansk Sociologi*, 13(1), 7-10.
- Campbell, John L. (2004): *Institutionel forandring og globalisering*. København: Akademisk Forlag.
- Carlsen, Mischa Sloth, Karsten Gam Nielsen og Kim Su Rasmussen (red.) (2001): *Flugtlinien – Om Deleuzes filosofi*. København: Museum Tusulanums Forlag og forfatterne.
- Christensen, Mette Krogh (2009): ”An Eye for Talent”: Talent Identification and the ”Practical Sense” of Top-Level Soccer Coaches. *Sociology of Sport Journal*, 26, 365-382.
- Danmarks Idræts-Forbund (2007): *Danmarks Idræts-Forbunds hørings svar til sundhedspolitikken i Næstved kommune*. 24. januar 2007.
- Danmarks Idræts-Forbund (2008): *Skolesport er et aktivt våben mod børns fedme*. DIF-pressemeddelelse d. 11. april 2008.

- Danmarks Idræts-Forbund (2010): *Danmarks Idræts-Forbund Årsrapport 2009*. Danmarks Idræts-Forbund.
- Danske Gymnastik- og idrætsforeninger (2004): *DGI mod 2010*. Vejle: Danske Gymnastik- og idrætsforeninger.
- Danske Gymnastik- og idrætsforeninger (2005): *Danske Gymnastik- og idrætsforeninger. Redegørelse for dele af DGI's arbejde. 2004*. Vejle: Danske Gymnastik- og idrætsforeninger.
- Danske Gymnastik- og idrætsforeninger (2010): *Danske Gymnastik- og idrætsforeninger Årsrapport for 2009*. Danske Gymnastik- og idrætsforeninger.
- Danske Gymnastik- og idrætsforeninger (2011): *Idegrundlag og værdier*. Hentet d. 28. juli 2011 fra <http://www.dgi.dk/OmDGI/Organisation.aspx>.
- Dansk Skoleidræt og Dansk Idræts-Forbund (2003): *Dansk Skoleidræt og Dansk Idræts-Forbund ansøgning om tilskud til Projekt Skolesport*. Nyborg d. 29. oktober 2003 (Upubliceret tekst).
- Dansk Skoleidræt og Dansk Idræts-Forbund (2008): *Invitation til TOPMØDE om Projekt Skolesport* (Upubliceret tekst).
- Deleuze, Gilles (2006): *Forhandlinger 1972-1990*. Frederiksberg: Det lille forlag.
- Due, Tina Drud, Susanne Boch Waldorff, Anne Kristine Aarestup, Bjarne Laursen, Tine Curtis (2008): *Sundhedscentre i Danmark – organisering og samarbejdsrelationer*. Statens Institut for Folkesundhed.
- Engström, Lars-Magnus (2006): Motion som social markör. I Mikael Börjesson, Ingrid Hayman, Monica Langerth Zetterman, Esbjörn Larsson, Ida Lidegran og Mikael Palme (red.), *Fältanteckningar – Utbildnings- och kultursociologiska texter tillägnade Donald Broady*. Uppsala: Utbildnings- och kultursociologi.
- Engström, Lars-Magnus (2010): *Smak för motion – Fysisk aktivitet som livsstil och social markör*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Enjolras, Bernard (2002): Senmodernitet, identitetsdannelse og idrettens kommersialisering. I Ørnulf Seippel (red.), *Idrettens bevegelser – Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: Novus forlag.
- Flyvbjerg, Bent (1991): *Rationalitet og magt I. Det konkrete videnskab*. København: Akademisk forlag.
- Flyvbjerg, Bent (2010): Fem misforståelser om casestudiet. I Sven Brinkmann og Lene Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder – en grundbog* (463-487). København: Hans Reitzels Forlag.
- Fogh Jensen, Anders (2009): *Projektsamfundet*. Århus: Forfatteren og Århus Universitetsforlag.

- Folkesundhed København (2004): *Folkesundhed København i Profil*. Folkesundhed København.
- Folkesundhed København (2005): *Idræt og Samvær – ISA. Projekt-intern evaluering ISA i Kgs Enghave København SV. December 2005*. Folkesundhed København. Intern rapport (upubliceret).
- Folkesundhed København (2006): *Status. Folkesundhed København 2005*. Københavns Kommune.
- Folkesundhed København (2009): *Status. Folkesundhed København 2009*. Københavns Kommune, Sundheds- og Omsorgsforvaltningen.
- Folkesundhed København (2010): *Forløbsbeskrivelse for Motion og kost i dit forebyggelsescenter*. Folkesundhed København, Sundhedsstaben og Forebyggelsescentrene Nørrebro og Østerbro, Amager og Vesterbro-Kgs. Enghave-Valby.
- Folketinget (2011): *Forslag til Lov om ændring af folkeoplysningsloven. Vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 1. juni 2011*. Folketinget.
- Geiger, Theodor (1949): *Den danske intelligens fra reformationen til nutiden*. Aarhus: Acta Jutlandica.
- Habermas, Jürgen og Jacques Derrida (2005 [2003]): *Filosofien i terrorens tid*. København: Informations Forlag.
- Hammer-Helmic; Lene, Lone Prip Buhelt, Bodil Helbech Hansen, Anne Helms Andreasen, Kirstine Magtengaard Robinson, Charlotte Glümeret (2011): *Uddrag af Sundhedsprofil 2010 for Københavns Kommune*. Region Hovedstaden, Forskningscenter for forebyggelse og Sundhed.
- Hansen, Jørn (1995): Den moderne idræt. I Else Trangbæk, Jørn Hansen, Bjarne Ibsen, Per Jørgensen og Niels Kayser Nielsen (red.), *Dansk idrætsliv, bind 1* (17-28). København: Nordisk Forlag.
- Henriksen, Lars Skov (2011): ”Tillid – et spørgsmål om moral?”. *Dansk Sociologi* 2/22. årg., 47-63.
- Hestbech, Lars (2010a): *DIF og DBU udvikler fodbolden*. 12. december 2011. Danmarks Idræts-Forbund. DIF-pressemeddelelse.
- Hestbech, Lars (2010b): *Udviklingen skal vendes i håndbold og badminton*. 13. december 2010. Danmarks Idræts-Forbund. DIF-pressemeddelelse.
- Hoye, Russell; Matthew Nicholson og Barrie Houlihan (2010): *Sport and Policy. Issues and analysis*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Ibsen, Bjarne (2009) Nye stier i den kommunale idrætspolitik? I Bjarne Ibsen (red.), *Nye stier i den kommunale idrætspolitik*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, Bjarne og Henning Eichberg (2006): *Dansk Idrætspolitik. Mellem frivillighed og statslig styring*. København: Idrættens Analyseinstitut.

- Ibsen, Bjarne og Peer Jørgensen (2009): Kommunal idrætspolitik under forandring. I Bjarne Ibsen (red.), *Nye stier i den kommunale idrætspolitik*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, Bjarne; Anne Mette Walmar Hansen og Eva Vennekilde (2010): *Ændringer i kommunal idrætspolitik efter kommunalreformen*. Odense: Syddansk Universitet.
- Ibsen, Bjarne; Michael Fehsenfeld, Louise Bæk Nielsen, Anne Mette Boye, Rie Malling, Lotte Guldbæk Andersen, ..., Lasse Sørensen (2012): *Idræt i udsatte boligområder*. Syddansk Universitet.
- Indenrigs- og sundhedsministeren (2011): *Forslag til lov om ændring af lov om regionernes finansiering. (Ændret kommunal medfinansiering af sundhedsvæsenet)*. Af indenrigs- og sundhedsministeren (Bertel Haarder (V)). Indenrigs- og sundhedsministeriet.
- Indenrigs- og sundhedsministeriet (2002): *Status 2001 for folkesundhedsarbejdet*. Indenrigs- og Sundhedsministeriet.
- Indenrigs- og sundhedsministeriet (2004): *Aftale om strukturreformen, juni 2004*. Indenrigs- og sundhedsministeriet.
- Indenrigs- og sundhedsministeriet (2005): *Sundhedsloven Lov nr. 546 af 24. juni 2005*. Indenrigs- og sundhedsministeriet.
- Interview med Pierre Bourdieu (2010): Statens venstre hånd og statens højre hånd. *Praktiske grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*. 1-2, 113-120.
- Järvinen, Margaretha (2005): Interview i en interaktionistisk begrebsramme I Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer (red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha (2009): Mellem patologi og Frihed. I Jørgen Elm Larsen, Nils Mortensen (red.), *Udenfor eller indenfor – Sociale marginaliseringsprocessers mangfoldighed*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha og Nanna Mik-Meyer (2005): Observationer i en interaktionistisk begrebsramme. I Järvinen, Margaretha og Nanna Mik-Meyer (red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv* (97-120). København: Hans Reitzels Forlag.
- Jensen, Mogens og Adam Spliid (2010, 22. juli): Skab særlige job til idrætsudøverne. *Berlingske Tidende*, 11.
- Jensen, Bente; Kristian Larsen, Peter Koudahl og Gry Andsager (2007): *Ulighed i børn og unges sundhed – set i lyset af social kapital*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Jørgensen, Charlotte (2005a): *Evaluering af Projekt Skolesport 2005. Første delrapport*. Institut for Idræt, Københavns Universitet. Intern rapport (upubliceret).
- Jørgensen, Charlotte (2005b): *Kvinder og ledelse. En analyse af kvinder og ledelse i idrætsfeltet*. (Speciale), Institut for Idræt, Københavns Universitet.

- Jørgensen, Per (1995): Dansk Idræts-Forbunds dannelse. I Else Trangbæk, Jørn Hansen, Bjarne Ibsen, Per Jørgensen og Niels Kayser Nielsen (red.), *Dansk idrætsliv, bind 1*, 63-86. København: Nordisk Forlag.
- Kommunernes Landsforening (2005): *Kortlægning af kommunernes eksisterende og planlagte sundhedstilbud*. Kommunernes Landsforening.
- Korsgaard, Ove (1982): *Kampen om kroppen*. København: Gyldendal.
- Korsgaard, Ove (2001): Disciplinering, subjektivering og demokrati. I Ove Korsgaard, Bo Vestergård Madsen og Niels Kayser Nielsen (red.), *Idræt, krop og demokrati*. København: Gads Forlag.
- Kulturministeriet (2009): *Idræt for alle. Breddeidrætsudvalgets rapport – baggrund og analyse*. København: Kulturministeriet.
- Københavns Kommune (2005): *Sundhedsprofil for Københavns Kommune 2005*. Københavns Kommune
- Københavns Kommune (2006a): *Sunde københavnere i alle aldre*. Handleplan for Sundhedspolitik 2006-10, København Kommune.
- Københavns Kommune (2006b): *Notat, Københavns Kommunes sundhedspolitik 2006-10*. Københavns Kommune, Sundhedsforvaltningen.
- Københavns Kommune (2010): *Uddrag af sundhedsprofil 2010 for Københavns Kommune*
- Københavns Kommune (2011): *Københavns Kommunes Sundhedspolitik 2011-2014*. Københavns Kommune.
- Larsen, Knud (2003): *Den tredje Bølge – på vej mod en bevægelseskultur*. København: Lokale- og Anlægsfonden.
- Larsen, Kristian (2009): Observationer i et felt – Nogle muligheder og udfordringer. I Ole Hammerslev, Jens Arnholtz Hansen, Ida Willig (red.), *Refleksiv sociologi i praksis. Empiriske undersøgelser inspireret af Pierre Bourdieu (37-61)*. København: Hans Reitzels forlag,
- Larsen, Kristian (2010): Bygningen og sundheden – socialvidenskabelige brikker til et overblik. I René Krudal; Bjarne Bruun Jensen og Inge Mette Kirkeby (red.): *AproPOS – Arkitektur, Pædagogik og Sundhed*. København: Kunstakademiets Arkitektskoles Forlag.
- Loshak, Jeppe og Martin D. Munk (2001): Sportens væsen og uvæsen – en analyse af sportens historiske regimer i lyset af doping-krisen. I Jørn Hansen og Thomas Skovgaard (red.), *Idræthistorisk Årbog 2001. Sportens væsen og uvæsen*, 75-94.
- Løkke Rasmussen, Lars (2005): *Forslag til sundhedsloven*. Fremsat den 24. februar 2005 af indenrigs- og sundhedsministeren. Lovforslag nr. L74.
- Mathiesen, Anders og Henriette Højberg (2007): Sociologiske feltanalyser – om at anvende Bourdieus feltbegreb i historisk konkrete analyser. I Lars Fuglsang og Poul Bitsch Olsen

- (red.), *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne* (2. udgave). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Mikkelsen, Brian (2003): *Et uddrag fra talen ved Idrætspolitisk Konference v. Kulturminister Brian Mikkelsens 26. juni 2003*. Uddraget er hentet d. 15. maj 2006 fra <http://www.kum.dk/sw6365.asp>
- Mortensen, Morten (2004): *Idræt som kommunal velfærd. Mentalitet, velfærd og idrætspolitik i København, Ballerup og Skive 1870-1970*. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Munk, Martin D. (1999): *Livsbaner gennem et felt. En analyse af eliteidrætsutøveres sociale mobilitet og rekonversioner af kapital i det sociale rum*. Lund: Lunds Universitet.
- Munk, Martin D. og Jacob B. Lind (2004): *Idrættens kulturelle pol. En analyse af idrætsfeltets autonomi belyst ved Pierre Bourdieus metode*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Nielsen, Gert og Bjarne Ibsen (2008): *Kommunale forskelle på børns idrætsdeltagelse – En undersøgelse af fire kommuner*. Idrættens Analyseinstitut.
- Nielsen, Glen; Vivian Grønfeltd, Jan Toftegaard-Støckel, Lars Bo Andersen (2011): *Predisposed to participate? The influence of family socio-economic background on children's sports participation and daily amount of physical activity*. *Sport in Society* (In Press).
- Nielsen, Niels Kayser (1990): *Et overset kapitel – om sporten og gårdmandslinjen i dansk idrætshistorie*. I Else Trangbæk (red.), *Den engelske sports gennembrud i Norden 173-194*. Viborg: Dansk Idrætshistorisk Forening. Krop og Kultur.
- Næstved Kommune (2007a): *Næstved Kommunes Sundhedspolitik, Version 7- 4. juni 2007*. Næstved Kommune.
- Næstved Kommune (2007b). *Projektbeskrivelse for Motionsrådgivningen og Motionskalenderen i Næstved Kommune*. Næstved Kommune.
- Næstved Kommune (2008): *Hvorfor og hvordan motiveres borgere til motion? – et kursus i forbindelse med projekt Motionsrådgivningen*. Næstved Sundhedscenter. Pjece (Upubliceret).
- Næstved Kommune (2009): *Projektbeskrivelse. Motionsvejledning til udsatte og sårbare grupper*. Næstved Kommune. (Upubliceret).
- Næstved Kommune (2011): *Kerneydelser Sundhedsfremme og forebyggelse 2011*. Næstved Kommune, Næstved Sundhedscenter.
- Ohl, Fabien (2000): *Are social classes still relevant to analyse sports groupings in "post-modern" society? An analysis referring to P. Bourdieu's theory*. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 10, 146-155.
- Olsen, Henning (2005): *Kommunalreform tænder DE RØDE LAMPER*. *Firmaidræt*, 2, 14.

- Pedersen, Bente Klarlund og Bengt Saltin (2003): *Fysisk aktivitet – håndbog om forebyggelse og behandling*. Sundhedsstyrelsen. Center for Forebyggelse.
- Pedersen, Bente Klarlund og Lars Bo Andersen (2011): *Fysisk aktivitet – håndbog om forebyggelse og behandling*. Sundhedsstyrelsen.
- Pedersen, David Budtz (2010): Forskningskvalitet som politisk kategori. I Claus Emmeche og Jan Faye (red.), *Hvad er forskning? – Normer, videnskab og samfund* (255-275). Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Pedersen, Ove K. (2011): *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, Anders (2007): *Depression – vor tidsalders vrangside*. (Ph.d.- afhandling) Örebro: Örebro Studies af Sociology
- Petersen, Anders (2011): Autenticitet i kapitalismens nye ånd. *Dansk Sociologi* nr. 2/22. årg, 9-29.
- Pilgaard, Maja (2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*. København: Idrættens analyseinstitut.
- Pilgaard, Maja (2009): *Sport og motion i danskernes hverdag*. København: Idrættens analyseinstitut.
- Poulsen, Anne Lykke (2005): *Den kvindelige kvinde – Kampen om kvindelighed, medborgerskab og professionalisering i dansk kvindegymnastik 1886-1940*. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Prieur, Annick (2005a): At sætte sig i en andens sted: En diskussion af nærhed, afstand og feltarbejde. I Michael Jacobsen, Søren Kristiansen og Annick Prieur (red.), *Liv, fortælling, tekst - Strejftog i kvalitativ sociologi* (135-156). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Prieur, Annick (2005b): Objektivisering og refleksivitet - Om Pierre Bourdieus perspektiv på design og interview. I Michael Jacobsen, Søren Kristiansen og Annick Prieur (red.), *Liv, fortælling, tekst – Strejftog i kvalitativ sociologi* (109-134). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Prieur, Annick og Carsten Sestoft (2006): Bourdieus epistemologi og sociologiske håndværk. I Annick Prieur og Carsten Sestoft: *Pierre Bourdieu. En introduktion* (211-238). København: Hans Reitzels Forlag.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Rasmussen, Thomas L. og Randi Mondorf (2010, 9. december): *Fremtidens motions- og idrætspolitik*. Frederiksborg Amts Avis, s.15.
- Regeringen (2002): *Sund hele livet – de nationale mål og strategier for folkesundheden 2002-10*. Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

- Regeringen (2007): *Mulighedernes samfund – Regeringsgrundlag*. VK Regeringen III november 2007.
- Ramian, Knud (2007): *Casestudiet i praksis*. Århus: Forfatteren og Academica.
- Roessler; Kirsten Kaya, Bjarne Ibsen, Bengt Saltin og Jan Sørensen (2007): *Fysisk aktivitet som behandling. Motion og Kost på Recept i Københavns Kommune*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Rosenmeier, Sara Lea (2007): Den sociale kapitals fædre. I Paul Hegedahl og Sara Lea Rosenmeier (red.): *Social kapital som teori og praksis*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Skogvang, Bente O. (2009): The sport/media complex in Norwegian football. *Socces & Society*, 10 (3-4), 438-458.
- Statsministeriet (2001): *Regeringsgrundlaget 2001. Vækst, velfærd – fornyelse* Statsministeriet.
- Sundhedsstyrelsen (2004): *Evaluering af sundhedsstyrelsens kampagne 2004: Rør dig 30 minutter om dagen*. København: Center for Forebyggelse, Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2005): *Terminologi. Forebyggelse, sundhedsfremme og folkesundhed*. København: Center for forebyggelse, Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2008): *Sundhed og sygelighed blandt socialt udsatte borgere - analyse af data om arbejdsløse med kort eller ingen uddannelse, førtidspensionister samt kon-tanthjælpsmodtagere og personer under revalidering*. Udarbejdet for Sundhedsstyrelsen af Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Sundhedsstyrelsen (2009): *Lighed i sundhed – Sundhedsfremme og forebyggelse målrettet borgere uden for arbejdsmarkedet*. København: Center for forebyggelse, Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2010): *Resultatopsamling af Motion på Recept i Danmark*. Sundhedsstyrelsen.
- Svensden, Gunnar Lind Haase (2007): Hvordan får vi social kapital 'trojkaen' til at køre? – om måling af brobyggende og afgrænsende social kapital. I Paul Hegedahl og Sara Lea Rosenmeier (red.): *Social kapital som teori og praksis*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Theilgaard, Lars (2008): *Projektbeskrivelse. Idræt og Samvær (ISA) 2008*. København: Børne- og ungdomsforvaltningen.
- Thing, Lone Friis og Laila Ottesen (2010): The autonomy of sports: negotiating boundaries between sports governance and government policy in the Danish welfare state. *International Journal of Sport Policy*, 2 (2), 223-235.
- Thing, Lone Friis og Laila Ottesen (2011): Livsstil, sundhed og inaktivitet. I Lone Friis Thing og Ulrik Wagner (red.), *Grundbog i idrætssociologi*. København: Munksgaard.

- Trangbæk, Else (1987): *Mellem leg og disciplin – Gymnastikken I Danmark I 1800-tallet*. Aabybro: Bogforlaget Duo.
- Trangbæk, Else (1995a) Det sunde og det sociale. I Else Trangbæk, Jørn Hansen, Bjarne Ibsen, Per Jørgensen og Niels Kayser Nielsen: *Dansk idrætsliv, bind 2*. København: Gyldendal.
- Trangbæk, Else (1995b) Fra folkeforlystelse til folkebevægelse. I Else Trangbæk, Jørn Hansen, Bjarne Ibsen, Per Jørgensen og Niels Kayser Nielsen: *Dansk idrætsliv, bind 2*. København: Gyldendal.
- Trangbæk, Else (1999): Purity of Heart and Strength of Wil. I Else Trangbæk og Arnd Krüger (red.), *Gender & Sport from European Perspectives*. Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen.
- Trangbæk, Else (2007): Eliteidræt under forandring – Fra amatørstatus til professionalisering. I Else Trangbæk, Rasmus Bech og Rama Pryce (red.), *Eliteidrættens kanon*. Syddansk Universitetsforlag.
- Undervisningsministeriet (2010): *Folkeoplysning. Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning*. Folkeoplysningsudvalget. Undervisningsministeriet.
- Vallgård, Signild (2003): *Folkesundhed som politik. Danmark og Sverige fra 1930 til i dag*. Magtudredningen, Århus Universitetsforlag.
- Wacquant, Loïc (2008): Ghettoer og anti-ghettoer – en diagnostik af den nye urbane fattigdom. I *Praktiske Grunde. Tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* 2, 65-71.
- Wacquant, Loïc (2009): The Body, the Ghetto and the Penal State. I *Qualitative Sociology* 32, 101-129.
- Wacquant, Loïc (2010a): Designing urban seclusion in the twenty-first century – The 2009 Reth.Symonds Lecture. I *PERSPECTA 43 TABOO. The Yale Architectural journal*, 164-176. Massachusetts: Cambridge.
- Wacquant, Loïc (2010b): Straf som neoliberal fattigdomspolitik. Karen j. Winkler i samtale med Loïc Wacquant. *Praktiske Grunde – Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, 1-2, 155-164.
- WHO (2002): *World Health Report – Reducing Risks, Promoting Healthy Life*. France: WHO.
- Wilkinson, Richard (1996): *Unhealthy Societies: the Afflictions of Inequality*. London: Routledge.
- Wilkinson, Richard og Michael Marmot (red.)(2003): *Social determinants of health: The solid facts*. WHO Europe.
- Wilkinson, Richard og Michael Marmot (red.)(2004): *Sociale forhold af betydning for sundheden – de hårde kendsgerninger*. Anden udgave. Sund By Netværket.

- Østergaard, Charlotte (2008): *Projekt Skolesport – Mere idræt og bevægelse i krydsfeltet mellem skole, elev, forening og kommune*. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Østergaard, Charlotte (2011a): Bourdieu – smag og distinktion og idrætten som et socialt felt. I Lone Friis Thing og Ulrik Wagner (red.), *Grundbog i idrætssociologi*. København: Munksgaard.
- Østergaard, Charlotte (2011b): Hvor skal de foreningsløse børn gå hen og dyrke idræt efter skoletid? I Peter Jul Jacobsen, Laila Ottesen, Allan Bennich Grønkjær, Bo Vestergård Madsen, Annette Michelsen La Cour og Charlotte Østergaard (red): *Idræt og Velfærdspolitik*. Forum for Idræt, nr. 1, vol. 27. Odense: Syddansk Universitetsforlag 79-88
- Østergaard, Charlotte og Maria Albrechtsen (2006): *Evaluering af Projekt Skolesport 2006. Anden delrapport*. Institut for Idræt, Københavns Universitet. Intern rapport (upubliceret).
- Østergaard, Charlotte og Lise Warren Pedersen (2011): Observation. I Lone Friis Thing og Ulrik Wagner (red.), *Grundbog i idrætssociologi*. København: Munksgaard.
- Østergaard, Charlotte, Glen Nielsen og Lise Warren Pedersen (2012): *Klar, Parat – Husum. Motion for børn og unge. Første delrapport*. Institut for Idræt, Københavns Universitet.

Bilag

Bilag 1: Interviewguide

Temaer

Karate klubbens historie og ”Allans” rolle/historie

Frivilligt arbejde/lønnet arbejde

Børnegruppen: Hvilken type børn? Spørg ind til det jeg oplevede under observationen

Hvilken type karate

Klubbens samarbejde med kommunen

Hvem tog initiativet til at samarbejde og komme ud til Skolesport, klubben eller idrætslæreren?

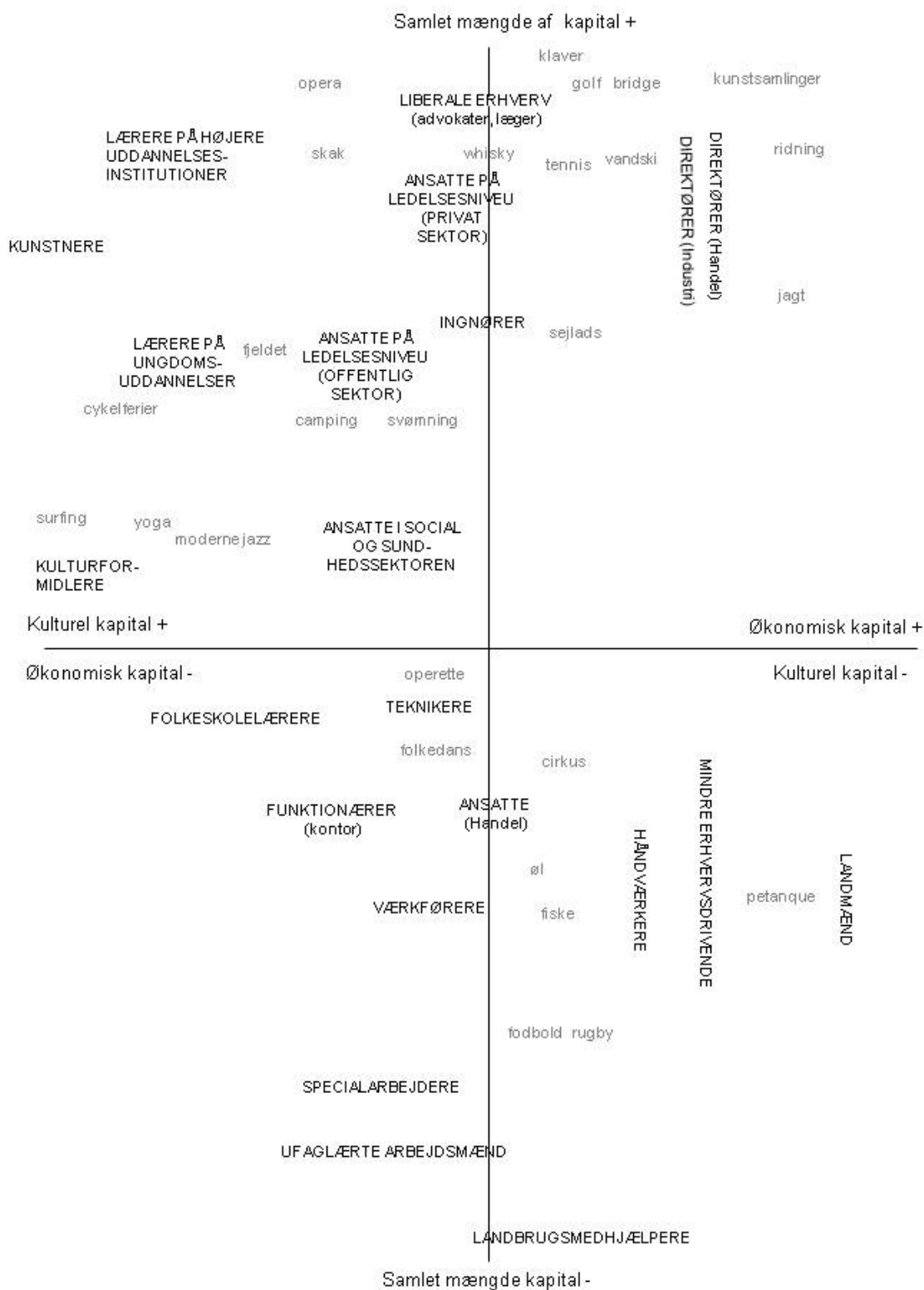
Samarbejder i med andre skoler?

Andre kommunale partnerskaber?

Hvordan ser i jer selv som klub i forhold til at yde en indsats på sundheds og integrations området?

Bilag 2: Rummet af sociale positioner og rummet af livsstile

(Forenklet fremstilling af skemaet i *La Distinction* (Bourdieu 1984, 128-129). Rummet af sociale positioner er vist med sort, mens rummet af livsstile er vist med gråt)

(Østergaard 2011a, 55)

Fysisk aktivitet som forebyggende og sundhedsfremmende strategi. En undersøgelse af fysisk aktivitet og idræt brugt som forebyggelse og sundhedsfremme i to udvalgte kommuner er en ph.d. afhandling af Charlotte Østergaard.

Afhandlingen er en sociologisk analyse af idræt/motion brugt som forebyggelse og sundhedsfremme.

I afhandlingen analyseres hvilken indflydelse de velfærdspolitiske forandringer, der finder sted med Strukturreformen fra 2007, har på idrætsfeltet. De velfærdspolitiske forandringers påvirkning på idrætsfeltet undersøges gennem en historisk analyse af konstitutionen af idræt som socialt felt, samt gennem casestudier af fire udvalgte kommunale forebyggelsesprojekter rettet mod fysisk inaktive børn og voksne i to udvalgte kommuner.

Det teoretiske og metodiske fundament for undersøgelsen er den franske sociolog Pierre Bourdieus sociologi og metodologi. Det undersøges i afhandlingen ved hjælp af casestudierne, hvorvidt Bourdieus sociologi og metodologi er anvendelig i forhold til et nutidigt dansk studie af idræt og velfærdspolitik.